

ÚJ UTAKON JÁRTAM

LESTER R. BROWN TOVÁBBI MUNKÁI

Full Planet, Empty Plates: The New Geopolitics of Food Scarcity
Teli bolygó üres tányérok: az élelmiszerhiány új geopolitikája

World on the Edge: How to Prevent Environmental and Economic Collapse
A szakadék szélén táncoló világ, avagy hogyan lehet megakadályozni a környezeti és gazdasági összeomlást

Earth Policy Reader
Föld politikai olvasókönyv
(Társzerzők: Janet Larsen és Bernie Fischlowitz-Roberts)

Eco-Economy: Building an Economy for the Earth
Ökogazdaság: egy gazdaság kiépítése a Föld számára

Plan B (series)
A B-terv (sorozat)

The State of the World (annual 1984-2000)
(project director and senior author)
A világ helyzete (éves jelentés 1984-2000)
(A projekt igazgatója és vezető szerzője)

Vital Signs: The Trends That Are Shaping Our Future (annual 1992-2000)
Nélkülözhetetlen jelzések: a jövőnket meghatározó trendek
(Éves kiadvány: 1992-2000)

Beyond Malthus: Nineteen Dimensions of the Population Challenge
(with Gary Gardener and Brian Halwei)
Túl Malthuson: a népesedés jelentette kihívás tizenkilenc dimenziója
(Társzerzők: Gary Gardener és Brian Halwei)

Tough Choices: Facing the Challenge of Food Scarcity
Kemény választások: szembesülés az élelmiszerhiány jelentette kihívással

Who Will Feed China? Wake-Up Call for a Small Planet
Ki fogja élelmezni Kínát? Ébresztő egy kicsi bolygó számára

Full House: Reassessing the Earth's Population Carrying Capacity (with Hal Kane)
A ház tele van: a Föld népességfenntartó képességének újraértékelése
(Társzerző: Hal Kane)

Saving the Planet (with Christopher Flavin and Sandra Postel)
A Föld megmentése
(Társzerzők: Christopher Flavin és Sandra Postel)

Building a Sustainable Society
A fenntartható társadalom felépítése

Running on Empty
Elfogytak az elképzelések

The Twenty-Ninth Day
A huszonkilencedik nap

By Bread Alone (with Erik Eckholm)
Csak a kenyér által
(Társzerző: Erik Eckholm)

In the Human Interest
Az ember érdekében

World Without Borders
Határok nélküli világ

Man and His Environment: Food (with Gail Finsterbusch)
Az ember és környezete: az élelmiszer
(Társzerző: Gail Finsterbusch)

Seeds of Change
A változás magvai

Increasing World Food Output
A világ élelmiszertermelésének növelése

Man, Land and Food
Az ember, a termőföld és az élelmezés

Lester R. Brown

ÚJ UTAKON JÁRTAM

Személyes beszámoló életemről

EARTH POLICY INSITUTE

Copyright © 2014 by Earth Policy Institute

Minden jog fenntartva.

Első kiadás.

Fordította

Bíró Dávid, Budapest, 2014

Hungarian translation © by Dávid Bíró, 2014

Ajánlás

*Öcsémnek és húgomnak,
Carlnak és Marionnak*

*Fiamnak és lányomnak,
Briannak és Brendának*

*És unokáimnak,
Bridgetnek, Lenának és Cashnek*

Tartalomjegyzék

<i>Előszó</i>	7
1. Az áttörés	10
2. A korai évek: a nagy gazdasági világválság és a második világháború	18
3. Paradicsomtermelő vagyok	31
4. Agrárgazdasági tanulmányok a Rutgers Egyetemen	40
5. Az indiai falvak élete	49
6. A monszun elmarad Indiában	64
7. Váltás: A Tengerentúli Fejlesztési Tanácsnál dolgozom	77
8. A Világfigyelő Intézet: jelenlét az Intézet megalakulásánál	90
9. A Világfigyelő Intézet a világ vezető kutatóintézete lesz	108
10. Vita Kínával az élelmezésről	122
11. A Földpolitikai Intézet: eljött a B-terv ideje	132
12. Hogyan érjük el a világot eredményeinkkel?	148
13. Tűnődések	160
Köszönetmondás	171

Előszó

Amikor az ember megírja az életének történetét, akkor ez azt jelenti, hogy sok kérdést tesz fel. Ki vagyok? Mit csináltam eddig? Kik voltak azok a személyek és mik voltak azok a körülmények, akik, illetve amelyek meghatározták személyiségem fejlődését? Hogyan jutottam el oda, ahol most vagyok? Egyáltalán minek írom ezt a könyvet?

Ha már az utolsó kérdéssel kezdjük, akkor elmondhatom, hogy mintegy húsz esztendővel ezelőtt a W. W. Norton & Company Kiadó időközben elhunyt munkatársa, Iva Ashner javasolta, hogy írjam meg életem történetét. Nem olyan régen pedig ugyanennél a kiadónál Amy Cherry vetette fel újra ugyanezt a gondolatot. Az ötletet szkeptikusan fogadtam. Egyáltalán nem volt nyilvánvaló számomra, miért is lenne hasznos a világnak, ha írnék az életemről.

Aztán, 2010 őszén, egy vacsora közben régi barátom, Georgie Anne Geyer, aki egy hírügynökség vezető újságírója volt, újra felvetette a gondolatot. „Meg kellene írnod az életed történetét” – jegyezte meg. „Ez nemcsak abban fog segíteni az embereknek, hogy megértsék, hogy mit gondolsz, hanem abban is, hogy lássák, mit miért gondolsz.” Ez a vacsora közben folytatott beszélgetés volt a fordulópont. Amikor a kutatóintézet 2011 decemberi éves elnökségi ülésén felvettem a gondolatot, a testület minden tagja lelkesen támogatta azt, és ezzel megszületett a döntésem.

Amikor valaki megírja élettörténetét, az egyben olyan mintha, saját magán végezne pszichoanalízist. Komplikált és kényes dolog ez, hiszen múltunk rekonstruálása során nagymértékben saját emlékezetünkre támaszkodunk. De ahogy azt Joseph Lelyveld, a *New York Times* újságírója, azt követően, hogy írt már egy keveset saját élettörténetéről, megjegyezte: „Állandóan újra formáljuk emlékeinket; saját lelki kényelmünk érdekében folyamatosan újra szerkesztjük őket.”

És tényleg ezt tesszük. Most, hogy végignézem a kézirat végleges változatát, felismerem, hogy egy figyelemre méltó kivételtől eltekintve, ez a könyv egymás után következő sikerekről szól. Azért van-e ez, mert ez jót tesz a lelkemnek vagy azért, mert életem tényleg nagyrészt sikerek sorozata? Joseph Lelyveld valószínűleg azt mondaná, hogy ez a könyv azt tükrözi, ami az én pszichém számára kedvező. Valószínűleg igaza is van.

Akárhogy is van: ebben a könyvben megpróbáltam egy olyan élet lényegét összefoglalni, amely a nagy gazdasági világválság idején kezdődött, és az emberiség történetének eddig még soha nem látott változási időszakával esett egybe. Életem során eljutottam a Föld legtávolabbi vidékeire, és megadatott nekem, hogy olyan szemszögből lássam a világot, amire csak keveseknek volt módjuk. Alkalmam nyílt arra, hogy bolygónk túlsó végében található falvakban éljek, de arra is, hogy államfővel vacsorázzam együtt. Ennek a könyvnek az a célja, hogy az olvasókkal megossza ezeket a tapasztalatokat.

ÚJ UTAKON JÁRTAM

1.

Az áttörés

1963 decemberének vége felé egy hideg este megérkeztem a Wyoming állambeli Cheyenne vasútállomására, hogy hazainduljak Washingtonba. Velem volt a feleségem, Shirley, és a szülei és hároméves kisfiúnk, Brian. Miután egy hetet karácsonyoztunk feleségem rokonságának farmján, úgy döntöttünk, hogy Shirley és Brian még egy hetet a rokonokkal maradnak.

Beléptünk a pályaudvar épületébe, és az első dolog, amit megpillantottunk az a *U.S. News and World Report* nevű magazin volt. A hetilap a címlapján a következő cikkcím volt látható: „Miért az éhezés a világ legfontosabb problémája?” Shirley és jómagam is meg voltunk döbbenve. Ez a négylapos elemző cikk annak a tanulmányomnak *Man, Land and Food: Looking Ahead at World Food Needs* (Az ember, a termőföld és az élelmiszer: a világ várható élelmiszer-kereslete) következtetéseit foglalta össze, amelyet az Egyesült Államok Mezőgazdasági Minisztériumának kezdő elemzőjeként írtam. Shirley szülei nem egészen értették, hogyan értelmezzék megdöbbenésünket.

A tanulmány tartalmazta az első átfogó és a század végéig terjedő előrejelzéseket a világ várható élelmiszertermeléséről, a világ népességének és a termőterületeinek várható alakulásáról. „Ez az első alkalom – állapította meg a *U.S. News and World Report* cikke –, hogy a világ élelmiszerkínálatáról készített alapos tanulmány adatait összevetették a világ növekvő lakosságának tényeivel. A következtetés: a Föld legtöbb területén fenyegető módon terjed az éhezés.” A hetilap cikke a tanulmányból idézve kitér arra is, hogy a népességszám növekedése hogyan fenyegeti az élelmiszerellátás jövőjét: „Az ember még alig kezdte el felmérni, hogy hosszú távon milyen hatást gyakorol a világra.”

A kelet felé tartó és Nebraska és Iowa államokon áthaladó vonaton megpróbáltam átgondolni, milyen hatást fog gyakorolni ez a tanulmány. Az biztos volt, hogy áttörést jelentett. Ezen túl azonban nem tudtam pontosan felmérni, hogy rám személyesen, egy huszonkilenc éves férfira, hogyan fog hatni és azt sem, hogy világban milyen szerepet fog játszani. Az viszont világos volt, hogy a főnökeim már nem gondolhattak úgy rám, hogy csak az egyike vagyok annak a harminckét „kezdő diplomás munkatársnak”, aki a Mezőgazdasági Minisztérium Külföldi Mezőgazdasági Osztályán dolgozik.

Az ember, a termőföld és az élelmiszer című tanulmány megállapította, hogy az elkövetkező 15 évben az előrejelzések szerint India lakossága 187 millió fővel fog növekedni.

Ebben az időszakban Indiának meg kell találnia annak módját, hogy egy akkora számú új népességet élelmezzen, amely egyenlő az Egyesült Államok lakosságával. Tanulmányom következtetése az, hogy „a születésszám és a halálozás közötti korábban fennállt egyensúly megbomlott, de még nem alakult ki új egyensúly. Az biztosra vehető, hogy a jelenlegi megbomlott egyensúly nem maradhat fenn a végtelenségig. Addig is azonban, amíg a születésszám és a halálozások között új egyensúly alakul ki, az emberiségnek az élelmiszerkínálat növelésének felgyorsítására kell törekednie, hogy a kínálat megfeleljen a megnövekedett népességszámnak.”

A tanulmány kitért a szovjet mezőgazdaság problémáira, amely a Szovjetunió miniszterelnökét, Nyikita Hruscsovot arra kényszerítette, hogy pénzt csoportosítson át fegyverkezés területéről az élelmezés területére. A központilag tervezett és irányított mezőgazdaság roppant nagy problémája volt a hatékonyság hiánya. Az 1930-as évek során az észak-amerikai gabonaexport elmaradt a dél-amerikaitól és alig volt akkora, mint a Szovjetunióé. De a második világháború alatt és után az Egyesült Államok mezőgazdasága egyre inkább magára talált. 1960-ra az Egyesült Államok és Kanada együtt már 39 millió tonna gabonát exportált, és már elkezdett domináns szerepet játszani a világ gabonakereskedelmében. Előrejelzésem kimondta, hogy az évszázad végére Észak-Amerika gabonaexportja el fogja érni a 94 millió tonnát, és ezzel ez a régió a világ „kenyereskosara” lesz. (2000. évi adatok tanúsága szerint az Egyesült Államok és Kanada együtt több mint 100 millió tonna gabonát exportált.) Írásom hasznosította az ENSZ 1958. évi népesedés előrejelzését, amely az első olyan tanulmány volt, amely országonként és Föld egészére egyaránt előre jelezte a népesség alakulását az évszázad végéig: tanulmányom tehát úgy tekintett jövőbe, ahogy addig ezt még senki sem tette meg.

Az ember, a termőföld és az élelmezés című írásom keletkezéstörténete azt is megmutatja, hogyan kell sikerre vinni valamit egy bürokratikus szervezetben. Amikor 1959. június 1-én beléptem a Külföldi Mezőgazdasági Osztály Ázsiával foglalkozó részlegébe, feladatul a délkelet-ázsiai rizstermelő országok figyelését kaptam. Feladatomból az volt, hogy kövessem nyomon Burma (Mianmar), Tájféld, Kambodzsa, Laosz és Vietnám mezőgazdaságát. Legeslegelső publikációm egy szerény négyoldalas körlevél volt a burmai rizshelyzetről.

Mivel főnökeim felismerték, hogy érdeklődésem és tudásom túlment ezen a néhány országon, kutatási és jelentésírási feladataim körét bővítették. Következő publikációm „Japán

agrárgazdasága” címmel jelent meg, és egy harminc lapos tanulmány volt, amely felmérte, hogy Japán milyen piaci lehetőségeket kínál fel az amerikai mezőgazdasági termékek számára. Nem sokkal ezután kineveztek a régióval foglalkozó közigazdásszá, és ekkor egy picivel becsvágyóbb monográfiát írtam: *A távol-keleti mezőgazdaság közigazdasági elemzése*.

Ekkor már két éve voltam az állásomban, és elég jól fejlődtem, noha persze az elején sokat kellett harcolnom, hogy megpróbáljak alkalmazkodni a bürokráciához. Egy olyan farmról jöttem, ahol a saját magam ura voltam, és az időm döntő részét kint töltöttem a szabadban. Most viszont be voltam zárva egy irodába, és egy olyan bürokratikus szervezettel kellett megküzdennem, amellyel korábban még nem találkoztam.

Sikerült-e valaha is teljesen alkalmazkodnom? Valószínűleg nem. Mindig is kerestem annak a módzatait, hogy szembeszálljak a rendszerrel. Egy ilyen alkalom pár hónappal azután adódott, hogy Kennedy elnök hatalomra került. Az Eisenhower-adminisztráció és a Kennedy-elnökség közötti átmeneti időszakban, a mi szervezeti osztályunk rangját megemelték, és maga a szervezet átkerült a Külföldi Mezőgazdasági Osztálytól az újonnan létrehozott Közigazdasági Kutatási Szolgálathoz. Mind az osztályvezető, mind az osztályvezető-helyettes egy fokozattal előre lépett köztisztviselői besorolásban. Egészen az előléptetésig csak az osztályvezető volt jogosult arra, hogy szőnyege legyen az irodájában. Az előléptetést követően azonban már az osztályvezető-helyettesnek is járt a szőnyeg. Ez azt jelentette, hogy mindét iroda és a titkárnők által közösen birtokolt terület is szőnyeget kaphatott. Miközben zajlott az új szőnyegek elhelyezése, az osztályvezető majdnem teljesen új szőnyegét kivitték, felgörgették és ott hagyták a folyosón.

Felismerve a nagy lehetőséget, mindkét, szintén kezdő kollégámnak szóltam: „Várjuk meg az ebédszünet idejét, aztán szerezzük meg a szőnyeget, és terítsük ki a mi irodánkban! Ha kérdőre vonnak, azt mondjuk, hogy attól tartottunk, hogy a szőnyeget kidobják majd, és nem akartuk, hogy szemétkébe kerüljön.” Az egyik irodai kollégám, Bill Hall hallani sem akart a dolgról, és lement a könyvtárba dolgozni. A másiknak, Stuart Lernernek viszont tetszett az ötlet. Így tehát, amikor a munkások elmentek ebédelni, ketten húztuk be a szőnyeget az irodánkba, majd a három íróasztalt és számos iratszekrényt eltolva sikerült a szőnyeget jól és nehezen elmozdíthatóan elhelyeznünk.

A délután vége felé, amikor a munkások már induláshoz készülődtek, számba vették a szőnyegeket, és rájöttek arra, hogy az egyik hiányzik. Valaki viszont titokban megsúgta nekik, mi a helyzet. Bejöttek az irodánkba, és higgadtan elmagyarázták nekünk, hogy a szőnyeget nem

fogják kidobni, hanem vissza kell vinniük a központi raktárba. Nyilvánvaló lett, hogy pontrendszer volt. Ahhoz hogy szőnyeget kapjál magas beosztású munkatársnak kellett lenni, mi pedig a szőnyegfektető munkások listájára még csak fel sem kerültünk. „Az a helyzet – mondtuk –, hogy jelenleg nagyon elfoglaltak vagyunk: egy határidős munkánk van, és nem tudunk leállni.” Persze tudtuk, hogy ez a magyarázat nem fogja hosszú ideig visszatartani a munkásokat, ezért Stuart és én gondoskodtunk arról, hogy reggel és este hét óra között legalább egy valaki legyen az irodában: a szó szoros értelmében a szőnyegen ültünk egészen addig, amíg a munkások az épületben voltak. Ők pedig néhány hét után pedig feladták. Most mi voltunk fontosak.

Noha munkafeladataim hivatalosan az ázsiai osztályhoz kötöttek, a Mezőgazdaság Minisztériumba való belépésem első napjától az volt a célom, hogy megismerkedjem a világ mezőgazdaságával. Azt akartam, hogy én legyek a minisztérium legjobb szakértője ebben a témában.

Miután eltöltöttem két évet a Mezőgazdasági Minisztériumban, 1960-1961-ben kilenchnapos tanulmányi szabadságra mentem, hogy a Littauer Közigazgatási Iskolában, ami napjainkban a Harvard Egyetem Közigazgatási Kara, megszerezsem a mesterfokozatot közigazgatásból. A különféle, zömében közgazdasági témájú tárgyak gyorsan követték egymást. Messze az a szeminárium tetszett nekem a leginkább, amely a gazdasági fejlődés kérdéseivel foglalkozott. Évfolyamdolgozatom címe pedig ez volt: „A mezőgazdaság diverzifikálása és a gazdasági fejlődés Tájföldön”. Talán még a tanult tárgyaknál is fontosabbak lehettek azok az emberek, akikkel beszélgethettem, és akiket megismerhettem a Littauer Közigazgatási Iskola kávézójában meg a Harkness Commons nevű helyen, ami a továbbképzéseken résztvevő diákok menzája volt.

Amikor 1962 májusában visszatértem a Külföldi Mezőgazdasági Osztályhoz, a nagyon progresszív gondolkodású osztályvezetőnk, Quentin West magához hivatott, hogy megbeszéljünk egy új kutatási projektet. Kifejtette, hogy az ázsiai mezőgazdasággal kapcsolatban a hosszú távú előrejelzésre van szükségünk a kereslettel és kínálattal kapcsolatban, és azt akarta, hogy ezt az anyagot én készítsem el. Egyetértettem vele abban, hogy ez hasznos lesz, de megjegyeztem, hogy egy adott régió behozatalának és kivitelének a trendjeit nem lehet izoláltan előre jelezni. Ha nem tudjuk, hogy a világ többi részén milyen feltételek uralkodnak, nem lehet biztos tudásunk arról, hogy egy adott mezőgazdasági áru

kiáramlik-e, vagy beáramlik-e egy régióba. Egy darabig elvitakoztunk ezen, majd a megbeszélés véget ért.

Körülbelül egy héttel később, Quentin West újra hivatott, és megpróbált amellett érvelni, hogy lehet egy régióról önmagában is tanulmányt készíteni. Mire azt feleltem, hogy ez a megközelítés nem fog működni. Néhány nappal később újból hivatott a főnök. Ezúttal viszont mást kérdezett tőlem: „Képes lenne-e elkészíteni egy az egész világot felölelő és a mezőgazdasági termékek kínálatára és keresletére vonatkozó előrejelzést?” Habozás nélkül válaszoltam: „Igen.” Főnököm, aki a Cornell egyetemen szerzett doktorátust közgazdaságtanból, megkérdezte, hogy meg tudnám-e írni a tanulmányt hat hónap alatt, tehát 1962 végéig. Ismét igennel válaszoltam.

Éjjel-nappal dolgoztam és vezető statisztikusunktól, Edith Allentől, aki összegyűjtötte és csoportosította az adatokat, nagyon sok segítséget kaptam. Munkám lelegején kialakítottam egy modellt a világ gabonatermelésével kapcsolatban, mely a tanulmány kereteként a Földet hét földrajzi régióra osztotta fel. Időmegtakarítás végett gyakran az irodában töltöttem az időmet, és egészen hajnali egy vagy két óráig dolgoztam, majd aludtam reggel hat óráig. Mivel az irodámban nem volt egy kényelmes hely, ahol lefeküdhettem volna, lementem az előcsarnokba a gondnoknak, Nate Koffsky-nak az irodájába, és anélkül, hogy ő erről tudott volna, a bőrheverőn aludtam. Nagyon tartottam attól, hogy egy napon elalszom, és rám talál a gondnok. Igaz ugyan, hogy Nate barátnak számított, és rendkívül jó természetű ember volt, mégsem igazán lelkesedtem azért a lehetőségért, hogy megtaláljanak, amint a heverőn alszom. Szerencsére ez sosem történt meg.

December végén átnyújtottam Quentin Westnek a kéziratot. Átnézte az anyagomat, és javasolt néhány kisebb változtatást. A javításokat átvezettem a kéziraton, és a jelentés néhány nap múlva teljesen elkészült: készen állt arra, hogy nyilvánosságra kerüljön. Az utolsó ellenőrzést követően Quentin West átküldte a főosztályvezetőnek, Wilhelm Andersonnak, hogy az továbbítsa az anyagot publikálásra. Ekkor kezdődtek el a gondok.

Wilhelm Anderson, akit nagyon tiszteltem és kedveltem, teljesen meg volt döbbenve – igen erre más kifejezést nem nagyon lehet használni. Behívatta Quentin Westet az irodájába, és kijelentette: nem tudja a kézirat nyomtatásban való megjelentetését jóváhagyni. „Ha a jelentést továbbküldöm, főosztályunk minden osztályvezetője nekem ront majd. Kisebb forradalmat fogok okozni. Azt fogják mondani, hogy csináltatok egy tanulmányt, amely a mi régióinkkal is foglalkozik, és nem konzultáltatok velünk, és még csak nem is tudtunk erről a tanulmányról.”

Ekkorra már úgy éreztem, hogy csak az a lehetőség maradt, hogy a kéziratot elvigyem egy profi könyvkiadóhoz. De mielőtt ezt megtehettem volna, Wilhelm Anderson behívatta Quentin Westet az irodájába, és kijelentette: „Néhány hét múlva szabadságra megyek, és kinevezem önt megbízott főosztályvezetőnek. Ha ön ebben az időszakban jóvá akarja hagyni ezt a tanulmányt, és tovább akarja küldeni kiadásra, az már az ön problémája.”

Ezt hallva, Quentin West ennél már nem is lehetett elégedettebb. Főosztályvezetői tevékenysége első napján már továbbküldte a jelentést. De a kézirat nem került be egyenes úton a Kormány Kiadóhivatalába, mivel a főosztályvezetői rangnál magasabb beosztású munkatársak úgy vélték, hogy a kéziratnak további engedélyekre van szüksége—egyfelől terjedelme, másfelől pedig azért, mert népesedési problémákkal is foglalkozott. Márpedig ez a jelentés egy kevésbé ismert, pályakezdő munkatárs tollából származott.

Noha mindössze hat hónapba tellett az adatok összegyűjtése és a jelentés megírása, az engedélyeztetés kilenc hónapig tartott. Végül John Schnittker, a közgazdasági főosztály akkori vezetője hagyta jóvá a tanulmány publikálását. Csak pár éve annak, hogy John maga mesélte el nekem, milyen kulcsfontosságú lépést tett az ügy érdekében. Szándékosan úgy döntött, hogy a megjelenés előtt nem küldi el a jelentést a mezőgazdasági miniszternek.

Most, hogy a jelentés kinyomtatását engedélyezték, nem voltam hajlandó arra, hogy munkám elkészültéről szóló hír közzétételét csak Információs Irodára bízam, és úgy döntöttem, hogy saját magam keresek további kapcsolatokat. Mivel a *U.S. News & World Report* az összes többi nagy hetilaphoz képest sokkal inkább szokott ábrákat, táblázatokat és adatokat közölni, rámenősen felhívtam a hetilap alapító főszerkesztőjét. Nem sikerült közvetlenül kapcsolatba lépnem vele, de tudtam beszélni John Howarddal, a mezőgazdasági rovat tudósítójával.

Elmondtam neki, milyen tanulmányról van szó, és felajánlottam, hogy annak tartalmát megosztom vele. Felkeltettem John Howard érdeklődését, aki aztán eljött az irodámba, ahol a tanulmány hét, bőséges számú ábrával és táblázattal teli példánya közül az egyiket őriztem egy nagy, gyűrűs mappában. Átnéztük az anyagot, és egy rövid beszélgetést követően John Howard jelezte: „Szeretnék visszamenni a szerkesztőségbe, és megbeszélni ezt a dolgot a szerkesztővel.” Néhány héttel később John és a szerkesztő, Grant Salisbury eljöttek az irodámba, hogy megbeszéljük a tanulmányt. Az újságírók jelezték, hogy közölnek majd az anyagról egy cikket.

El is kezdtek dolgozni a cikken, és beütemezték november végi megjelenésre. És akkor jött a Kennedy elnök elleni tragikus merénylet. Természetesen félre tették a lapnak azt a számát, melyben *Az ember, a termőföld és az élelmezés* című munkámról szóló cikk megjelent volna, és a hetilapot megtöltötték az elnök szívet tépő és hirtelen halálával foglalkozó írások. Azt ezt követő néhány számban sem hozták le a cikket. Már azt gondoltam, hogy ez az írás sosem fog napvilágot látni. Ezért voltam megdöbbenve, amikor az állomáson hirtelen megpillantottam a lap 1964. január 6-ikai számában. Ez a tanulmány teljesen átalakította jövővel kapcsolatos gondolkozásunkat, és egyben hirtelen lendületet adott pályafutásomnak.

Az ember, a termőföld és az élelmezéssel kapcsolatban nagyon sok levelet kaptam. Köztük volt egy levél szakdolgozatom témavezető tanárjától, a Maryland University-n dolgozó Clifford C. Taylortól. De az a levél, amelynek leginkább örültem, Henry A. Wallace-tól jött, aki Franklin Rooseveltnél elnöksége idején mezőgazdasági miniszter, majd az Egyesült Államok 33. alelnöke volt. Gratulált nekem a tanulmányhoz, és arról írt, hogy a technika jövőben milyen szerepet fog játszani a mezőgazdasági termelés növelésében, majd egy akkor zajló projektről számolt be: földieper nemesítése a Farvue farmon, Wallace New York állambeli otthonában. Nyugdíjas éveiben Wallace visszatért a növénynemesítéshez. Az 1920-as években kukoricatenyésztéssel kezdte, és megalapította a *Pioneer Hi+Bred Seed* nevű társaságot, és ezzel az Egyesült Államokban megvetette az alapjait a hibridkukorica-vetőmag forgalmazásának.

Mikor hazaértem Wyoming államból, meghívtak, hogy találkozzam a mezőgazdasági miniszterrel, Orville Freemannel, akinek az érdeklődését nagyon felkeltette ez a jelentés, és rendkívül örült annak, hogy az általa irányított minisztérium ennyi médiafigyelmet kapott. Kicsit zavarban volt, hiszen semmit sem tudott erről a tanulmányról, mert az nem jelent meg semelyik ütemtervben és költségvetési tervben. Tehát a minisztériumi bürokrácia szempontjából nem is létezett.

A legfontosabb azonban az volt, hogy Orville Freemant nagyon érdekelte egy olyan személy, aki egyedül ír meg egy ennyire nagy erőfeszítést igénylő elemzést. Beszélgetésünk során a lelegejéről kezdtük, és a miniszter kis idő múlva saját stábjában hozott létre egy új álláshelyet nekem.

Nem volt világos számomra, hogy a tanulmány jelentette munkatapasztalat hova juttat el, de egy dolog azért mégis biztos volt: felfedeztem magamban azt a képességet, hogy a jövő előrejelzésével kapcsolatban új utakon járjak. És ezt úgy tettem meg, hogy interdiszciplináris

elemzésre támaszkodtam, mely egyesítette magában az agrártudományt, a közgazdaságtant és a népesedéstudományt. Ez a rendszerszemléletű megközelítés, a sajátos és személyes stílus a későbbiek során minden könyvemre és cikkemre jellemző lett, még később pedig az általam elindított két kutatóintézetre is rányomta a bélyegét.

A korai évek: a nagy gazdasági világválság és a második világháború

Otthon születtem egy kicsi házban, melyben mezőgazdasági bérmunkások laktak, kilenc mérföldre a New Jersey állambeli Bridgeton városától 1934. március 28-án. Apám mezőgazdasági segédmunkás volt, anyám háztartásbeli. Miután Brown Nagymama körülbelül tizennyolc évvel az én megszületésem előtt, fiatalon, harminckét éves korában meghalt gyomorrákban, az akkor tizenkét éves és a család négy gyermeke közül a legidősebb gyermek, az édesapám az általános iskola ötödik osztályából kimaradt, és elment dolgozni, hogy farmon lakó mezőgazdasági munkásként dolgozzon. Minden héten hazaküldte nyomorúságos keresetét, hogy segítsen Brown Nagypapának, aki apám három testvérét egyedül próbálta felnevelni.

Mikor apám felnőtt férfi lett, egy méter nyolcvan centi magas, jóképű legény volt–nagyon is angol kinézetű. Halk szavú ember; úgy tűnik, ezt a tulajdonságát skót származású és kvéker vallású anyjától örökölte.

Brown Nagypapa mezőgazdasági szezonmunkás volt. Ő és Nagymama és a gyermekek, amint a megfelelő életkort elérték farmokon dolgoztak–földi epret szedtek, tavasszal a spárgát vágják le, nyáron pedig a zöldségföldek kapálása és gyomlálása következett, majd nyár vége felé megérkezett a paradicsomszedési szezon, melyet a kukoricahántás és késő ősszel a kukoricavágás és kévészés időszak követte.

Télen Nagypapa csatornaásással tartotta el a családot. Értett a csempeborítású földalatti vízelvezető rendszerek megépítéséhez. Azok a csatornák, ideértve egy a mi családi farmunkon található csatornát is, amelyek az alacsony fekvésű földekről vezetik el a vizet még most, száz évvel később is működnek, annak a Stow Creek nevű városnegyednek nyugati részében, ahol felnőttem.

Édesanyám, Delia Smith, aki maga is egy földműves öt életben maradt gyermeke közül a negyedik volt, húsz éves volt, amikor édesanyja cukorbetegségben meghalt. Anyám hetedik osztályos korában maradt ki az iskolából, és a közelben lévő Hancocks Bridge nevű faluban, egy módos családnál volt háztartási cseléd. Anyám körülbelül 1 méter 78 centiméter magas volt, vöröses szőke hajú, de ezen nincs mit csodálkozni, hiszen az anyja vonalán ír származású volt. Apámhoz hasonlóan ő is halk szavú volt.

Smith Nagypapa élete során három egymás mellett lévő és meglehetősen rossz talajú gazdaságot szerzett meg–de ez nem azért történt, mintha valaha is sok pénzt keresett volna,

hanem azért, mert sosem költött sokat. Három, a németországi Tübingiából 1852-ben bevándorló és New Jersey állambeli Salem megyéjében földművelésbe kezdő, fiútestvér egyikének fiaként, keményen dolgozó és sikeres gazda vált belőle. Smith nagymama lányneve Gallaher volt, és teljes mértékben ír családból származott.

Úgy tűnik, hogy apám akkor találkozott anyámmal, mikor a Smith-farmon vállalt munkát. Rövid ismeretség után 1933-ban házasodtak össze, és egy néhány mérföldre délre, már Cumberland megyében lévő, kicsi, mezőgazdasági munkásoknak épített házba költöztek.

Mikor szüleim világrajövelemre vártak 1934 kora tavaszán, Papa elhatározta, hogy megpróbál mezőgazdasági munkásból maga is gazdálkodóvá válni. Összekuporgatott megtakarításából vett egypár lovat és néhány használt farm felszerelést. Miután 18 esztendőt azzal töltött, hogy hat különféle gazdaságban szolgált, úgy érezte, hogy legalább ezt meg kell próbálnia. 1934-ben, a nagy gazdasági világválság idején, amikor gazdaságok milliói mentek tönkre, elkezdni gazdálkodni, nagyon bátor lépés volt–minden szempontból nagyon kemény harc.

Egy gazdaság megvásárlása szóba sem jött, így Papa Smith Nagypapa három farmja közül a legkisebbet bérbe vette. A farm területét részben New Jersey állam dél-nyugati részének lápos, dagály által rendszeresen elárasztott sós-mocsaras tengerpartja határolta, azon a részen, ahol a Delaware folyó öböllé szélesedik. Egy kicsi falucskától, Harmersville-től nem messze laktunk–Salem megye legdélebben lévő részében közel Cumberland megye határához.

Az egyenetlen talajon, mely egyes helyeken rendkívül agyagos, másutt pedig kavicsos volt, nem voltak olyan termőföldek, melyekről New Jersey állam becenevét, „Garden State” kapta. Ezen felül a földek, a sós-mocsaras részek határait követve, szabálytalan alakúak voltak. Ezen a vidéken sok volt a szúnyog.

A farmház egy kicsi alacsony építmény volt egy fészkerrel, egy konyhával, egy nappalival és fent egy hálószobával. Nem volt villanyunk, nem volt csapvizünk házon belüli vízvezetékekkel, és nem volt hűtőgépünk. Anya egy fával fűtött tűzhelyen főzött. Az árnyékszék körülbelül negyven lépésre volt a háztól–de egy hideg téli éjszakán az ember úgy érezte, hogy sokkal messzebb van. Anya a ruhánkat egy fém kádban egy mosólapon mosta. Ugyanebben a kádban zuhanyoztunk hetente egyszer.

Otthonunkban a takarékoság volt az úr. Nem hallgathattunk zenét, nem volt rádiónk, nem voltak könyveink. A falak üresek voltak. Sosem mentünk vendéglőbe, moziba, sosem ünnepeltük meg az ünnepeket. Kisbaba koromból nincsenek fényképek. A legelső rólam

készült kép – az ebben könyvben közölt fotók közül az első – abban az évben készült, mikor elkezdtem az iskolát.

Carl öcsém ezen a farmon született meg nem sokkal azelőtt, hogy én három éves lettem. Hozzám hasonlóan ő is otthon született, és a szülés közben dr. Carl Ware segédkezett. Hálából azért, hogy világra segített bennünket, szüleim öcsémnek a Carl keresztnévet adták. Az én keresztnevem pedig Apa kedvenc unokatestvérétől, Lester Caintól származott; ennek az unokatestvérnek egy sikeres tejgazdasága volt.

Egy mérföld hosszú földút végében laktunk. A leveleinket egy a mi földutunk és főút kereszteződésében álló nagyméretű, vidéken használatos postaládába kézbesítették. Egyszer karácsonykor postaládánkban egy kosarat fedeztünk fel, ami tele volt egy névtelen adományozótól származó különféle friss gyümölcsökkel. Még ma is emlékszem ennek a pillanatnak az izgalmára! Lehetségessé vált, hogy megünnepeljük a karácsonyt!

Noha szerény körülmények között éltünk, mindig volt mit ennünk. Megvolt a saját kertünk, melyben paradicsomot és más zöldségeket termesztettünk. Anya eltette a paradicsomot, a zöldborsót, a babot, az csemegekukoricát és a gyümölcsöket–fontos szerepet játszott az őszibarack és az eper. Anya szőlődzsemet és almalevet is készített.

Volt egy tejelő tehenünk, néhány tojó tyúkunk, és nagyon ritkán egy fiatal vágnivaló kakasunk is. Anya sütötte meg a kenyerünket, és magunk készítettük el a vaját és a túrót. Az egyik legelső háztartási munkám az volt, hogy addig kellett egy literes, nem teljesen megtöltött tejszínes korsót rázogatom, míg ki nem csapódott belőle a vaj. Noha úgy tűnt, hogy szinte örökké kell rázogatom a korsót, az egész eljárás csak tizenöt percig tartott. A kenyéren és a krumplin kívül, gyakran ettünk kukoricakorpát, amit mi kásának hívtunk, és tej és melasz hozzáadásával került az asztalra. A különösen hideg napokon Anya „fagylaltozásra” hívott meg bennünket: a félig megfagyott tejet egy kis vaníliával és cukorral ízesítette.

Az 1920-as és 1930-as években divatban voltak a pézsmapatkányok bundájából készített kabátok, és ennek következtében virágzott a pézsmapatkány szörméknek a piaca. Azoknak a gazdáknak, akiknek voltak földjeik a szomszédos lápvidéken, a pézsmapatkány jelentette a téli pénzforrást. Egy állat irhájáért egy dollárt fizettek, míg a pézsmapatkánytetemeket vagy eladták egy negyed dollárért, vagy elajándékozták, vagy pedig kidobták őket. Mi gyakran vacsoráztunk sült pézsmapatkányt (oposszumot), vagy liszttel és zsírral sűrített (és zsírban megsütött opposzum darabkákkal ízesített) tejet, amelyet a házi sütésű kenyérrre tettünk.

Abban az időben annyira sok pénzmapatkány volt, hogy közelben lévő Hancoks Bridge város tűzoltóságának női segélyegylete pénzgyűjtési céllal évente oposszum vacsorát szervezett. Ez a hagyomány a mai napig fennmaradt. Amikor megkérdezik tőlem, milyen is az oposszum íze, elmagyarázom, hogy az oposszum és a nyúl vagy a mókus közötti különbség olyan, mint a kacsza és a csirke közötti különbség, tehát az előbbi sokkal ízletesebb.

A farmon eltöltött korai éveim során megtanultam dolgozni. Az egyik feladatom négyévesként a lóistállók kitisztítása volt. Ez különösképp nehéz munka volt, mivel a lótrágya és a lovak piszka általában beragadt az istálló padlójának nem egyformán hosszúra lefűrészelt deszkái közé. Még most is emlékszem, mekkora bosszúságot jelentett ez nekem!

A nyári időszakban az egyik feladatom az volt, hogy a paradicsomföldünket megszabadítsam a burgonya kolorádóbogaraktól. Mivel a burgonya és a paradicsom egymás közeli rokonai, mivel mindkét növény a burgonyafélék (*solanaceae*) család tagja, a kolorádóbogár mindkét növényen gyorsan szaporodik. Nem volt rovarirtó szerünk, így végig járőröztem a földet az egyik kezemben egy már nem használt kannával, amelynek aljában 2,5 cm magasságban kerozin volt. Sorról-sorra végigsétáltam a paradicsomföldön, és amikor megpillantottam egy fekete és sárga csíkos bogarat, gyorsan felkaptam, és bedobtam a kannába. Amikor pedig a bogár világos narancsszínű petéinek egy csoportjárta bukkantam (mindig egy levél fonákján ültek), egyszerűen egy gyors szorítással szétnyomtam őket. Voltak olyan napok, amikor órákat sétáltam a paradicsomföldön, hogy megvédjem azoktól a károkozótól, amelyeket ha nem irtunk ki, akkor a szó szoros értelmében a paradicsom teljes levélzetét lerágják, és ennek következtében a termés elpusztul.

Gyomirtók még nem léteztek, és a mechanikus műveléssel nem lehetett mindig eltávolítani az összes gázt, így sokat kapáltunk és kézzel is gyomláltuk a növényt. A mezőn végigsétálva általában egyszerre két soron dolgoztunk, és kihúztuk a földből azokat a gyomokat, amelyek a napfényért, a talaj víztartalmáért és tápanyagokért harcolva versenyre keltek a kukoricával, a paradicsommal és a többi növényvel.

Családunk nem volt barátkozós természetű, de néha egy-egy vasárnap délután beszálltunk az 1933-as évjáratú Chevynkbe, és meglátogattuk az unokatestvéreinket. Leggyakrabban Anyám bátyjának családját vagy Apám öccsének családját látogattuk meg: mindkét család csak néhány mérföldre lakott. Ezek voltak azok a ritka alkalmak, amikor öcsémnek és nekem alkalmam nyílt arra, hogy más gyerekekkel játsszunk.

Időről-időre Apa elment a helyi a vegyesboltba, ahol esténként összegyűlt néhány farmer, hogy beszélgessenek és történeteket meséljenek egymásnak. Nem volt szokásban, hogy a gazdák gyermeküket magukkal vigyék ezekre a találkozókra, de Apa, valamilyen nem tisztázott okból, talán megérezve, mennyire érdekelnek ezek a beszélgetések, magával vitt. Ott ültem csendben visszahúzódva, és mindent magamba szívtam. Már amennyire képes vagyok történeteket mesélni, olyan művészet ez, amelyet ezektől a hordókon ülő farmerektől tanultam meg.

Időközben, úgy tűnik, valamikor négyéves korom előtt valaki megtanított olvasni. Szinte teljesen biztosra vehető, hogy Smith Nagypapa volt az. Van valami homályos emlékem arról, hogy a térdén üldögélek, és a betűkkel csinállok valamit. Még jóval azelőtt, hogy elkezdtem az iskolát, Apa mindig kibetűztette velem a szavakat a barátok és szomszédok előtt, akik a hozzánk vezető bekötőúton végighajtottak, és egy rövid időre beköszöntek hozzánk, ahogy az azokban az időkben a szomszédok között szokásban volt a vidéki közösségekben.

Az iskolaépületben eltöltött első napról származó emlékeim a közelben található Canton faluban csak arról szólnak, hogy sok ember és nagy zsvajgás volt ott. Addig még sosem láttam ennyi embert egyszerre egy helyen. A három szobából álló iskolában majdnem száz diák tanult. Az árnyékszékek kint voltak az iskolaépület mögött, és az öntöttvas kút pedig ott állt az iskola előtt. Az iskolának nem volt ebédlője. Jól éreztem magam az óvoda utolsó évében (ez már az iskolában működött), és teljesen lekötött a tanulás és az, hogy olvasnivaló könyveket találjak.

Az 1940-es év tavaszán Papával kapcsolatba lépett az a farmgazda, akinek a farmján Apa sok évvel korábban mezőgazdasági munkásként dolgozott. Mivel a farmer részes bérlője nyugalomba vonult, a farmgazda felajánlotta Apámnak, hogy legyen részes bérlője a 84 holdas gazdaságnak. Ha valaki részes bérlő, ez azt jelenti, hogy a föld tulajdonosa rendelkezésre bocsátja termőföldet, a gazdasági épületeket, míg a részes bérlő általában a mezőgazdasági felszerelést adja, és ő végzi a földterületen a mezőgazdasági munkát. A termés, a tej és a lábasjóság értékesítéséből származó árbevételt pedig megosztják a földtulajdonos és a bérlő között. A kérdéses földterület, noha mindössze hat mérföldre volt a miénktől, sokkal termékenyebb volt, és az ott élő gazdák jobban éltek, mint mi. Apa elfogadta az ajánlatot, és 1940 márciusában átköltöztünk az új birtokra.

Stow Creek-i új iskolámon látszott, hogy az ottani lakosok nagyobb jólétben éltek. Az iskolaépületbe be volt vezetve a víz, és az iskolának volt ebédlője. Megérkezésemet, a szokásos

felmérő követte, és áthelyeztek az óvodából az általános iskola első osztályába, és ez azt jelentette, hogy egy évvel fiatalabb voltam, mint az osztálytársaim.

Az új farmon volt egy tehenészet, melyet Apa gyorsan megtöltött egy tucat tehénnel. Azonkívül, hogy eladtuk a tejet, néhány holdon értékesítésre szánt paradicsomot és paprikát természetünk. Itt tanultam meg tehenet fejni; első tehenemet Molly-nak hívták: öreg volt és szelíd, és könnyen lehetett fejni.

Apa a földművelést egy csapat lóval kezdte. Ha választhatott volna, inkább művelte volna a földet lovakkal, mint traktorral. Amikor az első farmunkon csak 31 hold termőföldünk volt, akkor a lovak elegendőek voltak. De 84 hold, ez már meghaladta azt a birtokméretet, amelyet egy csoport lóval meg lehetett művelni, így aztán Apa nagy vonakodva vett egy új traktort, egy *Farm All A* típusú erőgépet, az *International Harvester* cég gyártmányát.

Egy jó farmon telepedtünk le, és jól ment a sorunk. Aztán egy vasárnapon, 1941. december 7-én a japánok megtámadták Pearl Harbourt. Hirtelen beállt a hadiállapot az Egyesült Államok és a Japán Császárság, illetve Németország között. Papa, aki harminchét éves volt, akinek egy családot is el kellett tartania, és egy nagy gazdaságot is kellett működtetnie, mentesült a hadkötelezettség alól. Légoltalmi gyakorlatok voltak, és mindenki az iskolaépületben gyűlt össze, mert ez volt Stow Creek település egyetlen téglapülete.

A gyermekek előre várták a légoltalmi gyakorlatot, mert ha mindenki összegyűlt, mindenki kapott egy jégkrémet: vagy egy csoki bevonatú, vagy pedig egy narancs bevonatú vaníliás jégkrémet. Én általában az utóbbit választottam. Az iskolában elkezdtünk pénzt gyűjteni az Amerikai Megtakarítási Kötvényekre. A takarékfűzetbe történő egy beragasztással negyed dollárt takarítottunk meg, majd folytattuk egészen addig, amíg a takarékkönyv mind a hetvenöt rubrikája be nem telt. Egy kötvény 18,75 dollárba került, és a 12 éves futamidő lejárta után 25 dollárt lehetett érte kapni. Nagy volt a féghiány, és minden fémet, amit megtaláltunk, újrahasznosítottak. Csak jegyre lehetett vásárolni a benzint, a gumiabroncsokat és a cukrot. A mezőgazdasági termelők viszont a kedvezményezett kategóriába tartoztak, mivel külön hozzáférésük volt a benzinhoz és a gumiabroncshoz: az egész háborús erőfeszítésben az élelmiszertermelés létfontosságú volt.

Eközben jól éreztem magam az iskolában, és szinte csillapíthatatlan étvágygal habzsoltam a könyveket. Ha megkaptuk a házi feladatokat, máris rohantam, hogy megírjam őket, persze csak azért, hogy utána olvashassam a könyveket a könyvtárban. Ezt pedig tanárain nagyon jól felismerték, amikor eljött a bizonyítványosztás ideje. Negyedik osztályos

tanítónóm, Mrs. Henrietta Tomlinson a szóbeli értékelésnél megjegyezte: „Olvasás és a kiválasztott olvasmányok területén, főleg történelemről szóló könyvekről van szó, kiváló. Amire leginkább szüksége van az, hogy egy kicsit lelassítson.” Hatodik osztályos tanárom, Mrs. Van Vliet pedig ezt írta a bizonyítványba: „A diák «túl gyorsan» dolgozik. Ez pedig hanyagsághoz vezet.” Ez igaz volt, de készen álltam arra, hogy megelégedjem egy kicsit rosszabb jeggyel, mert az olvasásból annyit tanultam.

Legalább egy olyan iskolaév volt, amikor több mint 100 könyvet olvastam ki. Az életrajzokat, ideértve az amerikai történelem alapító atyáiról szólókat, rendkívül érdekesnek tartottam. Más életrajzok, amelyek különösképp tetszettek nekem, Ábrahám Lincolnról, Marie Curie-ről és George Washington Carverről szóltak. Mire befejeztem a nyolcadik osztályt, a Stow Creek-i iskola majdnem összes könyvét elolvastam.

Mivel a farmunkon meglehetősen elszigetelten éltünk, és szüleim életükben soha egyetlen egy könyvet sem olvastak el, az ebédlőasztalnál folytatott beszélgetéseink nagyon kevés témára szorítkoztak. Az életrajzok úgy nyitották meg számomra a világot, amire a szüleim sosem lettek volna képesek. Így már nagyon fiatal koromban tudatomra befolyást gyakorolt az az elragadtatás, amit ezekért a politikai vezetőkért és tudósokért éreztem. Ezek a személyek koruk legfontosabb problémáival foglalkoztak, és én is ezt szerettem volna tenni.

Egy közvetlen közelünkben élő idősebb farmernek, Jim Woodnak feltűnt, hogy amikor beugrottunk hozzájuk, az volt a szokásom, hogy megkerestem az újságokat, majd leültem és csendben olvastam őket, míg a felnőttek beszélgettek. Jim Wood azt javasolta, hogy iskola után minden nap ugorjak be hozzájuk, és vigyem el az előző napi két újságot, a *Philadelphia Inquirer*-t és a *Bridgeton Evening News*-t. Ez aztán hamarosan az átlagos mindennapjaim részévé vált. Mivel az újságok számomra kissé nagyok voltak, kiteríttem őket a nappali padlójára és négykézláb támaszkodva olvastam őket. Teljesen lenyűgöztek a hadi jelentések: élénk érdeklődéssel követtem az észak-afrikai hadjárat fejleményeit. Az újságok térképeken szemléltették a szövetséges hatalmak előrenyomulását vagy visszavonulását. Bemutatták, hogy hol van Rommel hadserege, és ismertették a németek stratégiai célkitűzéseit. Olyan városok nevét tanultam meg, mint Tripoli, Bizerte és El Alamein.

A háború egyik része hazámhoz közelebb, nem messze az Egyesült Államok keleti partvidékétől, kint a tengeren zajlott. Miután beléptünk a háborúba, a szó szoros értelmében hajók ezreit kellett megépítenünk–beleértve a csatahajókat, rombolókat, anyahajókat, szállító- és tartályhajókat, valamint csapatszállító hajókat is. A közelben lévő, Philadelphiában található

hatalmas hajógyárban épített hajók számára a Bethlehem Steel nevű társaság (Baltimore közelében, Sparrows Point-ban található üzeme) gyártotta az acélt. Az acélt a Chesapeake-öblön és a Potomac folyón szállították le az Atlanti-óceánig, és aztán fel a Delaware-öblön és a Delaware folyón Philadelphia városáig. Sajnos az Egyesült Államoknak kevés fegyverzete volt ahhoz, hogy megbirkózzon a német tengeralattjárókkal. Ezek az Egyesült Államok partvidékének közelében egyenként csaptak le egy-egy Baltimore és Philadelphia között közlekedő hajóra. Abban az időben nem volt köztudott, hogy a németek 1942-ben 86 amerikai hajót süllyesztettek el az ország keleti tengerpartjának közelében a Potomac és Delaware folyók torkolata közötti szakaszon.

Ezen támadásokra az volt a válasz, hogy Amerika az Atlanti-óceánt elkerülve azt a belföldi csatornát használta, amely a Chesapeake-öböl felső szakaszát kötötte össze a Delaware folyó alsó részével. A kb. húsz mérföld hosszúságú a Chesapeake-Delaware csatorna légvonalban mindössze 15 mérföldre volt mi farmunktól: végül azonban az Egyesült Államok haditengerészete sokkal korszerűbb haditechnikákat (ideértve a rombolókat, radart és a merülő bombákat is) bevetve elkezdte megritkítani a német tengeralattjárók számát. 1943-ban a Keleti-partvidék közelében elvesztett amerikai hajók száma nyolcra csökkent.

A szövetséges hatalmak és a tengelyhatalmak majdnem két évig tartó és változó szerencsével folytatott, észak-afrikai csatározásait követően az utánpótlásból kifogyó német és olasz csapatok 1943 májusában döntő vereséget szenvedtek. Mintegy 275000 katona adta meg magát a szövetségeseknek. A keleti fronton egyre több problémával szembesülő Hitler arra kényszerült, hogy visszavonuljon Észak-Afrikából. Ez volt a háború egyik korai fordulópontja.

Ebben az időben már gyorsan növekedett a vadászrepülőgépek által kísért amerikai és brit bombázórajok által Németország ellen végrehajtott támadások száma. Aztán egy napon a *Philadelphia Inquirer* vastag betűs szalagcíme már arról tudósított, hogy az éjszaka folyamán 1000 repülőgép repült át a La Manche-csatornán. Tudtuk, hogy az események döntő fordulathoz értek.

A bérbeadó gazdánknak, Theodore Dixonnak a lánya, Emma Dixon, aki tanár volt, adott nekem egy példányt 1943 karácsonyára Johann David Wyss könyvéből, *A svájci Robinson-család* című regényből. Ha felteszik nekem a kérdést, hogy melyik könyv gyakorolta rám a legnagyobb hatást, ezt a könyvet szoktam megemlíteni. Amire emlékszem ebből egy lakatlan szigeten hajótörést szenvedett családról szóló könyvből, az az apának a találékonysága,

amellyel ennyire nehéz körülmények között civilizált környezetet teremt hitvese és négy fiúgyermeke számára.

A bérbeadó gazda másik lánya, Jessie Lilly, minden vasárnap reggel felvett engemet és Carl-t a kocsijába, hogy elvigyen bennünket a Cohansey baptista templomba, mely durván egy mérföldre volt tőlünk Roadstonban. A vasárnapi iskolában Biblia-részleteket memorizáltunk. Minden megtanult biblia részletért egy kék jegy járt, melyen (micsoda meglepetés) egy másik Biblia-idézet volt. Ha sikerült négy kék jegyet összegyűjtenünk, beválthattuk egy piros jegyre, és ha meglett a 100 piros jegyünk, egy új Bibliát kaptunk. Különleges lehetőségként fogtam fel az egészet, egy esélyként arra, hogy saját magam is megdolgozzam valamiért. Voltak olyan idők, amikor egész szakaszokat vágtam be az Újszövetség olyan könyveiből, mint *Pál levele az efezusiakhoz*, *Pál levele a filippiekhez*, *Pál levele a kolosséiakhoz*. Nem tellett sok időbe, mire át tudtam adni a vasárnapi iskolai tanáromnak a 100 darab piros cédulát, amiért egy új Biblia járt. Mivel hozzászoktam már ahhoz, hogy javadalmazás nélkül dolgozzam, most, hogy munkámért kaptam valamit, ez szenzációs dolog volt.

1944 elején Papa megtudta, hogy Stow Creek városának nyugati részében, mintegy négy mérföldnyire onnan, ahol jelenleg élünk, egy negyven holdas farmot kínáltak fel eladásra. A gazdaság tulajdonosa 2500 dollárt kért érte. A háború első éveiben Papa gazdaságában jó volt a termés, és jók voltak az árak. Így elegendő jövedelme lett ahhoz, hogy ezért a korábbinál kisebb gazdaságért készpénzben fizessen. Anya viszont megkedvelte a Dixon-farm környékét és az ottani barátokat, és vonakodott elköltözni. Ez volt az egyike azon kevés alkalmaknak, amikor Papa döntése ellen tiltakozott. A legfontosabb szempont viszont az volt, hogy nemcsak egy gazdaságunk lesz majd, hanem saját tulajdonunkban lévő otthonunk is. A birtok termőföldje nem volt annyira egyenletesen termékeny, mint a Dixon-farmé, de talaja azért mégis eléggé jó minőségű volt.

A farmhoz, amelyre be volt vezetve az áram, de az épületben nem volt vízvezeték, tartozott még egy hét holdas spárgaföld. A spárgaágyások, melyek, ha egyszer létrehozták őket, akár húsz éven át is hoznak termést, már megöregedtek. De a farmon eltöltött első évek során április közepétől egészen június végéig vágtuk a spárgát. A spárgát a farmunktól mintegy 10 mérföldre lévő New Jersey állambeli Bridgeton városban található P. J. Ritter konzervgyárba szállítottuk, és fél kilóért kilenc centet fizettek. Spárga lemetszése kemény és hátat nagyon megerőltető munka, de a felvevő piaca nagyon jó volt. Paprikát és paradicsomot is termesztettünk. Ez a Sandwash Roadon álló farm lett a családi gazdaságunk, a Brown-farm, és

életük hátralévő részében itt éltek a szüleink. Itt született meg kishúgunk, Marion is 1945-ben. Köztem és Carl között majdnem három év volt a korkülönbség, míg Carl és Marion között kilenc. A farm mind a mai napig a Brown-család tulajdonában van, és jelenleg én és az öcsém vagyunk a tulajdonosok.

1944 nyarán, amikor tíz éves lettem, ugyanabba P. J. Ritter konzervgyárba szállítottuk a paradicsomot, mely a spárgát is feldolgozta. Megdöbentem, amikor a teherautóról elkezdtek átadni a paradicsommal teli kosarakat a gyári munkásoknak: rájöttem, hogy mindannyian német hadifoglyok voltak. Terepszínű munkaruhában voltak, melyek hátán nagy fekete betűkkel felírva a „PW” (hadifogoly) jelzést lehetett látni. Ezek az emberek Észak-Afrikában a szövetséges erőknek adták meg magukat. Mikor az elé a választás elé kerültek, hogy a sivatagban lévő fogolytáborban maradjanak, vagy az Egyesült Államokba menjenek hadifogoly munkásként, az utóbbit választották. Lakóhelyünkön mintegy 600 német hadifogoly élt, és az a háború, melynek menetét, oly figyelmesen követtem az újságokban, most, úgy éreztem, hirtelen nagyon közel került hozzám.

1945-ben a háború befejeződött, és Amerika fokozatosan visszatért a normális élethez. Apa néhány év alatt felépítette a tehenészet épületét, és újra szerzett teheneket, most már körülbelül húszat. Most hogy újra tehenet kellett fejnünk, Papa, Carl és én meglehetősen egyformán osztottuk el a munkát. A teheneket az év minden napján naponta kétszer kell megfejni. Mivel a teheneket iskola előtt és után is meg kellett etetni és fejni, minden reggel korán keltünk, és az iskolából hazaérve is újra meg kellett fejnünk őket.

Stow Creek iskolásai nagyrészt európai származásúak voltak. Az afrikai amerikaiak kisebbségben voltak, és volt még néhány indián is—a Lenni-Lenape törzs tagjai.

1947 júniusának elején befejeztem a nyolcadik osztályt: én voltam az első a családban, aki be tudta fejezni az általános iskolát. Nyolcadik osztályos tanárom és az iskolaigazgató, Henrietta Tomlison, aki 1940-ben, iskolába érkezésemkor az óvodás csoportot és az első osztályosokat tanította, félrehívott és elmondta, hogy a bridgetoni középiskolába benyújtandó értékelőlapra ritkán előforduló dolgot írt. Két diáknak, nekem és Jane Foggnak mint jövőbeli középiskolásoknak kiváló „A” minősítést adott.

Közeledett életem új szakasza. A bridgetoni középiskola, melynek 1000 diákjából 500 magában a városban lakott, míg a másik 500 diák a környék mezőgazdasági közösségeiben, etnikai olvasztótégely volt. Az általános iskolából már ismert etnikai sokszínűség tovább bővült: az amerikai japán családok elhagyhatták az internáló táborokat, és megengedték nekik,

hogy a Seabrook-farmokon dolgozhassanak. Iskolánkba érkeztek még észti, lett és litván menekültek is.

A középiskola azt jelentette, hogy el kellett döntenünk, milyen tantárgyakat akarunk tanulni, és hogy tovább akarunk-e tanulni. Egy olyan diáknak, mint amilyen én voltam, aki sokat foglalkozott földműveléssel, élvezte a gazdálkodást, és alig várta hogy bővítse a tudását, a választás egyszerű volt. Mrs. Tomlison tanácsát megfogadva egyetemi tanulmányokra előkészítő, mezőgazdasági szakirányra iratkoztam be.

A középiskola számomra azt jelentette, hogy még több időm ment el buszozásra. Azonkívül, hogy több időt fordítottam a házi feladatokra és az otthoni munkára, a sportban is részt vettem. Tizennégy éves voltam és 10. osztályos tanuló, amikor elkezdtem a terep- és síkfutást. A középiskola harmadik évében elkezdtem focizni, és amikor az iskola elindított egy birkózó csapatot, azonnal beléptem a kezdők közé. A birkózás, melyben korcsoportok szerint lehetett részt venni, sokkal jobban ment. Ez volt az első sport, melyben minősítettek.

Benne voltam abban a focicsapatban, amely rendszeresen bajnokságokat nyert, de ritkán léphettem pályára. Itt a testmagasság, érettség és a tapasztalat sokkal fontosabb volt. Az edző azt az elvet vallotta, hogy ha a játékos keményen dolgozik, és nem hagy ki bizonyos lépéseket, akkor a középiskola utolsó évében megkapta a minősítést. Ez volt az egyetlen indoka annak, hogy megkaptam a minősítést.

Noha jól tanultam az iskolában, állandóan az volt az érzésem, hogy nem tudok megfelelni a társadalmi elvárásoknak, egyfelől nagyrészt a szüleim iskolázatlansága miatt, másfelől pedig azért, mert rendkívül gyatra viszonyok között éltünk. Mivel a földművelés pénzünk legnagyobb részét felemésztette, kevés pénzünk maradt bútorokra és ruházkodásra. Ruházatom néha feltűnést keltett–de félreértett okok miatt. Már egyetemista voltam, amikor Carl a kinti WC-t megszüntette és az épületen belül hozott létre egy árnyékszékét. Egészen addig az iskola után kínos volt barátaimat lakásunkba meghívni.

Előírás volt, hogy a mezőgazdasági szakirány tanulóinak az iskolai tanulmányokon kívül, saját mezőgazdasági projektjeik is legyenek. Ha pedig valaki nem egy farmon élt, akkor egy farmon kellett dolgoznia, hogy közvetlen tapasztalatokat szerezzen a mezőgazdasági munka területén. A középiskola második évében, projektem keretében megépítettem egy 3,7 méterszer 4,3 méteres csirkeketrecet, melyben ki kellett keltetni, majd fel kellett nevelni a kiscsibéket. Büszke voltam a projektemre. A ketrec tervrajzát Connecticut állam

Mezőgazdasági Kísérleti Állomásának ismertetőjéből vettem át. Öcsém és én az év első hónapjaiban kezdtük el nevelni a kicsibéket, utánuk pedig tavasszal már fácánok jöttek.

A csibenevelés során többek között feltűnt nekünk, hogy amikor az ember friss tápot tett az etetőbe vagy csak besétált a csirkeketrec szobájába és megkeverte a tápot, a csirkék, mivel természetesen kíváncsiak voltak, odajöttek az etetőhöz és ettek egy kicsit függetlenül attól, hogy éhesek voltak-e vagy sem. Öcsém és én kialakítottunk egy etetési menetrendet: egyikünk első dolga rögtön ébredés után a csirkeetetés volt, majd iskolába indulás előtt újabb etetés következett. Anya napközben etette meg a csirkéket, mi pedig az iskola után vacsoraidőben és végül pedig pont lefekvés előtt. A gyakori etetés célja az volt, hogy rávegyük a csirkéket, hogy többet egyebek és gyorsabban nőjenek. A baromfik vizébe vitamintablettákat is tettünk. Stratégiánk működött!

Indultunk a „4-H” nevű országos ifjúsági szervezet „A holnap csirkéje” nevű versenyén: a verseny arról szólt, hogy naposcsibékkel indulva 12 hét leforgása alatt ki tudja felnevelni a legjobb csirkéket. Tizenkét hét után én és Carl külön-külön benyújtottuk öt-öt madarat értékelésre. A többi versenyző által benyújtott öt madár súlya hat és tíz kiló között mozgott. A mi csirkéink súlya kb. 12 kiló volt. A Carl az általa benyújtott baromfikkal megnyerte New Jersey állam versenyét. Akkor 13 éves volt. A napos csibe helyi beszállítója, a Garrison Keltető nagyon örült az ingyen reklámnak.

Miután a csirkéket elszállították a piacra, kitisztítottuk a keltető házat, és helyükre fácánokat raktunk. A napos fácán csibéket egy központi kormányügynökség, a Hal és Vadvilág Szolgálat New Jersey állambeli szervezetétől kaptuk. Mikor a csibék elérték a 12 hetes kort, a Hal és Vadvilág Szolgálat munkatársai ládákkal és teherautókkal eljöttek, felrakodták a fiatal fácánokat, és szerte az állam egész területén elengedték őket—mindez része volt a fácánpopuláció visszaállítására irányuló törekvéseknek. A fácánok darabjáért 1 dollárt fizettek nekünk. A fogságban tartott fácánok felnevelése nem könnyű feladat, mivel az elhullás aránya gyakran magas. De mi kiemelkedően sikeresek voltunk, és így sokkal nagyobb méretekben folytattuk tevékenységünket: egy időben 600 fácáncsibét neveltünk.

A fácánnevelési időszak legelején észrevettük, hogy néhány madár lába elkezdett kificamodni, és gyengévé vált, és oldal irányban kibicsaklott, és ez lehetetlenné tette a madarak számára, hogy felegyenesedjenek. A Hal és Vadvilág Szolgálat kapcsolattartó munkatársától megtudtuk, hogy a madarak általunk használt napi előrekevert táp fejadagjából hiányzott a magnézium, ami fácánok számára nélkülözhetetlen. Átálltunk első osztályú minőségű madártáp

fejadagra, mely tartalmazta a minimális mennyiségű, ámde nélkülözhetetlen magnéziumot, és a magnéziumhiánytól szenvedő madarak gyorsan meggyógyultak.

Egy másik alkalommal néhány már több hetes fácán rejtélyes okok miatt elhullott. Kishúgunknak, Marionnak minden egyes ketrecből kihozott döglött madárért öt centet fizettünk. Sokkal könnyebb volt neki a ketrecek felett alacsonyan kifeszített és a madarak elrepülését megakadályozó drótháló alatt elmászni, mint nekem vagy öcsémnek négykézláb körbemászni. Kishúgunk, Marion a mai napig előszeretettel emlékeztet bennünket arra, hogy ez egy gyermek kizsákmányolását jelentette.

Jelentettük a madárelhullást a Hal és Vadvilág Szolgálatnak, mert a korábban felnevelt fácáncsoportok között nem találkoztunk ilyen esettel. A Szolgálat munkatársai éppannyira tanácstalanok voltak, mint mi. De több boncolás és más államokban dolgozó madárpatológiához értő szakemberekkel folytatott hosszas kutakodás és konzultációk után beazonosították a betegséget: az elhullást a keleti ló encephalitis vírus fertőzés okozta. Mostanra kiderült, hogy ez a betegség nagyon hasonlít a nyugat-nílusi vírushoz, amelyet több évtizeddel később hurcoltak be az Egyesült Államokba. Mindkét betegséget a szúnyogok terjesztik, és végzetes kimenetelű lehet bizonyos madárfajták és egyes esetekben az ember számára is. Éppen úgy, ahogy a varjak nagyon sebezhetőek a nyugati-nílusi vírus által, a fácánok számára a keleti ló encephalitis vírus jelent nagy veszélyt. Nem létezett olyan szer, amellyel ezt a betegséget meg lehetett volna akadályozni.

Ezekkel az első projektekkel foglalkoztunk. Egyesekkel akkor, amikor Carl még a tízéves kort sem érte el. Öcsém és én a legkülönfélébb problémákkal szembesültünk, ideértve a finanszírozás az irányítás problémáit is. Szakkérdésekkel ismerkedtünk meg. Hogy csak néhányat nevezek meg, olyanokkal, mint az épületek megépítése, a baromfik takarmányozása vagy a fácánok betegségei. Saját mezőgazdasági projektjeink jelentette kihívás miatt rendkívül boldogok, motiváltak és lelkesek voltunk. Ezzel megteremtődött első nagy mezőgazdasági vállalkozásunk, a paradicsomtermelés háttere.

1820-ban Robert Gibbson Johnon ezredes a New Jersey állambeli Salem városában a megyei bíróság épületének lépcsőjén állt, és – bizonyítandó, hogy ez a növény alkalmas a fogyasztásra – nyilvánvalóan aggódó tömeg előtt paradicsomot evett. Abban az időben ugyanis széles körökben elterjedt nézet volt, hogy a paradicsom a maga szenvedélyes és piros színével „szerelem gyümölcse” és mérgező. A nézők megkönnyebbülésére Johnsonnak nem lett semmi baja a paradicsomevéstől. Így hát hamarosan sokan mások is ettek belőle.

Ott ahol felnőttem, tehát Salem városának környékén, akármennyire is népszerű volt az előbb említett legenda, a valóság az az, hogy a spanyolok a valószínűleg a Peruból Mexikóba került paradicsomot hazavitték Spanyolországba, és elterjesztették Európában és Ázsiában. Az 1500-as években Spanyolországban és Itáliában már termesztették, és megették a paradicsomot. A Salem városával szomszédos Cumberland megyében pedig 1812-ben már termesztették és fogyasztották is a paradicsomot. 1835-ben már nagy mennyiségben termesztették New Jersey állam déli régióiban. Körülbelül 1860-ban kezdődött el a paradicsomkonzervek kereskedelmi méretű értékesítése.

Cumberland megye, ahol mi éltünk és ahol én gazdálkodtam, hamarosan az ország paradicsomtermesztésének első területe lett. Mikorra öcsém, Carl és én elkezdtünk paradicsomot termelni, a paradicsom New Jersey állam egyik legnépszerűbb és legnagyobb becsben tartott terméke volt. Dél-New Jersey minden nyáron friss paradicsommal látta el Philadelphiát és New Yorkot. A paradicsomból nemcsak konzervparadicsom készült, hanem paradicsomlé, paradicsomleves és ketchup. Mivel Bridgetonban két feldolgozó üzem volt, a P. J. Ritter és Pritchard, nyaranta a levegő megtelt a fűszerekkel teli üstökben főzött ketchup ínycsiklandó illatával. Ez az illat ifjúkorom minden nyarának elválaszthatatlan része lett.

A paradicsomon kívül Dél-New Jersey fontos feldolgozott terméseihez tartozott még a spárga, a paszulybab, a zöldborsó, a zöldbab és a csemegekukorica. A termesztett növények sokféleségét növelték az őszi barackos-kertek és földieperföldek. Az ezen a területen termelt mezőgazdasági termékekről kapta New Jersey állam becenevét: „Garden State”.

1951 tavaszára Carl és én készen álltunk arra, hogy a gazdálkodást nagyobb méretekben folytassuk. Bevetettük az első paradicsomföldünket. Ez a föld mindössze hat mérföldre volt annak a bíróságnak a lépcsőitől, ahol Robert Gibbson a publikum előtt paradicsomot fogyasztott. A földet egy évre vettük bérbe, és aláírtunk a P. J. Ritter Társasággal egy

szerződést, melynek értelmében hét holdon paradicsomot fogunk termesztetni (ez huszonnyolcezer palántát jelentett), és a termést tonnánként 3,2 dollárért leszállítjuk a konzervgyárnak.

P. J. Ritter adta a paradicsompalántákat, és a technikai tanácsokat a cég helyi emberétől, egy paradicsomtermelést jól ismerő szakembertől kaptunk. A palántákat a P.J. Ritter cég termesztette a Georgia állambeli Cairoban, és amikor a palánták elérték a kb. 15 centimétert, óvatosan kihúzkodták őket a földből, és ötven darabos kötegekbe rakták őket. Gyökerüket nedves mohába csomagolták. Barna csomagolópapírt tekertek rájuk, majd a kiszáradást megakadályozandó, jó szorosan egymás mellé egy kosárba rakták őket. A kosarakat felrakták egy traktor vontató kocsijára, és egyenesen Bridgetonba szállították őket, ahol olyan helyi gazdák, mint mi is, kijöttek a vontató kocsihoz, hogy megkapják a szerződés szerint nekik járó 20 ezer, 30 ezer vagy 50 ezer paradicsompalántát.

Amikor megérkezett a szállítmány, gyorsan munkához láttunk. A földeket már felszántottuk és előkészítettük. Most jött el az elültetés ideje. Abban az időben még kézzel ültették a palántákat. Egy traktor vontatta nyomkijelölőt használtunk, hogy kijelöljük a sorokat és a keresztsorokat, hogy tudjuk, egymástól milyen messzire ültessük el a növényeket, és teljes lendülettel elkezdtünk dolgozni.

Amikor vége volt az iskolának, Carl és én már rohantunk is, hogy kihasználjuk a sötétedésig fennmaradó órákat. Az összes palánta elültetése több napunkba telt. Ezt követően eljött a földművelés ideje: gyomláltunk és figyelniünk kellett kártokozó rovarokra. A termesztési időszak későbbi részében meg kellett nézni, hogy a növényeket nem pusztítja-e a paradicsomvész.

A paradicsomtermelés első évében az összes környéken lévő gazdához hasonlóan Rutgers-paradicsomot termesztettünk. Az Egyesült Államok észak-keleti régiójában a feldolgozásra termesztett paradicsomfajták között egy egész generáción keresztül ez a fajta dominált. Ez egy a Rutgers Egyetem által kitenyésztett és 1934-ben forgalomba hozott, magas hozamú és ízletes fajta volt: a Rutgers Egyetem növénytan professzora, Lyman Schermerhon és kutatásban résztvevő tanítványai tenyésztették ki.

De ez a korszak hamarosan véget ért. Az 1950-es évek elején a Campbell Leves Társaság, melynek a New Jersey államban található Camden városában egy nagy paradicsomfeldolgozó üzeme volt, szintén nagy összegeket fektetett abba, hogy új, nagy termelékenységű paradicsomfajtákat nemesítsen ki. Ezelőtt a kezdeményezés előtt a paradicsomtermelés elitjét a

„Tíz Tonna Paradicsom Klub” képviselte. Minden gazda, aki egy holdon 10 tonnás vagy annál nagyobb hozamot ért el, automatikusan tag lett. Néhány év leforgása alatt a klub neve „Húsz Tonna Paradicsom Klub”-ra változott. Ez lenyűgöző példája volt annak, hogy mire képes a mezőgazdaságban a tudományos eredmények következetes alkalmazása.

Carl és én az összes lehetséges növény közül a paradicsomot választottuk. Miért? Ennek egyetlen oka az volt, hogy a paradicsom termesztési ideje jól összepasszolt az iskolaévvvel. Ez persze nem jelenti azt, hogy nem voltak átfedések, hiszen a paradicsom veteményezésének időszaka áprilisban vagy legkésőbb május elején volt, tehát jóval azelőtt, hogy az iskolaév befejeződött volna. A paradicsomszezon végén, amikor ősszel elkezdődött az iskola, még mindig volt kint paradicsom a földeken. Tehát ez az időszak is a rohanás ideje volt.

Ezzel együtt a paradicsomtermesztés élvezetes volt. Ez a növény annyira kedvezően válaszol a gondozásra és annyira termékeny. A paradicsom, mikor már látszik rajta a termés, melynek egy része érett, másik része már majdnem megérett, míg a harmadik még zöld, egy műremek. És szeretem a paradicsom sajátos illatát. Még most is, ha megpillantok egy paradicsom növényt, nem tudok ellenállni a csábításnak, és megszagolom az illatát.

Az egyik kihívás, amellyel szembesültünk az volt, hogy hogyan finanszírozzuk az egyre nagyobbá váló paradicsomtermelő vállalkozásunkat. Öcsémnek és nekem volt egy hallgatólagos egyezményünk Papával. Feltéve, hogy a háznál adódó feladatainkat megcsináltuk, minden feladatot elvégeztünk, és jól végeztünk el, Papa nem törődött azzal, hogy mit csinálunk a fennmaradó időnkben. Így például tavasszal az öcsém nemcsak saját teheneit fejte meg, hanem azokat is, amelyekért én feleltem. Én eközben másfél mérföldet futottam egy helyi gazdához, hogy iskola előtt segítsek neki a négyholdas spárgaföldjén a spárga levágásában. Ezért a munkáért 1 dolláros óradíjat fizetett, ami lehetővé tette számunkra, hogy egy kisebb összegű készpénzt gyűjtsünk össze. Ez edzést is jelentett, mivel az iskola síkfutó csapatában az 1 mérföldes távon futottam.

Azonkívül, hogy földiepret szedtem és spárgát vágtam más gazdák számára, egy régi teherautót felhasználva, melyet arra vettünk, hogy a szénakazlakat gyorsan bevontassuk a földekről a szénapajtába, a szénabálázási időszakban is segítettünk. A gazdák szívesen fogadtak fel minket az ilyen munkákra, mert annyira szorgalmasan dolgoztunk. Egymással is versenyeztünk, hogy ki a gyorsabb. Én lettem az első, aki 100 kosár (egy kosár súlya kb. 17 kiló volt) paradicsomot le tudott szedni egy nap alatt. Aztán Carl elérte a 102 kosaras rekordot. Ezt követően egyszer ő, egyszer én lettem a győztes, és a rekord egyre emelkedett 105, 107,

108 kosárra és végül 110 kosárra. Nem volt tehát véletlen, hogy 1949-ben első lettem a Cumberland Megyei Ifjúsági Paradicsomszedő Versenyben! És az sem, hogy Carl-t a Jövő Amerikájának Farmerei versenyben New Jersey állam sztár gazdájává választották!

Nagyrészt a más farmerek számára végzett paradicsomszedési bér munkából 1949-ben vettük meg az első traktorunkat, egy ódon évjáratú, J.I. Case gyártmányú, kétsoros, közepméretű traktort. Mivel egy kosár paradicsom leszedésért 10 centet fizettek, a traktor áráért 2000 kosárnyi paradicsomot kellett leszedni.

1951 késő augusztusában egy héttel azelőtt, hogy jelentkeznem kellett a Rutgers Egyetemen az első éves hallgatók eligazításán, egy szállítási problémával szembesültünk. Míg nekem volt jogosítványom, Carl-nak nem volt. Ha majd befejeztem a Rutgers Egyetemet, Carl-nak még továbbra is el kell majd juttatnia a paradicsomot a farmunkról a kb. 12 mérföldre lévő konzervgyárba. Nem is annyira az volt a probléma, hogy Carl-nak nem volt meg a jogosítványa, hiszen a farmokon élő fiatalok gyakran vezettek helyben még azelőtt, hogy megszerezték volna a jogosítványt. A probléma az volt, hogy Carl még sosem vezetett egy öt kosár magasságában paradicsomos kosarakkal megrakott teherautót.

Ezt figyelembe véve, úgy döntöttünk, hogy egy rakományt szombaton, egy nappal indulásom előtt, szállítjuk el a konzervgyárba. Kétszáz kosár felrakodása egy teherautóra önmagában is művészet. A paradicsomszállító teherautó karosszériája úgy van megtervezve, hogy a paradicsomos kosarakat egy a gépjármű elejétől végéig érő elnyújtott piramist képezve lehet felrakni. A teherautó rakfelületének oldallapjai lehetővé tették számunkra, hogy egy másik sor kosarat helyezünk el, amelyik mindkét oldalon nekidőlt a piramis oldalának, és stabilizálta azt. Ez egy kipróbált és jól bevált módszere volt a paradicsom farmról a feldolgozóüzembe történő elszállításának. A mi kivénhedt 1935-ös típusú Chevrolet teherautónk legalább négy tonna paradicsomot tudott szállítani.

Úgy döntöttünk, hogy Carl fogja vezetni a teherautót a konzervgyárba, én pedig nem sokkal később követni fogom a kisebb teherautón. Carl-nak majd be kell állnia a sorban álló teherautók közé, és óráig kell várnia, míg a szállítmányt lerakodják.

A konzervgyárba vezető út utolsó, mintegy öt mérföldes szakasza egyenes volt. A teljesen megrakott teherautót vezetve Carl egy helyi farmer mögé került, aki traktorjával két-három kocsit vontatott. Carl előzésre készült, és már jócskán az út bal oldali sávjára került, amikor felismerte, hogy a farmer az út közepére húzódik, hogy aztán jobbra beforduljon a saját kocsifelhajtójába. Carl teherautójának kerekei az út földdel burkolt peremére csúsztak, és a

súlyos teherrel megrakott teherautó megdőlt. Carl gyorsan visszavitte a járművet az útra, de az összes paradicsom már nem ment a járművel. A rakomány egy része ledőlt, és az út egy sávját több centiméter magasságban a szétszóródott paradicsom borította. Carl áthajtott az út másik oldalára, hogy felmérhesse a kárt és megvárjon.

Mire megérkeztem, a kocsik már továbbhajtottak és keresztülhajtottak a paradicsomon. De, mintha frissen lehullott havon mennének keresztül, a vezetők csak egy sávot használtak, és óvatosan a már kialakult nyomon haladtak, hogy minél kevesebb kárt okozzanak.

Valaki azt javasolta, hívjuk fel a P. J. Ritter kapcsolattartó munkatársát. Az előbb jobbra befordult farmer házából telefonáltunk, és az ember gyorsan megérkezett. A helyzetet felmérve látta, hogy a legtöbb úton lévő paradicsom még jó állapotban van. Sok megsérült néhány fel is hasadt, de az nyilvánvaló volt, hogy a paradicsomot óvatosan szedtük le, és szokatlanul jó minőségű volt. Emberünk azt javasolta, hogy kérjünk kölcsön a farmertől néhány lapátot és vödört, hogy a legnagyobb mennyiségű paradicsomot, lehetőleg homok és murva nélkül vissza tudjuk rakni a teherautóra. Megállapította: mindent ugyan nem fogunk tudni felszedni, de a lehullott a paradicsom legnagyobb részét igen.

Megkért bennünket arra, hogy kérdezzük meg a farmert, hogy megengedné-e, hogy teherautót az istállója mögött parkoljunk le, hogy az erre járók ne láthassák, mivel a sérült paradicsomok látványa nem tette jót a Ritter cég jó hírének. Arra is megkért bennünket, hogy a teherautóval másnap reggel 5 óra 30-ra érjünk be a gyárba, ahol a teherautót rögtön kirakodják, hogy a lehető legkisebbre csökkenjen annak valószínűsége, hogy a rakomány megromlik.

Annak ellenére, hogy ennek a szállítmánynak egy kicsi része veszendőbe ment, sok árut juttattunk célba, és ebben az évben jól mentek a dolgok. Hivatalosan is paradicsomtermelő farmerek lettünk. Mivel a munka nagy részét mi végeztük el, az összes leszállított paradicsomért novemberben nekünk átadott csekken szereplő pénzüsszeg lehetővé tette számunkra, hogy egy másik traktort vásároljunk—ezúttal egy vadonatújat. Öcsém és én pontosan tudtuk, mit akarunk: egy új Ford-gyártmányú kétsávos traktort. Javasoltam, hogy Carl menjen el, és vegye meg a traktort. Carl keményen dolgozott, és azt akartam, hogy élje át a traktor megvásárlásának élményét és örömét.

Elment a helyi mezőgazdasági gépkereskedőhöz, aki nyilvánvalóan ismert bennünket, de nem volt igazán felkészülve arra, hogy egy tizennégy éves gyermeknek adjon el valamit. A kereskedőnek egy kis idejébe tellett, mire rájött, hogy öcsém komolyan gondolja a dolgot, és

nemcsak a traktort, hanem az ekét és a többi vele együtt kínált talajmegtisztító eszközt is meg akarja venni. 1951 őszén vásároltuk meg a traktort 2100 dollárért: 700 dolláros előleget fizettünk, és a vételár fennmaradó része két 700 dolláros részletben volt esedékes a következő két év őszén. Ez volt akkoriban a szokásos vételi konstrukció.

Akkor kezdtünk bele a paradicsomtermelésbe, amikor ez a mezőgazdasági tevékenység a gyors változás küszöbén állt. Néhány évi kézi ültetést követően, már ültetőgépet szereztünk. A traktor által húzott ültetőgépre négy ember tudott felülni, és egyszerre két soron tudta elültetni a paradicsomot. A traktor motorházának két oldalára egy-egy tartály volt felerősítve, melyben vízbe kevert folyékony műtrágya volt. Így amikor egy palánta bekerült a földbe, akkor ezzel egy időben körülbelül félpohárnyi folyadékot is leengedtek, hogy a növény gyökere körül elég nedvesség és a nélkülözhetetlen tápanyag is ott legyen: a nitrogén, a foszfát, és a kálium is. Ez segítette a növényeknek abban, hogy gyorsabban induljanak növekedésnek, mint a hagyományos, kézzel történő ültetés esetében.

Ahogy egyre nagyobb lett a paradicsom termelő vállalkozásunk, átálltunk P. J. Ritter cégtől, tehát a helyi feldolgozó üzemtől a Campbell Soup céghez, mely a nagyobb termésmennyiségeinket is könnyen át tudta venni. Ma szinte lehetetlen elhinni, hogy akkoriban tonnánként 34 dollárért szállítottuk a Campbell Soup New Jersey állambeli Camden városában található gyárába a paradicsomot. Manapság a 34 dollárért vásárolt friss paradicsomot egy bevásárlószatyorban haza lehet vinni.

A paradicsomtermelési vállalkozásunk első évében, amikor csak hét hektáron termeltünk, mi magunk, Carl és én szedtük le majdnem az összes paradicsomot. De ahogy 1958-ben megnöveltük a bevetett területet 70 hektárra (ez 280000 db. növényt jelentett), már sok segítségre volt szükségünk a szedés időszakában. Szedő munkásaink között voltak osztálytársak, barátok, és ahogy egyre nagyobb lett a vállalkozásunk, szezonmunkások is a közeli Salem városából, sőt a Puerto Rico-i Munkügyi Minisztérium közvetítésével néhányan Puerto Rico-ból is.

Kishúgunk, Marion, noha ő sokkal fiatalabb volt, mint mi, szintén részévé vált a vállalkozásunknak. Mire nyolc éves lett, már vezette azt a kocsit húzó traktort, amelyben a kosarakat szállítottuk ki a szedők részére. Ahogy lassan végigment a traktorral a paradicsomföldön, óvatosan követve az ágyás nyomvonalát, nehogy kárt tegyen a növényekben, levettük a kocsiról az egymásba rakott kosarakat úgy hogy a szedők számára

kéznél legyenek. Marion más munkákat is megcsinált a vállalkozásunkban, de ez volt az a munka, amit leginkább kedvelt.

Még sok évnél kellett eltelnie addig, mire megjelent a földeken a gépesített paradicsomszedés, és a növénytermesztők elkezdték termesztetni azokat a fajtákat, melyek teherbírók voltak: olyanok, amelyek kibírták a gépesített szedés és nagy távolságokra történő szállítás jelentette zötykölődést. Azok a zamatos és illatos fajták, amelyeket gyermekkoromban ismertem hamarosan csak a kertekben termesztett paradicsomfajták között fordultak elő. Napjainkra a hajdan olyan nagy területeken termesztett Rutgers-paradicsomot felváltotta a Rutgers Egyetem egy másik terméke, a Ramapo-paradicsom, amelyet a kertészek szerte az Egyesült Államok északkeleti régióiban mindenhol termesztenek.

Carl és közöttem mindig szoros és súrlódásmentes kapcsolat volt. Büszkék voltunk kora ifjúságunktól kezdve elért teljesítményeinkre. De míg én szerettem, addig Carl utálta az iskolát. Carl kimaradt a középiskola második évéből, és a téli időszakban vízvezeték szerelő segédként dolgozott. Mikorra megszerezte a szakmunkás-bizonyítványát, elindította a saját vállalkozását, és a paradicsomtermelési vállalkozásban birtokolt részét átadta nekem. Ezt követően Carl vállalkozásban szerzett készségei más irányt vettek. Mivel a vízvezeték szerelői megbízásai során különféle házakat ismert meg, megállapította, melyek azok a házak, melyek külsőleg rozogant állapotúak, de az épületszerkezeti elemi megfeleltek és jó állapotban voltak. Ezeket az értéküknél olcsóbb otthonokat megvette, rendbe hozta, majd bérbe adta. Jelenleg körülbelül harmincöt háza van.

1958 februárjában, miközben azt mérlegeltem, milyen kilátásaim vannak, ha végül is paradicsomtermelő farmerként letelepedem New Jersey állam déli részében, rádöbbsentem arra, hogy talán sosem jutok el a Nyugati partra, hogy megnézzem Kaliforniát. Mivel volt éppen néhány hét szabadidőm, elhatároztam, hogy autóstoppal elmegyek Los Angeles egyik külvárosába, és meglátogatom Gloria D'Eve Ward-ot, aki tagja volt annak a csoportnak, amellyel Indiába mentem, és aki akkor egy középiskolában tanított Inglewoodban. Harminchét dollárom volt az utazásra. Carl elvitt kocsin a New Jersey-i autópálya déli végébe, ami otthonunktól kevesebb, mint húsz mérföldre volt. Onnan autóstoppal észak felé haladtam, és a Pennsylvánia-autósztrádán áthaladtam Pennsylvánián, majd Ohio állam következett és felmentem Indiana államig, és onnan az autópályáról letérve indultam tovább délnyugati irányba. Indiánából autóstoppal végigmentem Illinois állam déli részén, Missouri államon egészen Oklahoma államig.

Oklahomában felvett az autójába egy a pittsburghi egyetemen tanító professzor, aki éppen egy tanítási megbízással volt úton Észak-Kalifornia felé. Egy több éves óriási Buick-ot vezetett. Örült annak, hogy valakivel megoszthatja a vezetést, ami azt jelentette, hogy éjszakára nem kell majd megállnunk sehol. Ahogy elhagytuk Oklahomát és keresztülhajtottunk Texas állam keskeny, északi irányban felnyúló sávján, és beléptünk Új-Mexikóba, a kocsik elkezdett túlmelegedni, mivel a hűtőjében fagyásmentes folyadék volt. Ez persze nem számított meglepetésnek, mivel a kocsi Pittsburghból jött. A sofőr nem akart megállni. Azt javasoltam, hogy teljes erőre állítsuk be a fűtőt, és nyissuk ki az ablakokat. Abban az időben a gépkocsik fűtője bizonyos értelemben segédfűtőtestként működött. Ez a módszer működött, és Új-Mexikó és Arizona államon keresztül folytattuk utunkat, és eljutottunk Dél-Kaliforniába. Amikor a professzor észak felé akart menni, kitett Pasadena városában, nem messze onnan, ahol Gloria lakott.

Egy hetet voltam Gloriánál. Meglátogattuk Disneylandet, a Rose Bowlt és a helybéli történelmi nevezetességeket. Azután elindultam hazafelé. Többé-kevésbé ugyanazon az úton, amelyen jöttem. Egyszer akadtam csak el: az első nap éjfélkor. Néhány órán át várnom kellett a Kalifornia állambeli Needles-ben: ez egy gyéren lakott terület a Mojave-sivatagban az arizonai határ mellett. Végül valaki elvitt, és három nappal később már eljutottam New Jersey-be.

Annak ellenére, hogy néha várni kellett, az autóstop időtartama a célig és vissza meglepő mértékben azonos volt. Az úti cél elérése hatvankilenc órába tellett, míg a hazatérés 72 órát tartott. Az autóstop egyik nagy előnye, hogy nem drága. Mikor visszatértem New Jersey-be, még mindig megvolt annak a harminchét dollárnak a legnagyobb része, amivel elindultam. Ugyan sikeres paradicsomtermelő voltam, még mindig kevés pénzem volt. A szerződések alapján termelt paradicsom árának meghatározása során, úgy tűnt, a társaságok mindig tudják érvényesíteni az akaratukat: a tárgyalások során azt a legalacsonyabb árat állapították meg, mely azért még biztosította számukra a szükséges mennyiségű paradicsomot.

1958 tavaszának végén egy kisebb problémám volt, mivel a többi egészséges férfihoz hasonlóan abban az időben két éves katonai szolgálatot kellett teljesítenem. Az amerikai hadsereg berendelt egy fizikai alkalmassági vizsgálatra. 1958 nyarának közepén behívtak, hogy jelentkezzem aktív katonai szolgálatra. Mikor elterjedt, hogy hamarosan belépek a hadseregbe, a mezőgazdasági felszereléseket áruló boltos, akinek még mindig tartoztam egy összeggel, felhívta a műtrágya kereskedőt: a műtrágya szállítmányaiért járó díjat a paradicsomszedést követő ősszel kellett megfizetnem. Felhívták a helyi sorozási iroda elnökét, és azzal érveltek

neki, hogy számukra és a helyi közösség számára a hadseregbe történő belépésem katasztrofális lenne. Mivel mindkét kereskedő a helyi közösség nagy befolyású vezetője volt, a sorozási hivatal parancsnoka felmentett a katonai szolgálat alól. És valóban abban az évben 680 tonna paradicsomot értékesítettem, és ezzel New Jersey állam egyik legnagyobb paradicsomtermelőjévé váltam.

Életem nyolc éves paradicsomtermelő korszaka 1951-től 1958-ig tartott: a középiskola utolsó évében kezdődött, benne volt a Rutgers Egyetemen eltöltött négy esztendő (lásd a 4. fejezetet), az 1956-ban indiai falvakban eltöltött hónapok (lásd az 5. fejezetet) és az ezt követő két év is. Kialakult bennem a termőföldhöz való ragaszkodás. Még most is ahányszor visszatérek Stow Creekbe családi látogatásokra, és gépkocsival keresztülhajtok a termékeny homokos vályogtalajjal rendelkező és erdős részekkel, patakokkal tarkított vidéken, békességet érzek és a jelen pillanat lüktetését. 1958 nyarának vége felé úgy éreztem, hogy már nem okoz akkorra örömet, hogy egyre több paradicsomot termelek, mint régen.

A dolog azzal kezdődik, hogy azon gazdák számára, akik nem voltak tulajdonosai saját földjüknek, a tevékenység gazdasági oldala nem volt annyira vonzó. Hozzám hasonlóan meg lehetett élni úgy is, hogy évről-évre bérbe vette a gazda a földeket, de ez csak minimálisan volt elég a megélhetéshez. A bérbe vehető földek már eleve kevésbé voltak termékenyek. És mivel évről-évre bérelte az ember a földet, nem tudott a talajnak kedvező vetésciklust kialakítani. Egy darabig Indiában éltem, és elkezdett érdekelni, hogy a világban egyre növekszik az élelmiszertermelés mennyisége és a lakosság szám alakulása közötti ellentmondás, és tenni akartam valamit ez ellen. Az összes előbb felsorolt szempontot figyelembe véve, úgy döntöttem, hogy belépek a Mezőgazdasági Minisztérium Külföldi Mezőgazdasági Osztályához. Ezen a munkahelyen hasznát vehettem végzettségemnek és tapasztalataimnak, miközben arra is esélyt kaptam, hogy külföldön dolgozzam.

De mielőtt eljutunk a Külföldi Mezőgazdasági Osztályához két olyan rendkívüli és különleges életszakasról is be kell számolnom, mely egész gondolkodásmódomra, sőt az életemre is nagy hatással volt.

1951 júliusának közepén farmunkról elindulva észak felé haladtam New Jersey Állami Egyeteme, a Rutgers irányába piros, 1936-os évjáratú Dodge típusú kisteherautómon. Ott ült mellettem a barátnőm, Dorothy Harris, becenevén Dot, egy nagyon csinos, fekete hajú lány, aki később ápolónő-iskolába ment, és a mi vidéki közösségünk fiataljainak kicsi csoportjához tartozott.

Néhány hónappal korábban fogadták el jelentkezésemet a Rutgers Egyetemre, és a tanulmányi hivatal dékánjával, Howard Crosbyval volt találkozó, hogy megbeszéljük a beiratkozáskor befizetendő tandíj kérdését. Legfontosabb jövedelemforrásom a paradicsomtermesztés volt, de a konzervgyár csak jóval a szezon vége után, általában novemberben fizetett. Meg kellett beszélnem az egyetemmel, hogy tudnak-e várni addig a tandíj befizetésére.

Leültem a Crosby dékán úr íróasztala előtt, ő meg megkért arra, hogy ismételjem el a nevemet. Aztán elkezdett átlapozni egy vagy tíz centiméter vastagságú gyűrűs irattartót, majd a nevemhez érve megkérdezte: „Ugye maga Cumberland megyéből jött?” Azt mondtam, hogy igen. Mire ő ezt felelte: „Önnek egy négyéves, minden tandíjat fedező ösztöndíja van.”

Egy kő gurult le a szívemről. Kaptam ugyan néhány hónappal korábban egy levelet a megye iskolai tanfelügyelőjétől, Roland Mulfordtól, mely arról tájékoztatott, hogy felterjesztettek állami ösztöndíjra. Érdeklődve olvastam el a levelet, de mivel újabb hír nem érkezett, nem sokat törődtem vele. Most viszont itt voltam, és kiderült, hogy kaptam egy négy éves ösztöndíjat, holott még csak nem is jelentkeztem rá. Egy farmról származó szűkös jövedelemmel rendelkező fiatalembernek ez olyan volt, mint az égből hullott manna, mintha az istenektől kapott volna ajándékot.

Az egyetemi fakultás kiválasztása könnyű volt. Agrártudományt akartam tanulni, és New Jersey állam a szövetségi kormányzat által is támogatott egyetemének, a Rutgers Egyetemnek nagyon jó agrártudományi kara volt, és főszakként általános agrártudományi diplomát lehetett szerezni, tehát pont azt a képesítést, amire farmerként szükségem volt. Csak erre karra jelentkeztem, és mindössze 120 mérföldre volt a farmunktól, tehát elég közel ahhoz, hogy hétvégén haza tudjak menni, és ha szükséges, ennél is gyakrabban tudjak ingázni, hogy tanulmányaim ideje alatt is folytatni tudjam a gazdálkodást.

Az Agrártudományi Kar a természettudományi tárgyak gazdag választékát kínálta, és egy kicsit úgy éreztem magam, mint egy gyermek, akit beengedtek egy édességboltba. Ahhoz, hogy megszerezhesse valaki az agrártudományi diplomát, egy sor természettudománnyal foglalkozó bevezető kurzust kellett elvégezni, de sok szabadon választható tantárgy is volt. Kedvenc tárgyaim: biológia, bakteriológia, kémia, szerves kémia, fizika, geológia, talajtan, talajfizika, genetika, meteorológia, éghajlat, a rovar, állatélet, növényélet, növénykórtan, valamint inkább a gyakorlatra koncentráló olyan kurzusok, mint a növény szaporítás, állatélmezés, gyomirtás, mezőgazdasági mérnöki tárgyak és az agrárgazdaságtan. Mivel a Rutgers Egyetem a szövetségi kormányzat által támogatott intézmény volt, a New Jersey-i Mezőgazdasági Kísérleti Állomás bázisintézménye is volt. Ez azt jelentette, hogy egyetemi oktatóink közül sokan aktívan részt vettek az alkalmazott kutatások legkorszerűbb területein.

Az a lehetőség, hogy olyan szűkebb értelemben vett tantárgyak, mint a botanika, talajtan vagy állattenyésztés mellett, főtárgyként diplomát lehetett szerezni agrártudományokból is, megfelelt annak a velem született törekvésnek, hogy a problémákat a legtágabb összefüggésekben lássam. Arra sarkallt, hogy integráljam a több tudományterületről származó ismereteimet. Egy olyan időszakban, amikor a környezetvédelem főtárgyként még nem létezett, ehhez egy első szakként szerzett agrártudományi diploma állt a lehető legközelebb.

Mivel természettudományi tantárgyak oktatásának nagyon jó híre volt, az agrártudományi kar vonzó volt nagyon sok orvostudományi felvételi előkészítőre járó diák körében is. Ha azt mondjuk, hogy a Rutgers Egyetem Talajtani Tanszéke kiváló volt, akkor enyhén fogalmaztunk. 1943-ban a Tanszék egyik posztgraduális diákja, Albert Schatz fedezte fel a sztreptomocint, egy gazdasági udvar nagyon erősen trágyázott földjében a Rutgers Egyetem növénykórtani intézetének épülete és az Agrártudományi Kar istállója előtt. Albert Schatz Selma Waksman professzor számos posztgraduális diákjának egyike volt. A kutatócsoport 18 antibiotikumot fedezett fel, köztük a sztreptomocint, aktinomocint, a neomicint, melynek gyógyszerforgalmazásban használatos neve a Neosporin.

1952-ben Selman A. Waksman fiziológiai és orvostudományi Nobel-díjat kapott. 1954 nyarán az új mikrobiológiai intézet az egyetemváros egy nagy és újonnan épített épületében kezdte meg működését, és tevékenységét nagyrészt a sztreptomocin és neomicin jogdíjából finanszírozták. A sztreptomocin és utána számos antibiotikum felfedezése a Rutgers Egyetem

Agrártudományi Karán szerte az egész világban alapjaiban változtatta meg az orvostudomány gyakorlatát.

Az Agrártudományi Karon előírt tárgyak között volt egy egyéves kurzus a szónoki beszédéről és az előadások megtartásáról. A kurzus tanára Richard Reager volt, aki egyben szerzője is volt az akkoriban népszerű egyetemi retorika tankönyvnek (*You Can Talk Well*). Az volt számomra a leghasznosabb kurzus a Rutgers Egyetem. Elvégzése után nem lett az emberből automatikusan jó előadó, de a tanfolyam során elsajátítottuk a hatékony előadások megtartásának alapelveit. Megtanultam, hogy hogyan kössem le a közönség figyelmét, és hogyan beszéljek jegyzeteim alapján ahelyett, hogy felolvasnék egy előre elkészített szöveget, és képes lettem arra is, hogy beszéd közben egy célra koncentráljak.

Akkor még nem tudhattam, hogy egy napon majd dollármilliókat fogok keresni nyilvános előadásaimon keresett előadói díjakkal. Amikor először kaptam meg egy 50000 dolláros előadói díjat, kénytelen voltam arra gondolni, milyen is volt paradicsomot szedni kosaranként 10 centért. Ahhoz, hogy valaki paradicsomszedéssel egy ekkora összeget megkeressen, összesen félmillió kosár paradicsomot kellett volna szednie—márpedig ez nagyobb mennyiség, mint amennyit valaki egy teljes élet során le tud szedni. Szépen megtérült a tanulásnak szentelt befektetés, noha az előadói díjakat sosem tartottam meg magamnak.

Egy másik kötelező tantárgy a szakszövegek írása volt. Ezt a tantárgyat leginkább kutatóknak szánták, és arról szólt, hogy hogyan kell strukturálni egy szakcikket, és hogyan kell világosan fogalmazni, amikor bonyolult szakmai kérdésekről írunk. Ez is nagyon hasznosnak bizonyult a későbbiek során. Félévi dolgozatom címe ez volt: „A földigiliszta gazdasági jelentősége”.

Ez a két kommunikációval kapcsolatos tantárgy (az első a szóbeli, a második az írásbeli kommunikációval foglalkozott) nagyon megfelelt annak a bennem mélyen gyökerező vágynak, hogy az embereknek komplikált kérdéseket magyarázzak meg oly módon, hogy képesek legyenek megérteni, miről van szó.

Vannak emberek, akiknek már kora gyermekkoruk óta az a vágyuk, hogy írók legyenek. Bennem sosem voltak ilyen vágyak, és még most sincsenek, de ha az ember sokakkal akarja megosztani kutatási eredményeit, és „gondolatait”, akkor nem marad más választása, csak az, hogy írjon. Nos tehát itt vagyok én, aki mindig is vonakodtam írni, mégis több polc van tele az általam megírt könyvekkel.

A Rutgers Egyetem nehéz volt, de volt egy kis időm a szórakozásra is. Az egyik korai ismerősöm az egyetemen Tom Price volt a New Jersey állambeli Long Branch városából. Első év elején történt, hogy vacsora utáni sétánkon egy Volkswagen-re bukkantunk. Nagyon új kocsinak számított, és kíváncsiak voltunk, hogy meg tudjuk-e emelni a gépkocsi hátsó részét. Mikor láttuk, hogy igen, arra gondoltunk, hogy mulatságos lenne feltenni a kocsik egyik kerekét a járda peremére. Az volt. Mivel Tom vagy három centiméterrel magasabb és vagy 11 kilóval súlyosabb volt, mint én, roppant erős volt, és ezt a világ is hamarosan megtudta.

1952 januárjában, elsőéves hallgatóként evezősként megpróbált bejutni egy csapatba, és ez sikerült is neki. Ezt követően az edzője, Charles Logg saját szenior versenyző fiával, ifj. Charles Loggal rakta egy csapatba, így a kormányos nélküli kettes számban indultak az amerikai olimpiai válogató versenyen. Charles és Tom megnyerte a versenyt, és ezzel azt a jogot is, hogy az Egyesült Államok színeiben evezzenek az 1952. évi helsinki olimpián, ahol aztán aranyat nyertek.

Tom felemelkedése az evezősök világában szokatlanul gyors volt. Januárban kezdte el az evezést, és társával Charles Loggal aranyérmes lett. Hat hónap alatt kezdő sportolóból olimpiai bajnok lett. A páros sikerének titka Charles Logg tapasztalata és Tom ereje volt.

A Rutgers Egyetemen legjobb barátom Larry Suydam volt, aki szintén az Agrártudományi Karra járt. Egy sor előadásra együtt jártunk, többek között a bakteriológia előadásokra is, melyet egy jóindulatú professzor, Herbert Metzger tartott. Minden héten volt egy délutáni laborkísérlet, melyről írásos beszámolót kellett készíteni. Egy héten úgy döntöttünk, hogy együtt írjuk meg a jelentést, és külön-külön mindketten azt állítottuk, hogy egyedül írtuk a jelentést. A beszámolót így írtuk alá: „LES”. Larry, akinek a teljes neve Lawrence Earl Suydam volt, azt állította, hogy ő a jelentés szerzője, hisz „LES” teljes nevének kezdőbetűiből állt. Én pedig azt állítottam, hogy én vagyok a szerző, hisz az aláírás keresztnévem rövidített változata. Herbert Metzger professzor persze látta, hogy mi zajlik, de nem tudta, hogy kezelje az ügyet. Végül leosztályozta a dolgozatot, és mindketten azonos jegyet kaptunk. De jól tudtuk, hogy egy ilyen trükköt csak egyszer lehet megúszni büntetés nélkül.

1958-ben Larry érdeklődése, és ezzel együtt lelkesedése és humorérzéke is áthelyeződött New Jersey északi részéből az állam déli részbe: ő lett a paradicsomtermelő vállalkozásom igazgatóhelyettese. Életre szóló barátság köt össze bennünket.

A Rutgers egyetem diplomájának megszerzése nem okozott anyagi problémát. A Rutgers Egyetem ugyanis nemcsak, hogy minden tandíjat fedező ösztöndíjat biztosított számomra, hanem az Agrártudományi Kar, Frank Helyar széles körökben nagyra értékelt dékánása alatt, a szegény diákok számára lakhatást is biztosított. A nagy gazdasági világválság alatt, a dékán, Frank Helyar az Agrártudományi Kar teljes 170 holdas területéről felmérést készíttetett, olyan építményeket keresve, amelyeket ugyan semmire sem használtak, de jók voltak diákok számára. Az egyetemi terület nyugati részében található régi farmház, a Phelps House, amelyet az Agrártudományi Kar az egyik földszerzés részeként szerzett meg, 12 diáknak biztosított kényelmes lakhatást. Egy másik építmény, amelyben én laktam, a „Towers” névre hallgatott, és a rovarintézet legfelső szintjének nem használt része volt. Ez az épületrész, ahol a falak nagyrészt üvegből voltak, valaha az üvegház lehetett, és tizenegy diáknak adott otthont.

Ezeknek a csoportos lakhatási lehetőségeknek az volt az egyik vonzereje, hogy volt saját konyhánk és ebédlőnk. Szerény összeggel járultunk hozzá az ételmezési költségekhez. A diákok egymást felváltva egy-egy hétig csinálták a bevásárlást, és meleg vacsorát készítettek, ami azt jelentette, hogy egy-egy szemeszterben mindenkinek csak egy vagy két hetet kellett bevásárolni mennie és főznie. Általában mindenki édesanyja kedvenc ételeit készítette el. Étkezéseink sosem voltak bőségesek, és a diákok főzési tudománya is változó volt, de valójában meglehetősen jól táplálkoztunk. A vacsora ideje alatt megosztottuk egymással a gondolatainkat és tapasztalatainkat; ez az időszak tulajdonképpen egy tanulás előtti szünet volt.

A mi csoportunk egyik legkiválóbb tagja Jim Davis volt, a Rutgers futballcsapat legjobb játékosa. Abban az időben nem voltak külön a támadásra, külön a védekezésre specializálódó játékosok. Egy-egy játékos mindkét funkcióban játszott. Roppant érdekelt Jim, hiszen kiemelkedően jó sportoló volt. Ő városban nőtt fel, őt meg nagyon érdekelt mezőgazdasággal kapcsolatos múltam és a paradicsomtermelő vállalkozásom.

Az Agrárgazdasági Kar által biztosított lakhatási lehetőségért cserébe mindannyiunk kapott valamilyen, az egyetemvárosban elvégzendő munkafeladatot. Én például azt, hogy hetente kétszer, este hét és kilenc óra között nyitva tartsam a tanszéki könyvtárat. Ideális állás volt ez. Mivel esténként kevés könyvet kölcsönöztek ki és nem volt sok látogató, a könyvtár nagyszerű hely volt házi feladataim elkészítéséhez.

A Rutgers Egyetemen folytatott tanulmányaim második évében egy vasárnap reggel otthon voltam a farmomon, és a táskámat csomagoltam, mert indultam vissza az egyetemre, és

már készültem arra, hogy elköszönjek, amikor Papa a zsebéből elővett egy tízdollárost, és felkínálta nekem, hogy segítse a tanulmányaimat. Ez teljes meglepetésként ért, hiszen sosem beszéltünk arról, hogy a szüleim segítsenek nekem tanulmányaim során. Szüleim éppen hogy csak meg tudtak élni, így aztán sosem gondoltam arra, hogy segítsenek nekem. Nem emlékszem már arra, hogy elfogadtam-e vagy sem a tízdollárost. De remélem, hogy igen, mert ha igen, akkor Papa ennek nagyon örülhetett.

A Rutgers Egyetemen néhány dolgot megtudtam magamról. Az egyik az volt, hogy míg az olyan dolgokban, melyekhez kedvem volt, kiváló eredményeket értem el, az olyan területeken, amelyeket nem akartam csinálni, rosszul teljesítettem. Az első évben az algebra kötelezően előírt tantárgy volt. Nehéz volt látnom, mi értelme van az algebrának a paradicsomtermesztés szempontjából. Így aztán kevés időt szenteltem neki, és azzal nyugtatgattam magamat, hogy mivel a matematikai képességeket vizsgáló tesztek nagyon jól mennek, valahogy majd elég jó leszek a záróvizsgán, és letudom ezt a tantárgyat. De a félév végén megjött a postai értesítés, hogy megbuktam algebrából. Előlről kellett kezdenem ezt a tárgyat.

Eltekintve az algebrától tanulmányi előmenetelem eredményei méltóvá tettek arra, hogy tagja legyek az Alpha Zéta diákszövetségnek, amelyik a nemzet legrégebbi mezőgazdasággal foglalkozó egyetemi és szakmai szövetsége. A különféle teljesítendő felvételi követelményeknek egyike az volt, hogy egy kijelölt témáról tudományos dolgozatot kellett írnom. Az én témám címe ez volt. „A paraklórfenol sav néhány hatása szűznemzéssel termesztett paradicsom termésére”.

A középiskolában képes voltam arra, hogy sportoljak és mezőgazdasági termeléssel foglalkozzam, és még így is meglehetősen jó eredményt értem el. Az egyetemen ez már nem ment: rengeteg egyetemi tantárgy volt, ott volt a félállásom, és a paradicsomszedés időszakában pedig ingáznom kellett. A sportról le kellett mondanom. Noha jól teljesítettem az elsőévesek terepfutó és síkfutó csapataiban, világossá vált, hogy nincs időm a szükséges edzésekre.

Egy nemrég lezajlott beszélgetésben Larry Suydam emlékeztetett arra, hogy másodéves korunkban az egyik hétvégén velem jött Bridgetonba, hogy segítsen a szántásban. Péntek éjszaka érkeztünk meg, és szombat reggel korán keltünk, hogy nekilássunk az általam bérelt földek felszántásának. Felváltva vezettük a traktort, és szombaton egész nap, szombat éjszaka és vasárnap megint egész nap dolgoztunk, majd akkor indultunk vissza az egyetemre. Ilyen volt az életünk, amikor egyszerre kellett tanulni és gazdálkodni. Sőt néha az egész hétféje sem volt

elégendő a gazdálkodási teendők elvégzéséhez, és így egy vagy két napon át lemaradtam az előadásokról.

A társasági életnek az időhiány és pénzhiány is gátat vetett, és leginkább az otthoni lányokkal randiztunk hétvégeken. Azt a lányt, akivel az egyetem éve alatt találkoztam Harriett Penningtonnak hívták, és később radiológus orvos lett. Az egyetem tangazdaságán lakó diákok egy csoportja egy francia négyest táncoló tánccsoportot hozott létre (*The Rutgers Promenaders*). A csoport vezetője és koreográfusa az egyik szobatársunk, Karl Reinhardt volt, és különféle rendezvényeken léptünk fel. Napjainkban, 59 évvel később a *Rutgers Promenaders Club* még mindig kiválóan működik.

Igaz nagyon kevés volt az időm, de mégis részt vettem az egyetem saját birkózó bajnokságán, mely a Rutgers különféle diáktársaságai és diákcsoportjai által kiállított birkózó csapatok versenye volt. Másodéves voltam, amikor az egyetem tangazdaságán lakó diákok egy csapatot állítottak ki. A Tangazdaság Birkózói Csapatának létrehozatalában és edzések megszervezésében segítettem. Jól szerepeltünk, de nem lettünk bajnokok. Harmadéves korunkban már sokkal erősebbek lettünk, és el is nyertük a bajnoki címet. Véletlenül meghallottuk, hogy az egyik diáktársaság birkózója, miután veszített velünk szemben, ezt mondja: „Azok farmerfiúk nagyon erősek.”

Az egyetem utolsó évében már teljesen domináns szerepet játszottunk a versenyben: szinte majdnem minden súlycsoportban volt döntőbe jutott versenyzőnk. A Tangazdaság Birkózó csapatának én voltam az egyetlen tagja, aki korábban már birkózott, és ez volt az oka annak, hogy más jelölt hiányában én lettem a csapat edzője. Szerencsére egy ilyen az egyetem falai között lezajló versenyben a birkózás legalapvetőbb fogásainak hézagos ismerete is elégséges volt a sikerekhez. Ha szervezeten és célratörően törekedtünk egy cél elérésére, az már nagyon nagy sikereket biztosított. Két bajnokságot nyertünk, és a bajnoki trófeát büszkén állítottuk ki az Agrárgazdasági Kar könyvtárában.

Az egyetem utolsó évének elején, tudatosult bennem, hogy az első szemeszter végére teljesítem majd a diplomaszerzéshez szükséges követelményeket. Ez elérhetővé tette számomra azt a vonzó lehetőséget, hogy sor agrártudomány tanításával kapcsolatos tárgyat vegyek fel, köztük egy hat hetes tanítási gyakorlatot. Szerencsére a farmunktól mintegy negyven mérföldre lévő és progresszív szellemű intézménybe, a woodstown-i középiskolába osztottak be gyakorlatra. Az agrártudomány tanítása vonzó volt számomra, és nemcsak azért, mert szerettem

tanítani, hanem azért is, mert – gondoltam – ha a gazdálkodás közben valamilyen fizikai sérülést szenvednék el, még mindig ott lenne tartalékban a tanítás.

Ahogy az utolsó év során lassan a tanulmányaink végére értünk, egy sor döntés előtt álltunk azzal kapcsolatban, hogy hogyan fogunk továbblépni. Körülbelül ebben az időben kérdezték meg, hogy mit akarunk, mi álljon a diplománkban. Azt, hogy „mesterfokozat a természettudományok területén” vagy azt, hogy „mesterfokozat az agrártudományok területén”. A diákok túlnyomó többsége a „mesterfokozat a természettudományok területén” szöveget választotta, mert ezek a diákok úgy vélték, hogy ez az álláskeresés szempontjából szélesebb lehetőséget biztosít számukra. Néhányan azonban, köztük és is, azt akartuk, hogy diplománkban a „mesterfokozat az agrártudományok területén” cím szerepeljen. Arra törekedtünk, hogy agronómusként ismerjenek bennünket. És erre büszkék is voltunk.

Ahogy közeledett a diplomaosztás napja, sok csoporttársam mezőgazdasági cégeknél jelentkezett állásinterjúra, például a Mezőgazdasági Minisztérium vagy a Hal- és Vadvilág Szolgálat New Jersey állambeli irodájában. Mivel úgy gondoltam, hogy esetleg kapok egy vonzó állásajánlatot, abban az évben nem vettem paradicsomot. De amikor el kellett volna menni az állásinterjúkra, nem tudtam magam rávenni erre. Igazából a paradicsom termeléshez volt kedvem.

A diploma megszerzése után, 1955 tavaszán, mivel abban az évben nem volt paradicsomom, amire vigyázni kellett, egy otthonunk közelében lévő nagy mezőgazdasági termelő és feldolgozó vállalatnál, az az egyik első fagyasztott zöldségekkel foglalkozó társaságnál, a Seabrook Farmon vállaltam teherautósofőrként állást. Ahogy haladtunk az őszen, eljött a spenótszedés ideje. A teherautó a spenótvágó gép mögött ment. A géppel levágott spenót egy futószalagon ment fel, majd behullott a szemétszállítóhoz hasonló, de annál azért jóval testesebb teherautóba. Természetesen végig arra kellett figyelni, hogy a teherautó jó helyen legyen, és a spenót a teherautóba és ne a földre hulljon. Állásomban ehhez kellett a leginkább érteni.

Az év vége felé, talán azért, mert látta, milyen ügyesen tudok teherautót vezetni, a Seabrook Farms felkínált nekem egy menedzser-helyettesi állást a cég Salem-Woodstown-ban található részlegénél, egy 3200 holdas zöldségültetvényen. A gazdaságban termesztett legfontosabb növények a csemegekukorica, a paszulybab, a zöldborsó és a spenót voltak. A Rutgersről ismert csoporttársam és barátom, Gene Taylor volt a menedzser. Az egész gazdaságot a magas szintű gépesítettség jellemezte. A személyzet talán nyolc-tíz

traktorvezetőből és berendezés üzemeltetőből, ezenkívül szerelő munkásokból állt, akiknek azt volt a feladatuk, hogy az összes gép folyamatos működését biztosítsák. Néha három műszakban dolgoztunk, hogy időben el tudjuk ültetni a paszulybabot, vagy a zöldbabot idejében le tudjuk szedni. Ez a gazdaság teljes egészében jól szervezett volt, és a működését a legújabb tudományos eredményekre alapozták.

Új állásomban 1956. január 1-étől dolgoztam. Pályafutásom ezen szakasza azonban rövidéletűnek bizonyult. Egyetemi osztályunk négy lányhallgatója közül az egyik, Kathleen Hoffmeyer (Petri), aki már több éve a barátom volt, az egyéves tanulmányi szabadságon lévő Kenneth Picketh-et, az országos „4-H” ifjúsági mozgalom Cumberland megyei képviselőjét helyettesítette. Amikor Kathleen megtudta, hogy jelölhet valakit a Fiala Farmerek Nemzetközi Csereprogramjára, melyet az országos „4-H” ifjúsági mozgalom alapítványa menedzsel, Kathleen engem javasolt. Néhány hónappal később tudtam meg, hogy beválasztottak azon tíz nemrég diplomát szerzett amerikai mezőgazda közé, akik Indiába mehettek, és indiai vidéki családoknál szerezhettek tapasztalatokat.

Ifjúságomban elolvastam néhány könyvet a külföldre utazó amerikaiakról. Ezek közül a könyvek közül kiemelkedtek Richard Halliburton útikönyvei, melyek tele voltak izgalmakkal és élményekkel, melyeket a szerző hegyek megmászása, sivatagokon keresztül vezetõ vándorlásai vagy Panama-csatorna átúszása közben élt át. Egy másik, rám nagy hatást gyakorló könyvet az az Osa Johnson írta meg, aki férjével, Martinnal együtt felfedező és kalandvadász utazó volt. Könyve, az *I Married Adventure* (Kalandhoz mentem hozzá), Afrikáról és a Dél-tengerekrõl szól. Most pedig tudtam, hogy a világ túlsó végébe fogok eljutni, és India falvaiban fogok élni. Alig vártam az indulást.

Ez volt az az idõszak, amikor az óceánokon átkelõ utasok lassan átálltak az óceánjáró hajók használatáról a repülõgépekre, noha ez még légszavaros gépek, alacsony sebességek és rövid járatok korszaka volt. Tizenhét fiatal farmerbõl álló és Indiába, Nepálba és Pakisztánba tartó csoportunk még hajón utazott New Yorkból az akkori Bombaiba (mai nevén Mumbaiba) a Földközi-tengeren és a Szezi-csatornán keresztül.

A Fial Farmerek Nemzetközi Csereprogramjában (IFYE) való részvételemrõl szóló értesítés és a tanulmányútra való felkészítés közötti hónapok gyorsan elteltek. Egészen az indulás idõpontjáig folytattam a munkámat a Seabrook Farmon, ezzel idõt biztosítva munkaadómnak, hogy találjon valakit a helyemre. A P. J. Ritter céggel is leszerződtem, és vállaltam, hogy 15 holdon termeszek paradicsomot.

Noha Carl és én már nem voltunk partnerek a paradicsomtermesztésben, amikor elindultam erre a hathónapos útra, nyár vége felé készségesen átvette a paradicsomtermesztés feladatait, és a termés betakarítását már õ irányította.

1956 júliusában elõször szálltam repülõgépre életemben, és Philadelphiából az Iowa állambeli Ames városába repültem, hogy az Iowa Állam Egyetemén egyhetes intenzív eligazításon vegyek részt harminchat országból származó 175 csereprogramos diákkal. Az IFYE (Fial Farmerek Nemzetközi Csereprogramja) egy amerikai kulturális csereprogram volt az Egyesült Államok és mintegy negyven ország között. Támogatói között voltak a Mezőgazdasági Minisztérium (USDA), a Ford Alapítvány, a helyi és állami továbbképzési hivatalok, és egyike volt annak a nagyszámú csereprogramnak, mely a második világháború után jött létre azzal céllal, hogy elõmozdítsa a nemzetek közötti megértést. Sok előadás és vita

volt arról, hogy egy másik kultúrában, különösképpen egy a miénktől annyira eltérő kultúrában, mint amilyen az indiai, hogyan kell alkalmazkodni az életkörülményekhez.

Ezen az egy hetes megbeszélésen az Amerikában tartózkodó indiai, pakisztáni és nepáli cserediákok is részt vettek, ez pedig lehetővé tette számunkra, hogy találkozzunk azokkal a kollégáinkkal, akik akkor amerikai gazdák családjainál éltek. A csereprogramok időzítése az évszakokhoz igazodott. Természetesen a legjobb idő egy amerikai tartózkodásra a tavasztól ősziig terjedő időszak. Az indiai szubkontinensre induló amerikai cserepartnerek számára viszont jobb volt a monszun évszak után, szeptemberben megérkezni.

Az Ames-ban eltöltött hét után csoportunk egy második egy hetes eligazításra Washington D.C.-be tartott. Mikor a washingtoni repülőútra gondoltam, eszembe jutott, hogy mehetnék autóstoppal is, és így meg tudnám takarítani a repülőjegy árát. Mivel személyes tartalékaim legnagyobb része abban a paradicsomtermésben volt, amelyet még le kellett szedni, minden dollár fontos volt. Earl Drane, egy másik tag a csoportból szintén vonzónak találta az ötletet, így együtt utaztunk vissza Washington DC-be autóstoppal.

Az utolsó nap foglalkozásai után körülbelül este kilenckor indultunk el Ames-ből. Az első hosszabb utat azon a traktorvontatón tettük meg, mely lapos utánfutóján több hordó tejet szállított észak felé, Chicagóba. Mivel a traktor vezetőfülkéjében a vezetőkön kívül csak egy ember fért el kényelmesen, vállaltam, hogy én az utánfutón utazom a hordókkal. Néhány óra múlva már Chicago felé közeledtünk, és a vezető kitett minket, hogy elindulhassunk a kelet felé tartó autópályán. Amikor egy autószerelő műhely közelében leszálltunk, már hajnali két óra felé járt, és megláttam egy kocsit, melynek rendszámablaja Pennsylvania államból volt, és a kocsiban egy férfi aludt. Javasoltam társamnak, hogy ébresszük fel, és ajánljuk fel neki, hogy segítünk neki a vezetésben. Mivel egy kicsit álmos volt, nem tellett sok időbe, hogy elfogadja az ez ajánlatunkat. Mivel Pennsylvania dél-keleti részében lakott, ez azt jelentette, hogy megérkezvén már közel leszünk Washingtonhoz.

A felkészítésünket követően hajón indultunk el New Yorkból Bombaybe. 1956. augusztus 17-én hagytuk el New York kikötőjét egy görög hajó, a *Queen Frederica* fedélzetén. Alig hagytuk el New Yorkot, a Betsy nevű hurrikán útjába kerültünk, és a fel-le bukdácsoló hajó fedélzetén átcsaptak a hullámok. Két napig a vihar irányában haladtunk észak-keleti irányban át az Atlanti-óceánon. Volt egy olyan pillanat, amikor a hajó fedélzeti hídján mért szélsősebesség elérte a 258 km/órás értéket.

A hajó olyan hosszú ideig hánykolódott a tengeren, hogy a legénység sok, nagy tapasztalattal rendelkező tagja is tengeri betegséget kapott. Valamilyen ok miatt egyáltalán nem lettem beteg. Már két napja tartott a vihar, de én voltam az egyike annak a négy utasnak, aki megjelent a reggelin. De aztán a nap folyamán a hajó és a Betsy-hurrikán útjai elváltak egymástól, és az Atlanti-óceánon való átkelés további szakasza már simán zajlott.

A hajón eltöltött idő felett nem rendelkezünk teljesen szabadon. Mindannyiunknak a vendéglátó országtól függően hindi, urdu vagy nepáli nyelvet kellett tanulnunk, de volt persze sok szórakoztató időtöltés is, például a betűkirakós játék, melyből bajnokságot szerveztem. A hajón felszolgált ételek kiválóak voltak.

Hét nappal azután, hogy elhagytuk New York-ot, hajónk a Gibraltár-szoroson áthaladva a Földközi-tengeren folytatta útját. Itt már sima és kék volt a tenger, és a hőmérséklet fokozatosan emelkedett. Rövid időre megálltunk a spanyolországi Malagában, hogy vizet, élelmet és egyéb ellátmányt vegyünk fel. Innen kelet felé hajóztunk egészen Nápolyig, ahol kiszálltunk, hogy egy másik hajón folytassuk utazásunkat Bombaiba.

Utazásunk rövid, öt napos nápolyi megszakítása alkalmat adott számunkra, hogy megtekintsük a közelben lévő Pompejit is. Sokan közülünk vonatra szálltak, és elmentek Rómába, és néhány napot eltöltöttek ott: meglátogatták a Szent Péter-bazilikát, a Colosseumot, a Forum Romanumot és a többi nevezetességet. Fialat amerikai farmerek számára, akik között voltak olyanok is, akiknek a nagyszülei a Nagy-síkság első telepesei voltak, a régi és ókori Európával való találkozás rendkívül tanulságos volt.

Mikor visszatértünk Nápolyba, a *Victoria* gőzösre szálltunk, mely egy Szingapúrba tartó olasz hajó volt. Már közel voltunk a Szezi-csatornához, amikor megtudtuk, hogy a csatornán keresztül, észak felé tartó hajók csoportjának első hajóival találkoztunk, ami azt jelentette, hogy néhány napig lehorgonyozva várunk kell majd. Vállalkozó kedvű idegenvezető cégek készségesen felajánlották, hogy a lehorgonyozott hajókon tartózkodó utasokat elviszik Kairóba egy kétnapos városnézésre, majd a Szezi-csatorna déli végébe, ahol mindenki felszállhat a hajójára.

Legtöbb cserediák még saját szülővárosát sem nagyon hagyta el egész életében. Megtekintettük a szokásosan megnézett nevezetességeket, mint például a piramisokat, de ennél sokkal többet láttunk. Az egyiptomi civilizáció több ezer éven keresztül folyamatosan fennállt. Egy esti sétahajózás egy kicsi csónakon a holdfény sütötte Níluson roppant tanulságos volt. Megtudtuk, hogy a folyón lefelé tartó forgalmat a Nílus állandó sodrása viszi lefelé, de mivel a

parti szellők pont ellentétes irányúak, egy kis csónak vitorlájának felhúzásával kellő energiát kap ahhoz, hogy a Níluson felfelé haladjon. Azt gondoltam, hogy a folyó sodrásával azonos és ellentétes irányban is teljes egészében a természet erői által mozgatott szállítás minden bizonnyal központi szerepet játszott ennek a civilizációnak a kialakulásában és hosszú ideig való fennmaradásában is.

A *Victoria* kapitánya nem tájékoztatott bennünket arról, hogy amikor hajónk elhagyja a Szezei-csatorna déli végét, és belép a Vörös-tengerre, nem lesz képes megállni, mert rengeteg hajó halad mögötte is. Ez azt jelentette, hogy abban a nem várt izgalomban volt részünk, hogy a mozgásban lévő *Victoriára* kellett felkapaszkodnunk. Motorcsónakunk beállt a hajó mellé, és a legénység leengedte a létrát, amelyen aztán felmásztunk a fedélzetre.

A Vörös-tengert elhagyva hajónk kelet felé tartott, majd megállt Áden kikötőjében, mely annak a brit protektorátusnak része volt, melyből később kialakult Jemen. A városban körbesétálva akkora szegénységet láttunk, amelynek korábban semelyikünk sem volt tanúja. Ez már korai ízelítő volt abból, amit aztán India egyes részein is megtapasztaltunk. Tovább folytattuk utazásunkat, és elhajóztunk a Perzsa-öböl bejárata előtt, majd Irán és Pakisztán partjai mentén haladtunk. Kikötöttünk Karacsiban, ahol a Pakisztánba küldött cserediákok elhagyták hajónkat. A csapat másik része, tíz Indiába és kettő Nepálba tartó diák folytatta útját.

Huszonhét nappal azután, hogy hajónk felhúzta a horgonyt New York kikötőjében, megérkeztünk Bombaiba, ahol Roy Seller mezőgazdasági konzuli tisztviselő, továbbá az amerikai UCLA egyetemen végzett Raisinghani úr, a Fiatal Farmerek Csereprogramjában (IFYE) indiai igazgatója fogadott bennünket; ő egyben röviden tájékoztatott bennünket bizonyos mezőgazdasági problémákról. Két nappal később már Újdelhibe tartottunk egy indiai légitársaság DC-3-as gépén. Mikor gépünk leszállt, egy csomó fotóriportert, tudósítót és filmhíradó-operatőrt pillantottunk meg. Azt hittük, hogy gépünkön biztosan van egy híresség. De ezek az emberek miattunk jöttek ki a repülőtérré! Abban az időben nem volt sok amerikai Indiában. Amit láttunk csak a kezdete volt annak a roppant kedves fogadtatásnak, melyben India népe részesített bennünket. Egy darabig az volt az érzésünk, hogy minden Újdelhiben tartózkodó amerikai kormányhivatalnok, valamint rengeteg indiai kormányhivatalnok is arra számított, hogy velük fogunk teázni, vagy eleget teszünk vacsorameghívásuknak.

Újdelhiben egy újabb egy hetes előkészítőn vettünk részt: ezúttal indiai kormánytisztviselők tájékoztattak bennünket arról, hogy mire számíthatunk majd falvakban, és hogy hogyan kell majd megbirkózni a különféle felmerülő kulturális problémákkal, ideértve az

étrendet, a ruházkodást, a nyelvet és a vallást is. Ezen a héten tudtam meg, hogy India nemsokára megtartja majd azt a válogató versenyt, melynek során összeállítják a melbourne-i olimpiára utazó birkózócsapatot. Nemcsak én, hanem csoportunk egy másik tagja, az Oregoni Állami Egyetem diplomát szerzett Ward Armstrong is birkózó volt. Mi ketten meggyőztük a csapat többi résztvevőjét, hogy vegyünk részt az eseményen.

Annyira kevés külföldi volt Indiában, hogy porond melletti sorban kaptunk helyet. A szünetekben beszélgettünk az indiai tisztségviselőkkel általában a birkózásról és az egyetemi birkózásról Amerikában. A tisztségviselők azzal az ötlettel álltak elő, hogy az olimpiai csapat válogatóversenyének vége után mutassuk be, milyen is az amerikai egyetemi birkózás. Mivel sem nekem, sem Ward Armstrongnak nem volt birkózó ruhája az indiai birkózóktól kértünk kölcsön birkózó mezt. A tömeg élvezte a bemutatót, és úgy tűnt, ugyanannyira lenyűgözi őket a mi mérkőzésünk, mint amennyire nekünk tetszettek a válogató mérkőzései.

A másnap reggeli újságok legnagyobb meglepetésünkre nemcsak az előző nap lezajlott válogatóról tudósítottak közölvén, hogy az egyes súlykategóriákban ki utazhat a melbourne-i olimpiára, hanem volt még egy rövid kis tudósítás a két amerikai egyetemi birkózó között lezajlott meccsről is. A részletes tudósítás egyik következménye az lett, hogy, a különféle indiai falvakban tett látogatásaim során néha kihívott egy versenyre egy helybéli birkózó. Sőt már az első általam meglátogatott faluban, a Dekkán-fennsíkon található és Nagpur városától mintegy ötven mérföldre található Pardiban talákoztam első kihívómmal.

A helyi birkózó bajnok, Mongol, barátságos férfi volt; sokat mosolygott, és készen állt, a mérkőzésre, mikor a helyszínre érkeztem. A falu lakói olyan versenyt szerveztek, mely az amerikai birkózás szokásaitól eltérően nem szőnyegen, hanem egy birkózó gödörben zajlott, egy nem túlságosan mély gödörben, melyet az esések tompítására felszórtak homokkal. A mérkőzésből jelentős társadalmi esemény lett, és a falusi nép több mérföld távolságból is eljött a meccsre. A nézők vitatkozók és az esélyeket latolgatók halk morajló beszélgetése közben fogadásokat kötöttek.

Esélyeimet mérlegelve, a szokásos tényezőket vettem figyelembe: a versenyzők tapasztalatát, gyorsaságát, egyensúlytartási képességét, felkészültségét és fizikai erejét. A gyorsaság és egyensúlytartási képesség tekintetében számomra úgy tűnt, hogy döntetlenre állunk. Viszont nyilvánvaló volt, hogy a felkészültség tekintetében Mongol volt előnyben, mivel mögöttem több hetes utazás állt, beleértve a hajón eltöltött időt is, ahol nem volt semmiféle edzőterem. A tapasztaltság tekintetében úgy tűnt, hogy nagyon erős előnyöm van, és

mivel legalább hét kilóval súlyosabb voltam, mint ellenfelem, fizikai erő dolgában is előnyöm volt. Mongol nagy előnye az volt, hogy egy homokgödörben, tehát olyan fizikai környezetben zajlott a mérkőzés, ami számára ismert volt. Egy ideig tartott, míg hozzászóltam a homokon való mozgáshoz. Mongol mellett szólt az, hogy ő hazai pályán versenyzett, de az volt az érzésem, hogy legalább a vendéglátó családom reménykedik abban, hogy mégis én kerülök ki győztesen a megmérettetésből.

Mikor elkezdődött a meccs, mindketten egy kicsit óvatosak voltunk, mindketten kóstolgattuk egymást, mielőtt megpróbáltuk az ellenfelet földre rántani. A nem sikerült lerántás, a birkózót sebezhetővé teszi. Mongol jól birkózott, de ahogy haladt a meccs, tapasztaltaságom mérkőzést eldöntő tényezőnek bizonyult. Noha nem tudtunk közvetlenül kommunikálni egymással, mindketten élveztük a meccset és azt az interakciót, amit a birkózás jelent. Elégedett voltam, mert úgy éreztem, hogy ez a mérkőzés majd kapcsolódási pont lehet a falu lakói irányában, tehát egy a kölcsönös kommunikációt lehetővé tevő közös téma.

Pardiban élő vendéglátó családomnak nyolc gyermeke volt, hét lány és egy fiú. A fiú, akit Jawaharlalnak (röviden Joe-nak) hívtak, már járt az Egyesült Államokban az IFYE-program keretében és velem volt egyidős. Az egyik lánytestvér néhány évvel volt idősebb öccsénél, és volt egy testvér, aki nem volt otthon, és középiskolában tanult. A többi öt lánytestvér közül a legfiatalabb négyéves, a legidősebb pedig tizenhárom éves volt. Mindannyian beszéltek angolul.

Vendéglátó apám, aki a faluban a legnagyobb földdel rendelkezett, egyben a falu előljárója volt. Kivételes képességű gazda, aki megnyerte a nemzeti rizstermelő bajnokságot, és jutalomképp egy vadonatúj két nyomtávú traktor kapott, pont ugyanazt a típust, melyet én és öcsém néhány évvel korábban vásároltunk. Egy olyan faluban, melyben szántás céljából csakis az ökrök vonóerejét hasznosították, az, hogy képes voltam megtanítani vendéglátó családomat a traktor vezetésére, csak megemelte tekintélyemet a faluban.

Mulatságos volt egy nagyobb család tagjának lenni. Este a fiatalabb lányok iskolai palatáblájuk segítségével megtanították a számokat marathi nyelven. Megtanultam egytől tízig elszámolni: *Ek, dalon, din, chaar, panch, sha, sat, aath, nuu, dha*.

A faluban eltöltött három hét során néhányszor, ellátogattam a helybéli iskolába. A diákok nagyon örültek, amikor részt vettem a játékaikban. A kamaszok mindig szeretnek felnőttekkel versenyezni, és nagy mulatság volt számukra megfigyelni, hogy hogyan próbálom megtanulni játékaik bonyolult fogásait.

A faluban eltöltött idő során egyszer egy nagyon fontos öntözőcsatorna kiásásában segítettem. A sok, szomszédos falvakból érkezett és a csatorna megásásában segítő egyik gazdára, úgy tűnik, nagyon nagy benyomást gyakorolt munkavégzésben megmutatkozó kitartásom, és vendéglátó apámon keresztül megüzente nekem, hogy lányát feleségül vehetem. Hogy még vonzóbbá tegye ajánlatát, lánya mellett felajánlott nekem két rizsföldet is. Természetesen nem láttam a gazda lányát, és – az elrendezett házasságok természetét figyelembe véve – ez a közeljövőben sem volt valószínű. Az ajánlatra válaszolva tapintatosan elmagyaráztam, hogy az elkövetkező hónapokban számtalan kötelezettséget kell teljesítenem, és ezért arra kényszerülök, hogy ezt a nagylelkű ajánlatot elutasítsam.

Pardiban való tartózkodásom során vendéglátóim étrendje vegetáriánus volt, és elkezdtem azon tűnődni, hogy elég fehérjéhez jutok-e, így vendéglátó apám felkérte, a helyi vadászt, hogy tudna-e löni nekünk egy vaddisznót. Másnap a vadász és még egy ember megjelent: egy jó hatvan kilós, a közeli erdőben lőtt vaddisznót cipeltek. A kilótt állat mellső és hátsó lábai egy nagy rúd felett voltak összekötözve, és az állatot közvetlenül a lábam elé dobták. De most mi a teendő? Szerencsére ifjúkoromban a farmon volt alkalmam végignézni néhány disznóvágást, ahol két vagy három család összeállt, és két, három vagy négy sertést levágtak és feldolgoztak. Abban az időben még túl fiatal voltam ahhoz, hogy aktívan részt vegyek ebben a munkában, de azért megtanultam, hogy mit kell tenni a disznóvágáskor.

Így hát munkához láttunk. Én és a vendéglátó családom lenyúztuk az állat bőrét, majd elkezdtük a feldarabolást, kivágtuk a sonkákat, a vállakat, a bordákat, stb. Az egyik dolog, ami miatt nagyon aggódtam az a trichinellózis volt, melyről a Rutgers Egyetemen tartott előadásokon hallottunk. Fogalmam sem volt arról, hogy a világnak ezen a táján létezik-e vagy sem, éppen ezért gondoskodtam arról, hogy a húst elfogyasztás előtt alaposan megfőzzék. Családom tagjai közül néhányan velem együtt ettek a húsból, mely eléggé ízletes volt.

Sokat elárult azonban az, hogy miután a legfinomabb részekből ettünk egy párszor, mivel nem volt hűtőgép és semmilyen más módszer a hús tartósítására, vendéglátó apám a megmaradt darabokat egy ruhaszárító-kötélre akasztotta, mely jó magasban volt, nehogy a kutyák el tudják érni. Nem értettem teljesen a dolgot, de a húst otthagyták éjszakára. Meglepetésemre, mikor másnap reggel felkeltünk, a hús eltűnt. A falu lakói, noha szokásszerűen vegetáriánusok voltak, a húst, ha hozzá tudtak jutni, megették.

Hamarosan azonban el kellett búcsúznom otthonomtól távol lévő második otthonomtól. Ökör vontatta szekeremről szomorúan integettem indiai apámnak, anyámnak és fiú- és lánytestvéreimnek, akik úgy bántak velem, mintha a család vérszerinti tagja lennék.

Ezután vonatra szálltam és India déli csücskébe utaztam, ahol a Trivandrum nevű falu közelében laktam. Ez a terület India Kerala államában volt, melyben a legkellemesebb trópusi éghajlat uralkodott. Kerala az az indiai állam, melyben a legnagyobb számú keresztény lakosság él. Itt inkább az egész falu és nem annyira egyetlen család vendégeként kezeltek, így sosem alakítottam ki szoros kapcsolatokat úgy, mint Pardiban lakó vendéglátó családom esetében. Időm jelentős részét azzal töltöttem, hogy a környéken utazgattam, és megfigyeltem a helyi mezőgazdaságot, melyben a rizs- és a kókuszdió termelés játszotta a fő szerepet. Itt tanultam meg, hogyan kell a rizspalántákat a tenyésztő területéről átültetni a vízzel borított termőföldekre—ezt a technikát Japánból hozták be az országba.

Keralában tett látogatásom során tudatosult bennem, hogy a vidéki területeken igazi szegénységet fogok látni. Én és egy angolul beszélő barátom egy napon elhatároztuk, hogy saját magunk megyünk el hazulról, és megpróbálunk valahol megebédelni. Az volt a tervünk, hogy délidőben előzetes bejelentés nélkül látogatunk meg otthonokat, és megfigyeljük, mi történik. Az első öt általunk meglátogatott házban, délben nem ettek semmit sem.

A hatodik próbálkozásunk eredményeként megtudtuk, hogy a család éppen most ebédel meg, és az étel egy részét eltették vacsorára. Felkínálták nekünk ezt az ételt, mely főtt tapióka gyökér volt, amit egy nagyon kevés erős piros paprika mártással ízesítettek. Mivel nem voltak konyhaedények, mindketten az ujjunkkal vettünk a fazékból. Tapióka gyökér, noha nem volt valami ízletes, laktató volt. Aztán a család meghívott minket egy kávéra. Miközben vártunk, hogy a kávéskanna felmelegedjen, észrevettük, hogy a ház ura eltűnt. Hamarosan megérkezett egy a szomszédtól kölcsönkért csészével és pohárral. Mikor elbúcsúztunk ettől a vendégszerető családtól, nagyvonalúan visszafizettük nekik az ebédünk árát.

Ezekben a házakban nem voltak ablakok, csak ajtónyílások. A házakban döngölt földpadlók voltak. Nem voltak asztalok, székek és vagy szekrények. Mindenki a földön ült vagy aludt. A tűzhelyek három nagy sziklahasábból álltak, amelyeket úgy raktak össze, hogy el lehessen helyezni rajtuk a főzőedényt.

Innen a végletek Indiájában eljutottam a másik szélsőségig. Vonatra szálltam és észak felé tartottam, Mankapur fejedelméhez, mely egy kicsi település volt India északi részében nem messze a nepáli határtól. Vendéglátóm, Raghocucha Pratab Singh fejedelem megnyerő modorú

és érdekes férfiú volt. Két gyermeke volt, de mindkettő hazulról távol volt, iskolában tartózkodott. A rája hitvese néhány évvel korábban halt meg. Ő maga pedig negyvenes éveinek közepén járó, egy méter nyolcvan centi magas, enyhén kopaszodó és egy kicsit túlsúlyos férfi volt.

A fejedelem (rája) palotája egy nyolc holdas területen helyezkedett el. A rájának ötven szolgálója volt. Étkezések idején az asztalfőre ültetett. Öt szolga állt vigyázzban az asztal körül, és szinte lesték, nincs-e valami kívánságom. Ha kezembe vettem egy szelet kenyeret, egy szolga ragaszkodott ahhoz, hogy megvajazza nekem.

Reggeli ébresztés úgy zajlott, hogy egy tálcán felhoztak nekem egy teát a szobámba. A reggeli öltözködés is kisebb megpróbáltatással járt, hiszen annyira nem voltam hozzá szokva ahhoz, hogy két segítségadásról nem lemondó szolga öltöztet, aki egy mukkot sem tudott angolul.

Amikor a rájával utaztam, meglepett mekkora nagy tisztelettel köszöntik a parasztok. Néhány kivételtől eltekintve, amikor őnagysága, a rája valakinek a közelébe ért, a falu lakói, akármit is csináltak éppen, megálltak, összecsapták a tenyerüket, és tisztelettudóan meghajoltak.

Igaz ugyan, hogy a rájákat és maharadzákat 1947-ben, a modern India megteremtésének időszakában, megfosztották a birtokukban lévő területektől, de birtokukban hagyták lakópalotáikat és körülöttük lévő kisebb területeket és a kormánytól kapott juttatásokat is, melyek életük végéig biztosították megélhetésüket. Érdekes volt, hogy amikor a helyi lakosoknak gabonára volt szükségük, még mindig a ráját keresték fel, aki aztán könyöradományban részesítette őket. Ez egy nagyon régóta fennálló szokás volt, amelyet a rája betartott, noha már nem voltak tulajdonában a hajdan birtokolt óriási területek.

Vendégeskedésem során a rája felajánlotta, hogy elvisz egy fotó szafarira a Terai-régióban, a Himalája-hegység India és Nepál határán lévő lábainál. Amikor egy adott környéken utazgattunk, mindig választhattunk: vagy elefánton megyünk, vagy Buick-típusú kocsiján. Nyilvánvaló volt, hogy a szafarira az elefántot választotta az ember.

Egy nagy elefánt hátán történő utazásról két emlékem van: az egyik az, hogy az ember jó magasban van, a másik pedig az, hogy, mikor az elefánt megy, egy enyhén ringó, a hajó ringásától nem különböző, mozgást érez az ember. Attól eltekintve, hogy néha-néha felbukkant egy szarvas, más nagy emlősállatot nem láttunk. Láttuk viszont a szomszédos falvak hazafelé tartó asszonyait: egyensúlyozva mentek fejükön kötegebe kötött tűzifával.

Míg itt éltem, elhatároztam, hogy élek azzal a nagyszerű lehetőséggel, hogy megnézzem Nepált. A rája körülbelül velem egykorú unokaöccse és én a lehető legnagyobb távolságot vasúton tettük meg, majd kerékpáron, még később pedig gyalog folytattuk utunkat.

Nepál vidéki területein, amelynek gyakorlatilag az egésze hegyes vidék, az egyik legmeglepőbb dolog az volt, hogy nem voltak utak és nem volt forgalom. A keskeny hegyi ösvényen jutottunk el gyalogosan Nepálba, és ezen ösvények mentén Indiába tartó, nyersbőröket, gyümölcsöskosarakat és rizzsel teli zsákokat cipelő embereket lehetett látni. A visszafelé tartó emberek pedig nagy petróleumtartályokat vittek magukkal. Ahogy elértük Nepál belső területeit, láttunk már szállításra használt hegyi póni lovakat és vízi bivalyokat is.

A nepáliakkal kapcsolatban három dologra emlékszem: jókedvűek és a hajuk drótszerű. Sokuknak mongoloid arcvonásaik voltak. Golyvás megbetegedések száma szokatlanul magas volt ebben a populációban, és ezt lehetett látni a betegségben szenvedők megnagyobbodott pajzsmirigyén. Ebben a hegyes országban, a lakosság étrendje kevés jódot tartalmazott, és az általunk természetesnek tartott jódozott só nem lehetett mindenhol beszerezni.

Mindent egybevetve az indiai nép minden rétege nagyon kedves vendéglátásban részesített. Kevés fiatal amerikai részesült abban az élményben, hogy India falvaiban élhessen, és csoportunkban ezzel mindenki egyetértett. Három vendéglátóm közül az egyik az északi régióban, a második az ország középső, a harmadik pedig India legdélibb csücskében lakott. Tanulmányozhattam, hogy a különféle földrajzi adottságok közepette milyen a mezőgazdaság: déli területek rizstermelésétől egészen az északi területeken zajló búzatermelésig. Ezek a hónapok, egész életemre kihatva és visszavonhatatlanul, megváltoztatták azt, hogy hogyan szemlélem a világot.

Indiai tartózkodásom ideje alatt cikkeket írtam szülővárosom újságjába, a *Bridegton Evening News*ba. Minden cserediáktól elvárták, hogy időről-időre, ha nem is véleménycikket, de azért egy-egy tudósítást küldjön haza. Míg a rája palotájában voltam, volt időm átgondolni indiai élményeimet, és az elküldött újságcikkek számát tekintve behozni a lemaradásomat.

Indiából hazautazni nem volt olyan egyszerű, mint odautazni. Az 1956-ban kirobbant arab-izraeli háború következtében a Szezei-csatornában rengeteg hajó süllyedt el, ami azt jelentette, hogy egy Európába tartó hajóra szóló retúrjegyünk használhatatlanná vált. Washingtoni támogatóink repülőjáratokra foglaltattak helyet számunkra. Újdelhiben a TWA légitársaság Európába tartó *Super Constellation* típusú gépére szálltunk fel. Hajnali félháromkor lezajló, repülőtéri búcsúztatásunkra szép számban eljöttek indiai barátaink,

továbbá néhány, a Fialat Farmerek Nemzetközi Csereprogramjában (IFYE) résztvevő indiai diák is, akikkel otthon, Iowa államban már találkoztunk.

Hajnalban repülőgépünk már az Arab-félsziget lakatlan és kietlen sivataga felett járt. Először a Dahránban, egy arab városban és tankolásra használt amerikai támaszponton szálltunk le. Délelőtt közepén az iraki Basrában landoltunk és megreggeliztünk. Ezt követően, annak érdekében, hogy elkerüljük a közel-keleti válságövezetet, az északi útvonalat választva Törökország hegyes és hóval fedett területei felett repültünk át. Következő állomásunk Athén volt, ahol a fagypont közeli hőmérséklet már jól érzékeltette, hogy milyen időjárást hagyunk magunk mögött. Athénból Rómába, majd onnan Londonba repültünk.

A repülés jóval gyorsabb, mint a hajózás, és ezért a Southamptonból New Yorkba tartó *United States* nevű gőzhajó tervezett indulási időpontja előtt három héttel érkeztünk meg Európába. Mivel ilyen sok idő állt rendelkezésünkre Európában, kisebb csoportokra oszlottunk. Az Idaho Állam Egyeteméről érkezett és Nepáli tanulmányútra küldött Tom Trail és jómagam elhatároztuk, hogy együtt fogunk utazni. Londont elhagyva komphajóval átkeltünk a La Manche-csatornán, és Belgiumban kötöttünk ki, ahol első állomásunk egy brüsszeli ifjúsági szálló volt. Egy napot töltöttünk el Brüsszelben, majd elindultunk a gátak és szélmalomok országába.

Ekkor kezdtünk el autóstoppal utazni. Megvolt a címe pár európainak, akik a Fialat Farmerek Nemzetközi Csereprogramjának (IFYE) keretében voltak az Egyesült Államokban. Egyszer déli irányban haladtunk autóstoppal a német autósziárdán, amikor jelzésünkre leállt néhány német katonák által vezetett és a mi irányunkban haladó NATO-teherautó. Megkérdeztük angolul, hogy el tudnának-e vinni bennünket, de azt mondták, hogy nem, mert a szabályok tiltják, hogy autóstopposokat vegyenek fel. Mire mi elmagyaráztuk nekik, hogy amerikai adófizetőként hozzájárulunk működésükhöz, sőt még a fizetésük finanszírozásához is. Hosszú ideig vitatkoztunk, de végül is engedtek, és elvittek bennünket úti céljuk felé.

Európai tartózkodásunk során meglátogattunk egy az Alpokban lévő faluban élő családot is. A családfő lánygyermeke, aki korábban a Fialat Farmerek Nemzetközi Csereprogramjának (IFYE) keretében járt már az Egyesült Államokban, körbevezetett bennünket egy svájci tejtermelő farmon. Még azt is megszervezte, hogy privát látogatást tehesünk egy svájci óragyárban, ahol megtekinthettük, hogy hogyan szerelik össze a nemzetközi hírnevű órákat.

Aztán Párizsba vezetett az utunk, ahol egy francia, agrártudományokat tanuló diák, Gerard de Campeau vitt el minket egy kétnapos városnézésre. Karácsony előtti napon indultunk el vele az Észak-Franciaországba, hogy a Lille közelében található, vidéki családi birtokon családjával töltsük el az ünnepeket. Utazásaink során a svájci táj volt a legszebb, és ehhez hasonlóan Franciaországban bukkantunk rá a legfinomabb ételekre. Aztán a La Manche csatornán áthajózva visszatértünk Londonba, majd déli irányba utazva eljutottunk Southamptonba, ahol csatlakoztunk a csoportunkhoz, hogy elérjük a New York-ba tartó *United States* nevű gőzhajót. A Tom Trail-lel eltöltött idő megerősítette egész életünkre szóló barátságunkat.

Az Egyesült Államokba visszatérve a Fialat Farmerek Nemzetközi Csereprogramjának (IFYE) résztvevőiként egyik feladatunk az volt, hogy, lehetőleg diákkal illusztrálva, beszámoljunk a vendéglátó országunkban zajló életről. Az én előadásomnak egyszerű címe volt: „Élet India falvaiban”. Előadások tucatjait tartottam olyan önkéntes és nonprofit szervezetekben, mint a Rotary vagy a Kiwanis klubok, továbbá New Jersey áll déli részében a farmerek és egyházak által létrehozott csoportokban. Mivel már Reager professzortól megtanultam, hogyan kell a nyilvánosságot előadásokkal megszólítani, most itt volt az alkalom, hogy igazi közönség előtt próbáljam ki ezeket az elveket.

Az egyik módszerem, mellyel megpróbáltam a közönség érdeklődését felkelteni, az volt, hogy bemutattam közönségemnek, hogy hogyan hordják a szárit. A legtöbb ember tudja, hogy a szári egy egyszerű vászon csík, nagyjából három méter hosszú és egy méter széles, melyet felvételkor a derék köré kell csavarni, be kell tűrni a szoknya derekába, majd a lazán meghajtogatott anyagot át kell vetni a bal vállon, úgy hogy hátul a vége legalább térdig érjen le. Gyakran felkértem valakit a közönség soraiból, lehetőleg egy csinos és vonzó hölgyet, aki aztán feljött a színpadra bemutató modellként. 1959 januárjának elején a Fialat Farmerek Nemzetközi Csereprogramja egyik Indiából éppen hazatért csoportjának beszámolót tartottam arról, hogy hogyan lehet felhasználni a diákat, amikor valaki egy ország életéről tart előadást, és Shirley Woolingtont választottam ki, hogy segítsen bemutatni a szárit. Vonzó, megnyerő modorú, szőke és könnyen nevető lány volt Wyoming állam egyik farmjáról. Felfigyeltem rá, és nem sokkal később beleszerettem.

Minden előadás után Anya elvette tőlem a szárit, és óvatosan kimosta és kivasalta. Nem értette teljesen, miért tettem utazásokat Indiában, de segíteni akart nekem. Amikor előadásra indultam, a szári már oda volt készítve.

Fantasztikus élmény volt, hogy Indiában éltem, arra azonban nem számítottam, hogy ez az utazás egész életemre hatással lesz. Amikor elindultam Indiába, paradicsomtermelő gazda voltam, és azt terveztem, hogy egész életemben az is maradok. De hazatérésem után néhány évvel rájöttem, hogy a gazdálkodás nem elég számomra. Indiai tartózkodásom alatt felfigyeltem a gyors népességnövekedés problémájára. Amikor ott voltam az ország lakossága még csak 416 millió volt, de India már akkor is sűrűn lakott helynek tűnt. A gyors népességnövekedés és az is aggodalommal töltött el, hogy hogyan akadályozza az éhezés és az alultápláltság megszüntetését célzó erőfeszítéseket, és csökkentette annak lehetőségét, hogy a gyermekek testi és szellemi értelemben egyaránt jól fejlődjenek.

1958 nyarának vége felé jártunk, amikor megérlelődött bennem a döntés: jelentkezem a Mezőgazdasági Minisztérium Külföldi Mezőgazdasági Osztályára, hogy a világ országainak mezőgazdasági problémáival foglalkozzam. Első állásnak ez nyilvánvalóan jó volt, hiszen Újdelhiben megismertem az ottani mezőgazdasági attasékat. Felvettem a kapcsolatot a Külföldi Mezőgazdasági Osztály személyzeti csoportjával, akik arról tájékoztattak, hogy a megpályázott állás betöltéséhez agrárgazdasági diplomára van szükség. Ahhoz, hogy valaki a világ árupiacait, a piaci trendeket és a piacokat elemezze, elengedhetetlenek voltak a gyakorlatban alkalmazható közgazdaságtani ismeretek.

Kissé késve jelentkeztem a Maryland Egyetem agrárgazdaságtani szakára, és felvételt nyertem. Nem sokkal később már közös kollégiumi szobám volt a Fiala Farmerek Nemzetközi Csereprogramjában megismert Tom Traillel, aki mezőgazdasági ismereteket oktató tanár akart lenni, és mesterszakos képzésen tanult.

Már szeptember elején jártunk, és csak költöttem a pénzt, és nem kerestem semmit sem. Úgy döntöttem, hogy késleltetem annak a szerény összegű hitelnek a törlesztését, melyet a paradicsomtermelés finanszírozására vettem fel. A hitelintézet Papa közvetítésével akarta velem felvenni a kapcsolatot: amikor az egyik hétvégén hazamentem a farmra, Papa továbbította is nekem az értesítést. Következő hétvégi látogatásomkor elmentem az illetőhöz, de a hitelezőm nem volt otthon, elment egy étterembe vacsorázni. Így átadtam egy üzenetet a fiának, aki azt talán át is adta az apjának, de az is lehet, hogy nem. Mindenesetre az volt a szándékom, hogy a hitelezőt megnyugtassam: a hitelösszeget teljes egészében törleszteni fogom.

A következő tudomásomra jutott fejlemény az volt, hogy a bank értesítést küldött, és arról tájékoztatott, hogy a hitelfedezet lefoglalása már folyamatban van, és a bank nyilvános

árverésen fogja értékesíteni a hitelfedezeteként felajánlott mezőgazdasági eszközöket és gépeket. Ekkor már túl késő volt. Az egész rettenetes és felesleges volt, mert ha szükség lett volna rá, eladtam volna a traktort és a felszerelést, hogy törleszteni tudjam a hitelt. A legrosszabb az egészben az volt, hogy még a tizennégy éves koromban megépített csirkekalitkákat is lefoglalták. Ami velem történt annak a klasszikus esete, amikor valaki túl sok dologba kezd bele: ennek következtében az egyik tervem kudarcot vallott.

A veszteségek miatt életem mélypontjára jutottam. Csalódtam magamban. Ott csúszott hiba a terveimbe, hogy nem számítottam arra, hogy a Külföldi Mezőgazdasági Szolgálatba való belépésem agrárgazdaságtani diplomát is igényel. Így kerültem az elé a kihívás elé, hogy próbáljam meg bezsúfolni a mesterfokozat eléréséhez és a disszertációm megírásához szükséges összes tantárgyat a szeptember és május közötti kilenc hónapba, hisz májusra már az összes pénzem el fog fogyni. Az első szemesztert azzal töltöttem el, hogy utolérjem a többi, már diplomát szerzett diákokat, aki már korábban tanult közgazdaságtant.

Az agrárgazdaságtani tanszék tanulmányi osztálya, mivel nem számított arra, hogy valaki csak két szemeszter leforgása alatt mesterfokozatot fog szerezni, nem rendelte meg diplomaszerezést tanúsító oklevelet. Így technikai okok miatt csak akkor kaptam kézbe a diplomámat, mikor a nyári szemeszter véget ért. Mivel a szükséges agrárgazdaságtani diplomát már megszereztem, beléphettem a Külföldi Mezőgazdasági Szolgálatba, és 1969. szeptember 1-én már jelentkeztem a munkahelyemen a Külföldi Mezőgazdasági Szolgálat Ázsiával foglalkozó részlegében.

A második szemeszter egyhetes tavaszi szünetében autón elmentem Wyomingba, hogy találkozam Shirley-vel, és megpróbáljam rábeszélni: vállaljon munkát a keleti parton, hogy többet lehessünk együtt. Shirley néhány hónappal később munkát vállalt egy Princess Anne névre keresztelt falusias kisvárosban, mely Maryland állam keleti partján található. Megyei segédoktatóként és oktatásszervezőként a farmerek állami továbbképzésében dolgozott. Ez lehetővé tette számunkra, hogy a hétvégeket együtt töltsük. 1960 elején eldöntöttük, hogy összeházasodunk. A Washington belvárosában lévő Minden Lelkek Unitárius Templomában adott össze bennünket James Reeb tiszteletes, egy olyan egyházi személy, akit mindketten tiszteltünk az emberi jogokért kifejtett tevékenységéért. Szomorú arra gondolni, hogy James Reeb tiszteletes néhány évvel később meghalt: Alabama állam Selma városában egy polgárjogi tüntetésen lett az erőszak áldozata.

1960-ban a hálaadás napját otthon töltöttük New Jersey-ben a farmon. Shirley már előrehaladott terhes volt, amikor ahogy egy kukoricaföldön átvágtunk, megbotlott és elesett. Semelyikünk sem foglalkozott ezzel, de hétfőn, nem sokkal azután, hogy ő visszament Princess Anne városába, én meg Washingtonba, kora délelőtt Shirley felhívott, és elújságolta, hogy fiúgyermekünk megszületett. A baba a tervezettnél hat héttel korábban érkezett meg, de egészséges három kilós újszülött volt. Rögtön felszálltam a következő, Princess Anne-be tartó buszra.

Először Shirley-hez néztem be, hogy megtudjam, jól van-e, aztán a szüléset csecsemőszobájába mentem, hogy megnézzem gyermekünket, Briant. Nagy reményeket fűztem Brian jövőjéhez, de arra a legvadabb álmaimban sem mertem volna gondolni, hogy egyszer majd világklasszis kajakozó lesz belőle.

Aztán a gyakorlati elintézendők következtek. Mivel Brian korábban született meg, mint amire számítottunk, néhány nélkülözhetetlen dolog hiányzott. Így én vásároltam meg az összes babakelléket: az üvegeket, a pelenkákat, a bölcsőt és babakelengyéket. Shirley terve, hogy egészen december végéig dolgozzon, már nem jött számításba. Mindent összecsomagoltunk és a Washington közelében lévő, de már Maryland államban lévő Takoma Parkban egy kellemes szuterén lakást találtunk, és az elkövetkező néhány évben ez lett az otthonunk.

A monszun elmarad Indiában

Az életünkre néha egy konkrét esemény nyomja a rá a bélyegét. Számomra az egyik ilyen esemény 1965 őszén következett be, kilenc évvel az életemet megváltoztató, Indiában eltöltött hat hónap után. Az Nemzetközi Fejlesztési Ügynökség (AID) újdelhi irodája felkérte a Mezőgazdaság Minisztériumot, hogy segítsenek nekik értékelni India öt éves tervében a mezőgazdasággal foglalkozó rész egyik első, előzetes tervezetét. A mezőgazdaság miniszter, akinek külpolitikai tanácsadójaként dolgoztam úgy döntött, hogy én leszek az, aki elmegy Indiába.

Szinte rögtön azután, hogy megérkeztem Újdelhibe, és nekiláttam a terv értékelésének, valami másra lettem figyelmes: India abban az évben várható gabonatermésére. Hivatalos becslések szerint az ország 1965. évi gabonakereslete 95 millió tonna volt, de hamarosan elkezdtem azon töprengeni, hogy a lesz-e akkora aratás, ami egyáltalán közelébe ér ennek a mennyiségnek. Minden reggel, szokásomhoz híven, több újságot szoktam átolvasni, akkor a *Times of India*-át, a *Hindu*-t, az *Indian Express*-t és a *Hindustan Times*-t, és azt láttam, hogy az ország szinte minden vidékéről aszályról érkeztek jelentések. Igaz persze, hogy ebben a különféle éghajlatokkal rendelkező országban mindig van valahol aszály vagy áradás, de 1965-ben úgy tűnt, majdnem mindenhol aszály van.

További találomra vett innen-onnan jövő információk csak megerősítették aggodalmamat az előre jelzett aratási hozamokkal kapcsolatban. Nem sokkal megérkezésem után egy fogadáson találkoztam az Esso (ExxonMobil) indiai lányvállalatának vezetőjével. Mikor csak úgy mellékesen megkérdeztem tőle, hogy megy az üzlet, a választ az volt, hogy nagyszerűen: az öntözőszivattyúk üzemeltetéséhez használt gázolaj értékesítése majdnem duplája lett a tavalyi mennyiségnek, mivel a gazdák folyamatosan szivattyúzzák a vizet, hogy megpróbálják megmenteni a termést. Az amerikai nagykövetség egyik alkalmazottja, akivel újdelhi tartózkodásom alatt találkozni akartam, korábban azt mondta, hogy szabadságra megy, de megérkezésemkor, kiderült, hogy mégis a követségen van. Mivel ez a személy szenvedélyes kacsavadász volt, ősszel általában néhány hét szabadságot vett ki, hogy elmenjen vadászni az ország északi részébe egy tóra, de az idén lemondta a vadászatot, mert ez a tó kiszáradt.

Továbbá egy az AID-nél dolgozó mezőgazdasági mérnök, sokat utazott India mezőgazdasági részein, és gyakran megállt a kocsijával, hogy talajmintát vegyen—ez volt a

hobbija. De most panaszkodott nekem, hogy már nem tud a földre lefúrva talajmintákat venni, mivel a talaj annyira száraz, hogy egyszerűen kipereg a rúdfúróból, amikor megpróbálja kihúzni a földből. Ilyet még sosem láttam a gazdálkodással eltöltött éveim során.

Miután eltöprengtem ezeken és más eseteken is, és összeállítottam azokat az újságtudósításokat, melyek a helyi állami hivatalnokok információi alapján a különféle körzetekben és India különböző államaiban keletkezett terméskárosodásról szóltak, kialakult bennem a meggyőződés, hogy Indiának hatalmas terméskieséssel kell szembenéznie. Mivel pedig az Egyesült Államok volt a világ vezető gabonaexportőre, az egyetlen ország, amely egyáltalán szóba jöhetett egy ekkora méretű terméskiesés pótlására, indokolt volt, hogy táviratot küldjek a mezőgazdasági miniszternek, Orville Freemannek. Már november elején jártunk, és az a kihívás, melyet ekkora mennyiségű gabona gyors és rövid felkészülési idővel történő elszállítása jelentett, roppant nehéznek ígérkezett. Egy ekkora nagyságú várható potenciális deficit, azt jelentette, hogy a miniszternek a lehető leggyorsabban volt szüksége az információra—egyszerűen azért, mert annyi időbe tellett a gabona eljuttatása Kansas állam gabonasilóiból New Orleans és Galveston kikötőibe. Ha megfelelő mennyiségű gabonát juttatnánk el a kikötőkbe, akkor azt gyorsan fel lehetne rakni a szállítóhajókra, abban az esetben, ha valóban óriási élelmiszersegély akció elindítására kényszerülünk.

Ha tényleg riadóztatni akarnám a világot, akkor szükséges lenne felmérni a deficit nagyságát, noha csak töredékes adatok állnak rendelkezésre. Ha a megbecsült élelmiszerhiány mennyisége túl magas lenne, akkor az Egyesült Államok a szükségesnél nagyobb mértékben mobilizálná az erőforrásokat, és elvesztegetné őket. De egy túl alacsony becslés éhínséghez vezetne. Azon dolgoztam, hogy a megfelelő hangnemet alkalmazzam Orville Freemannek írt táviratomban. A táviratok sajátos, tömör stílusában ezt írtam:

„Egy hét vizsgálódás után arra következtettem, hogy a termés sokkal kisebb lesz, mint azt hivatalosan elismerik. Azt gondolom, hogy a gyenge aratás súlyos élelmezési válsághoz fog vezetni: talán a közelmúlt történelmének legsúlyosabb válságához.

A terméskiesés nemcsak néhány helyre jellemző. Az elégtelen monszunesők India majdnem minden államát érintik. A mezőgazdasági miniszterrel, Diazzal tegnap este folytatott beszélgetés megerősítette bennem, hogy a helyzet súlyos.

A fenti, gyorsan kialakult, körülményekre tekintettel javaslom, hogy értékeljük a pozíciónkat a raktári készletekkel, a búza étkezési cirokkal való helyettesítésével kapcsolatban, és vegyük figyelembe az indiai kikötők teljes kapacitását, hogy a lehető

legnagyobb mennyiségű élelmiszert juttassuk el az országba, mielőtt a válság mélypontra jut.

Becslésem szerint lehet, hogy 10-15 millió tonna vagy még ennél nagyobb mennyiségű gabonaimportra lesz szükség az összes lehetséges forrásból, hogy életben tartsuk India 480 milliós lakosságát a legközelebbi nagyobb aratásig.”

Az elküldeni javasolt távirat egyik példányával a kezemben egy szombat reggelen elmentem a követség ellenőrző tisztjéhez, akitől megtudtam, hogy a táviratot hivatalosan jóvá kell hagyatni, és így minimum hétfőig várni kell az elküldésével. A Követség egyetlen táviratot sem küldhetett el, amelyet nem hagyott jóvá vagy Chester Bowles nagykövet úr vagy egy nevében cselekvő személy.

Most ismertem fel, mennyire szokatlan dologgal próbálkozom. Nem voltam a nagykövetség munkatársa, de megbecsültem India gabonadeficitjét, noha ezt a nagykövetségnek kellett volna megtennie, és megpróbáltam a nagykövetség kommunikációs vonalaira támaszkodva egy olyan üzenetet elküldeni, amelyről senki sem tudott, és senki sem hagyott jóvá.

Később megtudtam, hogy a nagykövetség munkatársai megbeszéltek, hogy ezt a táviratot, mely éles ellentétben állt azzal, amit a Nagykövetség valaha is jelentett, elküldjék-e vagy sem. Végére is nem kértek fel arra, hogy értékeljem az indiai aratás kilátásait. Ez nem volt része hivatalos küldetésemnek. Annak alapján, amit eddig megtudtam erről a találkozóról, John Lewis az AID misszió vezetője azzal érvelt, hogy ha a táviratot nem küldik el a hivatalosan, akkor biztos abban, hogy én azt meg fogom küldeni Freeman miniszter úrnak privát csatornákon keresztül. Éppen ezért, jobb, ha a nagykövetségen keresztül küldik el a táviratot. Végül a misszióvezető álláspontja érvényesült, és a táviratot az általam megfogalmazott formában továbbították, de utóiratként ez került a végére: „Az Indiával foglalkozó követségi csoport jelenleg dolgozik egy az élelmiszerhelyzetet ismertető külön jelentésen.”

A táviratot végül november 1-én, szerdán juttatták el Washingtonba. A következő héten, pénteken Freeman miniszter úrtól az alábbi táviratot kaptam. Rövid volt és rejtélyes. „Kérem, találkozzunk Rómában holnap reggel.” Közölte, hogy holnap Rómában lesz a mezőgazdasági miniszterek kétéves értekezletén, melyet az ENSZ Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Szervezete (FAO) szervez.

Ekkor találkozót kértem India élelmezési és mezőgazdasági miniszterétől, Chidambaram Subramaniamtól, akivel baráti kapcsolatban voltam, és akit nagyra értékeltem, hogy tájékoztassam a helyzetértékelésemről. Arra sarkalltam, hogy Rómában ne bagatellizálja el a helyzetet, hacsak nincs arról meggyőződve, hogy ez a kérdés nem aktuális, mert az első esetben a szükséges lépések megtétele lelassul, és a gabonaszállítmányok nem érkeznek meg időben. Subramaniam egyetértett velem, mert már ő is megértette, hogy adott esetben mekkora élelmiszerhiány léphet fel, noha konkrét számokat nem említett.

Ezt követően egy második kérésem is volt: mivel másnap kellett találkoznom Orville Freemannel Rómában, szükségem volt az Air India Rómába induló járatán egy helyre. A légitársaság közölte, hogy a jegyek már elfogytak. Subramaniam miniszter úr azonban elintézte, hogy helyet kaphassak ezen a járaton.

Mikor szombat reggel találkoztam a mezőgazdasági miniszterrel, Orville Freeman-nel, elmondta, hogy táviratom tartalmáról tájékoztatta az elnököt, Lyndon B. Johnst (LBJ-t). Elemzésem megerősítette LBJ egyik aggodalmát, jelesül azt, hogy India elhanyagolta a mezőgazdaságát, mivel az iparosításra koncentrált, és azt feltételezte, hogy akármekkora is az ennek következtében kialakuló élelmiszerhiány, azt az Egyesült Államok élelmiszersegélye majd megszünteti. Ha India továbbra is ezt a politikát követi (folytatódott az érvelés), élelmiszerhiány kialakulása esetén veszélyes mértékben rá lesz utalva az Egyesült Államokra, ráadásul egy olyan időszakban, amikor rengeteg ország támaszkodik az amerikai élelmiszerszállításokra.

LBJ tudta, hogy ha az indiai mezőgazdaság legújabb trendjei folytatódnak, akkor végül India élelmiszerszükséglete meghaladja majd azt a mennyiséget, amit az Egyesült Államok még fedezni képes. Indiának csak nagyon korlátolt tartalékai voltak, amelyek rossz aratás esetén tompították volna a helyzet súlyosságát. Mikor egyszer megkérdeztek egy indiai kormánytisztviselőt, hogy vajon az ország gabonataralékai elegendőek-e, az illető így felelt: „Tartalékaink Kansas állam gabonasilóiban vannak.”

Az elnököt az nyugtalanította, hogy egy az Egyesült Államok lakosságánál kétszer nagyobb lélekszámú ország, melyben az éves népességnövekedés 10 millió fő, ennyire lazán kezeli az élelmiszerbiztonság kérdését; ez vezetett el az amerikai élelmiszersegélyezés „Fogjuk a segélyezettet rövid pórázra!” szemléletéhez. LBJ azt kérte mezőgazdasági miniszterétől, hogy vegye rá az indiaiakat arra, hogy vállaljanak kötelezettséget mezőgazdaságuk gyors fejlesztésére. Az Egyesült Államokból jövő élelmiszersegély folytatása az indiai mezőgazdaság

fejlesztésétől függ majd. Azzal, hogy ezt a feladatot a mezőgazdasági miniszterére és nem a külügyminisztériumra bízta, LBJ jelezte, hogy nem bízik meg a külügyminisztériumban, vagy legalábbis Chester Bowles nagykövet úrban, akit még Kennedy elnök nevezett ki posztjára, és akiről azt beszéltek, hogy „túlságosan is elnéző az indiaiakkal szemben”. Nos ezért hívtak olyan hirtelen Rómába.

India adott esetben óriási éhínséggel nézett szembe. Meg akartam győződni arról, hogy mindkét kormány tisztában van-e a helyzet súlyosságával és azzal, hogy sürgősen cselekedni kell. Két kormány eddig még ritkán volt olyan helyzetben, amelyben az emberi életekben mért kockázat ennyire magas volt.

A Freeman és Subramaniam közötti találkozóból gyakorlatilag egy tárgyalássorozat lett. Nem hivatalos helyen került sor a megbeszélésekre: Amerika olaszországi nagykövetének, Frederick Reinhardtnak a rezidenciáján. Az volt a cél, hogy a találkozókat titokban tartsuk, távol a sajtó fürkésző és talán már kíváncsi szemétől.

Orville Freeman, Chidambaram Subramaniam és én hétfő reggel találkoztunk, hogy megbeszéljük a helyzetet. A két miniszter felkért arra, hogy megbeszéléseink alapján fogalmazzam meg a két ország közötti szerződés tervezetét. A nap végére elkészítettem a szerződéstervezetet, melyet mind Freeman és Subramaniam megkapott áttekintésre, hogy másnap reggel ez legyen a tárgyalások kiindulási alapja. Kialakult egy mindennap ismétlődő menetrend: a tárgyalásokat azt követte, hogy én újra átírtam a szerződést, és ez három napig tartott. A szerződés rövid volt: kettes sortávval gépelve három lapból állt.

Tudtam, mit kell tennie Indiának. A kormány élelmiszerárakkal kapcsolatos politikáját, mely az ország városi lakosságának igényeit elégítette ki, azzal, hogy búza és a rizs árát maximalizálta, fel kellett váltania egy ezt a két gabonafajtát termelő gazdák számára minimális felvásárlási árat garantáló politikával. Ha azt akartuk, hogy a gazdák befektessenek az öntözőszivattyúkba, a műtrágyába, a talajminőség javításába, akkor tudniuk kell, hogy az aratáskor a termésükért legalább akkora árat kapnak, ami a költségeiket fedezi.

A műtrágyakínálatot gyorsan növelni kellett. Ez azt jelentette, hogy az állami műtrágyagyártást magánkézbe kell adni. Az állami szektorban átlagosan kilenc évbe tellett, míg felépült egy műtrágyagyár—ez a nagyon vontatott tempó műtrágyahiányhoz vezetett.

Azt is tudtam, hogy Indiában már letesztelték azokat a törpenövésű, de magas hozamú búzafajtákat, amelyet először Norman Borlaug és kollégái nemesítettek ki Mexikóban a Rockefeller Alapítvány támogatásával, és ezek a fajták nagyon jól teljesítettek. Indiának tehát

arra volt szüksége, hogy felgyorsítsa ezeknek a magas hozamú fajtáknak az elterjesztését: ezek hozama egységnyi földterületre és vízmennyiségre számítva kétszer akkora volt, mint a hagyományos fajtáké. Annak érdekében, hogy lerövidítsük azt az időigényes folyamatot, melynek keretében néhány évet igénybe véve kísérleti földeken megsokszorozzák a vetőmag mennyiségét, azt javasoltuk, hogy az indiai kormány egy vagy két hajórakomány gabonát közvetlenül Mexikóból importáljon, hogy a vetőmag gyorsan eljusson a gazdálkodókhoz.

Miután megszületett az a megállapodás, mely tartalmazta ezeket a nélkülözhetetlen pontokat, Freeman táviratban megküldte szerződéstervezetet LBJ elnöknek jóváhagyásra. Az elnök a megállapodást rögtön jóváhagyta, és Freeman mezőgazdasági miniszter aláírta azt a szerződést, amely gyakorlatilag arra kötelezte az Egyesült Államokat, hogy óriási mennyiségű élelmiszersegélyben részesítse Indiát, feltéve hogy ez az ország végrehajtja a reformokat. Noha Amerika indiai nagykövetsége eredetileg azzal a feladattal bízott meg, hogy készítsem el kritikai megjegyzéseimet India nemsokára induló ötéves tervének mezőgazdasággal foglalkozó részéről, ezekben a napokban egy új mezőgazdasági tervet írtam India számára—egy olyan tervet, amelyről a Nagykövetség nem tudott.

Voltak különbségek a két terv között. Az indiai kormány mezőgazdasági terve egy sokkal hosszabb, részletes és bürokratikus dokumentum volt. Az én tervezetem viszont csak egy néhány lapos dokumentum a szükséges legfontosabb kezdeményezésekről, de az erőssége az volt, hogy a búza Egyesült Államokból Indiába történő elszállítását attól tette függővé, hogy India tényleg végrehajtja-e az új élelmiszertermelési stratégiát. A monszun elmaradása és a fenyegető hatalmas élelmiszerhiány mindent megváltoztatott.

Subramaniam nem tudta aláírni a szerződést anélkül, hogy ne kapta volna meg Lal Bahadur Shastri miniszterelnök jóváhagyását. Freeman felkért arra, hogy térjek vissza Újdelhibe, és hívjak össze egy megbeszélést Chester Bowles-szal és John Lewis-szal, megmagyarázva nekik, hogy milyen felelősség hárul rájuk a szerződés végrehajtásában, feltéve, hogy India nevében vagy Lal Bahadur Shastri vagy Chidambaram Subramaniam aláírja azt.

Egyetlen kisebb probléma volt csak. Amikor péntek éjszaka megérkeztem a repülőtérre, a TransWorld Airlines (TWA) nem volt hajlandó felengedni az Újdelhibe tartó járatára, mert nem volt vízumom. Az eredeti indiai vízumom csak egy látogatásra volt jó. Szerencsémre Indira Gandhi, aki akkor az információs és műsorszórási ügyek minisztere volt, szintén Olaszországban tartózkodott, hogy átvegyen egy díjat. Ő is részt vett azon a vacsorán, melyet

India olaszországi nagykövete kedd este Freeman tiszteletére adott, és amelyen én is jelen voltam. Mivel rövid ideig társalogtam vele a vacsoraasztalnál, úgy döntöttem, hogy megszólítom őt és kíséretét, amint éppen készültek felszállni ugyanarra a járatra. Elmagyaráztam neki a helyzetet, és megkérdeztem, hogy tudna-e egy szót szólni érdekemben, hogy felszállhassak erre a járatra. Ezt meg is tette, mire a TWA személyzete felengedett a gépre.

Újdelhibe érkezve roppant nehéz feladat várt rám. Akkor 31 éves voltam, csak hét éve hagytam ott a gazdaságomat, és nagyon is magabiztos voltam, mert én hívtam össze az amerikai nagykövettel és az AID misszió vezetőjével tartandó találkozót. Bowles nagykövet úr jelentős személyiség volt, hiszen már Rooseveltt, Truman és Kennedy elnöksége idején is közhivatalt töltött be, és jelenleg Johnson elnök nagykövete volt. Azonkívül, hogy a második világháború idején az Árszabályozási Hivatal rendkívül fontos vezetői pozícióját töltötte be Connecticut állam kormányzója és kongresszusi képviselője is volt. Miután Kennedy elnöksége alatt, 1961-ben Dean Rusk külügyminiszter helyettese volt, másodszor tért vissza Indiába nagykövetként azt követően, hogy már a Truman-elnökség utolsó éveiben is nagykövet volt. John Lewis az AID misszió vezetője széles körökben elismert, a fejlődés kérdéseivel foglalkozó közgazdász volt.

John Lewis higgadt és nyugodt volt, Bowles pedig udvarias, de alig fojtotta magába afölötti rosszallását, hogy kihagyták a tárgyalásokból. Gyorsan a tárgyra tértem: elmagyaráztam, miért kellett egy héttel korábban gyorsan Rómába repülnöm. Kabátom zsebéből elővettem az LBJ által jóváhagyott és Orville Freeman által aláírt egyezmény másolatát. Bowles még csak arra sem volt hajlandó, hogy egyik aláírója legyen az egyezménynek.

A megbeszélés rövid ideig tartott. A helyzet számomra azért volt kezelhető, mert tudtam, hogy maga az elnök, LBJ kezdeményezte a római találkozót, és konkrétan kérte, hogy érjük el azt a megállapodást, amiről Subramaniam miniszterrel tárgyaltunk. Nyilvánvaló volt, hogy Bowles és Lewis nem örültek ennek, és ez a megbeszélés nem zajlott igazán szívélyes légkörben. Ezt követően India válaszára kellett várnom, és el kellett érnem, hogy vagy Lal Bahadur Shastri miniszterelnök, vagy Subramaniam miniszter úr aláírja a megállapodást. Legalábbis ebben reménykedtem.

Chidambaram Subramaniam nehéz helyzetbe került. Nyilvánvaló volt, hogy nem beszélhetett egy olyan egyezményről, amelyet úgy ért el az amerikaiakkal, hogy közben

nyomás alatt állt, de ügyesen kezelte a helyzetet. A megállapodásban szereplő összes kulcsfontosságú pontot szerepeltette az indiai mezőgazdasággal kapcsolatos új tervjavaslatában. Tulajdonképpen ezt mondta: mezőgazdaságunk bajban van. Nem kizárható annak lehetősége, hogy hatalmas gabonahiánnyal szembesülünk, és az sem, hogy nagyon sok ember elpusztul. Reformra van szükség a mezőgazdaságunkban. Itt vannak a teendőink.

Subramaniam népszerű politikus volt és India kormányának hatékonyan dolgozó tagja. Kijelentette, hogy lemond, ha tervét nem fogadják el. Két kormányülés után, és annak ellenére, hogy a pénzügyminiszter élesen ellenezte a tervet, Subramaniam sikerrel járt: a kormány elfogadta az indiai mezőgazdasággal kapcsolatos új tervét. Ezt követően aláírta a megállapodást, melyet elvittem Washingtonba.

Volt egy dolog, amire az indiaiak nem számítottak: arra, hogy LBJ milyen nagymértékben fog támaszkodni élelmiszersegélyre – ez volt a rövid pórázon tartás –, hogy rákényszerítse az indiai kormányt a megállapodás összes intézkedésének végrehajtására. Mikor bizonyos lépéseket végre kellett hajtani, éreztük, hogy sürges az idő. Ha az intézkedések nem születtek meg, a hajók nem indultak el a kikötőkből. Az indiaiaknak egy kis időbe tellett, mire rádöbbsen arra, hogy LBJ halálosan komolyan veszi a reformok végrehajtását. Az elkövetkezendő hónapokban többször fordult elő, hogy a szállítóhajók leálltak, mert India nem teljesítette az egyezmény szerint ráháruló, végrehajtandó kötelezettségeit. Aztán a hajók újra elindultak, amikor India eleget tett kötelezettségeinek. Az Egyesült Államok mezőgazdasági miniszterének helyettese, John Schnittker, akivel szoros munkakapcsolatban dolgoztam, központi szerepet játszott a rövid pórázon tartás politikájának levezénylésében.

A legnagyobb kihívás azonban az volt, hogy 10 millió tonna gabonát egyetlen esztendő leforgása alatt elszállítsunk Indiába, holott India eddig még nem importált ekkora mennyiségű árut. Annak érdekében, hogy felmérjük, hogy lehet-e egyáltalán és ha igen, hogyan lehet ekkora mennyiségű árut időben elszállítani, a miniszterhelyettes felkereste a mezőgazdasági minisztérium logisztikai szakembereit, olyan szakembereket, akik a második világháború idején a hadsereg élelmezési testületében dolgoztak. Ezek az emberek a háború idején mesterei lettek annak, hogy hogyan kell A ponttól B pontig elszállítani a hadifelszereléseket és fegyvereket. Leleményességük nem ismert határt.

Annak érdekében, hogy nagymértékben megnöveljék India kikötői kapacitásait a világ akkor létező legnagyobb tankerhajóját, a *Manhattant* kibérelték. Majd ezt az irdatlan méretű hajót, mely hosszabb volt, mint egy futballpálya, lehorgonyozták a Bengáli-öbölben, és

kikötőként használták. Az óriástanker egyik oldalán megérkeztek az Egyesült Államokból a gabonával teli hajók. A gabonát gépi úton beraktak a tankerbe, majd a másik oldalon kicsi, lapos fenekű csónakokba rakták: ezeket a hajókat *dhow*-nak hívták, és mintegy 10 méter hosszúak voltak. A *dhow*-hajók ezreit használták arra, hogy a Gangesz-folyón és mellékfolyóin haladva eljussanak az ország azon részeibe, ahol az aszály a legsúlyosabb és az éhínség kockázata legnagyobb volt. Ez a szállítási módszer rendkívül hatékony volt.

Egy másik újítás abban állt, hogy külön tehervonatokat indítottak, melyeket Kansas, Oklahoma és Texas államok gabonasilóiból töltöttek fel, és a búzát közvetlenül szállították el Galveston és New Orleans kikötőibe. Amint kirakodtak ezekből a vagonokból, a vonatok visszafordultak, és – ahogy Orville Freeman megfogalmazta – „lóhalálában visszamentek, hogy újra megrakják őket”. Ezzel a módszerrel nagyon gyorsan el tudtuk juttatni a búzát arra a helyre, ahonnan már exportálni lehetett. Ebben az évben az Egyesült Államok az indiai kormánnyal szoros együttműködésben a fél világot átszelve 10 millió tonna búzát juttatott el Amerika Nagy-síkságáról India városaiba és falvaiba.

Az 1965. évi aratásról készült adatok 77 millió tonna gabona betakarításáról szólnak – ez 18 millió tonnával kevesebb volt, mint az indiai kormány fogyasztással kapcsolatos eredeti becslése. Az éhínség elhárítását célzó erőfeszítés részeként az Egyesült Államok abban az évben búzatermésének egyötödét Indiába szállította. Addig még soha nem szállítottak ekkora mennyiségű élelmiszert az egyik országból a másikba. Mintegy 600 búzával megrakott hajó, átlagban naponta majdnem kettő, hagyta el az amerikai kikötőket. Ha azt nézzük, hogy egyetlen logisztikai művelet keretében mennyi hajót használtak, akkor ez a búzaszállítás az eddig megvalósult logisztikai műveletek között előkelő helyezést ér el. Azzal, hogy ilyen rekordmennyiségű élelmiszert szállítottak el az Egyesült Államokból Indiába a történelem egyik legpusztítóbb éhínségét lehetett elkerülni.

Az 1965 vége felé kialakult helyzetben pontosan tudtam, hogy mit kell tenni. Egy pillanatig sem kételkedtem. A mezőgazdasági technikák területén nagyon sok volt még a teendő: ha ez a lemaradás Indiában megszűnik, az segíthet az éhezés felszámolásában és abban is, hogy a későbbiekben fenyegető éhínség kockázatát el tudjuk hárítani. Arra is rámutattam, hogy az új technológiák nem tudják megoldani az élelmezés kérdését: csak időt biztosítanak számunkra, hogy közben lelassítsuk a népességnövekedést.

Az új mezőgazdasági stratégiára támaszkodva India hét esztendő leforgása alatt megduplázta búzatermelését, ez pedig egy jelentős országban elért, rekord nagyságú növekedés

egy alapvető élelmiszer termelésében. Eddig még egyetlen országnak, még az Egyesült Államoknak sem, sikerült ilyen gyors növekedést elérnie.

Az Egyesült Államok történetének az egyik legboldogabb eseménye az indiai élelmiszersegély volt. Nemcsak azért, mert emberéletek millióit sikerült megmenteni, hanem azért is, mert LBJ felismerte a ritkán adódó lehetőséget India mezőgazdaságának átalakítására azzal, hogy ez az ország drámai mértékben megnövelte a termőföld termékenységét. Az én felelősségem egyszerűen abban állt, hogy határozzam meg, illetve építsem be a megállapodásba azokat az intézkedéseket, melyekre azért van szükség, hogy India mezőgazdasága a nemzetgazdaság prosperáló és gyorsan fejlődő ágazata legyen. Egy szárnyait próbálgató, kezdő közalkalmazott számára ez igazán felemelő élmény volt.

Subramaniam miniszter úrral folytatott megbeszélésen, éppen azelőtt, hogy Rómába indultam, megjegyeztem, hogy az indiai mezőgazdaság története jelzi, hogy a monszun elmaradásának évei általában egymást követik. Ha a monszun egy évben elmarad, akkor jóval az átlagot meghaladó a valószínűsége annak, hogy a következő monszun is elmarad.

Ezt a tényt figyelembe véve Walt Rostow, a Mezőgazdasági Minisztérium Politikatervezési Tanácsának akkori elnöke, úgy döntött, hogy össze kell hívnunk a segélyezett és a segélyező országok értekezletét, hogy tájékoztassuk őket hatalmas indiai élelmiszersegélyezési programunk eddigi eredményeiről, és egyben megvitassuk az 1966. évi aratás kilátásait. A kétnapos értekezletet 1966. április 4-ére 5-ére terveztük. Engem kértek fel arra, hogy a konferencia első napjának reggelén a helyzet rövid áttekintésével nyissam meg, majd a második nap végén egy összefoglalóval zárjam le a találkozót.

Otthon Shirley második gyermekünkkel volt terhes. Nem aggódtunk amiatt, hogy mikor fog megjönni a baba, mert a számítás szerint megszületése március hónap végére volt várható, pont a születésnapom, március 28-ika körüli időpontban. De eljött ez a dátum, majd magunk mögött hagytuk, és mi csak számolgattuk az időt. Végül pedig, noha a baba nem érkezett még meg, fel kellett szállnom a Párizsba induló gépre. Most már csak abban reménykedtem, hogy a baba nem háromnapos távollétem idején fog megszületni.

Lelkesítő megnyitó beszédet tartottam, melyben nemcsak az élelmiszerellátás, hanem a népesség alakulásának problémáját is hangsúlyoztam—konkrétabban a családtervezés fontosságát és végső soron a népességnövekedés megállítását. Ezen az éjszaka a követség portása egy táviratot juttatott el szállodámba: „Egy lány. 2920 grammal született. Minden

rendben. Shirley.” Most tehát 0:2 állt a meccs. Sajnos lemaradtam Brian és most Brenda megszületéséről is.

Úgy döntöttünk, hogy másnap hazarepülök, de a járat csak késő délelőtt indult, ezért előzetes összefoglalást adtam az értekezletről, és reggel legeslegelső dolgom az volt, hogy újra cselekvésre hívjam fel a résztvevőket. Eközben bejelentették, hogy miért ütemezték át a felszólalásomat. Mire arról tájékoztattam a résztvevőket, hogy Brenda a második gyermekünk, és ő lesz az utolsó is, és a két gyermekem közötti korkülönbség öt év. Ezt hívják, mondtam, családtervezésnek.

Ahogy az 1966. évi monszun megkezdődött, Walter Rostow hivatott, hogy információt kapjon arról, hogy van-e valami elképzelésem a csapadékmennyiség alakulásáról. Szerencsére megszerveztem, hogy az újdolhi nagykövetségünk minden pénteken táviratban küldjön jelentést a csapadékmennyiségről. Ezekre az adatokra alapozva kézzel készítettem egy térképet, mely India államait külön-külön jelezve megmutatta, hogy eddig mennyi volt az összes lehullott csapadék. A legfrissebb térképet küldtem át Walter Rostownak, hogy szemléletesen láthassa a trendek alakulását. Ez nagy hiba volt! Attól kezdve ugyanis már elvárta, hogy minden héten készítsek számára egy színekódos térképet.

Nem számított nagy meglepetésnek, de az 1966. évi monszun is gyenge volt. Újra sok millió tonna gabonát kellett elszállítani Indiába a hiány fedezésére. De most már sokkal gördülékenyebben zajlott az élelmiszersegély eljuttatása. A reformok megvalósítása a kijelölt határidők betartásával zajlott, és mi már kidolgoztuk azt a logisztikai láncolatot, mellyel képesek voltunk óriási mennyiségű gabona Indiába történő elszállítására.

A Mezőgazdasági Minisztérium egyik jellegzetessége a Kennedy-Johnson adminisztráció ideje alatt, tehát abban a nyolcéves időszakban, melyben Orville Freeman volt a mezőgazdasági miniszter, az volt, hogy a Minisztérium egyre inkább részt vett a nemzetközi agrárgazdasági fejlesztésekben. A Minisztérium az AID szervezettel együttműködve 1964-ben új ügynökséget hozott létre, a Nemzetközi Mezőgazdasági Fejlesztési Szolgálatot (IADS). Az osztály első vezetője Matthew Drosdoff lett, aki Vietnámban 1962-től az AID szervezetében az élelmezési és mezőgazdasági ügyek vezetője volt. A Külföldi Mezőgazdasági Osztállyal ellentétben, mely azért felelt, hogy előmozdítsa az amerikai mezőgazdasági termékek piacának megteremtését, az IADS törekvése az volt, segítsen a fejlődő országok mezőgazdaságának fejlesztésében. Sok országban az AID programjai mezőgazdasági részét alvállalkozásba adta a Nemzetközi Mezőgazdasági Fejlesztési Szolgálatnak, az IADS-nak.

1966-ban megszületett az az elhatározás, hogy az IADS-nak inkább a politikaformáló szerepet kell játszania, és Orville Freeman miniszter úr engem nevezett ki az osztály élére. Nem sejtettem, hogy ez a feladat vár rám, de örültem neki és nagy megtisztelésnek is vettem.

Ezt az osztályt két évvel korábban nagyon gyorsan hozták létre, és személyzetét a Mezőgazdasági Minisztérium (USDA) különféle osztályairól verbuválták. Ez sajnos azt jelentette, hogy a különféle osztályok gyakran olyan munkatársakat küldtek, akik már nagyon közel álltak a nyugdíjazáshoz, és már nem dolgoztak olyan intenzíven. Annak érdekében, hogy az ügynökség hatékonyabb legyen, felvettem néhány nem minisztériumi fiatal munkatársat is – köztük I. M. Destlert is, aki a Princeton Egyetemen szerzett mesterfokozatot közigazgatásból; William Abbottot, aki a Fehér Házban dolgozott, és a *Harvard Law Review* szerkesztője volt, továbbá William Jones-t, a *Development Digest* szerkesztőjét. A minisztérium munkatársai közül felvettem Lyle Schertz-t és Dana Dalrymple-t.

Mivel a kormányzati apparátus legfiatalabb osztályvezetője voltam, sokat kellett tanulnom és gyorsan is. Segítségül a nagy munkatapasztalattal rendelkező Mollie Ilert vettem fel magam mellé a római nagykövetségről, azt a személyt, aki adminisztrációs asszisztensként az Indiával létrejött megállapodás összes tervezetét legépelte. Az osztály munkájának az is javára vált, hogy akár egy projekt megtervezéséről, akár annak végrehajtásáról volt szó, igénybe tudtuk vennie a Minisztérium tizenhat osztályán dolgozó képzett munkatársak hatalmas tudásmennyiségét (tehát az Erdőgazdálkodási Osztályon dolgozó erdőmérnökök szakértelmét, a Talajvédelmi Osztályon dolgozó agrármérnökök ismereteit, a Mezőgazdasági Kutatások Osztályáról a növényneveléssel foglalkozó szakemberek tudását), illetve vagy egy tucat más szervezeti egység diplomásainak szakértelmét.

Harminckilenc országban hatalmas számú projektünk zajlott, ideértve a rizstermesztés növelését Szenegálban, magasabb hozamú kukoricafajták kitenyésztését Kenyában, mezőgazdasági szövetkezetek megszervezését Brazíliában és a segítségnyújtást a tanzániai massai törzsnek abban, hogy jobban tudjanak gazdálkodni a legeltetett állataikkal. Mivel a magas hozamú gabonafélék Indiában sikeresnek bizonyultak, nagy lendülettel dolgoztunk azon, hogy ezeket a fajtákat más országok is bevezessék. A Nemzetközi Mezőgazdasági Fejlesztési Szolgálatot (IADS) menedzselése komplikált volt egyszerűen azért, mert együtt dolgoztunk az AID-del, a fogadó ország kormányával és az adott országban tevékenykedő kormányhivatalnokokkal és mezőgazdasági gazdálkodókkal. Mindezekon kívül továbbra is megmaradt az a munkaköri megbízásom, hogy a miniszter tanácsadója legyek a külföldi

mezőgazdasági politikával kapcsolatban. Számomra ez az időszak egy nagyon stresszes és minden erőmet igénybe vevő korszak volt, de ugyanakkor az intenzív tanulás ideje is, ám mindenképp felett egy esély arra, hogy egyszerre több fronton fejlődjek.

Két évig álltam a Nemzetközi Mezőgazdasági Fejlesztési Szolgálatot (IADS) élén, majd Richard Nixon lett az Egyesült Államok elnöke. Tudtam, hogy nem akarok a Nixon-adminisztrációban dolgozni. Lemondtam, és kiléptem a munkahelyemről egy héttel azelőtt, hogy Richard Nixon 1969 januárjában letette az elnöki esküt. Nagyon sajnáltam, hogy Nixon megszüntette az IADS-t. Az indok az volt, hogy az amerikai mezőgazdák nem akarják, hogy a mezőgazdasági minisztérium segítsen más országoknak, hogy kifejlesszék a mezőgazdaságukat, és ezzel megteremtsék az amerikai gazdák riválisait.

1959-ben léptem be a Mezőgazdasági Minisztériumba, és 1969 elején léptem ki. Ez egy roppant intenzív és egyben tanulságos évtizede volt az életemnek. 1959 és 1966 között közigazgatási besorolásom a G-7-es fokozatról a G-18-asra emelkedett, majd osztályvezető lettem. Senki sem kérhetett volna több lehetőséget annál, amit én kaptam. Az ebből az időszakból származó barátságok közül több a mai napig tart. Orville Freeman és én szoros kapcsolatban maradtunk egészen nyolcvanhárom éves korában, 2003-ban bekövetkezett haláláig. A miniszter emlék istentiszteletén fia nem véletlenül említette meg, hogy Orville Freeman hosszú ideig szinte második fiának tekintett engem.

Kiléptem Nixon-kormányzatból, de nem hagytam el munkásságomat. A következő mintegy ötven esztendőn különféle kutatóintézetekben töltöttem, és kutatásokat folytattam, illetve írtam is egy sor globális környezetvédelmi problémáról.

Túlságosan elfoglalt voltam ahhoz, hogy belegondoljak abba, mit fogok tenni, ha Hubert Humphrey elvesztené a választásokat. És talán jól is tettem. Nem sokkal a választások után, 1968-as év vége felé, kapcsolatba lépett velem James P. Grant, a Nemzetközi Fejlesztési Ügynökség (AID) szervezet egyik magas rangú munkatársa, akivel korábban már pár éven át együtt dolgoztam, amikor ő az AID törökországi szervezetének ügyvezető igazgatója volt. James P. Granttal befolyásos amerikai személyiségek egy csoportja vette fel a kapcsolatot, akik szerettek volna megalapítani egy a harmadik világbeli fejlesztéssel, illetve az Egyesült Államok ebben játszott szerepével foglalkozó szervezetet, és megkérdezték, vállalná-e a vezetését.

A Marshall-terv rendkívüli sikere és az általa kiváltott lelkesedést követően, az amerikai közvélemény nemzetközi fejlesztéssel kapcsolatos támogatása hanyatlani kezdett. A csoport egy szervezetet akart létrehozni, a Tengerentúli Fejlesztési Tanácsot (ODC), hogy megpróbálja feltartóztatni és visszafordítani ezt a trendet, és elérni, hogy az amerikai közvélemény támogassa újra a nemzetközi fejlesztési törekvéseket. Ezek a célkitűzések összhangban álltak azzal, amit véleményem szerint meg kellett tenni.

James P. Grant azt mondta, hogy elvállalja a szervezet vezetését, ha csatlakozom hozzá. Noha kiterjedt tapasztalatokkal rendelkezett a fejlődő országokkal kapcsolatban, nem volt sok tapasztalata a kutatás területén, és ezért segítséget keresett. Jim tehát felkínálta nekem az alelnöki posztot, de mivel épp korábban vezetői pozícióban voltam, jeleztem, hogy szívesebben lennék magas beosztású kutató, aki a kutatásra összpontosít. Életem ezen a pontján nagyon sok probléma volt, melyen már régóta töprengtem és szerettem volna írni róluk. Jim megértette szándékaimat. Egy héten belül aláírtunk egy irodabérleti szerződést: irodánk a 1717 Massachusetts Avenue NW-n volt, Washington azon részében, mely tele volt kutatóintézetekkel. 1969 januárjában megszületett a Tengerentúli Fejlesztési Tanács (ODC).

Ez az időszak az amerikai történelem rendkívül forrongó időszaka volt. 1969-ben történt meg az, hogy az ország beváltotta Kennedy elnök bátor, 1961-ben tett ígéretét, miszerint az évtized során ember fog leszállni a Holdra. A Föld egy világűrből készített fényképen arra emlékeztetett bennünket, hogy a politikai határok, melyek a világűrből nézve nem látszanak, pusztán ember által kreált elválasztó vonalak.

Bármit is csináltunk, ott volt a háttérben a társadalmat megosztó és erősen vitatott vietnámi háború. Ebben a korszakban az Egyesült Államok vezette nyugat és a Szovjetunió által vezetett keleti blokk közötti hidegháború volt a legfontosabb kérdés. Az 1949. évi kommunista hatalomátvétel óta nagyrészt elszigeteltségben lévő Kína jeleit mutatta annak, hogy nyitni fog a külvilág felé.

Mikor a Nemzetközi Mezőgazdasági Fejlesztési Szolgálat élén álltam, a legnagyobb, összesen 200 tagot számláló, technikai segítő csapatunk Vietnámban tevékenykedett. Első látogatásom alkalmával a nagykövetség beütemezett a programunkba egy a hadsereg kettő, körülbelül velem egykorú hadnagya által tartott eligazítást. Ahogy haladtunk az eligazításban, és láttuk a térképeket, az ábrákat, a csapatszámokat és a csapaveszteségekről szóló adatokat, valamint az amerikai stratégia áttekintését, emlékszem, úgy éreztem, hogy ez az egész felületes volt, nem egy győzelemhez vezető stratégia. Sokakhoz hasonlóan és is eltűnődtem azon, hogy miért vagyunk Vietnámban.

Az Egyesült Államok a hatvanas évek során tanúja lett az ellenkultúrának, melyben leginkább felső középosztálybeli fiatalok vettek részt, akik legnagyobb részt vagy egyetemisták és főiskolások, vagy a felsőoktatásból kimaradt olyan diákok voltak, akik kétségbe vonták a status quo-t. Elleneztek a vietnámi háborút, támogatták a nemek és fajok közötti nagyobb egyenlőséget, és szabadon akartak kipróbálni a kábítószerket. A társadalmi antropológia egyik képviselője, Jentri Anders antropológus így határozta meg a mozgalom céljait: „Szabadságot akartak, hogy felkutassák az én lehetőségeit, az egyén szabadon akarta felépíteni a saját személyiségét, az önkifejezés szabadságára törekedtek, meg akartak szabadulni az ütemtervektől, a szigorúan meghatározott szerepektől és az alá- és fölérendeltségi viszonyoktól.”

A gazdaságról elmondható, hogy a hetvenes évek elején a gabonaárak drámai mértékben nőttek. Ez a folyamat 1972 nyarán kezdődött, amikor a katasztrofális aratással szembesülő oroszok, megkaparintották maguknak a világ búzapiacát, mert titokban majdnem az összes exportálható gabonát felvásárolták. Amikor ezekre a fejleményekre fény derült, a gabonaárak, majd őket követve az élelmiszerárak is, az egekbe szöktek. Szinte egyik napról a másikra, valaha stabilnak tűnő árak is kiszámíthatatlanná váltak.

Nem sokkal azután jött az arab országok olajembargója, és az olajárak még magasabbra emelkedtek. Benzinhíány lépett fel. A televízió állomások híradásaiban előkelő helyen szerepeltek a benzinkutak előtt hosszú sorokban álló gépkocsik képei. 1950 és 1972 között egy

véka (25 kilogramm) búzáért egy hordó (159 liter) olajat lehetett kapni, de csak 1972 és 1974 között a gabona ára megduplázódott, míg az olaj ára négyszeresére emelkedett. 1980-ra már hat véka gabonát kellett adni egy hordó olaj megvásárlásához. A kutatás szempontjából ezek voltak az én problémáim, ezekkel kellett foglalkoznom.

Mivel egyre bizonytalanabb lett, hogy vajon mit tartogat számunkra a jövő, az emberek roppant kíváncsiak voltak az új gondolatokra. Az elemzők megpróbálták megjósolni a jövőt, és egy sor mű született meg, köztük a *Future Shock* (Jövősokk) című munka, melyben Alin és Heidi Toffler megtárgyalták a gyorsan változó technológia hatásait. A gyorsuló technológia változással foglalkozó további nagy hatású könyvek voltak Zbigniew Brzezinski *Between Two Ages* (Két korszak között) című könyve és Ralph Lapp műve a *The Logarithmic Century* (A logaritmikus évszázad).

A modern környezetvédelmi mozgalom, amelynek Rachel Carson 1962-ben megjelent könyve, a *Silent Spring* (Néma tavasz) lendületet adott, egyre erősebb lett. A Föld napját első ízben 1970-ben tartották meg. További könyvek jöttek ezután: megjelent Charles Reich *The Greening of America* (Amerika új hajtásai) című munkája, Richard Falk könyve a *This Endangered Planet* (A veszélyeztetett bolygó) és Barry Commoner *The Closing Circle* (A kör bezárul). És aztán 1972-ben napvilágot látott a *The Limits to Growth* (A növekedés határai) Donella H. Meadows, Dennis L. Meadows, Jørgen Randers és William W. Behrens III. tollából. Más könyvek is elkezdtek a gazdasági növekedés határait utalni, de míg ezek a munkák csak hullámokat keltettek, *A növekedés határai* hatását tekintve egy cunamihoz hasonlítható.

A *The Limits to Growth* (A növekedés határai) bemutatóján, melynek házigazdája a Smithsonian Intézet, moderátora pedig Elliot Richardson, az akkori egészségügyi, oktatási és jóléti miniszter volt, érdeklődéssel hallgattam, ahogy a szerzők ismertették a gazdasági növekedés határait képező tényezőket és a velük kapcsolatos előrejelzéseiket. Az elejétől fogva világos volt, hogy az üzlet világa támadni fogja ezt a könyvet. (Amikor előadást tartottam a *Növekedés határai* megjelenésének negyvenedik évfordulóján, bizonyos mélységig ismertetni tudtam az élelmiszerellátás növelésének kialakuló korlátait, például a zsugorodó vízkészleteket, a rizshozamok további emelését végképp korlátozó limiteket Japánban és Dél-Koreában, és ugyanezeket a végső, további hozamnövelést lehetetlenné tevő korlátokat a búzahozamokkal kapcsolatban, Franciaországban, Németországban és az Egyesült Királyságban. *A növekedés határai* című munkát kritizálók a könyv megjelenése óta eltelt időben nagyrészt eltűntek.)

Ez volt tehát a háttérre annak, hogy egy hihetetlenül izgalmas, kormányzati pozíciókban eltöltött évtizedet követően teljesen új lehetőségeket felkínáló területre kerültem. Megszabadultam az irányítói feladatoktól, és volt időm arra, hogy egy sor témáról (kezdve a világ élelmiszerellátásnak kilátásaitól egészen az országok egymásrautaltságának növekedéséig) könyveket és cikkeket írjak, és elfogadjam az előadások megtartására szóló meghívásokat. Új távlatok nyíltak meg előttem, mivel olyan lapoknak írtam, mint a *The Wall Street Journal*, a *Foreign Affairs*, a *Washington Post*, a *Science* és a *Scientific American*.

A *Scientific American*, mely 1970-ben éves tematikus számát a bioszférának szentelte, felkért, hogy írjam meg az élelmiszerellátással kapcsolatos cikket. Ez arra kényszerített, hogy a mezőgazdaságról, mint a bioszférában lezajló folyamatról írjak. Nemcsak azt tudtam meg, hogy a *Scientific American* a saját teljesítménye alapján óriási példányszámban jelenik meg, hanem azt is, hogy saját cikkeit külön-külön is leleményes módon forgalmazta. Először is volt a folyóiratnak egy négylapos brosúrája, mely egészen kicsi betűvel szedve 1600 cikk felsorolását tartalmazta. Minden egyes sort egy kis négyzet követett, melyet rendelés esetén meg lehetett jelölni. Ezt a cikklisztát széles körben terjesztették az egyetemeken és főiskolákon. A professzorok választhattak ezekből a cikkekből, hogy összeállíthassák a saját tankönyvüket, mely így testre szabott módon megfelelt az általuk tartott kurzusnak.

A *Scientific American* ezenkívül különféle témákat alapul véve egy-egy kötetbe gyűjtötte össze a lap cikkeit, és ezek a cikkek a *Scientific American*-könyvek sorozatban jelentek meg. Például az én cikkem megjelent az élelmezéssel kapcsolatos cikkgyűjteményben, továbbá legalább négy más téma (biológia, antropológia, az emberi civilizáció és a táplálkozás) cikkválogatásai között. Nagyon jó lecke volt ez a marketing és értékesítés témájában, melynek a későbbiek során jómagam is hasznát láttam.

Az Tengerentúli Fejlesztési Tanácsnál (ODC) az első hónapokban *Seeds of Change* (A változás magvai) címmel könyvet írtam a zöld forradalomról. Azt kutattam, hogy hogyan tenyésztették ki a nagy hozamú, törpe növéssű búza- és rizsfajtákat: ez a folyamat Japánban indult a búzafélék területén, és azzal folytatódott, hogy Norman Borlaug és kollégái Mexikóban átvették és továbbfejlesztették az elért eredményeket. A japán törperizsfajtákat pedig a Robert Chandler irányítása alatt álló Nemzetközi Rizskutató Intézet (IRRI) módosította egyes országok igényeit figyelembe véve. Ezek a törpenagyságú rövid szárral rendelkező növények képesek voltak a hozamok megduplázására részben azért, mert a növény fotoszintéziséből sokkal kisebb

rész fordítódott a szár fejlődésére, és így a fotoszintézis eredményéből több maradt a magvak fejlődésére.

Miközben az élelmezés a bioszférában című cikkemen dolgoztam, Norman Borloug megkapta a Nobel-díjat az éhezés felszámolásáért folytatott munkásságáért. A *Science* magazin felkért arra, hogy írjak egy elismerő cikket a kutató nemzetközi tevékenységéről. Cikkem így kezdődött: „1944 végén négy amerikai természettudós találkozott a Mexikóváros környékén lévő hegyekben. Küldetésük az volt, hogy exportálják az amerikai mezőgazdasági forradalom eredményeit Mexikóba. A tudósok azt hitték, hogy a természettudományos eredmények mezőgazdaságban történő alkalmazása a szegény országokban ugyanazzal az eredménnyel jár majd, mint az Egyesült Államokban. Mao Ce-tunghoz hasonlóan azt gondolták, hogy ezen országok sorsa a vidéki területeken dől el.”

Cikkemet azzal zártam, hogy Norman Borloug munkássága, melynek során új búzaféléket és, nem sokkal később a Nemzetközi Rizskutató Intézetben (IRRI), magas hozamú rizsfajtákat nemesítettek ki, minden bizonnyal „rövidebb időn belül több ember jólétét fogja befolyásolni, mint a történelem során bármely technikai újítás. Ezzel nem arra gondolok, hogy az új vetőmagok megoldást kínálnak az élelmezés problémájára, de viszont nekik köszönhetően értékes időt nyerünk, talán 10-15 évet, melynek során feltartóztathatjuk a népességnövekedést.” Norman Borloug már nagyon régóta a barátom volt, és szinte sosem tartott olyan előadást az élelmezési helyzet kilátásairól, amelyben ne hangsúlyozta volna, hogy a népességnövekedést le kell fékezni.

Két évvel később a mára már megszűnt *Saturday Review of Literature* felkért arra, hogy írjak könyvkritikát a *The Limits to Growth* (A növekedés határai) című könyvről. Noha nem voltam biztos abban, hogy hasznos-e a jövő előrejelzése során a számítógépes modellezés, nem férhetett kétség ahhoz, hogy szükség van a rendszerszemléletű megközelítésre a globális környezet és gazdaság kapcsolatának megítélésében, és az volt a benyomásom, hogy a Massachusettsi Műszaki Egyetem (MIT) fiatal tudósokból álló és Dennis és Donella Meadows által vezetett kutatócsoportja a helyes úton halad. Az ő gondolkodásmódjuk összhangban állt az én kutatással, elemzéssel és politikacsinálással kapcsolatos megközelítésemmel.

1973-ban *The Need for a World Food Reserve* (Miért szükséges globális élelmiszertartalékot létrehozni?) címmel elemzést írtam, mely a *Wall Street Journal* hasábjain véleménycikk formájában jelent meg. Nem ért meglepetésként, hogy Nixon elnök mezőgazdasági minisztere, Earl Butz ellenezte a gondolatot. Azzal érvelt, hogy az

élelmiszertartalék lenyomja az élelmiszerárakat, holott a tartaléknak valójában az a célja, hogy egyfelől el lehessen kerülni az élelmiszerárak összeomlását vagy gyors megemelkedését. Az élelmiszertartalék rendszerében van egy minimum ár a beszerzésre, és maximum ár az élelmiszer értékesítésére, és ez a fogyasztók és gazdák számára egyaránt biztonságot nyújt. Mikor ezeket a sorokat írom, újra beszélnek a globális élelmiszertartalék létrehozásáról. (Mivel az akkori mezőgazdasági programokkal ellentétben, Amerikában már nem áll rendelkezésre parlagon hagyott termőföld, és a mezőgazdasággal kapcsolatos bizonytalanság az éghajlatváltozás miatt a nő, napjainkban egy ilyen tartalék felállítására még sürgetőbb, mint valaha.)

Míg a Mezőgazdasági Minisztériumban töltött első éveket annak szenteltem, hogy megismerkedjem a világ mezőgazdaságával, nem sokkal *Man, Land and Food* (Az ember, a termőföld és az élelmezés) című tanulmányom megjelenése után elkezdtem bővíteni a világ helyzetével kapcsolatos ismereteimet különös tekintettel a Föld ökológiai rendszerei és a gazdaság között fennálló összefüggésekre. Ez lehetővé tette számomra, hogy hatékonyabban tudjam mérlegelni, mikor kell kutatásaimban, írásaimban és előadásaimban a kormányoknak közvetlenül tanácsot adni, és mikor kell felvázolni a politika általános irányát.

Következő könyvem, a *World Without Borders* (A határok nélküli világ) számomra kitörést jelentő munka volt, mind a könyvben tárgyalt témák számát, mind a mű célközönségét tekintve. Leírta, hogy a Föld természeti rendszerei, a gyorsan növekvő kereskedelem, a pénzügyi kapcsolatok és mindezek kölcsönhatása az egyes államok kormányzataival, hogyan kötik össze nagyon szorosan a világ egyes részeit egymással. A mű fő mondanivalója az volt, hogy a világnak új és erősebb nemzetközi szervezetekre van szüksége, hogy ezeket a kapcsolódásokat kezelni tudja. A nemzetközi közösség az Egyesült Államok vezetésével 1967-ben hirtelen létrehozta az ENSZ Népesedési Alapját, melyet eredetileg az ENSZ Népesedési Tevékenységek Alapjának (UNFPA) hívtak, és 1972-ben az ENSZ Környezetvédelmi Programját (United Nations Environment Programme – UNEP).

A *The New Yorker* így írt a *World Without Borders* (A határok nélküli világ) című könyvemről: „Enciklopédikus és világos áttekintést ad a világ néhány folyamatosan fennálló problémájáról... és néhány alaposan dokumentált és nagyon is elfogadható ajánlatot tesz a megoldásukra. Lester Brown meggyőző módon érvel amellett, hogy a katonai nemzetállamok napjai véget értek, és a túlélést csakis egy egységesült globális társadalom biztosítja.” Ez a könyv a globalizációról szólt jóval azelőtt, hogy ez a fogalom széles körben elterjedt volna.

Ez volt az időpont, amikor az idő múlásával mélyebb ismeretekre tettem szert a világról, és egyre tisztábban láttam a multinacionális társaságok szerepét a globális gazdaságban. Ez az időszak nemcsak a világgazdaság növekedésének, hanem a határokon átívelő együttműködésnek a korszaka is. A társaságok a világpiac számára termeltek. A termelés beszállító hálózatai számtalan országban lehettek.

Hogy szemléltessem a helyzetet, elkészítettem az országok (bruttó nemzeti termék szerinti) és a társaságok (bruttó árbevétel szerinti) egybevont listáját. A világ ötven legnagyobb gazdasági egysége között az országok voltak túlsúlyban, mivel a társaságok közül csak nyolc került be az ötven legnagyobb gazdasági egység közé. Mindenesetre a legnagyobb társaság, a General Motors, a ranglista tizennyolcadik helyén állt. A következő ötven gazdasági egység listáján viszont már harminchat vállalat volt található, és az országok száma mindössze 14 volt. Nyilvánvaló, hogy a társaságok új korszakába létünk: megnőtt a vállalatok a befolyása és a globalizáció ereje.

Könyvem címét egy prágai diákokkal készített újságinterjú adta: a diákokat nem sokkal azt követően interjúvolták meg, hogy városukba begördültek a szovjet tankok az 1968-as forrongás elfojtására. Egy diáklánynak feltették a kérdést, hogy milyen világot szeretne, mire ő így válaszolt: „Határok nélküli világot szeretnék.” Ezek a szavak szinte leugrottak az újság lapjáról, és híven tükrözték készülő könyvem hangulatát.

Az erőforrásokkal összefüggő és a globalizációval kapcsolatos aggodalmakat az is tükrözte, hogy az ENSZ olyan témákról rendezett konferenciákat, mint a népesedés, az élelmiszerellátás, a víz és az urbanizáció. Ezen találkozók közül kettőre 1974-ben került sor: a Világ Népesedési Konferenciát Bukarestben tartották meg augusztusban, a Világélelmezési Konferenciát pedig novemberben, Rómában. Az ENSZ Népesedési Tevékenységek Alapja (UNFPA) felkért, hogy írjak egy könyvet a konferenciára. Egy olyan könyvet akartak, mely foglalkozik a népesedés különféle vetületeivel, beleértve ebbe nemcsak az élelmezés problémáját, hanem a többi erőforrást is, továbbá a társadalmi körülmények és a születésszám mutatói közötti összefüggéseket is. Az így megszületett könyv, *In the Human Interest* (Az emberiség érdekében) az angol eredetin kívül megjelent arab, olasz, indonéz, japán, portugál és spanyol nyelven is.

A nyár vége felé mi, a Tengerentúli Fejlesztés Tanácsában (ODC) felismertük, hogy a közeledő, élelmezéssel foglalkozó konferenciára semmiféle könyvet nem rendeltek meg. Így kutatási asszisztensem, Erik Eckholm és én gyorsan elkezdtünk dolgozni a *By Bread Alone*

(Csakis kenyér által) című munkánkon. Már az utolsó simításokat végeztük el a könyvön, amikor megtudtuk, hogy a *New York Times* egy cikksorozatot tervez a novemberi konferencia előtt. Erik és én megpróbáltuk megsejteni, hogy vajon kik lehetnek a cikksorozat szerzői, ideértve azokat a szerzőket is, akik a mezőgazdaság, a táplálkozás és a kereskedelem kérdéseiről fognak írni. Mindegyiknek küldtünk egy példányt a könyvből–még csak a legépelte kéziratot küldtük el. Miután több a *New York Times*-ban megjelent elemző cikk hivatkozott a *By Bread Alone* (Csakis kenyér által) című könyvre, vagy szó szerint idézett is belőle, a *New York Times* szerkesztői elkezdtek korlátozni a munkánkra való hivatkozásokat.

Az Egyesült Államok Mezőgazdasági Minisztériuma (USDA), mely dolgozott egy a konferencia előtt kiadandó jelentésen, késésben volt, és a végén a jelentés nem is készült el. A római székhelyű ENSZ Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezete (FAO) szintén készített egy háttérjelentést a konferencia részére, ám ez a jelentés nem tartalmazott sok eredeti gondolatot és nagyrészt nem vett tudomást a népesedés kérdéséről. Ennek következtében a mi könyvünk, a *By Bread Alone* (Csakis kenyér által) lett a legfontosabb információs forrás bárki számára, aki naprakész beszámolót akart olvasni a világ élelmezési helyzetéről, illetve az éhezés jövőbeni felszámolásának kilátásairól.

1975-ben levelet kaptam Julius Nyererétől, Tanzánia elnökétől, aki Afrika egyik legnagyobb tiszteletben álló államférfija. Ezt írta: „Nemrég Ön elküldött nekem a *By Bread Alone* (Csakis kenyér által) című művéből egy példányt. Már olvastam a *World Without Borders* (A határok nélküli világ) című művét, és azért írok Önnek, hogy gratuláljak Önnek, illetve, hogy megköszönjem mind a két könyvet.”

Majd így folytatta: „A *By Bread Alone* (Csakis kenyér által) című művében Ön azt írja, hogy «100 nemzet vezető államférfija közül még csak kettő sem tudja, hogyha egy ország lakossága évente 3 százalékkal nő, akkor egy évszázad leforgása alatt a lakosság tizenkilencszeresére nő». Minden bizonnyal igaza van. De akármennyi is az ilyen vezetők száma, ez biztos: az erről tudó vezetők számát Ön most legalább egy fővel megemelte. A könyv 180. oldalán lévő példája megdöbbenett: az Ön által példaként idézett 15 millió lakosú Algéria lakossága durván azonos Tanzánia jelenlegi lakosságával. Az a tény hogy országom lakossága 100 év múlva akár 288 millió is lehet, Önt (de engemet is!) elgondolkoztat.”

Az ilyen, történelmi szereplőkkel való találkozásaimat, a történelemmel való találkozásként írom le. Egy másik ilyen találkozásom a történelemmel 1974-ben történt, amikor egy nagynevű, New Yorkban található női klub, a *Cosmopolitan Club* egyik tagja, Eve

Labouisse meghívott, hogy tartsak beszédet az egyik, havonta sorra kerülő vacsorájukon. Azt volt a kérése, hogy konkrétan beszéljek a világ élelmezési helyzetéről, mely a szovjetunióbeli rossz termést követően nagyon zűrzavarossá vált.

Miután elfogadtam a meghívást, megtudtam, hogy vendéglátóm egyik példaképem, Marie Curie lánya volt: teljes neve Eve Curie Labouisse volt. Marie Curie nemcsak az első nő volt, aki megkapta a Nobel-díjat, hanem négy tudós közül ő volt az első, aki ezt az irigyelt kitüntetést kétszer kapta meg. Az első Nobel-díját férjével, Pierre Curie-vel és Henri Becquerellel megosztva szerezte meg a fizika területén 1903-ban, a második Nobel-díjat pedig a kémiai kutatásaiért ítélték neki 2011-ben.

Noha gyakran franciaként emlegetik, Marie Curie, valójában lengyel tudós, lánykori neve pedig Maria Skłodowska volt. Párizsban kezdett egyetemi tanulmányokat, mivel Lengyelországban a nők nem mehettek egyetemre.

Marie Curie-től származik a radioaktivitás fogalma, és felfedezett két elemet, a rádiumot és a polóniumot. Az utóbbi elem nevét Lengyelországról kapta. Eve Curie Labouisse nővére, Irène Joliot-Curie és férje, Frédéric Joliot-Curie megosztva megkapta az 1935. évi kémiai Nobel-díjat az új elemek előállításának radioaktív kémiájában végzett munkájukért. Ève Curie Labouisse férje, Henry Labouisse az általa 1965 és 1979 között vezetett Egyesült Nemzetek Gyermekalapja, a UNICEF nevében vehette át a Nobel-békedíjat 1965-ben.

Eve Curie Labouisse gyakran mentegetőzött, mivel ő volt az egyetlen tagja a családnak, akinek nem volt Nobel-díja. 1904. december 6-án született Párizsban, és koncertzongorista lett, majd a második világháború során aktívan részt vett a francia ellenállásban. Sokféle tehetséggel megáldott asszony volt, aki egy széles körökben nagy sikert aratott önéletrajzot írt édesanyjáról, mely nem sokkal édesanyja halála után, 1937-ben látott napvilágot. Ezt a könyvet pedig tinédzserként olvastam.

Ebben az időben történt, hogy Londonból a Washington D.C mellett található Dulles repülőtérre mentem, emlékeim szerint a Boing 747 óriás-repülőgép használatának kezdeti időszakában. Ülém az ablak mellett volt. Tőlem jobbra közvetlenül az első ülésen egy idősebb hölgy ült. Volt nála néhány barna papírba tekert csomag, melyet megpróbált az ülése alatt elhelyezni. Jeleztem, hogy ezeket a csomagokat a közvetlenül előtte lévő szék alá kellene becsúsztatni, és rögtön segítettem neki. Miután leült, megpróbálta megtalálni az üléshez tartozó lámpa kapcsolóját, így azt is megmutattam neki, hogyan kell bekapcsolni a fényt. Világos volt számomra, hogy ez az idős hölgy nem tapasztalt utazó. Útközben társalogtunk, és David nevű

fiát emlegette, és azt is, hogy gyermeke mivel foglalkozik. Rájöttem, hogy a mellettem ülő személy Alice Acheson, Harry Truman elnök külügyminiszterének, Dean Achesonnak az özvegye.

Alice Acheson hazafelé tartott Iránból, ahol az ókori perzsa kultúra két legnagyobb tekintélyű angol kutatójával keresett fel régészeti nevezetességeket. A barna csomagolópapírba csomagolt kötegek kicsi, ritka perzsaszőnyegek voltak, melyeket látogatása során a perzsa sahtól kapott.

Körülbelül egy héttel később Mrs. Achseon felhívott, hogy megkérdezze, hogy tényleg én voltam-e az a fiatalember, aki segített neki átjuttatni a vámon a kicsi szőnyegeket. Válaszoltam, hogy igen, Mire ő megkérdezte, részt tudnék-e venni két héttel később egy vacsorán. Jeleztem, hogy szívesen elmennék. Néhány nappal később újra felhívott, és elmondta, hogy ki kell öltözni az alkalomra. A vacsora előtt nem sokkal újra felhívott, és arról tájékoztatót, hogy megszervezte, hogy egy fontos személy üljön mellettem. Kiderült, hogy a televíziós beszélgetős show műsorok egyik első házigazdájának, Edward R. Murrownak az özvegyéről, Janet Murrow-ról van szó, és mivel a híres újságíró, Joseph Alsop is jelen volt az eseményen, a világ élelmiszerhelyzetére terelődött a szó, ami akkoriban nagyon feldobott téma volt.

A Tengerentúli Fejlesztési Tanácsnál (ODC) eltöltött évek során nagyon sok konferencián tartottam előadást, néha olyan helyeken is, melyek számomra egzotikusnak tűntek, mint pl. a Colorado állambeli Aspen vagy az ausztriai Salzburg. Az Aspenben tartott konferenciák fő témái általában az energia- és az élelmiszerellátás voltak. Az 1970-es évek elején az Aspen Institute vállalati vezetők számára szemináriumokat szervezett nagyszerű ötletekről. Ezek két hetes időszakok voltak, melyeken rendkívül intenzíven foglalkoztak fontos gondolatokkal és ötletekkel. A rendezvény megszervezését Mortimer Adler, a Chicagói Egyetem professzora ihlette. Az egyik nagyszerű gondolatokkal, ötletekkel foglalkozó szemináriumra 1972 nyarán került sor, és az elnöki székben Bill Moyers ült, aki felkért, hogy legyek az asszisztense. Itt találkoztam Roger és Viki Sant-tal, akik évekkal később, 2001-ben megadták az induláshoz szükséges támogatást az *Earth Policy Institute*-nak, a Földpolitikai Intézetnek.

1971-ben és 1974-ben újra meghívtak, hogy legyek az Amerikai Stúdiók Salzburgi Szemináriumának egyik oktatója. Az előadássorozat célja az volt, hogy ígéretes, pályafutásuk közepén tartó európaiaknak, zömükben kormányzati pozíciókat betöltő személyeknek, de az

üzleti élet képviselőinek is, bemutassuk az amerikai kultúrát és gondolkodásmódot. A szemináriumot a Leopoldskron Kastélyban tartották, abban az elegáns kastélyban, melyben a *Sound of Music* című filmet forgatták. 1971-ben Shirley-vel mentem el. 1974-ben pedig a 13 éves Brian és 8 éves Brenda kísért el.

Egy este a salzburgi szeminárium oktatógárdája a vacsoraasztalnál társalgott, és azt javasoltam, hogy hívjuk ki a szeminárium résztvevőit egy tó körüli futóversenyre. A táv körülbelül két mérföldes volt. A társaság gyorsan elfogadta az ötletet. John Lewis, a Princeton Egyetem közgazdásza, a szeminárium oktatógárdájának elnöke, akit Újdelhiben eltöltött időszakából ismertem, bejelentette, hogy az oktatók a túlnyomórészt húszas éveik végén és harmincas éveik elején járó hallgatókat, kihívják egy versenyre. Az "oktatógárdát" természetesen én képviseltem egyedül. John Lewis-nak nem állt szándékában a részvétel és az oktatók közül senki másnak sem. Persze kitűztük a verseny dátumát. Ez az esemény került a három hetes szeminárium társadalmi életének központjába, mivel mindenki azt latolgatta, hogy az egyes diákok, közöttük volt néhány tapasztalattal rendelkező hosszútávfutó is, milyen eséllyel indulnak a versenyen.

A versenyre jelentkezők között volt egy nagyon sportos, edzett román fiatalember, a román vadvízi kajakcsapat tagja. A másik egy fiatal német volt, aki az egyetemen 800 méteres távon versenyzett. Volt még egy vékony és szikár testalkatú kanadai is, aki nagyon tehetséges versenyzőnek tűnt. Megkezdődött a verseny, és a futás üteme szokatlanul gyors volt, egy olyan sebesség, melyről tudtam, hogy nem tudom majd tartani. Vagy lehangynak a versenytársaim, vagy talán a futás kezdő szakaszán túlságosan megerőltették magukat, talán azért, mert senki sem tudta, hogy mire számítsanak a többi futótól. Futásom sebességet az utóbbi feltételezés alapján alakítottam ki, mivel tudtam, le kell lassítanom, ahhoz, hogy bármiféle esélyem maradjon a győzelemre. Ahogy elkezdtek megközelíteni a tó túlsó partját, amit az emberek láthattak a kastély kertjéből, negyedik helyen álltam. Aztán, lassan, egymás után lehangtam a román versenyzőt, a német futót és végül (néhány száz méterrel a cél előtt) a kanadait is.

Mikor a tó túlsó partján haladtam, hallottam Brendát, amint ezt kiáltja. "Menjél, Apa, menjél!" Nagyon jól éreztem magam, és külön örültem annak, hogy élményemet megoszthatom Briannal és Brendával.

Időközben a korábban megírt két könyv és a cikkek eredményeképp sok helyre meghívtak előadást tartani. Az 1974-es év utolsó hónapjaiban például előadásokat tartottam a stockholmi Nobel-konferencián, a Római Klub egyik berlini találkozáján, a római

Világélelmezési Konferencián, és Guatemalában megrendezett nemzetközi élelmezési találkozón. Az előadások megtartására szóló meghívásokat azóta is folyamatosan kapok.

A Tengerentúli Fejlesztési Tanácsban (ODC) eltöltött időszak legérdekesebb fejleménye az volt, hogy felkerültem arra a hírhedt “ellenségek listájára”, melyet Richard Nixon Fehér Háza vezetett. Mai napig nem tudom biztosan, miért került fel a nevem a listára, de azt viszont tudom, hogy a listával összefüggésben betörték a Maryland államban lévő Chevy Chase-ben található városi házamba, melynek során a fiókokat kirángatták és felfordították, és mindent széthajigáltak a padlón. Azonban, már amennyire ezt meg tudtam ítélni, semmi sem tűnt el. Az irodámba is betörték. Az a tény, hogy fenn vagyok a listán még egy dologgal fenyegetett: azzal, hogy az adóhivatal (IRS) ingyen különellenőrzést végez a személyi jövedelemadó bevallásommal kapcsolatban. Az a benyomás alakult ki bennem, hogy ezeknek a lépéseknek az volt a célja, hogy megfélemlítsék azokat, akik bizonyos tekintetben aktívan elleneztek az elnök politikáját.

Ezen időszak szomorú eseménye az volt, hogy házasságom véget ért. Egy évre külön váltunk, mivel Shirley visszatért Wyomingba a gyermekkel. Valójában arról beszéltünk egymással, milyen előnyökkel jár, hogy – ellentétben Washington D.C. Maryland államban lévő külvárosával – a gyermekek egy farmokkal teli vidéken nőnek fel, de sosem beszéltünk erről úgy, hogy ez végleges szakítást jelentene. Egy évvel később békében elváltunk, és még évekig közös bankszámlánk maradt.

A Tengerentúli Fejlesztési Tanácsban (ODC) eltöltött hat esztendő szellemi szempontból nagyon gazdagnak mondható. James P. Grant nagy szabadságot adott nekem a kutatási témák kiválasztásában, és abban is miről írok könyveket. James P. Grant megengedte nekem, hogy saját magam határozzam meg kutatási témáim fontossági sorrendjét: Quentin West, John Schnittker és Orville Freeman nyomdokain haladt tovább, és olyan munkahelyi környezetet hozott létre, melyben az alkotás egyetlen korlátozó tényezője saját személyem korlátai voltak.

James P. Granttal dolgoztam együtt, és főnököm tapasztalatai és világlátása kiszélesítette a látókörömet és horizontomat. Hogy az elején kezdjem: Jim Pekingben született, ahol apja a Rockefeller Alapítvány által anyagilag fenntartott pekingi Union Medical College-ban 15 évig a közegészségügy professzora volt. Jim az az 1940-es évek utolsó éveiben az Egyesült Nemzetek Segélyezési és Rehabilitációs Igazgatóságán dolgozott Kínában, 1964 és 1967 között kötelező feladatként az amerikai Nemzetközi Fejlesztési Ügynökség (AID)

törökországi irodavezetője, majd 1967-1969 között Washingtonban az AID vietnámi ügyekkel foglalkozó szervezetének igazgatóhelyettese volt, és mindez segített neki abban, hogy felkészüljön a Tengerentúli Fejlesztési Tanács (ODC) vezetésére. Vízióval rendelkező személyiség volt. Az ODC-t a fejlődéssel, fejlesztéssel kapcsolatos kutatások, szemináriumok és konferenciák központjává tette – röviden ez a szervezet a fejlesztéssel foglalkozó nemzetközi közösség egyik központja lett.

Jim akkor jutott el pályafutása csúcsára, amikor 1980-ban elhagyta az ODC-t, és átvette az Egyesült Nemzetek Gyermekalapjának (UNICEF) vezetését. Ebben a minőségében a gyermekek védőoltás-programjaiban és a gyermekkori hasmenést kezelő orális dehidráló terápiák elterjesztésében nagyságrendi ugrást ért el. Egy ENSZ-ügynökség rendkívüli teljesítménye volt ez, és Jim tiszteletet érdemlő módon képes volt arra, hogy különféle országok vezetőit meggyőzze, hogy vegyék komolyan a gyermekek egészségét és fejlődését. A *New York Times* rovatvezető újságírója, Nicolas D. Kristof Jimről írva 2008-ban megállapította, hogy ezt a munkát végezve “valószínű, hogy James Grant több emberi életet mentett meg, mint amennyit Hitler, Mao és Sztálin összesen elpusztított.”

Mivel James Granttal eltöltött évek során kutatómunkám és írásaim a témák széles körével foglalkoztak, világossá vált számomra, hogy jövőnket súlyosan fenyegetve kedvezőtlen környezeti változások alakulnak ki, és korunk nagy kérdése a környezetvédelem lesz. Az is világos lett számomra, hogy ez az egész kérdéskör megérdemli, hogy egy külön kutatóintézet foglalkozzon vele. Éreztem, életemben hamarosan új fejezet kezdődik.

A Világfigyelő Intézet: jelenlét az Intézet megalakulásánál

1973-ban egy nyári délután már későre járt, és a nap már lassan lemenőben volt a hegyek fölött a Colorado állambeli Aspenban, mikor találkozónk befejeződött. A Rockefeller Testvérek Alapítvány (RFB) egyik tagja, Bill Dietel és én maradtunk csak az uszodában. Társalgás közben ébredtünk tudatára annak, hogy mindketten szükségesnek tartjuk egy, a globális környezetvédelmi problémákkal foglalkozó kutatóintézet megteremtését.

Bill Dietel azt javasolta: állítsak össze egy ismertetőt arról, hogy egy ilyen kutatóintézet hogyan működne, és küldjem el neki ezt az anyagot véleményezésre. Jelezte, hogy a leírás legyen rövid, akár egy nem hivatalos kérvény, melyben valaki egy alapítvány támogatását kéri. Nem sokkal később megküldtem neki egy hat lapos kettes sortávval gépelt leírást arról, hogy milyen intézetet javasolok, és az hogyan működjék.

Bill válaszolt, és néhány, kisebb jelentőségű változtatást javasolt. Ezt követően hivatalosan is benyújtottam kérvényemet, melyben 500000 dollárt kértem az intézet elindításához. Döntés nélkül telt el néhány hónap, nagyrészt azért, mert az alapítvány pénzügyei felett rendelkező Rockefeller-testvérek között bizonyos nézeteltérések voltak. John D. Rockefeller III, akit nagyon érdekelt népesedéspolitiká, támogatta az intézet megteremtését, és úgy tűnt, hogy Laurance is, akit nagyon érdekeltek a környezetvédelem kérdései. De David Rockefeller, a bankárt és Nelson A. Rockefeller, a politikust, a testvérek közül a legbefolyásosabbat, nem győzte meg a projekt. Aztán jött egy olyan esemény, amelyet utóbb visszatekintve a véletlennek tulajdonítok.

1973 decemberében Nelson Rockefeller lemondott New York állam kormányzóságáról, feltételezhetően azért, hogy induljon a republikánus párt 1976. évi elnökjelöltségéért folytatott küzdelemben. Kampányát erősítendő létrehozta az Amerikaiak Előtt Álló Kulcsfontosságú Alternatívák Bizottságát, amelyre támaszkodva, úgy vélte, képes lesz a politikai problémák széles skáláját elemezni kezdve az oktatástól egészen a külpolitikáig. A bizottság rendkívül nagy tekintélyű tagjai között volt Edward Teller, Norman Borlaug, George Schultz, Bess Myerson és Sol Linowitz.

Teltek-múltak a hónapok, és a Bizottságot nyilvános kritika érte. Noha tényleg megvitatta az ország előtt álló legfontosabb válaszutakat, megbeszélések mindig a nyilvánosság kizárásával történtek: a nyilvánosság nem volt jelen a megbeszéléseken, nem készültek

jelentések a Bizottság munkájában elért haladásról, és a Bizottságot nem jellemezte az átláthatóság. Nelson A. Rockefeller felismerte, hogy szüksége lesz egy olyan megbeszélésre, mely legalább a nyilvánosság egy célzottan kiválasztott része számára nyitott–ideértve a sajtó hitelt érdemlő képviselőit is. A rendezvény egy kétnapos konferencia volt, melyet a tervek szerint a Texas állam Austin nevű városában található Lyndon B. Johnson Könyvtárban tartottak meg 1974 áprilisában. A rendezvény vendéglátója Lady Bird Johnson volt, aki lekötelezettje volt Laurance Rockefellernek, mivel az aktívan támogatta az first lady parkosítási és környezetvédelmi terveit. Mivel abban az időben a magas gabonaárak és a világ élelmiszergazdaságának egészét jellemző instabilitás volt tapasztalható, meghívtak, hogy beszéljek a világ mezőgazdaságának kilátásairól.

Lady Bird Johnson bemutatta a résztvevőknek Nelson Rockefellert, aki üdvözölte a hallgatóságot, majd engem mutatott be. Nelson Rockefeller nyilvános fellépését a közvélemény jelentős része úgy értelmezte, hogy elindul a republikánus párt 1976. évi elnökjelöltségéért folytatott küzdelmében, a könyvtár majdnem hat méter magas faláról pedig Lyndon B. Johnson képe nézett le ránk. Figyelembe vettem az esemény történelmi jelentőségét és helyét, és óriási lendülettel kezdtem el beszélni. Az előadás, mely megmagyarázta, mért növekedtek drámai mértékben a világ gabonaárai, és ismertette, milyen módszerekre van szükség az árak stabilizálásához, erős és pozitív választ váltott ki a hallgatóságból.

Előadásom után egy sor további előadó – sokkal inkább tudományos nyelvhasználatot alkalmazva – képtelen volt nagy hatást gyakorolni a jelenlévőkre. Ennek következtében az eseményről szóló sajtótudósítások, ideérve az AP hírügynökség írását és James Reston a *New York Times*-ban megjelent cikkét is, az én előadásommal foglalkoztak. Ezt a két írást aztán szerte az egész országban sokan idézték. Néhány héttel később James Reston elemző cikkéből egy nagyobb anyag készült a *Reader's Digest* számára.

Nelson Rockefeller, aki teljesen elégedett volt a cikkemmel, most teljesen úgy érezte, hogy a leköteleztem. A Rockefeller Testvérek Alapítványának (RFB) következő ülésén gyors döntés született: jóváhagyták az intézet megalapítását szolgáló félmillió dolláros támogatást. Ezt követően eleget tettem a Tengerentúli Fejlesztési Alapítványnál (ODC) még megmaradt kötelezettségeimnek: augusztusban részt vettem a világnépesedési konferencián Bukarestben és novemberben a világelelméleti konferencián. Az vélt a céloom, hogy novemberig a korábbi munkahelyemen adódó összes feladatot befejezzem.

Az újonnan létrehozott és Világfigyelő Intézetnek (*Worldwatch Institute*-nak) elnevezett szervezet munkatársai között központi szerepet játszott Erick Eckholm, aki kutatási asszisztensem volt a Tengerentúli Fejlesztési Alapítványnál, továbbá az adminisztrációs asszisztensem, Blondeen Duhaney (asszonynevén Gravelly). Blondeen egy Észak-Karolina állambeli középiskola tanérvzáráskor búcsúbeszédet mondó diákjaként, Washington D.C.-be költözött, és kollégám lett a Mezőgazdasági Minisztérium kabinetirodájában. Rögtön megtaláltuk a közös hangot. Jókedvével és lendületes munkájával mindenkivel megkedveltette magát. A *Worldwatch Institute*-ban munkakapcsolatunk magasabb szintre jutott, mivel ő lett az Intézet irodafőnöke, vezető szerepet vállalva az új szervezet felállításban, és a későbbiek során az Intézet adminisztrációs igazgatóhelyettese. Különféle hivatalos minőségben huszonkilenc évig dolgoztunk együtt egészen addig, amikor egészségi állapota miatt nyugdíjba kellett vonulnia (egy autoimmun betegsége, lupusza volt).

Az újonnan felvett kutatók közt volt James Fallows, a *Harvard Crimson* korábbi szerkesztője, Kathleen Newland, aki nem sokkal korábban szerzett mesterfokozatot a Princeton Egyetem politikatudományi karán és Dennis Hayes az 1970. évi Föld Napja koordinátora. Ezenkívül rávettem Bruce Stokes-t, akivel 1974-ben találkoztam a római világélelmezési konferencián, hogy hagyja abba a Columbia Újságíró Iskolán folytatott egyetemi tanulmányait, és álljon információs irodánk élére.

Az induló években a szabadúszó Kathleen Courier részállásban szerkesztette a könyveinket. Amikor teljes idős állást vállalt, Linda Starke, aki kapcsolatépítő osztályunkon dolgozott, lett a szerkesztőnk. Aztán ő lett a szerkesztője az összes könyvünknek és monográfiáinknak. Nem sokkal azután, hogy 1982-ben kilépett az Intézetből, hogy önálló könyvszerkesztői vállalkozását elindítsa, igénybe vettem szolgáltatásait az 1984-ben elindított *A világ helyzete* című jelentéseink szerkesztésében. (Erről a sorozatról részletesebben írok majd a továbbiakban.) Ezen jelentések megszerkesztése után nagyon sok megbízatást kapott, hogy szerkessze meg különféle nemzetközi bizottságok jelentéseit, így aztán a világ különféle pontjaira repülőgépen utazó szerkesztő lett.

A korai években Felix Gorrelltől, a Brookings Intézet pénzügyi vezetőjétől, kaptunk tanácsokat, és ő volt az Intézet pénztárnoka. Befektetési és számviteli tanácsai felbecsülhetetlen értékűek voltak számunkra. Orville Freeman elfogadta meghívásunkat, hogy legyen az Intézet igazgatótanácsának elnöke. 1974 novemberének végén beköltöztünk új irodánkba, mely a

Massachusetts Avenue NW 1176 alatt volt a hetedik emeleten, és pont velünk szemben az utca túloldalán volt a Brookings Intézet és a Tengerentúli Fejlesztési Alapítvány (ODC).

Az Intézet első évei izgalmasak voltak. A kutatóintézetek egy új típusát alakítottuk ki, egy olyan intézményt, amelyik interdiszciplináris kutatásokat folytatott. Ez tehát nem egy hagyományos, közgazdasággal és nemzetközi ügyekkel foglalkozó kutatóintézet volt, hanem sokkal inkább egy olyan szervezet, melynek kutatásai a tág értelemben vett környezetvédelemre irányultak, és magukban foglalták az élelmiszerellátásnak, az energiának, a népesedésnek, a vízkészleteknek és különösképp a környezet és gazdaság közötti kapcsolatoknak a problémáit. Célunk az volt, hogy kiadott anyagainkat az átlagolvasó számára hozzáférhetővé tegyük; olyanná, hogy azok publikálhatók legyenek tudományos magazinokban, hasznosak legyenek a tömegmédiában és nélkülözhetetlenek a politikai döntéshozók számára. Teljesen lekötött bennünket az, hogy megfeleljünk ennek a kihívásnak.

Azt is elterveztük, hogy a Világfigyelő Intézet egy az egész világra kiterjedő közönséget fog kiszolgálni; ez egy olyan cél volt, ami növelte a kihívás komplexitását. Egy dolog tanulmányozni a globális kihívásokat, és más dolog eljuttatni egy egész világra kiterjedő közönséghez a kutatási eredményeket.

Már tevékenységünk elején eldöntöttük, hogy kutatási eredményeinket két formában tesszük közzé: lesz egy monográfia sorozatunk, amelyben minden írás jellemző hosszúsága 30-70 lap, és amelynek a Világfigyelő Intézeti Tanulmányai címet adtuk, és lesznek könyveink. A Világfigyelő Intézet Tanulmányai sorozat lehetővé tette számunkra, hogy viszonylag rövid idő alatt kulcsfontosságú problémákról készítsünk tanulmányokat. Emlékezve arra, amit a *Scientific American*-tól tanultam el, tehát hogy a kutatási jelentéseket többféle célra fel lehet használni, az Intézet tanulmánysorozatának nagy része végül is olyan könyvek részévé vált, melyeket le lehetett fordítani, és meg lehetett jelentetni más nyelveken.

A könyvkiadók nemcsak egy eszközt adnak a kezünkbe arra, hogy eljussunk az angolul nem értő közönséghez, hanem még fizetnek is ezért a jogért. Az érem másik oldala természetesen az, hogy nehéz olyan könyveket elkészíteni, amelyek eléggé fontosak ahhoz, hogy más nyelven történő kiadásuk indokolt legyen.

Úgy döntöttem, hogy első kiadványunkat nem nekem kell megírni, mivel nem akartam, hogy a Világfigyelő Intézetet Lester Brown-intézetnek tekintsék. Erick Eckholm, aki segített nekem az *In the Human Interest* (Az ember érdekében) című könyvem megírásában, és a Tengerentúli Fejlesztési Tanácsnál, az ODC-nél társszerzője volt a *By Bread Alone* (Csak

kenyér által) című munkámnak, készen állt a munka megírására. 1975 őszén látott neki a *Losing Ground: Environmental Stress and the World Food Prospects* (A termőföld elvesztése: környezetvédelmi feszültségek és a világ élelmiszertermelésének kilátásai) című munka megírásának, épp időben ahhoz, hogy a könyv 1976 elején megjelenhessen. A *Losing Ground* kitágította a környezetvédők szemléletét, mert ők eddig szinte kizárólag a fejlett világban lezajló ipari környezetszennyezésre koncentráltak; ez a tanulmány viszont a fejlődő világban zajló erdőpusztulással, a túllegettetéssel, a talajerózióval, sivatagosodással és a többi környezetvédelmi fenyegetéssel foglalkozott.

Még kiadónknál szerkesztették az előbbi könyvet, amikor Erik kivette belőle azokat a részeket, melyek a tűzifa iránti kereslet gyors növekedéséről szóltak, és az anyagot kibővítve elkészítette monográfiatorozatunk első kötetét. A *The Other Energy Crisis. Firewood* (A másik energiaválság: a tűzifa kérdése) című munka lett a Világfigyelő Intézet Tanulmányai sorozat első kötete, melyet 1975-ben adtak ki. Hatalmas médiasiker lett, számtalan cikk jelent meg róla, ideértve egy cikket a *The New York Times* címlapján. A munka sikerének kulcsa az volt szembeállította egymással tüzelőfa túlzott használata által kiváltott válságot – amely az emberiség mintegy harmadát érintette, de nagyrészt nem került be a köztudatba – az olajválsággal, amelynek az ipari országok, az olaj árának megnégyszereződésének időszakában, nagyon is tudatában voltak.

A Világfigyelő Intézet Tanulmányai sorozat első munkája sokkolta a világ erdészettel foglalkozó szakembereit. A Világbank ennek az írásnak a hatására átalakította erdészeti projektekkel kapcsolatos hitelezési tevékenységét. Indonézia pedig a mű hatására kiegészítette nemzeti erdőgazdálkodási programját a tűzifa kérdésével. A Világfigyelő Intézet megkezdte működését és munkába lendült.

Amikor 1976 elején megjelent a *Losing Ground: Environmental Stress and the World Food Prospects* (A termőföld elvesztése: környezetvédelmi feszültségek és a világ élelmiszertermelésének kilátásai), George Brockway a W. W. Norton Könyvkiadó igazgatója olyan műnek nevezte, mely azonnal klasszikussá vált. Azonkívül, hogy a mű sajtóbemutatója után a könyvvel részletesen foglalkozott a tömeghírközlés, és lefordították a világ vezető nyelveire, a könyv majdnem minden fejezete külön-külön is megjelent különféle széles körökben olvasott folyóiratokban, kezdve a *Science*-en egészen a *Washington Post* vasárnapi mellékletéig. Az Intézet gyorsan elérte egyik célkitűzését: elemzéseink annyira részletesek

voltak és stílusunk pedig olyan, hogy ezek az írások tudományos magazinokban és a népszerű sajtóban egyaránt megjelenhettek.

Nem sokkal a *Losing Ground* megjelenése után, Erik Nepálban tett tanulmányi utazása során a hegyvidéki környezeti viszonyok romlásáról gyűjtött anyagot, és néhány napot töltött egy vidéki megyében Katmandu közelében. A megye vezetőjét annyira lenyűgözte a *Losing Ground* nevű kötete, hogy úgy döntött, hogy készít belőle egy másolatot, de nem egy fénymásolóval, mert az nem volt – legalábbis Nepál falvaiban nem. Egy csoport Erik faluban való kétnapos tartózkodása idején írógépet használva éjt nappallá téve két teljes napon és éjszakán át másolta a könyvet.

Erik az Intézet számára nagyon magasra tette fel a léceket. A sorozat minden darabja sikeres volt, de a Világfigyelő Intézet Tanulmányai ötödik kötete, melynek szerzői Bruce Stokes, Patricia McGrath és jómagam voltam megasiker lett. Mi túlmentünk azon a szemléleten, mely Thomas Malthus hagyott ránk, jelesül azon, hogy figyelmünket csak a népességszámra és az élelmiszerellátásra összpontosítsuk, és figyelembe vettük a népességnövekedés számtalan hatását, ideértve a lakáskérdést, a vízügyet, az egészségügyi ellátást és a nemzeti üdülőkörzetek elérhetőségét. Malthus úgy hitte, hogy míg a népesség mértani sor szerint nő, addig az élelmiszertermelés egy számtani sor szerint tud növekedni.

A mi monográfiánk a népesedési probléma minden vetületének külön-külön három-három lapot szentelt, és ahol rendelkezésre álltak az adatok, ott egy ábra is szemléltette a megfelelő trendet, illetve azt is, hogy ezt a trendet hogyan befolyásolja a népességnövekedés. Sok nemzetközi fejlesztési ügynökség ezresével osztogatta ki ezt az írást az alkalmazottainak. És amiről addig még egy monográfiával kapcsolatban sem hallottunk az az, hogy a világ számos vezető nyelvére lefordították, beleértve az arabot, a franciát, a spanyolt, a japán nyelvet, az indonézt, a portugált és az olaszt is. A könyvet olyan kevesebb ember által beszélt nyelvekre is lefordították, mint a burmai vagy a nepáli nyelv. Nepálban a könyvet 10000 példányban nyomtatták ki.

Monográfiánk szokatlanul nagy sikere, az összes nyelven kinyomtatott példányok száma végül is elérte a 186 ezret, abból fakadt, hogy a népesedés kérdését új módon tárgyalta: interdiszciplináris megközelítést alkalmaztunk. Ez volt az az időszak is, amikor a világ elkezdett újra a népességnövekedés és a környezetvédelmi problémák között összefüggésekre összpontosítani, különösképpen a biológia sokféleség csökkenésére.

Eközben Denis Hayes gyors egymásutánban egy sor tanulmányt írt a Világfigyelő Intézet Tanulmányai sorozatba. Ezek között volt az *Energy: the Case for Conservation* (Energia: az energia megtakarítás mellett szóló érvek), *Nuclear Power: The Fifth Horseman* (A nukleáris energia: az apokalipszis ötödik lovasa). Az utóbbi tanulmányban Denis Hayes csak közgazdasági érvek alapján meggyőzően érvelt amellett, hogy az atomenergia nem életképes energiaforrás. Ezek a tanulmányok és Világfigyelő Intézet Tanulmányai sorozat napenergiával foglalkozó részei beépültek egy másik kiemelkedő jelentőségű munkába a *Rays of Hope* (Reménysugarak) című műbe.

Kathleen Newland sorozatunk két tanulmányát írta meg: a *Women in Politics: A Global Review*-t (Nők a politikában: egy az egész világot felölelő áttekintés), valamint a *Women and Population Growth: Choice Beyond Childbearing*-t (Nők és a népességnövekedés: választási lehetőségek a gyermekszülésen túl). Ez a két munka lett aztán a *Sisterhood of Man* (Az ember testvérisége) című könyvének az alapja: ez a mű annak fontosságát fejtegette, hogy a lányok és asszonyok a férfiakéval egyenlő lehetőségeket kapjanak, és rámutatott arra, hogy összefüggés van a nők iskolázottságának növekedése és a születésszám (a termékenység) csökkenése között.

Ezen évek során számos munkám jelent meg a Világfigyelő Intézet Tanulmányai sorozatban. Ezek egyike, amellyel különösképp elégedett voltam, a *Redefining National Security* (A nemzetbiztonság fogalmának újradefiniálása) volt, és 1997 októberében látott napvilágot. Robert Redford, aki már nagyon korán környezetvédelem támogatója lett, és időről-időre benézett hozzánk, az Intézetbe, egy napon felhívott a Dulles repülőtérrel, hogy elmondja: most fejezte be a könyvet, és azt gondolja, hogy történelmi fontosságú mű. Több mint egy évtizednek kellett eltelnie, mire a *Foreign Affairs* megjelentette első cikkét a nemzetbiztonság újradefiniálásáról.

Munkáink közül olyan sok lett rendkívül népszerű, hogy itt csak néhányat tudok megemlíteni. Ted Wolffal együtt írtunk egy elemzést arról, hogy szükség van a környezet romlásának visszafordítására, mert ez a folyamat Afrikában fokozza az éhezést és az alultápláltságot */Reversing Africa's Decline* (Afrika hanyatlásnak visszafordítása)/. Ezt a tanulmányt széles körökben alkalmazta a Világbank, mely a tanulmányból 900 példányt osztott ki a vezető tisztségviselőinek és Afrikában dolgozó diplomás szakembereinek. A Világbank saját munkatársai számára szemináriumokat is szervezett erről az elemzésről, és lefordította franciára, hogy ezt az írást Francia-Afrika területén kereskedelmi forgalomban is terjesszék. Az

Afrikai Fejlesztési Bank Tedet és engem meghívott, hogy az elefántcsontparti Abidjanban tartsunk két napos szemináriumot a Bank felső vezetőinek és ügyvezető igazgatóinak.

1989 januárjában Margaret Thatcher miniszterelnök-asszony úgy határozott, hogy egy az ózonréteg jövőjével foglalkozó nemzetközi konferenciát szerveznek nemzetközi politikai vezetők részére, de munkatársai rájöttek arra, hogy nincs egyetlen dokumentumuk sem, mely röviden felvázolja a probléma eredetét, az ezzel kapcsolatos folyamatokat és lehetséges válaszokat, illetve a válaszok gazdasági következményét. Ez az oka annak, hogy a miniszterelnökség megrendelt 200 példányt a Világfigyelő Intézet 87. tanulmányából /Cynthia Pollock Shea: *Protecting Life on Earth: Steps to Save the Ozone Layer* (A földi élet megvédése: lépések az ózonréteg megmentéséért)/. Ha egy annyira fejlett ipari országnak a kormánya, mint amilyen az Egyesült Királyság nem rendelkezett egyetlen kutatóintézettel sem, mely ilyen alapvető fontosságú témákkal foglalkozott, akkor joggal tünődhetünk el azon, hogy vajon más országok kormányai esetében mi van.

Már az Intézet működésének korai szakaszában kiterjedt levelezési listáink voltak fontos személyekről, akik tanulmányainkból tiszteletpéldányt kaptak. Volt egy olyan foglalatosság az Intézetben, amit úgy hívtunk, hogy „papírgyömöszölés”, amikor is az Intézet minden dolgozója a padlón ülve megtöltötte a borítékokat a publikációinkkal. Ebből társasági esemény lett, és a beborítékozott anyag szerzőjének gyakran viccelődő megjegyzéseket kellett hallgatnia. Minden pénteken ötkor kinyitottuk az Intézet kávézóját, és ilyenkor egy boldog óra következett, amikor mindent olcsóbban lehetett megvenni.

A Világfigyelő Intézet működésének első éveiben írtam meg a *The Twenty-Ninth Day* (A huszonkilencedik nap) című munkámat. Ez a könyv 1978 elején jelent meg és könyveim közül ez az egyik kedvencem. A mű címe egy találós kérdés, amelyet a franciák használnak arra, hogy iskolás gyermekeknek szemléltessék az exponenciális növekedést. Ha egy liliumtóban az első napon egy liliumlevél van, a másodikon kettő, a harmadikon négy, és ha a liliumok száma minden nap megduplázódik, és tudjuk, hogy a tó a harmincadik napon teljesen tele lesz, akkor mikor van félig tele? A válasz: a huszonkilencedik napon. A könyv címe tehát azt fejezte ki, hogy milyen sürgős cselekednünk egyre növekvő igényeinkkel egy véges mennyiségű erőforrással rendelkező bolygón. Ez volt az egyik első létező könyv, mely részletesen megtárgyalta mennyire függünk a Föld természeti rendszereitől és eltartó képességétől.

A könyv megjelenését követő tavasszal, a műsorterv szerint az NBC tévéállomás *Today* nevű beszélgetős show-jában adtam interjút Jane Pauley-nak. Az interjú reggel 7:45 és 8:00 között került adásba, és az ezt megelőző órában többször is lement egy figyelemfelkeltő hirdetés: „Ma egy szerzővel fogunk beszélgetni, aki a talajerózióról írt egy könyvet. Igen, Önök jól hallották! A talajerózióról.” Az interjút követő napokban Brian és Brenda lakásunkban körbesétálva ezt kiabálta: „És apu írt egy könyvet a talajerózióról. Igen, Önök jól hallották! A talajerózióról.”

Az eladott példányszámok, az idegen nyelvű fordítások száma és a tömegmédiában történő idézések száma tekintetében, tehát minden általunk használt kritérium alapján, a *The Twenty-Ninth Day* hatalmas siker volt. Egy roppant lelkes kritika David Burns tollából a *Washington Post* címlapján gondoskodott arról, hogy a könyv ismertsége gyorsan növekedjen. Ez a mű, mely mintegy húsz nyelven jelent meg, szerte a világban felhívta a figyelmet négy természeti rendszerre (az erdőkre, a füves területekre, a halászati területekre és a termőföldekre) és eltartó képességükre. A könyv a fenntartható fejlődés témakörével kapcsolatban hézagpótló munka lett.

1981-ben gondolataimat a *Building a Sustainable Society* (A fenntartható társadalom felépítése) című könyvemben fejlesztettem tovább. Ezt a munkámat is számtalan nyelvre lefordították, és széles körben használták a fejlődés kérdéseivel foglalkozó szakemberek. Még a Szovjetunióból is érkeztek a fordítás jogáért járó szerzői jogdíjak.

Az egyik kritérium, melynek alapján értékeltük a teljesítményünket azt volt, hogy vajon érdeklődnek-e a médiumok kutatásaink eredményei iránt. Tudtuk, hogy különösen nagy a média irántunk tanúsított érdeklődése, de pontosabban akartam látni, mennyire vagyunk hatékonyak. Hogy ezt megtudjam, leellenőriztem, hogy – más kutatóintézetekkel összehasonlítva – évente hányszor idézett bennünket a *New York Times*. A figyelembe vett szervezetek között volt a *Resources for the Future*, a *Brookings Institution* és a két vezető konzervatív kutatóintézet, az *American Enterprise Institute* és a *Hudson Institute*. Az első teljes évünkben, 1976-ban a politikatudományi intézetek tiszteletben álló nagyatyjának számító *Brookings Institution* kivételével az összes előbb említett intézet elé kerültünk. További négy évünkbe tellett, hogy a *New York Times* idézettségi listáján leahagyjuk a *Brookings Institution*-t. Mivel a *Brookings*-nak tízszer több munkatársa volt, mint a Világfigyelő Intézetnek, leahagyásuk nem volt akármilyen teljesítmény.

De ez természetesen csak a *New York Times*-beli és az amerikai fogadtatás volt. Az is érdekelt bennünket, hogy kutatásainkról milyen gyakran tudósítottak olyan, más országokban lévő és az egész világban műsort szóró adók, mint a *BBC*, a *Voice of America*, és a *CNN*, valamint a legfontosabb hírügynökségek, különösképp az *Associated Press* és a *Reuters*. Kutatóintézetünk sajtófigyelő szolgálata jelezte, hogy szerte az egész világban naponta több anyagunk jelent meg, illetve több cikkben idéztek bennünket. Komolyan vették az Intézetet.

Egy másik próbakő az volt, hogy eljutnak-e üzeneteink egy egész világra kiterjedő közönséghez. Az erre adandó válasz nem lehetett kétséges, figyelembe véve azt, hogy milyen sok nyelvre fordították le könyveinket. Amire azonban végképp nem számítottunk az az volt, hogy a Világfigyelő Intézet Tanulmányai sorozatból milyen nagy számban fordítottak le közleményeket idegen nyelvekre, és arra sem, hogy néhány fordítás példányszáma a 100 ezret is meghaladta. A környezetvédelmi problémák széles értelemben vett interdiszciplináris és rendszerszemléletű megközelítése lelkes fogadtatásban részesült. Tehát gyakorlatilag tényleg azt csináltuk, amit az induláskor elképzeltünk.

Amikor a Világfigyelő Intézet közeledett tevékenysége hatodik évének vége felé, a Rockefeller Testvérek Alapítvány (RFB) áttekintette, milyen hatékonyan hasznosult az Intézetnek juttatott támogatása, és erre a következtetésre jutott: „Összefoglalásképp elmondható, hogy a Világfigyelő Intézet nagymértékben befolyásolja azt, hogy a politikai döntéshozók ebben az országban és szerte máshol a világban hogyan tekintenek az erőforrásaikra, és hogyan hoznak olyan döntéseket, melyek befolyásolják a szóban fogó erőforrások használatát. Kevés hasonló intézet (*Rand*, *Brookings* vagy az *American Enterprise Institute*) létezik, amelyik a Világfigyelő Intézethez hasonló erejű gondolatokat és kutatási eredményeket juttat el a sorsunk alakulásáért felelős személyekhez.”

A jelentés többek között arra is rámutatott, hogy egy nemzetközi közönség elérése „messze sokrétűbb vállalkozás, mint csak a hazai célközönség elérése.” A Rockefeller Testvérek Alapítvány (RFB) jelentésének szerzője sok újságíróval beszélt: „A tudósításokért felelő újságírók között nehéz olyan személyt találni, aki nem csak lelkesedéssel beszélt a Világfigyelő Intézetről és szolgáltatásairól.” A Jelentés sok megnevezett újságírója között volt, többek között, a *The New York Times* két természettudományról író újságírója, Walter Sullivan és Bayard Webster, valamint Stan Benjamin is, aki az *Associated Press* hírügynökség munkatársaként Washingtonból tudósított a természettudománnyal kapcsolatos hírekről.

Persze volt olyan újságíró, aki adott esetben bíráló megjegyzéseket tett. A *Scientific American* főszerkesztője, Dennis Flanagan kijelentette: „A Világfigyelő Intézet anyagait szívesen publikáljuk újságunk hasábjain. A jelentések mögött alapos kutatás van és érdemes megjelentetni őket, de Lester Brown a környezet állapotáról szóló, világvége hangulatot árasztó megközelítésével nem azonosulunk.”

A Rockefeller Testvérek Alapítvány (RFB) jelentése áttekintette a Világfigyelő Intézet irányításával kapcsolatos nem a konvenciókat követő irányítási stílusomat. Például az Intézet személyzete ritkán tartott értekezleteket, és nem volt működési költségvetésünk. Csak megbecsültem az aktuálisan előttünk álló év költségvetését. Pénzügyi politikánk egyszerű volt: nem voltunk hajlandók olyan fizetési kötelezettségeket vállalni, melyekre nem volt fedezetünk. Mivel nem volt részletes költségvetési tervezésünk, nem volt szükségünk költségvetési igazgatóra. Talán még ennél is fontosabb volt az, hogy amikor elhatároztuk, hogy kiadunk egy könyvet vagy megjelentetünk egy közleményt a Világfigyelő Intézet Sorozatban, nem kényszerültem arra, hogy az Intézet kutatóit felkérjem: töltsék idejüket részletes projektköltségvetés elkészítésével, illetve anyagi támogatási források biztosításával.

Kanada Természettudományos Tanácsának tanácsadója a Világfigyelő Intézetről írva megállapította: „Az Intézet szervezeti struktúrájában semmilyen felesleges elem nem található. Egy kis irigységet érzek, amikor látom, hogy Brown mennyit ért el ilyen rövid időn belül ilyen kicsi infrastruktúrával.”

Ezen megközelítés lényege az, hogy abban a huszonhat évben, amikor a Világfigyelő Intézetet vezettem, nem fordult elő egyszer sem, hogy pénzügyi problémák vagy bármilyen más ok miatt munkatársakat bocsátottunk el. Lehet, hogy szokatlan volt, de ennek következtében egy rendkívül alacsony létszámú és hatékony szervezet jött létre. Egy másik kutatóintézetekre nem jellemző célkitűzésem az volt, hogy költségvetésünk egy részét közleményeink értékesítéséből, tiszteletdíjakból és előadói díjakból fedezzük. Kutatásaink eredményeit a piac ítéletére bíztuk. A Rockefeller Testvérek Alapítvány (RFB) pedig roppant örült ezeknek a fejleményeknek.

1982-ben a Rockefeller Testvérek Alapítvány (RFB) bizottságot állított fel arra, hogy ellenőrizze és szabályozza azt a folyamatot, melynek során a Rockefeller testvérek átadták az Alapítvány vezetését a Rockefeller-család negyedik generációjának. A Rockefeller-testvérek már egyre öregebbek lettek, és a negyedik generáció Rockefellerjei, köztük Larry Rockefeller, David Jr. Rockefeller és Neva R. Goodwin már elég tapasztalatot szereztek a család

filantropikus tevékenységében ahhoz, hogy átvegyék a vezetést. Meghívtak az egyik ilyen találkozóra, hogy megbeszéljük a problémákat. A Rockefellerek a szokásos kérdéseket tették fel: Hogyan lehet kihozni a legtöbbet a rendelkezésre álló dollárokból? A rendelkezésre álló korlátozott erőforrások ellenére, hogyan lehet az Intézet tényleg fontos?

A beszélgetés végén Laurance Rockefeller fia, Larry Rockefeller jelezte: ha legközelebb New Yorkba megyek, szeretne velem összejönni egy italra, hogy különféle kezdeményezésekről beszéljünk. A néhány héttel később lezajlott megbeszéléseken többek között azt javasoltam, hogy bízzanak meg valakit, hogy készítse el a Föld „bizonyítványát”, egy a Föld fizikai állapotát tükröző, alapvető mérőszámokat tartalmazó számvetést. Utóbb rögtön elfelejtettem ezt az ötletet. De néhány hónappal később, Bill Dietel, a Rockefeller Testvérek Alapítvány (RFB) akkori elnöke, felkeresett. Elmondta, hogy tetszik neki ez az ötlet, hogy minden évben készüljön el planétánk „bizonyítványa”, és azon gondolkodott, hogy érdekli-e a Világfigyelő Intézetet ennek a jelentésnek az elkészítése. Haboztam. Noha az ötlet tőlem származott, nem akartam igazán megvalósítani. Amikor a Tengerentúli Fejlesztési Alapítványnál (ODC) dolgoztam, láttam, hogy az intézet évente megjelenő *Agenda for Development* (Fejlesztési program) úgy vette igénybe a munkatársak idejét, hogy esetleg a nagyobb erőfeszítést igénylő és hasznosabb feladatok elvégzésére már nem volt lehetőség.

Nem telt el so idő, és Bill Dietel újra megkeresett és megkérdezte, nem tudnám-e megváltoztatni a döntésemet. Bill csökönyössége eredménnyel járt. Elfogadtam a javaslatot, de azzal a hallgatóságos megállapodással, hogy segíteni fog nekünk pótlólagos anyagi források felkutatásában. Új korszak határán álltunk.

Kutatócsoportunk velem együtt mindössze öt főből állt, és az Intézet teljes személyzete 11 főt számlált. Ha meglévő munkafeladataink ezzel az új feladattal egészülnek ki, az több munkatársat és több pénzt igényel. Bill Dietel belegyezett abba, hogy segít a támogatások összegyűjtésében. Én készítettem el a jelentés első kötének hét fejezetét, míg a többi kutató a fennmaradó négy fejezetet írta meg.

Intézetünk 1984-ben adta ki első ízben a *State of the World* (A világ helyzete) című jelentést. A mű döbbenetes sikert aratott. A kötet sikerének nagyságát azon tudtuk lemérni, hogy a Világbank éves jelentéséből, a *World Development Report*-ból (Jelentés a világ fejlődéséről) hány példányt adtak el. Az volt tehát a célunk, hogy egy napon a *State of the World* (A világ helyzete) című jelentésünk ugyanannyi nyelven jelenjen meg és ugyanakkora példányszámban keljen el, mint a *World Development Report*. Nagyon meg voltunk lepődve,

amikor kiderült, hogy a *State of the World* (A világ helyzete) című jelentésünk már rögtön a megjelenés után mind a fordítások számát, mind az értékesítésből származó bevételeket tekintve jóval jobban teljesített, mint a Világbank jelentése.

The State of the World 1984 (A világ helyzete 1984) gyorsan siker lett: a legfontosabb nyelvek közül megjelent kínaiul, továbbá japán és spanyol nyelven, míg a kevesebb ember által beszélt nyelvek közül malájul, lengyelül és thai nyelven is. Az Egyesült Államok Információs Ügynöksége, mely fontos publikációk külföldi kiadását szponzorálta, hozzájárult az indiai angol nyelvű kiadás költségeihez. A jelentés 1985-évi kötetét indonéz nyelvre is lefordították. Négy év után a *State of the World* (A világ helyzete) kiadásai gyakorlatilag a világ összes nyelvén megjelentek.

Sok folyóirat és újság részleteket közölt ezekből a kötetekből, mert ezekben annyira sok friss információ volt, és a tanulmányok rámutattak a világ környezeti, gazdasági és társadalmi trendjei közötti összefüggésekre. A sorozat első kötetének angol nyelvű változatából mintegy ötven részlet jelent meg különféle publikációkban. Ez és az a tény, hogy a fordításban kiadott jelentésekről kritikák és ismertetőik jelentek meg, azt eredményezte, hogy szerte a világban hatalmas mennyiségű információ látott napvilágot a környezettel kapcsolatban.

Noha nem tankönyvnek szántuk, a *State of the World* (A világ helyzete) sorozat hihetetlenül népszerű lett a felsőoktatásban. Évről-évre nőtt azon egyetemi kurzusok száma, ahol ezt a sorozatot használták. 1991-re összesen 633 amerikai egyetem és főiskola 1379 egyetemi oktatója használta ezt a sorozatot, Kanadában pedig mintegy ötven egyetem. Számos más ország felsőoktatásában is használták ezeket a könyveket. Finnország mind a kilenc egyetemén kötelező olvasmány lett a *State of the World* (A világ helyzete) sorozat.

Az Egyesült Államokban a Michigan University lett az az egyetem, mely leginkább használta a sorozatot: az egyetem professzorai 17 kurzuson használták a *State of the World 1991* (A világ helyzete 1991) című kötetet. A könyv használatában sorrendben a következő egyetemek voltak: Michigan State University, University of Colorado, a Cornell és a University of California.

Volt olyan egyetem, ahol a *State of the World* köteteit minden elsőéves hallgató számára kötelezővé tették. A Slippery Rock State University 2000 elsőéves hallgatója használta ezt a könyvet a hallgatói eligazítás időszakában 1991 őszén. A New York állambeli Broome Közösségi Főiskola bevezető programjában minden elsőéves diák használta ezt a könyvet. Nyilvánvaló, hogy a *State of the World*-sorozat megtalálta a helyét felsőoktatás világában.

Döbbenetes volt látni, hogy mennyire különféle egyetemi tantárgyak keretében lett kötelező vagy kiegészítő olvasmány a *State of the World*. Összeállítottunk egy listát arról a negyvenöt egyetemről, ahol kötelező olvasmány lett ez a könyv, de mindenhol más-más egyetemi tárgy vagy kurzus részeként. A Montana Egyetemen a „Technológia és társadalom” című kurzuson, a University of Tennessee-n a „Természeti erőforrás-gazdálkodás” nevű előadássorozaton. A University of Maine-n „A jelenkor globális problémái” nevű kurzuson, a University of North Carolinán „A világ népesedési problémái” nevű tantárgy keretében volt kötelező olvasmány, míg a University of Arizonán a „Környezetgazdaság biológiája” tantárgy keretében.

Sosem tudtunk adatokat kapni arról, hogy milyen egyetemi tantárgyak oktatása során használják fel könyveinket, de Kínában a *State of the World 1984*-től kezdve majdnem minden könyvünk megjelent. Jó néhány évvel ezelőtt, amikor egy esti előadásra készültem a pekingi Kínai Mezőgazdasági Egyetemen, amelynek 17000 hallgatója van, az elnök és én az előadás előtt kényelmesen megvacsoráztunk, majd ahogy elsétáltunk az elnök hivatalából az előadóba, az elnök megemlítette, hogy az egyetem összes hallgatója ismeri a nevemet, mivel olvasták a *Who Will Feed China?* (Ki fogja élelmezni Kínát?) című munkámat. (Erről a műről részletesebben a 10. fejezetben írok.) Egy kicsit hitetlenkedtem. Mire ő bizonyítékként, bevezetett egy jobbra lévő előadóba, ahol egy színjátszó csoport egy éppen kezdődő eseményre árulta a jegyeket. Az egyetem elnöke odament a diákokhoz, és bemutatott, és minden diák rögtön felismerte a nevemet.

A State of the World 1984 (A világ helyzete 1984) felkeltette Ted Turner érdeklődését. 1984 tavaszán, négy évvel azután, hogy elindította a CNN-t, az első kábeltelevíziós hírtelevíziót, Ted Turner felhívott. Jelezte, hogy egy héttel később Washingtonba jön, és megkérdezte, tudnánk-e találkozni. Elmondta, hogy *A világ állapota 1984* sok év után legfontosabb könyv. Találkozásunk során gyorsan világossá vált számomra, hogy Ted Turner ugyanannyira aggódik a környezetvédelmi problémák és hosszú távú hatásaik miatt, mint amennyire én. Azonnal egymás lelki rokonai lettünk.

Ted Turner Washingtonból New Yorkba repült, hogy külföldi tudósítók találkozáján beszédet mondjon. Az Intézetből úgy ment el, hogy a *A világ állapota 1984* példányaiból két nagy, kartondoboznyi példányt hónalja alá csapott: az tervezte, hogy a példányokat kiosztja majd a tudósítóknak. Ez volt az első, de nem az utolsó találkozásom Ted Turnerrel. Azóta támogatja könyveimet, és ahol tud, kioszt belőlük példányt. Sőt a találkozó után a CNN

világhálózat tudósítóinak minden évben kiosztotta a *A világ helyzete* legújabb kötetét. De még ennél is fontosabb, hogy ez a találkozó egy barátság kezdetét jelentette.

A világ helyzete-sorozat egy jó publikáció volt a jó időpontban. A sorozat akkor indult, amikor szerte az egész világban nem csupán a környezettel kapcsolatos információkra volt nagy az igény, hanem integrált kutatásokra is, amelyek a környezet állapotával kapcsolatos trendeket összeköttetésbe hozták olyan más problémákkal, mint a népesedés, a természeti erőforrások, a technológia és a nemzetközi kapcsolatok. Továbbá, mivel az ENSZ-nek nem volt a környezetvédelemmel kapcsolatos éves jelentése, *A világ helyzete*-sorozat félhivatalos rangra emelkedett. Az egyes nemzetek kormányai szerte a világban alapvető referenciaanyagként használták. Köszönet illeti tehát Bill Dietelt makacosságáért. Köszönet jár neki azért, hogy egy tőlem eredő gondolatot értékesebbnek tartott, mint jómagam.

1985-ben, nem sokkal azután, hogy *A világ helyzete*-sorozat második kötete napvilágot látott, kapcsolatba lépett az Intézettel Linda Harrar, a Nova tudományos oktatóműsor-sorozattól. Ezeket a műsorokat a bostoni WGBH cég készítette és a PBS, az Egyesült Államok közszolgálat televíziós csatornája sugározta. Linda Harrar *A világ helyzete* alapján egy tízórás filmet akart elkészíteni. Ez a sorozat egyedülálló együttműködést jelentett egy kutatóintézet és egy közszolgálati televízió között. Az anyagi források előteremtése, a sorozat felvétele, a vágási munkálatok és a megfelelő adásidők megtalálása több évbe tellett. Erőfeszítéseink eredménye a *Race to Save the Planet* (Versenyfutás planétánk megmentéséért) első ízben 1990 őszén került adásba, és az oktatófilm narrátora Meryl Streep volt.

Hogy egy kicsit személyesebbre fogjam az elbeszélést, ebben az időben fiam, Brian velünk jött dolgozni. Brian az amerikai lesikló kajak csapat egyik tagja lett. Mivel a csapat edzőtábor a Potomac folyó mellett volt Washington közelében, a környékre költözött, és felvettem az Intézetbe, hogy részállásban adminisztratív feladatokat végezzen el.

Ebben az időben rendszeresen együtt ebédeltünk, megtárgyaltuk az evezési technikákat, az edzésterveket, a versenyek lélektani kérdéseit és egyéb, közös érdeklődésre számot tartó dolgokat. Sok más férfihoz hasonlóan, aki fiatalkorában arról álmodott, hogy sportolóként sokra viszi, átéltem fiam élményeit.

Noha majdnem minden energiámat a Világfigyelő Intézetnek szenteltem, munkaidőm után életem legintenzívebb politikai kampányában vettem részt: a cél az volt, hogy a *Cosmos Club* teljes jogú klubtagként nőket is felvehessen tagjai sorába. Amikor 1969-ben felvettek a

klubba, én voltam a *Cosmos Club* legfiatalabb tagja, és egy olyan generáció képviselője, mely erős elkötelezettje volt a nemek közötti egyenlőségnek.

A Washington D.C.-ben működő klubot 1878-ban jegyezték be, és az angol férfiklubok mintáját követve működött, de a tagság nem a társadalmi státusztól, hanem az adott személy érdemeitől, „a kutatásban elért eredményektől, a kreatív tehetségtől és a szellemi kiválóságtól” függött. A klub tagjai között volt 56 Pulitzer-díjas és harminckét Nobel-díjas személy. Ha a *Cosmos Club* szigorú értelemben vett klub lett volna, akkor a férfiak, a nők vagy bármely más meghatározott csoport tagjainak klubtagsága rendben lett volna, de ha az érdem alapján lehetett klubtaggá válni, akkor úgy éreztem, hogy nem szabad a nőket kizárni a klubból.

A klub önmagát állandóan fenntartó vezetőségének túlnyomó többsége ellenezte a nők tagságát. De néhány tag úgy vélte, hogy ez az álláspont már nem fenntartható. 1980-ban segítettem létrehozni az „aggódó klubtagok bizottságát”. Én szerveztem meg azt a felmérést, melynek során kikértük az egyes klubtagok véleményét. A válaszokat, a Világfigyelő Intézetben lévő irodámba küldték el, és a kampányban értékes információval szolgáltak. Nagyon kemény harcot kellett megvívni. A tagság levelezési listájának megszerzése is nehéz volt. Néhány, a nők tagságát támogató klubtag a szabályokat megszegve a vitát a sajtó fórumaiban folytatta, ez viszont növelte a klub vezetőségére nehezedő nyomást.

Egyre nőtt a feszültség a nők tagságát támogató csoport és a tagságot ellenző csoportok között, és néhány klubtag lemondott a tagságáról. Egy tagot pedig megfenyegettek azzal, hogy kizárják a klubból. Én is kaptam egy figyelmeztető levelet a klub vezetőségétől. Végül 1988 júniusában, amikor egyre nőtt a feszültség, megtörtént a gátszakadás, és a klub tagjai majdnem egyhangúlag úgy döntöttek, hogy nők is lehetnek tagok. Olyan érzés fogott el, mint mikor a Holdra lépő Neil Armstrong ezt mondta, hogy kis lépés ez egy embernek, de hatalmas ugrás az emberiségnek.

Abban az időszakban, amikor *A világ helyzete*-sorozat egyre sikeresebb lett, 1986-ban felvettem ügyintéző asszisztensemként Reah Janise Battenfield-et (asszonynevén Kauffmant). Korábbi munkahelyén a Michigan State University-n szerkesztőként és technikai szövegíróként dolgozott—ez a szaktudás számomra nagyon hasznosnak bizonyult. Akkor még nem tudtam, hogy egy nagyszerű munkatársra és barátira találtam személyében. Reah Janise a fentiekén kívül máshoz is ért: kiváló varrónő, ő készíti azokat a meleg kordbársony kabátokat, melyeket télen hordok. Szívesen készít színes anyagokból felcsíptethető csokornyakkendőket.

Látván milyen nagy siker lett *A világ helyzete*-sorozat, úgy éreztem, hogy szükség van egy folyóíratra, melyet, ha lehet, kéthavonta kellene megjelentetni. Ezzel megteremtődne a fóruma az aktuális témákról szóló rövid közleményeknek. Időről-időre egy olyan elképzelés és gondolat jelenne meg, melyet hamarabb szeretnénk publikálni, mint a Világfigyelő Intézet Közleményei sorozat kutatással alátámasztott írásait. Egy ilyen folyóirat arra is lehetőséget adna, hogy nagyobb, általunk tanulmányozott problémák egyes vonatkozásairól oly módon írjunk részletesebben, hogy az a közönség érdeklődésére tartson számot.

A kéthavonta megjelenő és egyszerűen *World Watch*-nak elnevezett folyóirattal kapcsolatos megbeszéléseim során Susie Buffett-tel, Warren Buffett feleségével tárgyaltam a kiadvány anyagi támogatásáról. Egyértelmű volt Susie Buffett lelkesen érdeklődik a kiadvány iránt különösen azért, mert közvetlenül nagyon sikeres *A világ helyzete*-sorozat elindítása után jelent meg. Warren Buffett azonban közel sem lelkesedett ennyire a terv iránt. Ebben az időben annak a *Washington Post* Társaság igazgatótanácsában ült, amelyik a *Newsweek* kiadója is volt. Ő a magazinok világában már túl sok problémával találkozott ahhoz, hogy osztozzon az új kiadvánnyal kapcsolatos lelkesedésünkben.

Bár Warrentől nem kaptunk támogatást, folytattuk a projektet. Az indító számot 1988 januárjára vagy februárjára terveztük. A magazin első szerkesztője, Jim Gorman négy évig töltötte be ezt a pozíciót. A főszerkesztői székben Ed Ayres követte, aki a *Running Times* című folyóirat alapítója és szerkesztője volt. A *World Watch* néhány év múlva már japán és kínai nyelven és olaszul is megjelent. A *World Watch* francia és német nyelvű kiadása már az előkészítés szakaszában volt. Nem számítottunk arra, hogy a folyóirat iránt ilyen nagy lesz az érdeklődés, és nem terveztük idegen nyelveken történő kiadását. Az Intézet most ismét új utakon indult el.

A magazin lehetővé tette számunkra, hogy minden új szám vezető cikkével kapcsolatban sajtótájékoztatót tartsunk. Ezek az események is kiemelkedően sikeresek lettek. A folyóiratban lehozott cikkek közül néhány az egész világon feltűnést keltett. Az egyik legnagyobb figyelmet kapott cikkünk a *Who Will Feed China?* (Ki fogja élelmezni Kínát?) volt, mely az 1994. évi szeptember-októberi számban jelent meg. (Erről részletesebben olvashat a 10. fejezetben.).

Egy másik cikk, melyre szélesebb körökben figyeltek fel a John Tuxill által írt *Death in the Family Tree* (Halál az ember családfájában) az 1997. évi szeptember-októberi számban látott napvilágot. A szerző alapgondolata az volt, hogy a globális népességnövekedés és az

emberiség egyre növekvő volumenű tevékenységei fenyegetést jelentenek az ember legközelebbi rokonaira. A főemlősök 420 faja, köztük a csimpánzok, az egyéb emberszabású majmok és majmok, planétánk leginkább veszélybe került emlősei. A cikk megjelenését sajtótájékoztató kísérte, melyen nagyon sokan voltak–többek között hét televíziós forgatócsoport.

1990-ben, már tizenöt évvel a hátunk mögött, a *Wall Street Journal* megfogalmazását felidézve el tudtuk mondani a Világfigyelő Intézetéről, hogy „roppant sikeresek” voltunk. Kialakítottunk a közpolitikai kutatóintézet új modelljét, egy olyan szervezetet, mely részterületek tudományosan magas szinten elismert képviselői helyett roppant tehetséges, sokoldalú képzésben részesült fiatalokra támaszkodott. Ezen felül Intézetünk teljesen független volt: nem fogadtunk el támogatást sem a kormánytól, sem a vállalatoktól. És az Intézet története tovább folytatódott.

A Világfigyelő Intézet a világ vezető kutatóintézete lesz

Egy szombat délelőtt, amikor otthon dolgoztam, eszembe jutott, hogy az akkor már létező publikációk – a *Világ helyzete*-sorozat, a Világfigyelő Tanulmányok és a folyóiratok – segítségével hozzunk létre egy hatalmas adatbankot a világtrendekről. Azt is beláttam, hogy kutatóink, akik a *Világ helyzete* körülbelül első hat kötetében egy-egy témával foglalkoztak, legyen az akár a megújuló energia, a vizek állapota, az erdők, az élelmiszerellátás vagy a lakosság kérdései, már elegendő információval ismerkedtek meg ahhoz, hogy minden egyes témáról megírjanak egy-egy külön könyvet.

Igaz ugyan, hogy az Intézet működésének első évtizedében, mikor kutatócsoportunk elkezdte kiadni a *Világ helyzete*-sorozat köteteit, alapvetően új könyveket írtunk, de nem volt időnk, és nem voltak anyagi erőforrásaink, hogy további könyvek megírásával folytassuk. Ehelyett a *Világ helyzete* következő kötetére koncentráltunk. De most, hogy kutatócsoportunk 12 főre nőtt, szélesebb szervezeti adatbázisra tudunk támaszkodni. Felmerült az a kérdés, hogy ne csináljunk-e egy újabb könyvsorozatot. Annak érdekében, hogy ezt a szombat délelőtt felvetődött gondolatot alaposabban átgondoljuk, felhívtam az egyik kollégámat, Alan Durningot, aki mindössze néhány háztömbre lakott tőlem, és meghívtam egy kávéra, hogy beszéljünk meg a könyvsorozat tervét. Allan Durningnek rögtön megtetszett ez az ötlet. Később, amikor felvettem a gondolatot a többi, vezető beosztású kutatónak, számukra is vonzónak tűnt az ötlet.

Elhatároztuk, hogy az újonnan indított sorozatot Worldwatch-Norton Környezetvédelmi Könyveknek fogjuk hívni. Az 1990-es évek során tizenkét ilyen könyvet írtunk. Alan Durning írt egy könyvet a túlzott fogyasztásról *How Much Is Enough?* (Mennyi elég?), amely azonnal siker lett. Sandra Postel írta a *Last Oasis* (Az utolsó oázis) című munkát, mellyel a világ egyik legjobb vízügyi szakértőjeként alapozta meg a hírnevét. Az alig harmincesztendős David Malin Roodman a szerzője a *The Natural Wealth of Nations* (A nemzetek természetes gazdagsága) című munkának, egy olyan könyvnek, mely meggyőző módon érvelt az adóterhelés átstrukturálása mellett úgy, hogy csökkentik a jövedelmek adóterhelését és növelik a környezetvédelmi szempontból káros tevékenységek adóját. Chris Bright, magazinunk szerkesztő helyettese megírta a *Life Out of Bounds* (Az elszabadult élővilág) című munkát, mely

a legjobb létező könyv az invazív (agresszívan terjeszkedő) fajokról és arról, hogy milyen hatással vannak szerte az egész világban.

A *Worldwatch Institute* (Világfigyelő Intézet) könyveinek sikerében bámulatos volt, hogy sok könyvünket olyan, első ízben megjelenő szerzők írták, akik épp akkor fejezték be tanulmányaikat, ráadásul olyan szerzők, akik saját területükön többnyire csak alapidomával rendelkeztek. A *Wall Street Journal* megjegyezte, hogy intézetünk „szinte mágnesként vonzza magához a tehetségeket”, és feltehetőleg minden háromszáz álláskeresőből mindössze egyet vesz csak fel.

Az állásra jelentkezők között az intelligenciát, az ítélőképességet és a képzelőerőt kerestem. Persze nagyon sok tehetséges ember van, ám nem mindegyik rendelkezik jó ítélőképességgel, és még kevesebbnek van képzelőereje. Olyan jelentkezőket kerestünk, akik az egyetemen főtárgyként környezetvédelmet tanultak, vagy természettudományos tárgyból szereztek diplomát, de ezen felül nagyon jól tudtak írni.

A Világfigyelő Intézet számára eljött a rohamos fejlődés és a tehetségek különleges kibontakozásának korszaka. A sorozat minden kötetét számos nyelvre lefordították, és ezzel tovább erősítették azon erőfeszítéseinket, hogy a környezet állapotáról friss információkkal lássuk el a világot. Könyvsorozatunk számos művét díjjal tüntették ki.

Egy reggel munkába menet közben újabb ötletem támadt azzal kapcsolatban, hogyan lehet a környezettel kapcsolatos információkat még inkább hozzáférhetővé tenni: egy rövid könyvet kell megjelentetni a környezetvédelmi mérőszámokról. Társadalmunk úgy van megszervezve, hogy az a gazdasági adatokról óriási mennyiségű információt bocsásson rendelkezésre az érdeklődők számára napi és havi bontásban. Az újságok naponta 13 négyzetcentiméter lapfelületet szentelnek annak, hogy a chicagói árutőzsdén, hogyan alakul a sertés belsőségek ára–jelezve az adott nap legalacsonyabb és legmagasabb árát. Minden hónapban jelentések számolnak be az újonnan elkezdett épületek számáról, a munkavállalási adatokról és az értékesített gépkocsik számáról. Ezzel ellentétben a világ még a fontosabb környezetvédelmi adatokat sem követte részletesen nyomon.

Emelkedik-e a Föld éves átlaghőmérséklete? Mekkora a világon kifogott halak mennyisége? Milyen gyorsan nő évről-évre a szélenergiával megtermelt elektromos áram mennyisége? Mekkora a világ öntözött területeinek nagysága? Milyen állapotban vannak a Föld erdői figyelembe véve az eddig még nem tapasztalt ütemű népességnövekedést? Hogyan alakult az értékesített kerékpárok száma? Mekkora a légkör széndioxid-koncentrációja?

Még sok más területen is hiányoztak az adatok—olyanokon, ahol a világnak több adatra volt szüksége ahhoz, hogy felelősségteljes döntést tudjon hozni. Ahogy azon a reggelen a munkába tartva a problémákon töprengtem, azon is elgondolkodtam, hogy milyen formátumban kell vázolni az adatokat: a műtrágyahasználatot választottam ki olyan mérőszámként, mellyel kapcsolatban ki lehetett alakítani egy mintaszámítást. Mindegyik mérőszámnak két lapot szenteltünk: a baloldali lap egy két oszlopba szedett szöveg lesz: egy adott év leírása és elemzése a hosszabb távra visszanyúló elemzésekkel. A jobboldalon – úgy gondoltam – történelmi trendeket mutató adatsorok lesznek majd egészen 1950-ig visszamenve—feltéve, hogy ezek az adatok ilyen régi időponttól kezdve rendelkezésre állnak. Ahol pedig ez helyes, az adatoszlopot az egy főre jutó trendadatok is kísérik, hogy a figyelmet népességszám alakulására irányítsák. A lap felső jobb sarkában az adott trendet egy ábra is szemlélteti majd.

A műtrágya-feldolgozást bemutató mintaadatok esetében az alapábra a világ műtrágyatermelése 1950-től. A másodlagos ábrán olyan kulcsfontosságú országok műtrágya-felhasználása lesz látható, mint az Egyesült Államok, Oroszország, Japán és Kína.

Elvittem a minta adatsort és a többi, majdani könyvben szerepeltethető adatsor listáját a W.W. Norton Kiadóhoz. Elmondtam, hogy a *Világ helyzete*-sorozathoz hasonlóan ez a könyv is évente jelenne meg. A Nortonnál ismert szerkesztőnk, Iva Asner lelkesedett az ötletért. A Surdna Alapítványnak tetszett a könyv koncepciója, és jelentős összegű indító támogatást bocsátott rendelkezésünkre.

Az Intézet munkatársai közül Hal Kane, Chris Flavin és Ed Ayres és jómagam játszottunk kiemelkedő szerepet az adatok összeállításában. A *Vital Signs: The Trends That Are Shaping Our Future* (Nélkülözhetetlen jelzések: a jövőnket meghatározó trendek), mert ezt a címet kapta ez az évente megjelenő könyv, könyvbemutatójára 1992 októberében egy nagy látogatottságú sajtókonferencián került sor. A kötetben szereplő jelzőszámok között szerepelt a világ gabonatermelése, műtrágya felhasználása, szén-dioxid-kibocsátása, nukleáris energiatermelése, kerékpár- és gépkocsigyártása, továbbá a világgazdaság növekedése. Amikor az *Associated Press* hírügynökség környezetvédelemmel foglalkozó munkatársa, David Briscoe a sajtó részére szervezett könyvbemutatót követően megkérdezte tőlem, hogy elvihetne-e még néhány példányt a kollégái számára, már tudtam, hogy egy újabb sikerkönyv látott napvilágot.

Ezen a ponton egy sor kiadvánnyal a hátunk mögött, melyek között ott volt kettő, évente megjelenő kötetünk (*A világ helyzete* és a *Nélkülözhetetlen jelzések*), az aktuális

környezetvédelmi kérdésekkel foglalkozó Worldwatch-Norton-könyvsorozat, a kéthavonta megjelenő *World Watch* folyóirat, továbbá a folyamatosan megjelenő Világfigyelő Intézet Tanulmányok is, a kiadványok olyan roppant hatékony együttesét teremtettük meg, mellyel el tudtuk érni az egész világra kiterjedő olvasóközönségünket.

A világ helyzete-sorozat példányszáma tovább növekedett. 1992-ben az amerikai kiadás első megjelenésekor a példányszám elérte a százezret. Ez nem tartalmazta a könyv Egyesült Királyságban, Indiában és Ausztráliában megjelent további angol kiadásait. Az angol kiadást követte a könyv német és japán kiadása harmincezer, illetve húszezer példányban. *A világ helyzete, 1991* finn fordítása, ezen a nyelven az első lefordított könyvünk, rögtön a sikerkönyvek élére került.

Intézetünk tevékenysége új csúcokra jutott, amikor az ENSZ összehívta a riói Földcsúcs nevű konferenciát (Környezet és Fejlődés Konferenciát). Ez a kéthetes konferencia egy 1989 decemberében elkezdett folyamat csúcspontja volt, és előtte előkészítő megbeszélések zajlottak le az ENSZ tagállamai között. Ezek a tanácskozások vezettek el az *Agenda 21, feladatok a XXI. századra* nevű dokumentum elfogadásához, mely egy az egész világra kiterjedő és a fenntartható fejlődés előmozdítását szolgáló széleskörű akcióterv. Az riói Földcsúcs végén Maurice Strong, az esemény főtitkára az értekezletet „az emberiség történelmi pillanatának” nevezte.

Chris Flavin, Sandra Postel és jómagam írtunk egy könyvet a konferenciára *Saving the Planet* (A Föld megmentése) címmel. Mint kiderült, a mi könyvünk volt az egyetlen, mely leírta a riói Föld-csúcs előtt álló kihívásokat és potenciális célokat. Egy egynapos tájékoztató szemináriumot tartottunk, melyet a mi társszervezetünk, az Øystein Dahle és Magnar Nordehaug által vezetett *Worldwatch Norden* szervezett és finanszírozott. A Norvég Rádió újságírója és egyben Magnar Nordehaug egyik kollégája, Ketil Gravir nagyszerű moderátora lett az eseménynek. A Világfigyelő Intézet jelenlévő munkatársaihoz – Chris Flavin, Sandra Postel, Hilary French és jómagam voltunk ott az eseményen – csatlakozott Norvégia miniszterelnöknője, Gro Harlem Brundtland, aki a megnyitó beszédet tartotta; Olusegun Obasanjo tábornok, Nigéria hajdani és későbbi uralkodója; José Lutzenberger, Brazília korábbi környezetvédelmi minisztere és Japán volt környezetvédelmi minisztere, Kazuo Aichi.

Érdekes volt, hogy mire az ENSZ kitűzte a megnyitó ülés időpontját, az egybeesett a *Worldwatch* tervezett sajtó szimpóziumával. Megkértek bennünket, hogy változtassuk meg az időpontot, de ez lehetetlen volt, mivel az esemény színhelyét és a résztvevő előadókat mi már

kiválasztottuk, sőt a meghívókat is elküldtük. Így aztán az eseményt elkezdtük, és a sajtó szimpóziumot ugyanabban az időpontban tartottuk meg, mint amikor a riói Föld-csúcs megnyitója zajlott. Száztizennégy médiaszervezet több mint 17 tudósítója vett részt az eseményen–sokkal több mint a riói Föld-csúcson. Ez arra utalt, hogy a riportereket inkább érdekelte a problémák komoly megvitatása, mint a nemzeti küldöttségek meglehetősen általános szinten mozgó és nyíltan politikai beszédei. A sajtó szimpóziumon kívül kollégáim és jómagam mintegy száz interjút adtunk a Föld-csúcs ideje alatt.

A globális kérdésekkel foglalkozó kutatóintézetként, komolyan vettük azt, hogy szükség van arra, hogy kutatási eredményeinket egy az egész világban mindenütt megtalálható célközönséghez eljuttassuk. Egy kicsi, összesen harminc fős szervezetként ehhez nagyon sok segítségre van szükség. Először is a kutatási eredményeinket leginkább könyvekben kellett közzétennünk, mivel az egész kommunikációs iparágon belül a könyvkiadás az, mely olyan jól kialakított fordítói és intézményi hálózattal rendelkezik, mely a világ vezető nyelvein képes információkat továbbítani.

Az egész bolygóra kiterjedő célközönségünk elérésének második eszköze az volt, hogy szerte az egész világban jó kapcsolatot alakítottunk ki a tömegmédiákkal. Ebbe benne voltak a hírügynökségek: az Associated Press, a Reuters, a Bloomberg News, a Kyodo News, a Xinhua, a Deutsche Presse-Agentur, az Agence France, az EFE News Service, a Press Trust of India és más kisebb hírügynökségek is. A nemzeti tévétársaságokkal (az olasz RAI-jal, a japán NHK-val, a kínai CCTC-vel, a vezető amerikai csatornákkal és olyan vezető nemzetközi tévé, illetve rádióállomásokkal is, mint amilyen CNN, a BBC és az Amerika Hangja /VOA/) is szorosan együttműködtünk. Az utolsó két szervezet több nyelven sugározza adásait, mivel az egész világ közönségének elérésére törekszenek.

A sajtókonferenciákkal kapcsolatban egy dolgot nagyon korán megtanultam, mégpedig azt, hogy nagyon hasznos jó ételeket felszolgálni sajtó ebédeinken. Intézetünk nemcsak az élenjáró kutatásairól, hanem ízletes ételeiről is híressé vált. Ha már annyi erőfeszítést és fáradozást vittünk bele a kutatásainkba, akkor már annak a kis pótlólagos pénzkiadásnak, amit egy első osztályú vendéglátó cég megbízása jelentett, óriási volt a hozama.

Az, hogy Intézetünk Washingtonban volt, nagy előnnyel járt, mert itt voltak a világon a legjobb külföldi újságírók–egyszerűen a hely politikai fontossága miatt. Az újságírók nagy vágya az, hogy egyszer washingtoni tudósítónak nevezzék ki őket. Nemcsak az Egyesült Államok kormányzati tevékenysége, hanem a Világbank és az IMF is idevonzza a sajtót.

Washington tényleg nagyszerű hely ahhoz, hogy az ember leüljön az ideküldött, vezető hírügynökségeknek dolgozó tudósítókkal egy munkaebédre.

Az 1990-es évek közepére sajtófigyelő szolgálatunk minden munkanapon körülbelül negyven velünk foglalkozó cikket gyűjtött ki, noha csak a legfontosabb országok kiemelkedő lapjait és magazinjait szemlélte. Hírnevünk és vezető szerepünk az első osztályú politikai elemző intézetek között abban tükröződött, hogy a médiák szerte az egész világban odafigyeltek ránk. Ez az oka annak, hogy a *Worldwatch Institute* lett a világ médiákban leggyakrabban idézett kutatóintézete, és ez magyarázza meg, hogy a világ három nagy elektronikus médiahálózata, a BBC, a CNN és az Amerika Hangja (VOA) publikációinkat gyakran egyértelmű dicséretben részesítette.

Minden év elején elutaztam Európába, hogy részt vegyek a *Világ helyzete* különféle nyelveken megjelenő fordításainak könyvbemutatóin. Utazásaim során rendszeresen megálltam Brüsszelben, ahol régi barátom, Frank Schwalba-Hoth, volt német európa parlamenti képviselő általában megszervezte számomra, hogy beszámolót tarthassak az európai parlament brüsszeli épületében. 1992-ben személyes szívességet kértem tőle: segítsen megtalálni nekem felmenőim délkelet-németországi faluját és a német rokonaimat. A Berli Fal 1989-ben omlott le, és a német újraegyesítést 1990 októberében véglegesítették. Ez volt az első lehetőségem, hogy megtaláljam rokonaimat. A Schmidt- (Smith-) család három férfisarja 1852-ben vándorolt be Amerikába. A negyedik és legfiatalabb fiútestvér otthon maradt, hogy gondját viselje szüleinek. Az utóbbi személy két leszármazottja szintén kivándorolt: az egyik 1880-ban a másik 1922-ben. Marion húgom, családunk családeredet-kutatója egy kelet-németországi falut, Frankenhauset azonosította be, és családunk német ágának utolsó ismert címét is felkutatatta.

A Fizikusok Nemzetközi Társasága a Nukleáris Háború Megakadályozásáért nevű szervezet, melynek nukleáris leszerelésért végzett tevékenységét béke Nobel-díjjal ismerték el, meghívott berlini konferenciájára előadást tartani. Mivel programom megtervezésében bizonyos akadályokkal szembesültem, végül is úgy adódott, hogy a konferencia esti megnyitóján Willy Brandt, volt német kancellár és a béke Nobel-díj 1971. évi nyertese, után tartottam meg az előadásomat. Brandt megtartotta a beszédét, és arra számítottam, hogy ezután elhagyja a konferenciát, de nagy meglepetésemre maradt, hogy meghallgassa előadásomat.

A fizikusok társaságának elnöke meghívta Willy Brandt-t és engemet is egy közeli vendéglő kicsi különtermébe. Magam sem hittem volna, hogy Brandt akkora hatást gyakorol rám, de gyorsan világossá vált, hogy egy olyan szilárd jellemű személyiség társaságában

vagyok, aki erős vezetői képességekkel rendelkezik. Emlékeztem arra, hogy Brandt a náci általi esetleges letartóztatás elől menekült Németországból Norvégiába, és megkérdeztem tőle, ismeri-e Gro Harlem Brundtlandot, aki háromszor lett Norvégia miniszterelnöke. Brandt igennel felelt, mivel Brundtland édesapja a náci ellen küzdő ellenállási mozgalom tagja volt, és az ellenállásnak néha a Brundtland-házban volt találkozója: akkor Gro még a házban szaladgáló kislány volt. Tehát Brandt elmondta, hogy azóta találkozott már Groval, de nem nagyon volt kapcsolatban vele. (Mikor később Gronak megemlékeztem Willy Brandt házukban tett látogatásait, akkor nagyon eleven emlékezett Brandtra, és rájött arra, hogy a nem sokkal korábban kiadott önéletrajzában elfelejtett erről írni.)

Másnap reggel Frank és én a Tübingia szövetségi tartományban lévő Frankenhausembentünk egy régi orosz Ladán, melyet Frank a Greenpeace-től kért kölcsön. Nem sokkal dél után értünk oda. Elmentünk az egyetlen rendelkezésünkre álló címre, ahol egy ott élő asszonytól megtudtuk, hogy nem ismeri a Schmidt-családot, viszont tudja azt, hogy az az asszony, aki néhány háztömbbel arrébb lakik, gyerekkori játszótársa volt valakinek, aki itt élt. Megtaláltuk az illetőt, aki aztán tovább irányított bennünket valaki máshoz, aki meg egy újabb személyhez küldött bennünket, és így tovább. Este 10-kor telefonon sikerült elérnem a másodunokatestvéremet, Elke Gessnert és férjét, Uwe Gessnert. Tizenhét mérföldre, északkeletre Frankenhausemtől Sangerhausen városában éltek. Megegyeztünk abban, hogy másnap reggel a Frankenhausen bájos főterére néző szálloda földszintjén található vendéglőben fogunk találkozni. Frank és én ebben a szállodában laktunk.

Frank és én is a világ lelegserebb öltözködésű emberei közé tartoztunk, de Elke és Uwe úgy voltak felöltözve, mintha templomba készültek volna. Míg minekünk egy lerobbant Ladánk volt, ők egy új Peugeot-ban ültek. Elke szájszabész, Uwe pedig mérnök volt. Látszott, hogy a Kelet-Németországban mindenütt jelenlevő szegénység nem érint mindenkit.

Elke és Uwe először gyanakvók voltak, és joggal lehettek azok, éppúgy, mint bárki más, aki a kelet-németországi rezsimben élt. De ahogy beszélgettünk, információkat cseréltünk egymással és megnéztük a fotókat, melyeket valaki már nagyon régen megküldött nekik, nyilvánvaló lett, hogy én Elke távoli rokona vagyok. Szerencsére Elke és Uwe jól beszéltek angolul. Kávéztunk, egypár órát beszélgettünk, aztán együtt ebédeltünk. Később, a helyi temetőben és a falu környékén tett séta után, visszamentünk velük Sangerhausenban lévő otthonukba, és mielőtt elindultunk volna a berlini repülőtérre, kaptunk még egy kávét, és Elke megkínált minket saját maga készíttette süteménnyel.

Az azóta eltelt időben családjaink különböző tagjai, beleértve ebbe Mariont és férjét, Bobot, Carl öcsémet és feleségét, Mary Lou-t és Carl unokáit, Leslie-t és Allisont is, kölcsönösen felkeresték egymást. Elke és Uwe életükben először eljöttek Amerikába, hogy részt vegyenek a hatvanadik születésnapomon. Kollégám, Reah Janise meglepetéspartit szervezett számomra, melyet a Cosmos Klub nagy báltermében tartottak, az irodánktól mindössze néhány saroknyira. Összebeszélt Scott McVay-jel, a Geraldine R. Dodge Alapítvány vezetőjével, hogy valami trükkel csaljon el az eseményre. Reah Janise a világ minden tájáról meghívott vendégeket. A partin jelen volt Edgar Lin Tajvanról, Alfred von Liechtenstein herceg, Bruce Babbitt amerikai belügyminiszter, a színész Eddie Albert, Jim Davis, kollégiumi társam a Rutgers Egyetemről, továbbá olyan egész életre szóló barátok, mint Tom és Joanne Trail. Jelen voltak a partin a fiam, a lányom, az öcsém és a felesége, húgom és férje és azok az ismerősök, akikkel már egy negyedszázada fociztam együtt. És még rajtuk kívül is sokan eljöttek. Az elkövetkező néhány hétben szinte sokkos állapotban voltam.

Ebben az időben Elke Gessner lánya, Christine orvostanhallgató volt, és lányom Brenda pedig nemrég kapta meg az állatorvosi diplomáját. Nem sokkal ezután Christine és a vőlegénye meglátogatta a lányomat és családját Colorado államban lévő farmjukon, és elragadtatva látták, hogy Brendáéknak tényleg vannak lovaik, és pont úgy, ahogy az a western filmekben látható, a segítségükkel terelik össze a szarvasmarha csordát.

Amikor könyvbemutatón járok Berlinben, Elke és Uwe kijönnek elém a repülőtérre vagy a pályaudvarra, vagy ugyanabban a szállodában szállnak meg, mint én. Általában be is szoktak ülni az előadásaimra és sajtókonferenciáimra, és ha a német politikai vezetőkkel munkaebéden találkozom, akkor őket is meghívom.

Eddig családuknak csak egyetlen ágát sikerült Európában felkutatnunk, anyai nagyapám felmenőit. Marion húgom jelenleg is dolgozik, hogy a további három felmenői ágat is felkutassa: a Brownok angolok, a Cainok skótok és a Gallaherek pedig írek.

Amikor előadásokra hívnak, az mindig érdekes, de néhány meghívás számomra azért kivételes, mert, mint már említettem, ilyenkor a történelemmel találkozom. 1990-ben felkértek, hogy a Massachusetts államban lévő Springfield városában található Nyugat-Új-Angliai Egyetemen tartsak előadást. A tanári kar részéről meghívóm Michael Meeropol volt. Miután elhagytam az egyetemet, megtudtam, hogy Michael Meeropol Julius és Ethel Rosenberg idősebbik fia. Édesapját és édesanyját 1953-ben kémekként végezték ki; őt és öccsét a

Meeropol-család nevelte fel. Michael a közgazdasági kar oktatójaként vezető szerepet játszott környezettudatosság emelésében.

Körülbelül ugyanebben az időben történt, hogy amikor Frankfurtban jártam a *Világ helyzete* német fordításának könyvbemutatóján, a Fischer Könyvkiadó hat embert meghívott ebédre az egyik helyi vendéglőbe. Már ott ültünk a vendéglőben, amikor egyszer csak kerékpáron megérkezett a hatodik meghívott is, és néhány méterrel arrébb leállította a kerékpárját – a vendéglőnek volt egy szabadtéri része is –, majd csatlakozott hozzánk. Úgy tűnt, hogy azt mondta, hogy Daniel Cohn-Bendit hívják, tehát ugyanaz a neve, mint annak a francia egyetemi hallgatónak, aki a Charles de Gaulle bukásával csúcspontjára jutó francia diáklázadást vezette. De hát ez lehetetlen – gondoltam – hiszen Cohn-Bendit francia, de most Németországban vagyok.

Megkérdeztem: „Maga Daniel Cohn-Bendit, a „Vörös Danny”? (Tudniillik, a sajtóban csak így emlegették.) Az illető igennel felelt, majd elmagyarázta nekem, hogy azóta Németországba költözött, és bevásztották a frankfurti Városi Tanácsba. Később pedig a Német Zöld Párt európa parlamenti képviselője lett, és most csak „Zöld Dannyként” emlegetik. Amikor az Európai Zöld Párt 2006-ban Helsinkiben tartotta meg az éves konferenciáját, Kohn Bendit készítette velem azt a videó interjút, melyet feltöltöttek a párt honlapjára.

Egy másik alkalommal, amikor *A világ helyzete, 1991* könyvbemutató-túráján voltam, François Mitterrand francia elnökkel folytattam beszélgetést egy késő délutáni órán az irodájában, és az íróasztalán lévő telefon villogó sárga fény kíséretében megszólalt. Az elnök rápillantott a telefonra és ezt mondta: „Jobb ha ezt a hívást felveszem.” Aztán odament a telefonhoz, és kb. fél percet beszélt franciául, majd visszajött, leült és ezt mondta: „Bush elnök volt. Megkértem, hogy 15 perc múlva hívjon vissza.”

Másnap, amikor az újságokat olvastam, rájöttem arra, hogy beszélgetésük valószínűsíthető témája az a közös nyilatkozat lehetett, amelyen épp akkor dolgoztak, és amelyben arra válaszoltak, hogy Szaddám Husszein megtagadta, hogy az ENSZ nukleáris fegyverzetellenőrei inspekcióik során helikoptereket használjanak. Bush és Mitterrand azt mondta, hogy nem fogják tétlenül nézni, hogy Szaddám Husszein gúnyt űzzön az ENSZ-ből.

A történelmi eseményekkel való szembesüléseim során néha Hollywood sztárjaival találkoztam. 1996-ban egyike voltam azoknak, akiket a Villanova Egyetem James Earles Jones-szal együtt avatott díszdoktorává. A fogadás alatt megkérdeztem a színésztől, milyen volt a családja. Megtudtam, hogy Michiganben nőtt fel, a nagyanyja farmján nevelkedett, és

orvostudományi előkészítőre járó diákként iratkozott be a Michigan Egyeteme. Aztán az egyetem utolsó évében felismerte, hogy nagyon nagy valószínűséggel besorozzák majd a hadseregbe, és Koreába küldik. Mielőtt ez bekövetkezik, szeretett volna valami mulatságos dolgot csinálni, tehát beiratkozott egy drámaiskolába. Valószínű, hogy a világ egy jó orvost vesztett el személyében.

Eközben a Világfigyelő Intézetben minden jól haladt. Az 1960-as évek közepére mintegy huszonöt nyelven már 159 könyvre és magazin kiadására kötöttünk szerződéseket. És ezek közül csak két kiadványnak fizettük mi a kiadási költségét: a Világfigyelő Sorozat és a *World Watch Magazine* (Világfigyelő Magazin) angol kiadásairól van szó.

Az egyik kérdés, melyet állandóan feltettem magamnak az volt, hogy vajon volt-e piaci értéke kutatásaink eredményeinek. Az emberek mindig elmehetnek egy támogatóhoz, és azt állíthatják, hogy kutatási eredményeik értékesek a társadalom számára. De tényleg azok voltak-e? Ahhoz, hogy nyugodtan tudjak így érvelni, előbb meg kellett győződnöm arról, hogy olyan termékeket hozunk létre, melyeket az emberek megvesznek.

Az Intézet indulása óta arra törekedtem, hogy kiadványainkat értékesítsük, hogy költségvetésünk minél nagyobb részét mi tudjuk fedezni. Működésünk első teljes évében a kiadványaink értékesítéséből, a jogdíjakból és a szerző honoráriumokból befolyt árbevételünk működési költségeink mintegy 8 százalékát tette ki. A következő esztendőben ez az arány 15 százalékra, majd a később következő években 19, 29, 37 és 46 százalékra emelkedett. Aztán az árbevételeink meghaladták a működési költségeink 50 százalékát, és 1992-re 65 százalékos értéket értek el.

Amikor 2000-ben lemondtam a Világfigyelő Intézet elnöki pozíciójáról, az Intézet első 26 évére úgy tudtam visszatekinteni, mint egy olyan időszakra, melyben a szerzői díjakból, értékesítésből és előadásokból befolyt árbevételeink kiadásaink 51 százalékát fedezték. A legtöbb közpolitikával foglalkozó kutatóintézet esetében ez az arány 2-5 százalék között mozog. A Világfigyelő Intézet valami olyanra volt képes, amire – tudomásom szerint – korábban sem és azóta sem volt képes egyetlen közpolitikai intézet sem: költségvetésének több mint 50 százalékát saját kutatási eredményeit közlő kiadványok forgalmazásából fedezte.

A Világfigyelő Intézet sok vonatkozásban személyiségem intézményi tükröződése volt. Ez azt jelentette, hogy nemcsak a kutatás mellett, hanem a kutatási eredmények elterjesztése mellett is elkötelezett volt, tehát valami olyasmi mellett, ami a *Man, Land and Food* (Az ember, a termőföld és az élelmezés) című munkámmal kezdődött 1963-ban.

Személyiségvonásaim azzal is rányomták bélyegüket az Intézetre, hogy az kizárólag rendszerszemléletű kutatásra koncentrált, és erős elkötelezettje volt a hatékonyságnak. Megszállottja voltam a hatékonyságnak, és ez többek között azt jelentette, hogy a munkaértekezletek számát a minimálisra csökkentettük, és nem adtunk ki éves jelentést az Intézet tevékenységéről. Továbbá, mint ezt már korábban megemlítettem, nem volt szükségünk külön költségvetési szakemberre. Az Intézet részére anyagi támogatást nyújtók egyszerre csodálták és nagyra is becsülték, hogy a munkatársak száma alacsony. Hogy egyszerűen fogalmazzam meg a dolgot: ugyanaz a vállalkozói ösztön jellemezte a tizenévesként elindított paradicsomtermelő vállalkozásomat, mint ami aztán a Világfigyelő Intézet életét formálta.

Az Intézet hatékonyságának második forrása az volt, hogy nemcsak az ügyvezető igazgatója voltam az Intézetnek, hanem főállású kutatója is, továbbá teljes egészében az én feladatom volt a támogatások megszerzése. Reah Janise Kauffman, aki az asszisztensem és a speciális tevékenységek igazgatóhelyettese volt, szintén több feladatot látott el, többek között az egész világra kiterjedő publikációs hálózatunk menedzselését. Velem együtt ő is rendkívül fontosnak tartja a hatékonyságot, és ezenkívül a programok, beleértve ebbe a kiterjedt utazásaimat is, megszervezésének és időzítésének rátermett szakértője. Ha segítségre volt szükségem, például egy cikk vagy egy könyvfejezet számítógépbe való beírására, mindig számíthattam rá.

Vezetőként az Intézet működésének gyakorlatilag minden vonatkozásáról rendszeres jelentéseket kértem, beleértve ebbe a közvetlen promóciós megkereséseket, a kiadványok értékesítéséből, a jogdíjakból, az előfizetésekből és a szerzői honoráriumokból származó árbevételt is. Egy másik általam nagyon figyelmesen követett jelzőszám az volt, hogy hány főiskola, illetve egyetem használta a kurzusain a *Világ helyzete* kiadványsorozat köteteit. A kilencvenes évek során az alábbi könyveinket is széles körben alkalmazták egyetemi és főiskolai kurzusokon: *Saving the Planet* (A Föld megmentése), *How Much is Enough?* (Mennyi fogyasztás elég?), *Last Oasis* (Az utolsó oázis) és a *Who Will Feed China?* (Ki fogja élelmezni Kínát?).

Az évszázad végére szilárd helyet vívtunk ki magunknak a világ legszélesebb körökben és leggyakrabban idézett kutatóintézeteként. Nem létezett más kutatóintézet, mely akár távolról a közelünkbe ért volna, mivel rengeteg könyvkiadót és tömegmédiát vontunk be abba, hogy terjessze kutatási eredményeinket. A *Worldwatch Institute* (Világfigyelő Intézet) lett a környezetvédelmi elemzések és információk elsősorú forrása szerte az egész világban.

Ez persze nem jelenti azt, hogy mindenki egyetértett azzal, hogy hangsúlyt helyeztünk a környezetvédelmi problémákra. Kritikusaink közül a legtöbb a szélsőjobb felől érkezett. Azokban az években, amikor a Tengerentúli Fejlesztési Tanácsban (ODC) és a Világfigyelő Intézetben dolgoztam, két legfontosabb kritikusom a Hudson Intézetben dolgozó Herman Kahn és a Heritage Alapítványban dolgozó Julian Simon volt. Mindketten kételkedtek abban, hogy vajon indokolt-e, hogy a Világfigyelő Intézet ilyen sokat foglalkozik a környezet pusztulásának és az erőforrások kimerülésének kérdésével. Úgy vélték, hogy ezt a két problémát jelenleg is megoldják a technika és a piac reakciói. A közgazdász, Julian Simon a *The Ultimate Resource* (A végső erőforrás) című könyvében amellelt érvelt, hogy a világnak nem családtervezési programokra, hanem a több emberre van szüksége. Számára az emberek jelentették a „végső erőforrást”.

Julian Simon nemcsak, hogy nem értett egyet azzal, amit írtam, hanem – úgy tűnik – bosszantotta, mennyire sokat tudósít a sajtó a munkáimról. Egyik beszédében kifejtette, hogy nézeteim „szöges ellentétben állnak az agrárgazdaságtan fősostrával. Lester Brown mégis ennek a tudományágnak leggyakrabban idézett szerzője. Hogyan lehetséges ez? Hogyan lehetséges, hogy Lester Brownra és kollégáira az egész nemzet odafigyel?”

Sosem töltöttem azzal az időmet, hogy válaszoljak Julian Simon érveire. Kent McDougal, *Los Angeles Times* újságírója megjegyezte: „Noha Julian Simon kérdése költői kérdés, de a válasz minden bizonnyal az, hogy a Világfigyelő Intézet kiadványai, a kiadványok formája és reklámozása – különösen az újságírók számára – rendkívül vonzó.”

A világ helyzete sorozatnak köszönhetően számos érdekes látogató keresett fel bennünket az Intézetben. 1997 elején a német környezetvédelmi minisztérium vette fel velünk a kapcsolatot Washingtonban. Jelezték, hogy Angela Merkel Washingtonban jön, és szeretne velünk is találkozni. Találkoztam is vele egy napon, a késő délutáni órákban, a Watergate Szállodában. Kötetlen hangvételű, sok problémát érintő nagyszerű beszélgetésre került sor a világ környezetvédelmi kérdéseiről, mely majdnem két órát tartott. Merkel később írt egy könyvet a világ környezetvédelmi helyzetéről, melyben nagymértékben támaszkodott a megbeszélésünkre. Nyolc évvel később Angela Merkel Németország kancellárja lett.

Merkel politikai karrierje üstökösként ívelt fel, és sok szempontból egyedülállónak volt mondható. Először is Kelet-Németországban született, és fizikából szerzett doktori fokozatot. Jelen sorok írásakor már hét éve kancellár és erőskezű vezető nemcsak Németországban, hanem a nemzetközi porondon is, ahol minden területen kiemelkedő szerepet játszik, kezdve

azon, hogy hogyan alakuljon Európa szerepe a világban, egészen addig a vitáig, hogy hogyan lehet kezelni az európai valutaválságot.

Eljött az az idő, amikor elkezdtem azon gondolkodni, hogy hogyan alakuljon a sorsom. 1999-ben elértem a szokásos nyugdíjkorhatárt, a 65 évet, és nekifogtam annak, hogy átgondoljam, mi lesz Világfigyelő Intézettel, ha már nem vagyok jelen. Azt gondoltam, hogy az egyik olyan dolog, ami megerősíti az Intézet hosszú távú kilátásait, egy tőkealapítvány felállítása, de ehhez viszont át kell alakítani az Intézet igazgatótanácsát, melybe pénzügyi háttérrel rendelkező és segíteni képes embereket kell bevonni.

Ahogy elindultunk ebbe az irányba, az igazgatótanács néhány tagja nagyobb beleszólási jogot kért magának az Intézet vezetésébe, mint amit én kész voltam megadni. Az igazgatótanácsban kialakult új helyzet és az a tény, hogy az Intézet munkatársai is nagyobb beleszólási jogot kértek a vezetésbe, abban a törekvésben egyesült, hogy leváltsanak az Intézet elnökségi posztjáról. Eleinte azt gondoltam, szembe fogok szállni ezzel a szándékkal, de hatvanhat éves voltam, és úgy döntöttem, nem érdemes ezt a harcot megvívnom.

A döntésem előtti esztendőkből időről-időre feltettem magamnak a kérdést, hogy vajon a Világfigyelő Intézet túl fogja-e élni a távozásomat. Eltöprengtem azon, hogy nem teremtettem-e egy annyira az érdeklődésemet, képességeimet és személyiségeimet kifejező szervezetet, hogy az Intézetet, az akkori formájában, bárki másnak nehéz lesz fenntartania.

Nagyon lehangoló volt arra gondolnom, hogy már nem fogom irányítani azt a szervezetet, melynek életem huszonhat, rendkívül sok munkával telezsúfolt évét szenteltem. De azt is tudtam, hogy a Világfigyelő Intézetet nem fogom tudni örökké működtetni. Már pályafutásom kezdetén megfogadtam, hogy mindig készen állok a teljesen új kezdésre, ha erre szükség lesz.

A Világfigyelő Intézet jelenleg is működik, jelenleg Robert Engelman rátermett vezetésével, ám sokkal kisebb szervezettel és kevesebb kiadvánnyal, melynek zömét külsősök írják. A *World Watch* magazin már megszűnt, és már nem adnak ki jelenlegi témákról szóló monográfiákat.

A Világfigyelő Intézet igazgatótanácsa felajánlotta nekem, hogy legyek az elnöke, és maradjak Intézetben teljes állású kutatóként. Az ajánlat második része bizonyos mértékig vonzó volt számomra, hisz azt jelentette, hogy teljes egészében a kutatásnak tudtam szentelni magamat, és nem kellett többé az irányítás, a munkaerő-felvétel és a források biztosításának

terheit magamra vállalnom. Azt a luxust, hogy csak a kutatásaimmal kelljen foglalkoznom, már huszonhat éve nem ismertem.

Ez a megállapodás azonban csak 2001-ig tartott–körülbelül éppen csak egy évet. Túl sok ötletem volt: és nemcsak a kutatási témákkal, hanem az új kutatás alapján létrejövő eredményekkel, illetve azzal kapcsolatban is, hogy hogyan tegyük ismertté az új információkat. Eljött egy új szervezet megalapításának ideje. Reah Janise Kauffman egyetértett ezzel a helyzetértékeléssel. Elkezdtünk tehát irodát keresni annak a kutatóintézetnek, melynek neve *Earth Policy Institute* (Földpolitikai Intézet) lett. De mielőtt ennek az intézetnek a történetéről ínék, még be kell számolnom egy másik történetről is.

1994-ben írtam egy cikket a *World Watch* szeptember-októberi számába az alábbi címmel *Who Will Feed China?* (Ki fogja Kínát élelmezni?). A cikkel foglalkozó, augusztus végén megszervezett sajtóértekezlet nyomán viszonylag kevés újság tudósított írásomról. Amikor azonban a cikk a hétfőn ismét megjelent a *Washington Post* „Kilátások” című rovatában „Hogyan éhezetheti ki Kína a világot?” címmel, ez már Pekingben politikai vihart kavart.

A válasz hétfő reggel kezdődött egy a kínai mezőgazdasági minisztériumban tartott sajtókonferenciával, melyen Wan Baorui miniszterhelyettes bejelentette, hogy Kína hivatalosan nem ért egyet elemzésemmel. Azt állította, hogy 2025-re majdnem meg fogják kétszerezni a gabonatermelésüket, és így nem lesz gond megemelkedett élelmiszerszükségletük fedezésével.

Igaz, tudatában voltam annak, hogy a kínaiak érzékenyen kezelik azt a kérdést, hogy egy napon nagy mennyiségben kényszerülhetnek gabonát importálni, azt azonban nem ismertem fel teljesen, hogy ez az érzékenység mennyire mély. Mindössze harminchárom esztendő telt el az 1959-61-es időszak hatalmas éhínsége óta, amely a „Nagy Ugrás” politikájának nyomán következett be. A „Nagy Ugrás” Mao Ce-tung rosszul átgondolt nemzeti kezdeményezése volt, mely Kína gyors iparosodására törekedett. Többek között többszáz ezer „népi kohót” építettek, acél előállítására céljából, de kiderült, hogy az így készített acél használhatatlan. A kohók és a szén- és ércbányák megépítésére annyi munkaeőrt vontak ki a mezőgazdaságból, hogy a gabonatermelés meredeken zuhanni kezdett, és ennek következtében mintegy 36 millió kínai halt éhen. A pekingi vezetők ennek, az ember által kiváltott hatalmas éhínségnek voltak a túlélői.

Nem kétséges, a kínai nemzettudat súlyos sérülést szenvedett el emiatt a pusztító éhínség miatt olyan mélységekben, hogy azt el sem tudjuk képzelni. Lélektanilag nehéz volt elfogadni azt a bizonytalanságot, ami abból fakadt, hogy adott esetben az élelmiszerellátás egy részét a külvilágból kell fedezni. Ez politikai szempontból is tabutéma volt. A szüntelen ismételt állítás az lett, hogy Kína mindig is ellátta magát élelmiszerrel, és ez mindig is így marad.

Aztán a dolgok egészen november elejéig lecsendesedtek, amikor Tokióban voltam, hogy átvegyem Japán Kék Planéta Díját. Ottani tartózkodásom során a Reuters hírügynökség tudósítója, Eiichiro Tokumoto megkért arra, hogy fejtsem ki alaposabban Kína élelmiszer-

kilátásaival kapcsolatos elemzéseimet. Részletesebben elmondtam, miért valószínűsíthető, hogy Kína élelmiszerellátása nagy részének biztosításában erősebben fog függni külvilágtól. A beszélgetésünkről szóló írás felkerült a Reuters tudósításai közé, és eljutott Kínába is.

Nem sokkal ezután a pekingi Kínai Tudományos Akadémia egyik kutatójának, Hu An'gang a tollából egy cikk jelent meg a *China Daily*-ben. Elemzésem hiteltelenként és nem tudományosként elutasítva, Hu eléggé büszkén és helyesen mutatott rá arra, hogy a modern Kína 1949. évi megalakulása óta drámai javulás következett be a gabonatermelésben. Elfogadta a gabonafélék iránti kereslet (népesség és a kereslet növekedése által okozott) emelkedésével kapcsolatos előrejelzésemet, de elutasította a gabonatermeléssel kapcsolatos, sokkal kevésbé optimista prognózisomat. Legfontosabb érve az volt, hogy Kína hatalmas lehetőségekkel rendelkezik gabonatermésének növelésére, és én ezt alábecsülöm.

Ami teljesen megzavarta a kínaiakat, az az volt, hogy egy Kínán kívül tevékenykedő szakember, aki nem volt Kína-szakértő, aki nyilvánvalóan nem látta a kínai mezőgazdaságot, ilyenfajta előrejelzésre volt képes. De elemzésem és előrejelzésem nem a semmiből keletkezett. Már évekkel korábban feltűnt nekem egy a gabona kínálat-keresleti egyenlegében bekövetkező jellegzetes trend az olyan országokban, melyek már az iparosítás időszaka előtt is sűrűn lakottak voltak. Ez a trend először Japánban, majd röviddel ezután Dél-Koreában és Tajvanon zajlott le.

Ahogy felgyorsul az iparosodás, a jövedelmekkel együtt egyre nő a gabona iránti kereslet. A folyamat elején, a mezőgazdasági termékek piacának növekedésére reagálva, a gabonatermelés is emelkedni kezd, ám ez a növekedés két okból is rövid ideig tart. Az első ok: az iparosodás földterületeket vesz igénybe: földterületekre van szükség a gyárak és raktárházak felépítéséhez, és még több földre van szükség az iparosodásra jellemző utak, országutak és parkolóhelyek megépítéséhez. E földterületek elvesztése mezőgazdasági művelés alatt lévő területek nagyságának folyamatos zsugorodásához vezet.

A második ok: ahogy az ipari bérek emelkednek, az emberek egyre nagyobb számban vándorolnak a vidéki területekről a városokba. Ezeken a sűrűn lakott területeken – a gabonából való önellátásra törekedve – a többszörös aratást már a maximálisan lehetséges mértékig kihasználták. De a termelés intenzitásának növelése szükségessé teszi, hogy a munkaerő vidéken bőségesen álljon rendelkezésre. Elég mezőgazdasági munkásra van szükség a termés gyors betakarításához, majd a talaj előkészítési munkákhoz és az ültetéshez. Olyan országokban, ahol gazdaságok nagysága viszonylag kicsi volt, az iparosodás idején meglévő,

szélesen elterjedt többszörös aratási rendszer fennmaradása attól függött, hogy volt-e elegendő munkaerő. Ennek az alapvetően fontos vidéki munkaerő-állománynak az elvesztése katasztrofálisnak bizonyulhat. Japánban például 1960-ban átlagban egy holdra még 1,4 aratás jutott, míg napjainkban az egy hold termőföldre jutó évi átlagos aratások száma alig egy aratás. Ahogy a kereslet növekedésével párhuzamosan csökken a termelés, az importfüggőség az egekbe szökik.

Japánban, Tajvanon és Dél-Koreában csak idő kérdése volt, hogy mindhárom ország gabonaszükségletének 70 százalékát már importból fedezze. Mindhárom ország gyakorlatilag önellátó volt az alapélelmiszernek számító rizs esetében. De ezek az országok majdnem az összes búzát és a gyorsan növekvő lábasjóság- és baromfitenyésztéshez szükséges kukoricát is behozatalból fedezték. Ezeket az egymás után következő folyamatokat, amelyek az iparosodás kezdete előtt sűrűn lakott országokban a gabonafélék tekintetében fennálló majdnem teljes önellátástól elvezetnek a súlyos importfüggőséghez, a „Japán-szindrómának” neveztem el.

Majdnem elkerülhetetlen volt, hogy ezek a folyamatok Kínában is kialakuljanak. Kína Japánnál ugyan sokkal nagyobb ország, de 1,3 milliárdos lakosságából 1,2 milliárd a keleti és déli tartományokban él, amelyek az ország földrajzi területének kevesebb, mint felét teszik ki. Kína többi része, ezek hegyes területek, illetve sivatagok, gyéren lakott.

1988-ban megküldtem a Világfigyelő Intézet sorozatában megjelent *The Changing World Food Prospect (A világ élelmiszerellátásának változó kilátásai)* című írásomat régi barátomnak, Lin Zixinnek, aki Kína Tudományos és Technikai Információs Intézetét vezette. A közlemény, többek között, foglalkozott a Japán-szindrómával és azzal, hogy mennyire alkalmazható ez az elmélet Kínára. Az volt a célom, hogy felhívjam az ország vezetőinek figyelmét arra, hogy a gabonaimporttól való függőség óriási mértékben megnőhet. De a magas rangú pártvezetők csak azzal foglalkoztak, hogy Kína a lehető leggyorsabban ipari hatalom legyen, és nem nagyon érdeklődtek a lehetséges importfüggőség problémája iránt.

Az 1978. évi gazdasági reformokat követően, a kínaiak átalakították mezőgazdaságukat, és átálltak a nagy kormányzat által koordinált termelési egységekről a „háztartásokat felelősséghez juttató rendszerre”: ez a megközelítés azt jelentette, hogy a nagy mezőgazdasági termelősövetkezeteket feloszlatták, és a családoknak adtak bérbe kisebb földeket. Ezzel egy időben a kormány a gabonafélék beszerzési árának nagyon jelentős megemelésével megerősítette a mezőgazdaság támogatását. Kína gabonatermése ezen kezdeményezések

nyomán 1977 és 1984 között ötven százalékkal emelkedett. Ez a figyelemre méltó teljesítmény a felvilágosult mezőgazdasági politika eredménye volt.

De a mezőgazdasági termelés megemelkedését követően Peking már nem szentelt akkora figyelmet az élelmiszerellátásnak, és újra az iparosításra összpontosított. Ha három kisebb szomszédjának útját bejárva, Kína is végül gabonaszükségletének legnagyobb részét importból fedezné, akkor ez feszültséget okozna a világ export számára rendelkezésre álló gabonaellátásában. Míg a világ egy Japánhoz hasonló nagyságú és mintegy 120 millió lakosú ország gabonaszükségletének 70 százalékát képes fedezni, hasonló mértékben biztosítani egy 1,2 milliárd lakóval rendelkező ország ellátását, nagyságrendekkel nagyobb kihívást jelentene.

A *World Watch*-ban megjelent cikkem nagyobb feltűnést keltett, mint bármely más írásom. Azonkívül, hogy az Intézet öt nyelven (angolul, a tajvani olvasók számára kínaiul, japán nyelven, németül és olaszul) kiadott magazinjában napvilágot látott, rövidített formában a világ vezető újságjai is lehozták, többek között a *Washington Post*, a *Los Angeles Times* és az *International Herald Tribune* is. Mind a *Los Angeles Times*, mind a *New York Times* eladta a közlés jogát más újságoknak is. A jelentéssel foglalkozó további jelentős hírügynökségek és újságok közül meg kell említenem az *Associated Press*-t és a *Wall Street Journal*-t is (ideértve annak Ázsiában megjelenő kiadását is).

1995 februárjában Oslóban vettem részt és mondtam beszédet a környezetvédelmi miniszterek nemzetközi tanácskozásán, melynek házigazdája Norvégia miniszterelnök-asszonya, Gro Harlem Brundtland volt. Előadásomban meghatároztam a fenntartható fejlődés fogalmát, azt a folyamatot, melynek során a jelen szükségleteit úgy elégítjük ki, hogy nem veszélyeztetjük a jövő generációinak életlehetőségeit, és felvázoltam elérésének stratégiáját. Ennek során az élelmiszerellátással kapcsolatos néhány kihívást úgy szemléltettem, hogy megemlíttem: Kína valószínűleg hatalmas élelmiszerimportáló nemzetté válik. Ezt súlyos figyelmeztetésnek szántam, mely a kormányokat a világ összes részében arra kényszeríti majd, hogy olyan, már régóta elhanyagolt problémákkal foglalkozzanak, mint a népességszám stabilizálása vagy a mezőgazdasági befektetések megnövelése.

Előadásomat követően délutáni kávészünet következett, és elindultam a repülőtérre, hogy részt tudjak venni egy vacsorán Stockholmban. Később tudtam meg, hogy mikor a konferencia folytatódott, Kína norvégiai nagykövete, Xie Zhenhua kérte, hogy beszédet tarthasson, noha ez nem volt része az előre kialakított programnak. A nagykövet azt állította, hogy elemzésem félrevezető. A *Times of India* tudósítása szerint kijelentette: „Kiemelten fontos

témaként kezeljük a mezőgazdaságunk termelékenységét. Családtervezési programunk nagyon sikeres volt. A tudomány és a technológia és a gazdasági fejlődés túljuttat bennünket a nehézségeken.” Hozzászólása végén a nagykövet megismételte kérdésemet: „Ki fogja Kínát élelmezni?” Majd ünnepélyesen így válaszolt: „A kínai nép fogja élelmezni magát.”

Másnap reggel Xie nagykövet úr, nyilvánvalóan a Pekingből érkező újabb támogató információk hatására, sajtókonferenciát tartott, melyen leszögezte: „egyértelmű, hogy Kína nem akar másokra támaszkodni lakosságának élelmezése céljából, és az is, hogy magára támaszkodik problémái megoldásában.”.

A Kínai Kommunista Pártnak viszonylag kicsi a tagsága: a lakosság alig 6 százaléka tagja a pártnak, és ezért a Kommunista Párt nem kockáztathatja meg, hogy az instabilitásnak olyan jelentős forrásai alakuljanak ki, mint az esetleges élelmiszerhiány vagy az emelkedő élelmiszerárak, melyek az élelmiszerimporttól való erős függésre vezethetők vissza. Ez volt az oka annak, hogy Pekingben ekkora felzúdulást keltett, hogy előrejelzésem az ország növekvő importfüggőségéről szólt.

Mégis miközben a kínai kormánytisztviselőkkel folytatott párbeszédem még javában zajlott, Kína élelmiszerhelyzete egyre rosszabb lett. 1995 februárjának végén és márciusban a Kínából érkező jelentések hangnemében változás következett be. A Reuters hírügynökség február 28-i jelentése már arról írt, hogy a Kínai Kommunista Párt főtitkára, Jiang Zemin és az ország miniszterelnöke, Li Peng „meghúzták a vészharangot” Kína mezőgazdaságának állapota miatt. A március közepén összehívott Országos Népi Gyűlésen a kormánytisztviselők elismerték, hogy „Kína fenyegető válsággal néz szembe, miközben az import emelkedik, mert, úgy tűnik, ez az egyetlen megoldás arra, hogy a csökkenő mezőgazdasági területet hasznosító, de növekvő lakosság igényeit ki lehessen elégíteni.” Az hogy az Országos Népi Gyűlés ennyire részletesen foglalkozott az élelmiszerellátás témájával, arra utalt, hogy a párt köreiben is egyre inkább aggódnak.

Nem sokkal az oslói találkozó után konferenciára került sor Zürichben, mely a technológia szerepével foglalkozott olyan problémákkal kapcsolatban, mint például az élelmiszerbiztonság. Kína tudományos és technológia ügyekkel foglalkozó minisztere, akivel korábban találkoztam, és én is beszédet tartottam a konferencián. A miniszter és asszisztense a jó rendőr-rossz rendőr megközelítést alkalmazta. Amikor a miniszter beszélt, konkrétan kitért rám és dicsérően szólt rólam az előadásában, de amikor a hallgatóság kérdéseket tehetett fel az

előadóknak, a közönség soraiban ülő asszisztense, helyéről felugorva hangosan és agresszívan kételkedett számos fontos állításomban.

A magazinban megjelent cikkem általános fogadtatása arra utalt, hogy hasznos lenne egy részletesebb elemzést készíteni a kínai mezőgazdaságról. Ennek eredményeképp született meg a *Who Will Feed China* (Ki fogja élelmezni Kínát?) Című munkám, mely 1995-ben jelent meg. A média könyvről szóló tudósításainak száma gyorsan növekedett. Az egyik legérdekesebb reakció Washington D.C.-ből érkezett, ahol a Nemzeti Hírszerzési Tanács, az Egyesült Államok összes hírszerzési ügynökségének ernyőszervezete, elemezte, hogy Kína növekvő gabonakeresletének milyen hatása lesz a világ mezőgazdaságára, illetve hogy ez hogyan veszélyezteti a biztonságot. A Harvard Egyetem Földtudományi Tanszékének akkori tanszékvezetőjének, Michael McElroynak az irányítása alatt egy kiemelkedő kutatókból álló gárda több száz oldalas, nagyszerű tanulmányt készített erről a kérdéstről.

A kutatócsoport egyik következtetése az volt, hogy Kína mezőgazdasági művelés alatt lévő területe, műholdas felvételek tanúsága szerint, sokkal nagyobb, mint a hivatalos adatokban szereplő érték. A jelentés írói ugyan leszögezték, hogy bár a gabonatermése sokkal nagyobb lehetne, Kína a nem túl távoli jövőben hatalmas mennyiségű gabona vásárlójaként jelenik majd meg a világpiacon. A tanulmány figyelembe vette a vízhiányt, a talajeróziót és azt a tényt, hogy Kína a világ egyik leginkább szennyezett levegőjű országa–mindezek fenyegetést jelentettek a kínai mezőgazdaság kilátásaira.

Máshol a világban konferenciák és szemináriumok százait rendezték meg Kína élelmezéséről, és csak néhányat tudtam beütemezni munkatervembe. Az egyiket a Harvard Külpolitikai Központja rendezte 1996 elején. A kétnapos konferencián rengetegen vettek részt: közgazdászok, külpolitikai elemzők, agrárgazdasági szakemberek, Kína-szakértők és más szakemberek. A „Kína élelmezése ma és a 21. században” című konferencia felszólalói között volt Michael McElroy, a közgazdász, Jeffrey Sachs és jómagam is.

Eközben Kínában úgy két-három hetente napvilágot látott egy tanulmány, mely megpróbálta bizonyítani, hogy elemzésem miért téves. Ezek a kritikák rendkívül változatos forrásokból származtak: a Kínai Tudományos Akadémiai egyik tudósától, a Mezőgazdasági Minisztérium egyik munkatársától és egy független kutatótól. Nem sokkal ezután egy vállalkozó szellemű könyvkiadó fogta a *Word Watch* magazinban megjelent cikket és a róla megjelent kritikák gyűjteményét, és az egészet *The Great Debate Between Lester Brown and China* (A nagy vita Lester Brown és Kína között) címmel megjelentette. A kínai kormány

kritikája egyáltalán nem zavart. Paradox módon minél inkább bírálták a *Who Will Feed China?* Című cikkemet Pekingben, annál inkább nőtt a szavahihetősége.

1995 májusának elején Washingtonban meghívtak, hogy vacsorázzam együtt Cheng Xu-val, Kína Mezőgazdasági Minisztériumának tudományos technikai igazgatójával. Meghívóm megmutatta nekem azt a gyűrűs lefűző mappát, melyben benne volt a *World Watch* magazinban megjelent cikkem, egy nagy köteg válaszcikk is – zömük kínaiul. Cheng Xu elmondta nekem, hogy cikkem leginkább azért bizonyult hasznosnak, mert ráirányította Kína vezetőinek figyelmét a mezőgazdaságra, arra a területre melyet a rohamos iparosításra irányuló erőfeszítések miatt korábban elhanyagoltak. Azért adja át nekem ezeket az írásokat, magyarázta beszélgetőpartnerem, mert nagyra becsüli publikációmát, és azt, hogy emiatt megnőttek a kínai mezőgazdasággal foglalkozók számára hozzáférhető erőforrások. Rengeteg kínai mezőgazdaságban dolgozó kormányhivatalnok látta a keletkező problémákat, de nem volt képes foglalkozni velük. Bizonyos értelemben én lettem a szószólójuk.

Jasper Becker, a Hongkongban megjelenő *South China Morning Post* pekingi irodavezetője könyveimről írva megjegyezte: „Lester Brown érvei a kommunista párt legfelső vezetői körében szinte pánikot okoztak, és a kormány válasza az volt, hogy szemináriumokat szerveztek és határozott cáfolatokat adtak ki. «Lester Brown nagy hatást gyakorolt, mivel a gabona nagyon fontos Kínának. A kormány arra kényszerült, hogy több befektetést szenteljen a mezőgazdaságnak» – ismerte el Lei Xilu, egy agronómus, aki... az Állami Tervezési Bizottság alkalmazottja. Az utóbbi negyven esztendőben kevés külföldinek sikerült annyira megingatnia Kína urainak önbizalmát, mint Lester Brownnak.”

Miközben elemzésemet hivatalosan támadták és elítélték, Kína drasztikus intézkedéseket hozott a mezőgazdaság területén, és mindenre kiterjedő erőfeszítést tett, hogy a gabonafélék területén továbbra is önellátó maradjon. A kormány gyorsan elfogadott néhány alapvető, termelést fokozó rendelkezést: többek között 40 százalékkal megemelte a gabona gazdáknak fizetett felvásárlási árát, drámai mértékben megnövelte a mezőgazdasági hitelezésre rendelkezésre álló pénzforrásokat, és magasabb hozamú búza-, rizs- és kukoricafajták kitenyésztésére törekedve hatalmas összegeket fektetett be a növénynevelésbe.

A hivatalos Kínával való kapcsolataim közül a messze legérdekesebbre 1995 áprilisában került sor a kizárólag volt államfőkből és kormányfőkből álló InterAction Tanács találkozásán. Ezt a szervezetet 1983-ban Takeo Fukuda, Japán korábbi miniszterelnöke alapította, és elnöke pedig Helmut Schmidt, volt német kancellár volt. Az InterAction Tanács számára kellemetlen

volt, hogy volt kínai kormányfő még sosem vett részt a szervezetben, hiszen addig minden kínai vezető haláláig maradt hivatalban. A Tokióban tervezett találkozóra egy korábbi kínai vezető helyett Huang Huát hívták meg, aki külügyminiszter volt, majd 1976-tól 1992-ig, hetvenkilenc éves korában bekövetkező nyugdíjba vonulásáig, Kína miniszterelnök-helyettese volt.

Az InterAction Tanács legújabb gyűlése a népesedés, az élelmezés és a fejlesztési segélyek kérdésével foglalkozott. A meghívottak között szerepelt Nafis Sadik, az ENSZ Népesedési Alapjának vezetője, a hivatalos fejlesztési segélyek szakértőjeként, Robert McNamara, a Világbank korábbi elnöke és élelmezési szakemberként jómagam. Mikor megérkeztem a megbeszélésre, megtudtam, hogy Huang Hua lesz előadásom kommentátora. De ennél fontosabb volt, hogy Huang Hua magával hozta még el sem hangzott előadásomra reflektáló, sokszorosított válaszát, amelyet az InterAction Tanács tagjainak rögtön a megbeszélés elején elkezdett kiosztani. Az egész meglepett engem, mert szokatlan, noha hízelgő is volt számomra, hogy egy ennyire prominens, nyugalomba vonult politikust is bevontak ebbe a csatározásba, hogy folytassák munkáim kínai részről való kritikáját, és biztosítsák az összes jelenlévő volt kormányfőt, hogy Kína mindig is ellátta magát élelemmel, és ez a jövőben is így lesz.

Mindannyian a tokiói Prince Szállodában szálltunk meg, és szálláshelyünkről minden nap buszon vittek el minket az ENSZ Egyetemének konferenciaközpontjába. A korábbi kormányfők és államfők jelenléte miatt rendkívül szigorúak voltak a biztonsági intézkedések: buszunkat minden nap állig felfegyverzett katonák kísérték. Az egyik ilyen úton Huang Hua mellett ültem, így fel tudtam tenni neki néhány kérdést, például azt, hogy hol volt a Nagy Menetelés idején, amikor a Csang Kaj-sek rezsimje elől menekülők észak és nyugat felé meneteltek. Elmondta, hogy egy rövid ideig Yan'an-ban, a kommunista menetelők úti céljának számító városban volt, és egyszer kiment a lemaradók elé, akik közül sokan már alig álltak a lábukon, és segített nekik eljutni a táborig.

Huang Huának két fia volt: az egyik a Harvardon végzett, a másik Missouri Egyetemen. Azon az estén egy fogadáson találkoztam azzal a fiatalemberrel, aki a Missouri Egyetemen tanult, és Hongkongban dolgozott. Névjegykártyát cseréltünk, és döbbenet láttam, hogy Huang Hua fia az amerikai befektetési cég, a Smith Barney munkatársa. Micsoda különbség: a család egyetlen generáció alatt a Nagy Meneteléstől eljutott a Smith Barney-ig!

A következő esti sétahajózás a Tokiói Öbölben még érdekesebb volt. Huang Hua felesége, He Liliang, foglalkozására nézve demográfus, már korábban megkérdezte tőlem, hogy nem tudnánk-e egymás mellett ülni a sétahajózáson. Leültünk két egymás mellett lévő nyugágyba, és a kínai ünnepi ruhába öltözött hölgy kinyitotta a pénztárcáját, és elővett egy többszörösen összehajtogatott lapot. A *World Watch* magazinban megjelent „Ki fogja élelmezni Kínát?” cikkem fénymásolata volt az, és a lap peremén kínaiul írt jegyzeteit lehetett látni. Körülbelül egy órán át bekezdésről bekezdésre haladva ment keresztül a cikkemen, és megmagyarázta nekem elemzésem „hibáit”. Az volt az érzésem, mintha egy kémregény szereplője lennék.

Egészen 2010 novemberéig, amikor Huang Hua gyászjelentését olvastam, nem ismertem fel, hogy ez a személy harmincas évek közepétől mennyire kulcsfontosságú szerepet játszott Kínában. Az amerikai misszionáriusok egyetemére járt Pekingben, ahol tökéletesen elsajátította az angol nyelvet. Amikor Edgar Snow 1936-ban interjút akart készíteni Mao Ce-tunggal és elvtársaival, akkor Huang Hua ment el Edgar Snow-val Sanhszi tartomány hegyeibe, Mao tartózkodási helyére. Huang Hua Edgar Snow tolmácsa volt, amikor Snow anyagot gyűjtött a később klasszikussá vált *Red Star over China* (Vöröscsillag Kína felett) című könyvéhez, mely az akkor induló kínai kommunista forradalomról szól.

A forradalom alatt, Huang Hua a kommunista párt egyik kiemelkedő katonai vezetőjének, Zhu De-nek lett az segédtisztje. Amikor a Kínai Kommunista Párt létrehozta a Kínai Népköztársaságot, Huang Hua a külügyminisztérium munkatársa lett, és többek között közreműködött azokon a tárgyalásokon, melyek eredményeképp létrejött a koreai háborút lezáró fegyverszünet. Az 1960-as években Kína ghánai és egyiptomi nagykövete volt. Ez még azelőtt volt, hogy Huang Hu és felesége visszatért Kínába, majd a Kulturális Forradalom ideje alatt kényszerítették, hogy vidékre költözzön, és mezőgazdasági munkát végezzen.

1971 júliusában Hang Huát jelölték ki arra a feladatra, hogy Pekingben titokban találkozzon Henry Kissingerrel: ezen a találkozón készítették elő Richard Nixon 1972 februári kínai látogatását és Kína és az Egyesült Államok közötti diplomáciai kapcsolatok helyreállítását. Amikor Kína 1971-ben felváltotta Tajvant az Egyesült Nemzetekben, Hang Ha lett Kína állandó képviselője ebben a nemzetközi szervezetben.

Visszapillantva, megilletődve gondolok arra, hogy Huang Hua és felesége is részt vett a kínai mezőgazdasággal kapcsolatos „átnevelésben”. Azon kevés kínai közül, akik a harmincas évek közepén Yan'anban voltak Mao Ce-tunggal Huang Hua feltételezhetően

kivételesnek számított, mert az egyik felelősségteljes pozíciót a másikra váltva folyamatosan tevékenykedett az 1990-es elejéig.

Az idő múlásával Kína vezetői elkezdtek nagyra értékelni és elismerni, hogy a *Who Will Feed China?* (Ki fogja élelmezni Kínát?) című munkám segített nekik gondolkozásuk megváltoztatásában. A *Feedstuffs* nevű mezőgazdasági szaklap egyik 1998 végén megjelenő száma idézi az agrárgazdasági szakértő Lu Mait, aki egy kormány által fenntartott kutatóintézet vezető beosztású alkalmazottja: „Úgy tűnik, Brownt gurunak tartják magas kormánykörökben. Olyan, mint a távolról érkezett szerzetes, aki tudja, hogyan kell értelmezni a Bibliát.”

Amikor később, 2006-ban találkoztam Kína miniszterelnökével, Wen Jiabaoval, az első nekem mondott mondata ez volt: „Az Ön könyve roppant hasznos volt számunkra.” Ugyanabban az esztendőben a Kínai Nemzeti Könyvtár, az amerikai Kongresszusi Könyvtár megfelelője, Wenjin-könyvdíjjal tüntette ki a *Plan B* (A B-terv) című könyvem kínai nyelvű kiadását (erről a könyvről részletesebben a 11. fejezetben lesz szó). A Shanghai Egyetem úgy fejezte ki irántam érzett megbecsülését, hogy tiszteletbeli professzorává nevezett ki. 2005-ben pedig a Kínai Tudományos Akadémia posztgraduális iskolája tiszteletbeli professzorává nevezett ki. A Vízi Erőforrások és Vízterelő Kutatás Intézete a vízzel kapcsolatos problémák kutatásáért, ideértve Kína vízgazdálkodási problémáit is, 2008-ban tiszteletbeli professzorává fogadott.

E sorok leírásának idején Kína a világ vezető gabonaimportáló országa. A világkereskedelembé kerülő szójának megdöbbentően nagy részét, 60 százalékát Kína importálja. Az ország gabona és szójabab importja meredeken emelkedik–nem látszik, hogy ez az emelkedő trend mikor fog véget érni.

Így elmondható, hogy az a kérdés, hogy ki fogja táplálni Kínát napjainkban aktuálisabb, mint 1995-ben. Nem is annyira a népességnövekedés okozza ezt a trendet, hiszen Kína jelenlegi 1,35 milliárdos lakossága 2027-ben fogja elérni a maximumot 1,4 milliárd fővel, és azt követően a lakosságszám csökkenésnek indul. A gabonakereslet hatalmas növekedése ehelyett abból származik, hogy az egyre nagyobb jómódban élő lakosság gyors ütemben az élelmiszerlánc magasabb fokaira lép, és egyre több gabonaigényes lábasjószágot, baromfit és tenyésztett halat fogyaszt. Kína folyamatosan növekvő jóléte egyre inkább nyomás alá helyezi a világ élelmiszerellátását. Ez szerte a világban érezhető: mind a helyi falusi piacokon, mind a nagy élelmiszer áruházak kasszáiban megérik a vásárlók.

Reah Janise Kauffman és én 2001 elején kezdtük el megtervezni az *Earth Policy Institute* (Földpolitikai Intézet) megalakítását. Régi barátaim, Roger és Vicki Sant bocsátották rendelkezésre az induláshoz szükséges félmillió dolláros adományt, pontosan úgy, mint huszonhét esztendővel korábban a Rockefeller Testvérek Alapítvány a *Worldwatch Institute* (Világfigyelő Intézet) megalapításakor. Janet Larsen, aki akkor kutatási asszisztensem volt, és Millicent Johnson (könyvértékesítési menedzser) szintén kilépett a *Worldwatch*-ból, ezzel segítve az újonnan alapított intézet induló csapatának megalakítását. Mi voltunk az Intézet későbbiekben nyolc fős személyzetének első fele. Célunk világos volt: ki kell dolgoznunk egy tervet, mely bolygónkat a hanyatlás és az összeomlás útjáról áttereli egy környezetvédelmi szempontból fenntartható fejlődési útra.

Az új intézetbe, a Dupont köröndre, való átköltözésünket a *Worldwatch Institute*-ból 2001 májusának első hétvégére terveztük. Reah Janise és Millicent irányította a költözködést, míg én visszahúzódtam a lakásomba és az Intézet első könyvén, *Eco-Economy: Building an Economy for the Earth* (Ökogazdaság: egy gazdaság kiépítése a Föld számára).

Noha az irodai padlószőnyeg leterítésére a tervek szerint néhány héttel később került sor, és a legtöbb bútor még csak úton volt, két nappal a beköltözés után már sajtókonferenciát tartottunk, hogy tájékoztatást adjunk az új kutatóintézet megalakításáról. Az újságírók, akik minden bizonnyal úgy érezték, hogy a szó szoros értelmében való megszületés pillanataiban vannak jelen, jól elszórakoztak az üres betonpadló látványán. Aztán, négy héttel később, újabb sajtókonferenciát tartottunk, hogy útjára bocsássuk első publikációnkat, az *Earth Policy Alertet*, ami egy négylapos hírlevél volt: Északkelet-Kína egyre súlyosabbá váló sivatagosodásáról és azokról a porviharokról tudósított, melyek a tél végén és a tavasz elején minden évben Kínában jönnek létre. Ha az időjárási feltételek lehetővé teszik, ezek a viharok érintetlenül át tudnak kelni a Csendes-óceánon és az Egyesült Államok nyugati régióiba óriási mennyiségű port visznek át. Ez azt jelenti, hogy Kína a talaj felső rétegét „exportálja” –nagy költséggel.

Nem akartunk veszíteni az indulás lendületéből, és egy héttel később rendeztünk egy másik sajtókonferenciát: ez válasz volt a Bush-Cheyney energiatervre, melyet a fosszilis

üzemanyagokat hasznosító gazdasági ágak vezetőivel tartott tükös egyeztetések alapján készítették el. Ez a terv szinte teljes egészében a szén, a nukleáris energia és a földgáz hasznosítását irányozta elő. A szövegben a szél szó még csak elő sem fordult, noha a szélenergia volt az Egyesült Államok elektromosáram-termelésének leggyorsabban növekvő forrása—igaz persze egy nagyon alacsony mennyiségből indulva. Rémültem láttam, hogy az az Amerika, melyben a modern szélenergia-hasznosítás megszületett, átengedi a vezetést Európának. A C-SPAN tévéállomás a jövő energiaforrásaival foglalkozó sajtókonferenciánkat teljes egészében lehozta, és az ezt követő hetekben többször újra sugározta.

Amikor *Eco-Economy: Building an Economy for the Earth* (Ökogazdaság: egy gazdaság kiépítése a Föld számára) kézírata készen állt szerkesztésre, Linda Starke-hoz fordultunk, aki majdnem húsz éven át az összes könyvem szerkesztője volt. A kéziratot nagyon gyorsan elküldtem a W.W. Norton & Company könyvkiadónak, és néhány hét leforgása alatt az első kiadás 40000 példánya már elhagyta a nyomdát.

2001. szeptember 11-ikén, nem sokkal a könyv megjelenése előtt a tervék szerint egy ünnepi ebéd után kellett volna beszédet mondanom a *New York Times* szerkesztőségében. Egy nappal korábban felültem az esti, New Yorkba tartó vonatra úgy, hogy még együtt reggelizhessem Stirling Scruggs-szal, az Egyesült Nemzetek Népesedési Alapjának programigazgatójával, hogy megbeszéljük az intézetünknek juttatható pénzügyi támogatást. Stirlingtől biztató válaszokat kaptam. Aztán visszaindultam az 54. utcában található Hilton szállodában lévő szobámba, hogy délig egy másik kéziratot dolgozzam.

Nem sokkal később lányom, Brenda Coloradoból telefonált. Először a washingtoni irodámat hívta, és megrémült, mikor megtudta, hogy New Yorkban tartózkodom. Majd azonnal felhívta a szállodámat, hogy megtudja, hol vagyok, és mit csinálok. Kicsit értetlenül fogadtam a hívását, mire Brenda ezt mondta: „Apa, kapcsolod be a tévét!” Aztán sokakkal együtt nézhettem az Ikertornyok elleni támadást. Nem sokkal azután, hogy bekapcsoltam a tévét, a déli torony összeomlott. Mindketten a vonalban maradtunk. Brenda az autórádióján hallgatta az eseményeket, én pedig tévét néztem, és megpróbáltam a történeteket és hatásukat megérteni.

A Hilton Szálló 6. Sugárútra néző ablakából láttam, hogy hatalmas tömeg áramlik északi irányba. A metrót lezárták. Az irodák bezártak, és a személyzetet hazaengedték. Emberek százazrei gyalog indultak haza.

Még ebéd előtt elsétáltam a *New York Times* irodáihoz, amelyek akkor a nyugati 43. utca 229. alatt voltak a Broadway közelében, hogy teljesen meggyőződjem arról, hogy senki

sem vár, és ez hamar ki is derült. A szerkesztőség olyan volt, mint egy felbolydult méhkas. Elindultam déli irányban a Broadway-n, hogy jobban lássam azt a helyet, ahol az ikertornyok álltak.

Nehéz volt megérteni az egészet. Az első számítások szerint nem lehetett kizárni, hogy több mint 2000-en veszítették életüket. A támadást az 1941. december 7-ikei Pearl Harbor elleni meglepetésszerű támadáshoz hasonlították. 2011. december 11-ike megváltoztatta a világot. A nagyközönség akkor értesült az Al-Kaida létezéséről, melyet a terrortámadás megszervezőjeként azonosítottak be. Később megtudtuk, hogy a szervezet vezetője Oszama bin Láden.

Késő délután felhívtam a Rhode Island Egyetemet, ahol a tervek szerint másnap délután az őszi évnnyitó beszédet kellett megtartanom, hogy megtudjam, elhalasztják-e vagy sem. Jelezték, hogy szándékaik szerint minden a tervek szerint fog zajlani. Így a következő lépés az volt, hogy megtudjam, hogy az Amtrak vasúttársaság járatai üzemelnek-e. Szinte csodával határos módon a nyolc órás vonat, melyre helyjegyet váltottam, csak fél órással késéssel indult. Elindultunk és átmentünk az East River alatti alagúton, majd a folyó túloldalán visszanéztem Manhattan felhőkarcolóira. Ekkor tudatosult bennem a támadás súlyossága.

Az előző nap eseményei ellenére a megnyitó beszédem jól sikerült, és hamarosan már a Washingtonba tartó vonaton ültem. Noha a *New York Times* szerkesztőségében megtartandó beszédemre nem került sor, az *Eco-Economy: Building an Economy for the Earth* (Ökögazdaság: egy gazdaság kiépítése a Föld számára) című művem szerte az egész világban kedvező fogadtatásra talált. A nem várt reakciók között megemlíthetem a neves biológus, E. O. Wilson értékelését, aki könyvemről megjegyezte, hogy az „azonnal klasszikus művé vált.” Simon Peres, aki akkor Izrael miniszterelnök helyettese volt, kijelentette, hogy könyvem „jól időzített elemzése egy olyan problémának, melynek hamarosan a nemzetközi programok előterébe kell kerülnie”. Børge Brende, a volt norvégiai környezetvédelmi miniszter megjegyezte, hogy könyvem „csodálatraméltó és lelkesítő munka”.

Az *Eco-Economy*-t tizennyolc nyelvre fordították le, és voltak olyan fordítások melyek több országban is megjelentek. Az eredeti angol nyelvű kiadás három változatban jelent meg: volt a könyvnek egy észak-amerikai, egy indiai és egy harmadik kiadása is, melyet az Egyesült Királyságban és a Brit Nemzetközösségben forgalmaztak. A könyv kínai fordítása két verzióban jelent meg: egy a szárazföldi Kínában, a másik pedig Tajvanon. A spanyol

kiadásnak is két verziója volt: az egyiket Spanyolországban, a másikat Dél-Amerikában forgalmazták.

Mivel az *Eco-Economy* szerte az egész világban lelkes fogadtatásban részesült, úgy érezhettük, hogy első próbálkozásunk, melyben felvázoltuk, milyen is lesz az a gazdaság, mely a Földdel harmóniában áll, jó irányban indult el. A világ kiéhezett a megoldásokra.

Körülbelül ebben az időben ismertem fel, hogy a gazdaságunk alapjait aláásó folyamatok megfordítására kidolgozott terv megalkotása nem egy egyszeri lépés. Ez szakadatlan folyamat, mely állandóan alkalmazkodik a technológiai haladáshoz, a politikai áttörésekhez, és a Föld ökológiai rendszereire nehezedő egyre nagyobb nyomáshoz. Ahhoz, hogy ez a terv naprakész állapotban legyen, az Intézet nyolc munkatársának teljes energiával kellett dolgoznia: a személyzet öt tagja kutató volt, míg három fő a kapcsolattartásért, az értékesítésért és az adminisztrációért felelt.

Javában a terv frissített változatán dolgoztam, amikor a Wallace Global Fund igazgatójával, Catherine Cameron-nal ebédeltem. Amikor leírtam, hogy min dolgozunk, és megkérdeztem, hogy nincs-e valami ötlete a címmel kapcsolatban, akkor beszélgetőtársam, talán azért, mert az ő alapítványa volt ez egyik első támogatója a B-tervnek hívott, a szexuális együttlét után bevehető fogamzásgátló tablettának, megjegyezte: „Számomra ez a könyv egy B-tervnek tűnik.” És a készülő könyv az is volt.

Ökológusok számára már egy ideje egyértelmű, hogy a dolgok eddig szokásos menete, melyet az A-tervnek hívhatunk, már nem járható lehetőség. Civilizációnk nem tud fennmaradni, ha a jelenleg zajló környezeti folyamatok, az erdők kiirtása, a túlszántás, a túllegettetés, a túlszivattyúzás, a tengerek lehalászása, és a túlzott légköri szén-dioxid-kibocsátás, folytatódnak. Ha ezen az úton megyünk tovább, akkor vesztünkbe futunk.

Az *Eco-Economy* és az utána következő *B-terv*-könyvek (négy kötet) és a 2011-ben megjelent *World on the Edge* (A szakadék szélén táncoló világ) című munkám mind-mind ezt az általános gondolati modellt követik. Mindegyik könyv kezdő fejezetei azoknak a környezeti szempontból pusztító folyamatoknak a beazonosításával és leírásával foglalkoznak, melyek aláássák gazdaságunkat és a jövőnket. A művek második részében pedig mindig arról van szó, hogy mit kell tennünk azért, hogy megfordítsuk ezeket a folyamatokat.

A *B-terv*nek négy alkotóeleme van: a lakosságszám stabilizálása, a szegénység felszámolása, a légköri szén-dioxid-kibocsátás 80 százalékos csökkentése 2020-ig, a gazdaság

természeti alapjainak, ideértve az erdőknek, a legelőknek, a termőföld- és a halászföldeknek a helyreállítását is.

Nemcsak a megoldás felvázolása állt szándékunkban, hanem az is, hogy érzékeltesük, hogy ezek az intézkedések mennyibe kerülnek. Az első, 2003-ban napvilágot látott *B-terv* kötet tartalmazta a szegénység felszámolásának és a népességszám stabilizálásának költségvetését. Ennek összege évi 62 milliárd dollár, és ez tartalmazza a mindenkire kiterjedő általános iskolai oktatást, az alapvető egészségügyi szolgáltatásokat, továbbá a születésszabályozással kapcsolatos egészségügyi ellátást és a családtervezési szolgáltatásokat.

A *B-2.0 terv*ben Janet Larsen, aki jelenleg kutatóintézetünk kutatási igazgatója, és aki a legtöbb általunk kutatott témáról többet tud, mint jómagam, kialakította a „Föld helyrehozatalának költségvetését”: ebben kiszámította az olyan tevékenységek költségét, mint amilyen az újraerdősítés, a talajvédelem és a tengeri rezervátumok létrehozása annak érdekében, hogy megvédjük a tengerek halállományát. A világgazdaság természeti alapjainak megvédését szolgáló és a jelenlegi kiadásokat meghaladó, tehát azokon felüli kiadások összege évente 93 milliárd dollár. Ez a 93 milliárdos összeg és a társadalmi célok teljesüléséhez szükséges, valamelyest felfelé módosított, összeg együttesen a már meglévő kiadásokon felül jelenleg évente 161 milliárd dolláros pénzügyi kiadást igényel.

A *B-3.0 terv* megjelenésével tervünk átfogóbbá és egyben nagyra törőbbé vált. Annak eldöntése során, hogy milyen mértékben kell csökkenteni a szén-dioxid-kibocsátást, hogy megakadályozzuk, hogy az éghajlatváltozás teljesen kontrollálhatatlanul elszabaduljon, mi a tudományos adatokból és nem a politika szándékaiból indultunk ki. Nem azt a kérdést tettük fel, hogy politikailag mi a megvalósítható. Ehelyett kérdésfeltevésünk abból indult ki, hogy mekkora és milyen gyors csökkentésre van szükség ahhoz, hogy megmentünk Grönland jégtakaróját és elkerüljünk egy végül is akár 7 méteres tengervízszint emelkedést. Vagy azt kérdeztük, milyen gyorsan kell csökkentenünk a szén-dioxid-kibocsátást, hogy legalább a Himalája és a Tibeti-fennsík nagyobb gleccsereit meg lehessen menteni—olyan gleccsereket, melyeknek olvadákvize a száraz évszakban segít megőrizni Ázsia legnagyobb folyóit és öntözési rendszereit. Ezért jutottunk arra a következtetésre, hogy a világnak sok politikus javaslatával ellentétben nem 2050-ig, hanem már 2020-ig kell 80 százalékkal csökkentenie a szén-dioxid-kibocsátást.

Grönland bizonyos értelemben modern társadalmunk metaforája. Ha nem vagyunk képesek elég gyorsan csökkenteni a szén-dioxid kibocsátást, ahhoz hogy megmentjük

Grönland jégtakaróját, valószínűleg nem tudjuk megmenteni magát a civilizációt sem. Ha eljutunk egy olyan pontra, melyen már megállíthatatlan a tengervízszint emelkedése, ez nem csak azt változtatná meg, hogy hogyan gondolkozunk a jövőről, hanem, és ez sokkal fontosabb, hogy mit gondolunk magunkról. Sok indoka van annak, hogy miért kell gyors tempóban csökkentenünk a karbon kibocsátást: például itt van az a fenyegetés, melyet a termést kiszárító olyan hőség hullámok okoznak, mint amelyek 2010-ben és 2012-ben súlyos károkat okoztak Oroszország búzatermésében, illetve 2012-ben az Egyesült Államok kukoricatermésében. De elég csak a jégolvadásra gondolnunk, hogy lássuk: az éghajlatvédelem tekintetében civilizációnk súlyos bajba jutott.

Mikor elkezdünk gondolkodni következő könyvünkön, *B-3.0 terven* már belépett Intézetünkbe, Jonathan Dorn, az éghajlatmodellezés kiváló szakértője. Ő egy olyan éghajlati modellt készített, mely lehetővé tette számunkra, hogy részletesen írjuk le, hogy a világ 2020-ig hogyan tudná 80 százalékkal csökkenteni a szén-dioxid-kibocsátást részben az energiahatékonyság növelésével, a fosszilis energiahordozókról a szélenergiára, a napenergiára és a geotermikus energiára való átállással, továbbá azzal is, hogy véget vetünk az erdőirtásnak. Egy másik kollégánk, Frances Moore elkészítette azt a karbonmodellezést, melynek alapján képesek voltunk bemutatni, hogyan tudná a B-terv 2020-ig megállítani a légköri szén-dioxid emelkedését 400 milliommol részecske (ppm) koncentrációs szinten. Ha egyszer megállítottuk a légköri karbon koncentráció növekedését, elkezdhetjük a koncentrációs szint csökkentését.

Az a tény, hogy részletes energiamodell állt rendelkezésünkre, nem változtatott nagyon a fenntartható civilizáció megteremtésének költségvetésén, hiszen a B-terv mindig is nagymértékben függött az adóbevételek átstrukturálásától annak érdekében, hogy megteremtse az alacsony karbonkibocsátású gazdaságot. A kihívás a következő: meg kell emelni a karbonkibocsátás adóját, és az adóteher ezen növekedését a személyi jövedelemadó csökkentésével kell ellensúlyozni. Tényleg képesek vagyunk az adópolitikát úgy alkalmazni, hogy összességében az adóterhelés ne nőjön, ám környezetvédelmi céljainkat el tudjuk érni. A kezdet kezdetétől fogva azt gondoltunk, hogy ha a piacot sikerülne rávenni az igazság kimondására, azaz arra, hogy a benzin és szén elégetésével termelt energia ára tartalmazza a fosszilis üzemanyagok elégetésének olyan közvetett költségeit is, mint a légszennyezés vagy az éghajlatváltozás, akkor a világ energiagazdálkodásának struktúrája elkezdene átalakulni. Az ehhez elvezető stratégia a tisztességes piac megteremtése annak érdekében, hogy a megújuló energiaforrások gyorsan felválthassák a fosszilis üzemanyagokat.

A World on the Edge (A szakadék szélén táncoló világ) című munkánkban rámutattunk arra, hogy a szegénység felszámolásához, a népességszám stabilizálásához és a gazdaság természetes rendszereinek (az erdőknek, termőföldeknek, a talajvizeknek, stb.) a visszaállításához szükséges, évi 185 milliárd dollárra becsült többletkiadás könnyen fedezhető lenne a védelmi kiadások viszonylag kismértékű módosításával. Ez az évi 185 milliárd dollár az Egyesült Államok védelmi költségvetésének kevesebb, mint egyharmada, a világ teljes védelmi kiadásának pedig mindössze egy nyolcada. Nem mondhatjuk tehát, hogy nincsenek meg azok az erőforrások, melyek segítségével a világgazdaság letéríthető a hanyatlás és összeomlás felé vezető útról, és áterrelhető egy fenntartható fejlődési útra.

A világban szükséges változások megvalósításának átgondolásában segítségemre volt a társadalmi változás három modelljének áttekintése. A társadalmi változás egyik modellje az, amit a Pearl Harbor-modellnek hívok: ilyenkor egy katasztrófális esemény mindent megváltoztat. A változás második modellje a berlini fal-modell: ebben az esetben a fokozatosan növekvő feszültség egyszer csak eljut egy fordulóponthoz, és hirtelen társadalmi változáshoz, sőt néha forradalomhoz vezet. A berlini fal leomlása mindenki számára láthatóvá tette azt a forradalmat, ami aztán Kelet-Európa minden országának államformáját megváltoztatta. A 2011. évi Arab Tavasz megismételte a társadalmi változásnak ezt a formáját: az emberek az utcára vonultak, és megdöntötték a tekintélyelvű és a társadalmat elnyomó elemek uralmát. A társadalmi változás harmadik modelljét a „szendvics-modellnek” neveztem: ebben az esetben a lakosság részéről feltörő igény a társadalmi változásra találkozik a társadalom vezető rétegeinek változásra törő igényével. Az Egyesült Államokban a társadalmi változás harmadik típusa a természetvédelmi törekvések hajtómotorja. Vegyük például a Sierra Club alulról jövő kezdeményezését: a *Beyond Coal* (Túl a szén korszakán) nevű kampányt csak erősíti, hogy a Környezetvédelmi Ügynökség (EPA) a jog útján érvényt szerez a szénerőművek légszennyezése ellen hozott intézkedések betartásának. 2013 elején elmondhatjuk, hogy az Egyesült Államokban üzemelő 522 szénerőmű közül 142 nemrég zárt be, illetve a közeljövőben fog bezárni.

Reménykedhetünk abban, hogy a Földpolitikai Intézetben végzett munkánknak köszönhetően az alulról jövő kezdeményezések részvevői újabb érveket kapnak, és a társadalom vezetéséből származó politikai kezdeményezéseknek is támogatást nyújt az Intézet munkája.

Ha egy problémával kapcsolatban új mondanivalóm van, mondandómat megírom egy folyóirat számára készített újságcikkben, vagy adott esetben a *Washington Post*-ban, a *New York Times*-ban vagy a londoni *Guardian*-ban, vagy az 1200 szavas *Plan B Update* (B-terv Hírlevél) nevű kiadványunkban. Ezeket a hírleveket nemcsak az egész világon, a címlistánkon szereplő és szerte az egész világban tevékenykedő szerkesztőknek, tudósítóknak és bloggereknek, hanem, az email listánkon szereplő személyeknek és társadalmi hálózatoknak is elküldjük.

Új problémákról szólva elmondható, hogy a Földpolitikai Intézet 2006-ban az elsők között jelezte, hogy ellenzi a gabona gépkocsikban használt etanol-üzemanyaggá való átalakítását. Először egy hírlevelet bocsátottunk ki ezzel a címmel *Az élelmiszer áruházak és benzinkutak gabonáért folytatott versengése*, melyben rámutattunk arra, hogy egy terepjáró feltöltéséhez szükséges gabonamennyiség elegendő egy személy egy teljes évig tartó ételmezéséhez. Ezt követően két cikkem következett. Az első *A pusztítás iránti étvágy* címmel a *Fortune* magazinban jelent meg. A második a *Washington Post* vasárnapi mellékletében és 21 másik újságban látott napvilágot az alábbi címmel: *Emberek halnak éhen, hogy a gépkocsikat üzemanyaggal tápláljuk*. Ez az aggodalmam nem volt teljesen új keletű. A gabonából gyártott etanol program 1978. évi elindításától kezdve aggódtam amiatt, hogy ennek milyen hatása lehet az élelmiszerárakra. Sőt 1981-ben a *Worldwatch* Hírlevél egyik számát én írtam meg *Élelmiszer vagy üzemanyag: új versenyfutás a Föld termőföldjeiért* címmel. De csak akkor lett roppant nyereséges vállalkozás az óriási etanol üzemanyag finomítókat építeni, amikor a Katrina-hurrikán lerombolta Mexikói-öböl olajfinomítóit, és egy gallon benzin ára elérte a három dollárt. Sőt elmondható, hogy a Katrina-hurrikán utáni hónapokban rendkívül gyorsan sebesességre váltott az etanol finomítók építése.

2007 elején megjelentettünk egy hírlevelet, mely egyértelművé tette, hogy a bioüzemanyag-ipar sokkal kisebbnek állítja be a bioüzemanyag előállítására használt gabona mennyiségét, mint amennyit valójában felhasznál. Szükség volt annak leleplezése, hogy a bioüzemanyag-gyártók rendszeresen az általuk feltüntetettnél több gabonát használnak fel, mivel a Mezőgazdasági Minisztérium az adatszolgáltatás tekintetében magukra a gyártókra támaszkodott, ahelyett, hogy magát a rendkívül gyorsan növekvő gabona felhasználást követte volna nyomon. Ezt követő hírlevelünk címe ez volt: *Az amerikai gabona hatalmas részéből gépkocsi-üzemanyag lesz, és ez megemeli a világ élelmiszerárait*. Ezen publikációk nyomán új cikkek százai jelentek meg, és mintegy 160 honlapot frissítettek, hogy tudósítsanak az

élelmiszert vagy üzemanyagot dilemmájáról, illetve cikkeinket linkek formájában tették elérhetővé. Az Egyesült Államok törvényhozásában Barbara Boxer szenátor asszony és Környezetvédelmi és Közmunka Bizottság előtt 2007 júniusában kellett tanúskodnom erről a problémáról. Hat év hajmeresztő sebességű növekedése után, 2011-ben a gabona gépkocsi-üzemanyaggá történő átalakítása csúcspontra ért, és jelenleg csökkentő tendenciát mutat.

Egy másik probléma, melyet a Földpolitikai Intézet gyakran vizsgál az a palackozott vizek ügye, mert ennek a terméknek a forgalmazását hatalmas svindli kíséri. Ügyes hirdetéssel győzik meg az embereket arról, hogy a palackozott vizek biztonságosabbak, és jobb az ízük. Valóság ezzel szemben az, hogy a csapvíz minőségével kapcsolatos szabályozás általában lényegesen szigorúbb, mint a palackozott vizeké. A palackozott víz 1000-szer többbe kerül, mint a csapvíz, mégis gyakran ugyanaz (csapvíz) van benne, csak a palackozás helyéről szállították el a fogyasztóhoz hatalmas költséggel. Janet Larsen mára már ennek a kérdéskörnek a szakértőjévé vált.

2011-ben Janet Larsen készített egy hírlevelet ezzel a címmel: *Jelenleg a rák a vezető halálok Kínában*. A jellemző az, hogy egy ország fejlődésének első szakaszában a vezető halálok a fertőző megbetegedések. Ahogy egy ország fejlődésnek indul, a haladóság fő okaivá az ún. modernizációs betegségek válnak, tehát elsősorban a kardiovaszkuláris megbetegedések. A jelenleg a modernizációs fejlődési út felénél tartó Kínában a rákos megbetegedések gyakorisága az egekbe szökött az ellenőrzés által nem gátolt környezetszennyezés miatt. Ha figyelembe vesszük a „rákos falvak” gyorsan növekvő számát, és azt, hogy a szennyező anyagoknak való kitettség és a rákos megbetegedés kialakulása között egy bizonyos idő szokott eltelni, feltételezhető, hogy ez a helyzet lényegesen romlani fog.

Intézetünk környezetvédelmi vagy a környezetvédelemmel kapcsolatban álló problémák széles körével szembesül. Sok éven keresztül szorgalmaztam Japánban, a világ geotermikus energiában egyik leggazdagabb országában, hogy az ország, egy sor másik országhoz hasonlóan, hasznosítsa ezt az energiaforrást villamos energia előállítására. Az erre adott szokványos válasz, melyet a nukleáris energia lobbija is magáévá tett, az volt, hogy a geotermikus energia lelőhelyei miatt ezen energiaforrás kihasználása a nemzeti parkok károsításával járna. Valójában azonban a geotermikus energia majdnem mindenütt megtalálható Japánban–és ez a világ egyik legolcsóbb, legbiztonságosabb és legtisztább energiaforrása.

Egy földrengést és egy cunamit követően a fukusimai atomerőműben 2011 márciusában lezajlott események után a geotermikus energia ügye újra az előtérbe került. Matt Romney, aki a világ energetikai fejleményeit kíséri figyelemmel, *Eljött az ideje annak, hogy Japán újra átgondolja jövőben folytatott energiapolitikáját* címmel elkészített egy hírlevelet. Nagyon is alapvető dologra hívta fel a figyelmet: Japánban bőségesen rendelkezésre áll a geotermikus energia. Mivel az országban majdnem 200 vulkán és 28000 meleg vizű forrás található, Japánban elegendő könnyen hasznosítható geotermikus energia van ahhoz, hogy az összes nukleáris erőművét becsukja. Matt Romney számításai a médiák számára hivatkozási pontul szolgálhatnak majd, amikor Japán jövőbeni energiagazdálkodását vitatják meg. Jelenleg Japán végre rendelkezik egy hivatalosan elindított, a geotermikus energia programmal.

Az Intézetünk előtt álló egyik kihívás annak megértetése, hogy hogyan tudnánk segíteni a világnak abban, hogy ébredjen tudatára az erőforrások jelentette korlátoknak egy szakadatlanul növekvő globális gazdaságban, melyben az elvárások is egyre magasabbak. 2005-ben elhatároztuk, hogy készítünk egy cikket arról, hogy mi történne az erőforrások iránti kereslettel, ha Kína egy főre jutó nemzeti jövedelme elérné az Egyesült Államok 2005. évi egy főre jutó jövedelmét. Évi 8 százalékos növekedéssel Kína 2031-re érné el ezt a szintet. Ebben a jövőben, melyben Kína az amerikai fogyasztási modellt követné, és minden négy emberre három gépkocsi jutna, Kínának több mint egy milliárd gépkocsija lenne—több gépkocsija tehát, mint amennyi gépkocsi jelenleg az egész világban van. Kína több olajat fogyasztana, mint amennyit jelenleg az egész világ, és papírfogyasztása meghaladná a világ 2005. évi teljes papírfogyasztását. Mikor kiszámítottuk, hogy Kína a fenti erőforrásokból és több más erőforrásból mennyit fogyasztana, nyilvánvaló lett számunkra, hogy az amerikai gazdasági modell Kína számára nem életképes és nem járható út. És a világ többi részére sem, beleértve ebbe az Egyesült Államokat is, lesz járható sokkal hosszabb ideig.

Még tucatnál is kevesebb újságíró volt jelen, amikor elindítottuk ezt a hírlevelet. A jelenlévő újságírókat valamilyen ok miatt semmi sem ihlette meg, hogy cikket írjanak. De a sajtótájékoztatót követő éjszaka William C. Mann, az *Associated Press* hírügynökség tudósítója, aki valószínűleg éjszakai műszakban volt, véletlenül rábukkant a közleményünkre, és írt egy cikket a sajtótájékoztatóról, mely hajnali 2 óra 41 perckor került fel a hírügynökség honlapjára. Mire reggel beértem az irodámba, csörgött a telefon. Az első telefonhívás a *Wall Street Journal* orosz testvérlapjától érkezett. Aztán hívások jöttek Európából, köztük a *Financial Times*-től és a *BBC World Service*-től. A tudósítókat meglepte ez a számítás, ám arra

is kíváncsiak voltak, hogy miért pont mi fedtük fel azt meglehetősen riasztó előrejelzést. Sajnos az a szenzáció, amit ez a közleményünk és a benne lévő döbbenetes előrejelzések okoztak, csak egy rövid ideig tartott, majd közleményünk lassan eltűnt a figyelem radarképernyőjéről. De ettől az általunk felvetett probléma még megmarad.

Mi a Földpolitikai Intézetben megpróbáljuk értelmezni a kialakulóban lévő új trendeket is, például az élelmiszerellátás új geopolitikáját. Az utóbbi félévszázad legnagyobb részében a nemzetközi mezőgazdasági kereskedelem legfontosabb problémája a piacokhoz való hozzáférés volt, továbbá az, hogy az Egyesült Államok, Kanada, Ausztrália és Argentína, hogyan tudnának közösen nyomást gyakorolni Európára és Japánra, hogy megnyissák a piacaikat. Ám amikor beléptünk a 21. századba arra a következtetésre jutottam, hogy a figyelem nemsokára áttér a földműveléssel összefüggő tartalékokra. Ahogy 2007 végén és 2008 elején az élelmiszertartalékok egyre szűkebben álltak rendelkezésre, és ahogy a gabonaárak rekordmagasságba emelkedtek, néhány ország elkezdte korlátozni a gabonakivitelét, annak érdekében, hogy megpróbálja a hazai élelmiszerárakat ellenőrzése alatt tartani. Oroszország és Argentína korlátozta a gabonaexportját. A világ második legnagyobb rizsexportőr országa, Vietnám több hónapra minden exportot betiltott, mivel kétségbeesett próbálkozást tett arra, hogy a belföldi élelmiszerárakat ellenőrzése alatt tartsa. A gabonát importáló országok erre pánikba estek.

Ezek az országok hirtelen felismerték, hogy már nem képesek többé a világpiacra támaszkodva biztosítani maguknak a szükséges gabonaellátást. Erre a helyzetre pedig úgy reagáltak, hogy megpróbálták külföldön földeket vásárolni vagy bérbe venni, hogy aztán ezeken földeken termeljék meg a szükséges élelmiszer behozatalt. 2010-re Szaúd-Arábia, Kína, Dél-Korea és más országok összesen 140 millió hold termőföldet biztosítottak maguknak főképp Afrikában, Dél-Amerikában és Délkelet-Ázsia egyes részein. Akkora nagyságú földterületről van szó, mely egyenlő az Egyesült Államok összes búzával és kukoricával bevetett területével.

Ennek az elemzésnek az összefoglalása a *Foreign Policy* 2011. évi május-júniusi számában jelent meg a *The New Geopolitics of Food* (Az élelmiszer új geopolitikája) címmel. Ez a cikk nagyobb figyelmet keltett, mint bármely cikk, melyet az 1994-ben írt *Who Will Feed China?* (Ki fogja Kínát élelmezni?) óta írtam.

Ebben az írásomban feltárom a földszerzésekről szóló szalagcímek hátterét, megjegyezve azt is, hogy léteznek vízszerezési akciók is. Mivel Egyiptomban ritkán esik az eső,

az ország mezőgazdasága teljesen a Nílus vizére van ráutalva. A Felső-Nílus medencéjének 70 százalékát elfoglaló két ország, Szudán és Etiópia a külföldi kormányok és vállalatok földszerzési akcióinak legfontosabb céljaivá lettek. Több millió hold földet szereztek meg, és ezen földek öntözésére használt víz nagy részét a Felső-Nílusból fogják kiemelni, ami azt jelenti, hogy a folyam vizének egyre kisebb része fog eljutni Egyiptomig. 2011 júniusában egy véleménycikket írtam a *New York Times*-ba a következő címmel *When the Nile Runs Dry* (Mikor a Nílus kiszárad).

Megérezve hogy az előbbi témából és a vele összefüggésben álló problémákból milyen az élelmiszerellátást érintő problémák adódhatnak, *Full Planet, Empty Plates: The New Geopolitics of Food Scarcity* (Teli bolygó, üres tányérok: az élelmiszerhiány új geopolitikája) címmel könyvet írtam, mely 2012 szeptemberében jelent meg. A könyv fő tézise az, hogy a világ az élelmiszertöbblet korszakából az élelmiszerhiány korszakába vezető átmenet állapotában van. A gabona iránti éves keresletnövekedés az utolsó évtizedben megduplázódott, miközben a termelést korlátozó tényezők egyre nehezebbé teszi a farmerek számára, hogy a keresletnövekedéssel lépést tartsanak. Eközben mintegy három milliárd ember lép a tápláléklánc magasabb fokaira, ami azt jelenti, hogy több lábasjószágot és baromfit fogyasztanak, márpedig az állatok etetéséhez rendkívül sok gabona szükséges. Mindennek következtében a világ gabonaszükséglete az egy évtizeddel korábbi, évi 21 millió tonnás növekedéssel szemben már évente 41 millió tonnával nő.

Általában írásaimmal próbálom meg befolyásolni a dolgok menetét, de néha megadatik nekem, hogy közvetlenül beszéljek a kulcsfontosságú döntéshozókkal. 2007 elején a Toyota vezérigazgatójával, Shoichiro Toyodával ebédeltem egy olyan időszakban, amikor a társaság a világ vezető autógyártója lett. Először 2005-ben találkoztunk a Nagoya városának közelében megrendezett világkiállításon, amelynek ő volt a tiszteletbeli elnöke, én pedig az esemény környezetvédelmi tanácsadója voltam. Az ebéd során megpróbáltam meggyőzni Shoichiro Toyodát az elektromos árammal üzemeltethető gépkocsik kifejlesztésének előnyeiről. Rámutattam arra, hogy nálunk, az Egyesült Államokban szinte kimeríthetetlen szélenergia-potenciál áll rendelkezésre, mely elég ahhoz, hogy az amerikai gazdaság – beleértve ebbe ország teljes gépkocsi-állományának üzemeltetését is – által igényelt energia sokszorosát megtermelje. Elmondtam, hogy az összes gépkocsinkat szélenergiával termelt elektromossággal üzemeltethetnénk–mindezt akkora költséggel, mintha egy gallon (3,8) liter benzinért 8 centet fizetnénk.

Egy későbbi levélváltásunkban ismét nyomatékosan felvettem ezt a gondolatot. Jöttem és mentek a mindig jó hangulatú és érveket felvonultató levelek, de Shoichiro Toyoda a párbeszédet tényleg komolyan vette, és egy 2007-ben írt levele végén csak ennyi állt: „Figyelje, hogy mit teszünk!” A konnektorról feltölthető Prius, melynek próbaértékesítésére az Egyesült Államokban 2011-ben került sor, 2012 tavaszán piacra került.

2010 májusában a Nagoya Egyetem vendégaója lett egy a rendszerszemléletű gondoskodásról megrendezett szimpóziumnak. A szimpózium vitafórumán ott ült velem Takeshi Uchiyama, aki beszámolt a Prius kifejlesztéséről. 1993-ban a Toyota vezetői megbízták őt és tervező csapatát, hogy tervezzenek egy a 21. század igényeinek megfelelő gépkocsit. Ennyi volt az összes eligazítás. A tervezőcsapat már az elején úgy döntött, hogy ennek az új gépkocsinak hibridmeghajtásúnak kell lennie, tehát a gépkocsiban lennie kell egy belső égésű és egy elektromos meghajtású motornak is.

Ennek az erőfeszítésnek lett az eredménye a Prius. A Prius harmadik prototípusa, mely 2010-ben került piacra, egy gallon (3,8 liter) benzin felhasználásával 50 mérföldet (mintegy 80 kilométert) tud megtenni. Bámulatra méltó autómérnöki teljesítmény ez, mely szerte az egész világban irányt mutató mércévé lett. Az én szememben Takeshi Uchiyama korunk egyik követendő példaképe.

Olyan nagy befektetési bankok, mint a J.P.Morgan vagy a HBSC bank érdeklődnek a B-terv iránt. Ez az oka annak, hogy több, befektetők számára rendezett konferenciára is meghívtak. Hollandiában egy a fenntarthatóságot és a felelősségteljes gondolkodást támogató befektetési társaság, a 21C elnöke, Marcel de Berg a *Plan B 3.0* (A B-3.0 terv) elolvasása után úgy döntött, hogy szükség van egy a B-terv céljainak megvalósítására törekvő befektetési programra. A Világbank nagy tiszteletben álló, korábbi ügyvezető alelnöke, Herman H.F. Wijffels határozott támogatásáért biztosította. Több mint egy évig tartó tanácskozás sorozat után, melynek számos találkozásán én is részt vettem, három nagy holland pénzügyintézet, a Rabobank, a Robeco és a hollandiai egészségügyi dolgozók egyik nyugdíjalapja 2011-ben létrehozott egy B-tervet szolgáló befektetési alapot. A három említett társaság együttes eszközállománya megközelíti az 1000 milliárd dollárt. A három társaság jelenleg tőkebefektetéseket tervez, hogy létrehozzák a B-tervre alapozott gazdaságot, így Hollandia lesz a világ első országa, melyik megvalósítja a B-tervet.

Miután 2011 őszén megbeszéléseket folytattam ezzel a három társasággal, Zürichbe repültem, hogy megbeszélést folytassak a Fenntartható Fejlődést Szolgáló Eszközgazdálkodás

nevű társaság tervező csapatával, mely Svájc számára készít egy hasonló tervet. A név már jelzi, hogy ez szervezet a helyes irányba indult el.

Egyre több ember ismeri fel, hogy az éghajlatváltozást komolyan kell venni. Az aggodalmakat megalapozza az utóbbi idők szélsőséges időjárási eseményeinek egész sora. 2011-ben március végén szélsőségesen erős tornádók voltak, melyeket a Mississippi-völgyben kiterjedt áradások, aztán hőség, aszály és a Texas államban szinte minden akadály nélkül tomboló erdőtüzek követték, majd jött az Irene hurrikán és a Lee névre elkeresztelt trópusi vihar, és láthattuk, hogy a hírtévékben időjárással foglalkozó csatornák lettek. Az Alabama államban található Tuscaloosa városából és a Missouri államban található Joplinból érkező tudósítások heteken keresztül tornádók pusztításáról számoltak be, és ugyanez elmondható az Irene hurrikánról meg az Észak-Amerika keleti partvidékén általa okozott pusztításról is. A hurrikán után egy héttel még mindig sokan áram nélkül voltak. 2011 őszén, október végén az ország észak-keleti részében meglepetésszerűen hóvihár keletkezett, mely 25 centiméteres hótakarót borított New York városára, holott a város fái még le sem hullatták a levelüket. A leszakadó faágak emberek millióit szakították el az áramszolgáltatástól, és voltak olyanok is, akik két hétig maradtak áram nélkül.

Ezt követte a 2012-es esztendő hatalmas aszálya. Az amerikai kukoricatermés nagy része kiszáradt, és kukoricatermés 29 százaléka elpusztult. Ennek hatására szerte az egész világban megemelkedtek az élelmiszerárak. Mivel a Mississippi egyes szakaszai kiszáradtak, a hajóforgalom akadozott. Mivel nem volt fű és nem volt takarmány, az állattartó farmerek ezrei kényszervágásra küldték az állatállományukat. A mezőgazdasági miniszter esőért imádkozott, de könyörgése nem talált meghallgatásra.

Még tartott az ország központi régióit sújtó szárazság, amikor 2012 októberének végén a Sandy nevű szupervihar elérte az Egyesült Államok keleti partvidékét. Ez a hurrikán megérkezésekor nem volt különösen erős, de kiterjedését tekintve irgalmatlanul nagy volt: átmérője 1000 mérföld volt. A Sandy, ahelyett, hogy a viharok szokásos útvonalát követve a Karibi-térségből indulva végigsöpört volna a keleti partvidéken, majd északkeleti irányban folytatta volna az útját, egyszer csak nyugatra fordult oly módon hogy a vihar középső része New Jersey-nél ért partot, majd végigsöpört az államon.

A vihar felerősödésének, az erős szeleknek és a súlyos esőzésnek pusztító hatása volt a keleti part középső államaira Virginia államtól kezdve New Jersey és New York államon keresztül egésze Rhode Islandig. Az írásos történelmében először Manhattan déli részét

méternél magasabb víz lepte el. A tengervíz beömlött a New York-i metró alagútjaiba, és ennek következtében a metrót lezárták. Noha még nem állnak rendelkezésünkre a vihar pusztításáról szóló végleges adatok, valószínű, hogy a Sandy az amerikai történelem messze legpusztítóbb vihara volt, és nagyobb kárt okozott, mint például a New Orleans-t 2005-ben elpusztító Katrina-hurrikán.

Éppen úgy, ahogy a Japánban történt fukusimai atomerőmű-baleset megváltoztatta a nukleáris energia jövőjét, ugyanilyen hatással lesznek az egyre szélsőségesebb időjárási események arra, hogy mit gondolunk a fosszilis üzemanyagok elégetéséről. Az Egyesült Államokban, a világ legnagyobb gazdaságában a karbonkibocsátás gyorsan csökken. Nem kizárt, hogy az éghajlatváltozás megítélésben közvélemény hamarosan teljesen megváltozik, éppen úgy, ahogy egy generációval korábban fordulat következett be a dohányzás megítélésében.

Németország 2011-ben áramtermelésnek 20 százalékát fedezte megújuló energiaforrásokból, és 2012-ben ez az arány már mintegy 23 százalékos volt. Jelenleg a Föld több mint nyolcvan országban üzleti vállalkozásként állítanak elő áramot szélenergiából. A napenergiából előállított villamos áram költsége az egész világon gyorsan csökken. Szerte az egész világban új kerékpárutakat építenek, hogy az autózással szemben a kerékpározást ösztönözzék. Van tehát előrelépés.

Mint korábban és korábbi munkahelyeimen is, még mindig képes vagyok örülni, ha életem találkozik a történelemmel. Az egyik ilyen élményem a következő: 2010-ben felhívott telefonon Roger Payne, a világ egyik vezető bálnaszakértője. Jelezte, hogy bejön majd a városba, és szeretett volna velem ebédelni. Örömmel fogadtam el a meghívását. A 60-as évek végén Roger Payne és Scott McVay fedezték el és írták le a púpos bálnák hosszú és bonyolult énekét a párzási időszak alatt, és egy alaplúnek számító cikket közöltek erről a témáról a *Science*-ben.

Roger Payne körülbelül egy héttel később is felhívott és elmondta, hogy a Washingtonba látogató Maya Lint, a Vietnámi Veteránok Emlékműve Emlékfalának megalkotóját is megpróbálta meghívni, de ő csak azon a napon ér rá, amikor mi találkoztunk volna. Roger szerette volna megtudni, rendben lenne-e, ha hárman ebédelnénk együtt. Jeleztem, a dolog teljesen rendben lesz. Váratlan lehetőség volt ez nekem arra, hogy két, általam már régóta csodált emberrel le tudjak ülni beszélgetni.

Ebéd közben megkérdeztem Maya Lint, hogy az emlékmű tervezett felállítási helyének megtekintésétől számítva mennyi idejébe tellett, míg kidolgozta a Vietnámi Veteránok Emlékműve Emlékfalának koncepcióját. Azt mondta, hogy három-négy órába tellett. Egyike volt azon terveinek, melynek koncepciója szinte azonnal kialakult. Ezt követően a benne felsejlett vízióból kiindulva elkészítette a konkrét és végül is nyertesnek bizonyuló pályázatot. Az emlékmű pályázatára 1442 pályatervet nyújtottak be, mindegyiket név nélkül és csak egy számmal ellátva. Később tudtam meg, hogy Maya arra következtetésre jutott, hogy teljesen lehetetlen lett volna nyernie, ha kitudódik, hogy ázsiai származású, nő és egyetemi hallgató (Yale Egyetemen).

Nem él át gyakran új élményeket egy olyan ember, aki olyan régóta tevékenykedik a pályáján, mint én, de azért néha mégis. 2012 márciusában egy kézzel írott levelet kaptunk, melyben egy félmillió dollárra szóló csekk volt. A levelet Henry Ingwersen, a Légierő kilencven éves nyugalmazott ezredese küldte. Hozzánk hasonlóan ő is aggódik civilizáciánk jövőjéért. Azt írta, nem tudja, hogy meg lehet-e menteni a világot, de ha bárki, mégis képes erre, akkor azt hiszi, hogy mi azok vagyunk. Elküldte nekünk egész élete összes megtakarítását.

Egy másik, életben egyszer előforduló tapasztalatban akkor lett részem, mikor Reah Janise Kauffman letette az íróasztalomra *A B-3.0 terv* eszperantó nyelven megjelent fordítását. Az eszperantót azért hozták létre, hogy a világ nagy összekötő nyelve legyen. De miközben forszírozták használatát, az angol lett az a nyelv, mely a világ különböző részeit összeköti egymással.

Meglepődtem, de csak azért, mert elfelejtettem, hogy aláírtunk egy szerződést az Eldona Fako Kooperatívával együttműködő Robin Beteau-val. Noha munkáim eddig több mint negyven nyelven láttak napvilágot, a baszk nyelv volt talán a legezotikusabb nyelv, amelyen megjelentem. De most még az eszperantó is hozzájött. Ki gondolta volna, hogy ilyen is lehetséges.

Most, ahogy visszatekintek arra tizenkét évre, mely azóta telt el, hogy elértem a nyugdíjkorhatárt, és Földpolitikai Intézet (EPI) létrejött, egyértelmű számomra, hogy helyes döntést hoztam. Az hogy megszabadultam a korábbi, nagyon nagy kutatóintézetem irányítási feladataitól és az, hogy itt a Földpolitikai Intézetben egy ennyire tehetséges csapat segíti a munkánkat, lehetővé tette számomra hogy ezek az évek legyenek a legtermékenyebbek és legnagyobb meglepedést hozóak abban a félévszázadban, amit Washingtonban töltöttem. És nem, a történet még folytatódik.

Hogyan érzük el a világot eredményeinkkel?

Pályafutásom során két nagy kihívással szembesültem. Az egyik a B-terv megalkotása. A másik pedig az a folyamatos kampány, melynek célja, hogy meggyőzze a világot, hogy fogadja el ezt a tervet.

Ahhoz, hogy a civilizációt letérítsük a hanyatlás, majd az összeroppanás pályájára vezető útról, az erők olyan globális mozgósítására van szükség, melyet azzal lehet összehasonlítani, amit az Egyesült Államok tett a második világháború során. 1942-ben az Egyesült Államok teljesen átalakította ipari potenciálját, és átállt az autók gyártásáról a repülőgépek és tankok gyártására. Ez az átállás nem évtizedekbe, sőt még csak évekbe sem tellett. Az átállást néhány hónap alatt megvalósították. Napjainkban éppen ilyen sürgősséggel kell átalakítani a világgazdaságot, ha stabilizálni akarjuk az éghajlatot.

Erőfeszítéseink, hogy a világot rávegyük a B-terv, vagy valamilyen ehhez nagyon hasonlító átalakulási terv elfogadására és átvételére, könyveink kiadásával kezdődnek, mivel, mint ahogy azt már korábban megjegyeztük, a könyvkiadás az információs gazdaság azon része, mely jól kialakult fordítási kapacitásokkal rendelkezik. A mi publikációs hálózatunk központja a New York-i W.W. Northon & Company könyvkiadó. A Norton-céggel a könyveim kiadása révén létrejött kapcsolatom 1974-ben kezdődött, amikor ez a kiadó bukaresti Világnépesedési Konferencia háttérkönyveként megjelentette az *In the Human Interest* (Az ember érdekében) című munkámat. Azóta ők adták ki azt a negyvenkilenc könyvet, beleértve a *Világ helyzete* című jelentéssorozat 17 kötetét is, amelynek szerzője, illetve társzerzője voltam. A Norton Kiadóvállalatnak erős értékesítési hálózata van mind a könyvesboltokban, mind az egyetemeken, éppen ezért ez a kiadó ideális számomra, mondhatnám úgy is, hogy ez a tökéletesnek mondható házasság köztem és Norton között a mennyekben kötött.

A W.W. Northonnal kötött hallgatólagos megállapodás szerint, a kiadó minden neki megküldött kéziratot megjelentet, mi viszont minden új munkánk kéziratát nekik küldjük el. Mi a kiadó elnökhelyettesével és főszerkesztőjével, Amy Cherry-vel tartjuk a kapcsolatot, és csupa öröm vele együtt dolgozni.

A számunkra annyira nélkülözhetetlen és az egész világra kiterjedő, műveinket megjelentető könyvkiadók hálózatának kiépítése kiadóról kiadóra haladva alakult ki. Az egész

folyamat évekbe tellett, de már 1963-ban kezdődött a *Man, Land and Food* (Az ember, a termőföld és az élelmiszer) című könyv francia és spanyol nyelven történő megjelenésével. Innen haladtam tovább, és végül elértem, hogy mintegy negyvenkilenc nyelven jelenjenek meg könyveim.

Az egyik régóta fennálló könyvkiadási megállapodásunk az Egyesült Királyság első környezetvédelmi kiadójával, az Earthscan alakult ki. Itt Jonathan Sinclair Wilsonnal tartottuk a kapcsolatot, aki felelősséget vállalt azért is, hogy megszervezze könyveink forgalmazását a Brit Nemzetközösség országaiban is. Jonathannal való kapcsolatomban során harminc könyv értékesítését szerveztük meg.

Olasz könyvkiadói megállapodásunk majdnem harmincöt esztendő. 1978-ban egy fiatal olasz környezetvédő, Gianfranco Bologna felajánlotta, hogy lefordítja a *The Twentieth Day* (A huszonkilencedik nap) című könyvünket. A fordítás elkészülte után megszervezte a könyv kiadását. Mikor befejeztünk egy könyvet, még a hivatalos megjelenés előtt elküldünk neki egy példányt. Ezután ő felelősséget vállal ezért, hogy talál majd egy a mű megjelenését vállaló kiadót: éveken keresztül ez a kiadó az Edizioni Ambiente volt. Hála Gianfranco Bologna-nak, aki jelenleg WWF Olaszország tudományos igazgatója, harmincegy könyvem olasz nyelven is olvasható.

Kínával is régóta fennálló kapcsolataink vannak a kiadás területén. Mikor 1981-ben először találkoztam Lin Zixinnel, Kína Tudományos és Technikai Információs Irodáját vezette. Ez egy kormány szervezet, melynek az a feladata, hogy áttekintse a világon megjelenő tudományos cikkeket, és megtalálja azokat, melyeket le kell fordítani kínaira, és ki kell osztani a tudósoknak, akadémikusoknak és a pártvezetőknek.

Lin Zixin ebben az összefüggésben talált rá a *Worldwatch Institute*-ra, és adta ki *A világ helyzete 1984* című könyvet: ez lett ennek az évente kiadott jelentésnek az első kínai nyelven megjelent kötete. Lin Zixin fia, Wei Lin, aki az Észak-Dakota Állami Egyetem építőmérnöki szakának professzora, gyakran vállal közvetítői szerepet. Annak ellenére, hogy egymástól eltérő politikai és kulturális háttérrel rendelkezünk, Mr Lin (mert így szoktam megszólítani) és személyemet az köti össze, hogy azonos módon látjuk azt, hogy mi történik Földünkkel, és azt is, hogy mire van szükség a helyzet megoldása érdekében. Kínai fiútestvéremként is szoktam rá hivatkozni. Huszonkilenc munkám jelent meg kínai nyelven, köztük a *Who Will Feed China?* (Ki fogja élelmezni Kínát?) című munkám is.

Japánban *A világ helyzete* 1984-et először egy mezőgazdasági könyvkiadó jelentette meg. A könyv szerkesztője, Soki Oka meg volt győződve arról, hogy a könyvet ki kell adni japán nyelven. A könyv nagy siker lett. Végül ő vállalta el, hogy biztosítja könyveink japán nyelven történő megjelentetését, és azt is, hogy megjelenéskor nagy figyelmet keltő könyvbemutatókat szervez. Sokszor szerepelt a japán tévében, így meghívták, hogy legyen *A Voyage to the Future* (Utazás a jövőbe) című műsor moderátora. Ez egy környezetvédelemmel foglalkozó dokumentumfilm-sorozat volt, melyet az NHK, a japán tévétársaság sugárzott. Soki Odának köszönhetően negyvenöt könyvem jelent meg japánul, ami azt jelenti, hogy az angol nyelvű kiadások után a japán nyelvű kiadások száma a legnagyobb.

Egy másik különösen hasznos kapcsolatot Japánnal Junko Edahiro jelenti: az első időkben ő volt a tolmácsom és fordítóm. A természeténél fogva rendkívül erős Junko Edahiro „Japán a Fenntarthatóságért” névvel megalapította a saját nem kormányzati szervezetét, továbbá egy tanácsadó céget is, mely bemutatja a rendszerszemléletű gondolkodás előnyeit a politika-csinálásban és a tervezésben. Számos könyvet is írt, köztük az *Anything is Possible if You Wake Up at 2 A.M.* (Bármilyen lehetséges, ha hajnali két órakor ébredsz). 2004-ben a *Nikei Career Women* című magazin a legsikeresebb dolgozó asszony címet adományozta neki.

Eközben a világ egy másik sarkából 1989-ben felkeresett engem Washingtonban Magnar Norderhaug, egy norvég segélyezési szervezet munkatársa, és jelezte, hogy szándékában áll északi nyelveken megjelentetni a *State of the World* (A világ helyzete) sorozat köteteit. Az ExxonMobil Novégia-Északi-Tenger korábbi elnökhelyettesével, Øystein Dahle-ével és egy norvég újságíróval, Ketil Gravirral együttműködve megalapította a Worldwatch Norden nevű szervezetet, hogy előmozdítsa *A világ helyzete*-sorozat norvég, svéd, finn és dán nyelven történő megjelentetését. 1990-től minden év januárjában egy eseménydús hét során Magnar Norderhauggal vettem részt az északi nyelveken megjelenő sorozat könyvbemutatóin. Magnar nem kis érdeme az, hogy nemcsak azt érte el, hogy a sorozat kötetei ezekben az országokban megjelenjenek, hanem azt is, hogy az amerikai megjelenés időpontjától számított egy hónapon belül lefordította, és megjelenésre előkészítette a köteteket.

1987-ben kapcsolatba lépett velem Ion Iliescu, egy romániai könyvkiadó, az Editura Technica munkatársa, és jelezte: tervbe vette a *Világ helyzete*-sorozat kötetének megjelentetését. Ion Iliescu huszonhárom lapos bevezetőt írt az első romániai kiadáshoz, melyben ismertette, hogy a globális problémák kapcsolódnak Románia problémáihoz.

1989-ban karácsony hetében a diktátor, Nicolae Ceaușescu megbukott, és Ion Iliescu lett a romániai demokratikus átalakulás vezetője. Két évvel később pedig ő lett Románia első, demokratikusan megválasztott elnöke, és kettő négyéves periódusban töltötte be ezt a tiszteletet. Iliescu elnök mind a mai napig minden egyes román fordításban megjelent munkámhoz román nyelvű bevezetőt írt. Jelenleg nyugdíjas politikus, és személyesen ő szokta megszervezni román nyelven megjelenő munkáim könyvbemutatóit. Ha nem tudok eljutni Romániába, akkor a bemutatókon úgy beszél munkáimról, mintha saját műveiről lenne szó. Mivel sok probléma miatt mindketten aggódunk, és huszonöt éve dolgozunk együtt, tartós barátság alakult ki köztünk.

Nem sokkal azt követően, hogy kialakult a kapcsolat Ion Iliescuval, levelet kaptunk egy iráni orvostól, Hamid Taravatitól, aki egy a teheráni egyetem közelében lévő könyvesboltban bukkant rá a *State of the World 1989* (A világ helyzete 1989) című kötetre. Annyira jónak tartotta a kötetben lévő elemzéseket, hogy még aznap nekiállt a könyv fordításának. Figyelembe véve országa és a világ elé tornyosuló hatalmas környezeti kihívásokat, úgy érezte, nem elég, ha csak a gyógyításnak szenteli az idejét. Szeretett volna a gyógyításon kívül is tenni valamit.

Jelezte, szeretné megkapni a farszi (perzsa) nyelvre való fordítás jogát, melyet készségesen megadtunk neki. Hamid és a szintén orvos Farzaneh Bahar sokat dolgoztak a fordításokon, és sokat tettek a könyvek megjelentetéséért is. Nem szokatlan, hogy Irán kormányzatának egy-egy minisztériuma egy-egy fordításban megjelent könyvből 500, 700 vagy akár 1000 példányt vegyen. Egy olyan országban, ahol a független kutatás ritka, könyveimet, különösen a kormányzat minisztériumaiban és az egyetemeken, nagyra értékelik.

Két könyvem, a *Full House* (A teli ház) és az *Eco-Economy* (Ökogazdaság) irodalmi díjakat nyertek. Az első díjat a kulturális minisztérium, a másodikat a iráni könyvkiadók egyesülete, a Peka Intézet adta. Mindkét díj Hamid Taravati és Farzaneh Bahar jó fordítói munkájáról tanúskodik. A helyzet iróniája, hogy noha az Egyesült Államok és Irán között nincsen diplomáciai kapcsolat, úgy tűnik, hogy a környezet állapotával kapcsolatos legfontosabb információforrás az irániak számára egy kicsi washingtoni kutatóintézet.

Az 1980-as években az a fiatalember, aki könyveink koreai nyelven történő megjelentetésével kapcsolatban a fő szerepet játszotta, hat évre börtönbe került. Yul Choi abban az időben a dél-koreai demokratikus mozgalom a vezetője volt, és az volt a célja, hogy az akkori koreai elnök helyére egy demokratikusan megválasztott elnök lépjen.

Míg Yul Choi börtönben volt, rengeteg könyvet elolvasott, többek között az egyik munkámat is. Megfogadta: ha a demokrácia-mozgalom sikeres lesz, akkor a mozgalom erőit a környezet megmentésére fordítja. Ez vezetett el Koreai Környezetvédelmi Szervezetek Szövetségének megalapításához. Ázsia leghatékonyabb környezetvédelmi mozgalmaként (a taglétszám 85000 és a helyi szervezetek száma negyvenhét) ez a szervezet irányítja könyveink koreai nyelven történő megjelentetését. Hihetetlenül kiemelkedő teljesítményéért Yul Choi 1995-ben megkapta a Goldman Környezetvédelmi Díjat.

Az Earth Policy Institute törökországi partnere egy nem kormányzati szerv: a TEMA mozaikszóra keresztelt szervezet célja az újraerdősítés és a talajvédelem. A szervezet két alapítója Nihat Gökyiğit, egy roppant sikeres üzletember és Hayrettin Karaca, egy kiváló tudós. A TEMA, azonkívül, hogy hatalmas faültetési programba kezdett, felismerte, hogy hasznos dolog megjelentetni könyveimet. Amikor könyveim megjelenése alkalmából felkerestem Isztambul és Ankarát, elmentem a TEMA isztambuli irodájába. Felkértek, hogy az általuk kiadott tizenhat török nyelvű könyvem minden példányát dedikáljam.

Noha a könyvkiadás területén megvalósult együttműködésünk közül sok két-három évtizedre tekinthet vissza, van néhány ígéretes új kapcsolatunk is. Például két svédországi professzor, Lars és Doris Almström engedélyt kért és kapott arra, hogy *Plan B 2.0* (A B-2.0 terv) című munkámat lefordíthassák és hozzáférhetővé tehessek az interneten. Amikor a *Plan B 3.0* (A B-3.0 terv) című könyvem fordították, könyvkiadót is találtak, és a fordítás megjelenésekor nagyszerű könyvbemutatót szerveztek. Ezt követően mindketten a szokásosnál korábban nyugdíjba vonultak, annak érdekében, hogy elősegítsék a B-terv svédországi elfogadását. Jelenleg elmondható, hogy könyveink közül négyet jelentettek meg svéd nyelven, és aktívan dolgoznak a B-terv megvalósításán. Doris Almström erőfeszítéseit nemrég két környezetvédelmi díjjal jutalmazták.

2006-ban kaptunk egy emailt Pierre-Yves Longarettitől, aki Franciaország egyik vezető asztrofizikusa és Grenoble-i Csillagvizsgáló Asztrofizikai Laboratóriumának társigazgatója. Pierre-Yves Longaretti felismerte: hiába jár munkássága az asztrofizika élvonalában, az nem ad választ a földi létünket közvetlenül fenyegető veszélyekre. Egy asztrofizikai konferencián tartózkodott Kaliforniában, mikor a kezébe került a *Plan B 2.0* (A B-2.0 terv) című könyvem, és megkérte tőlünk a francia nyelvű fordítás jogát. Pierre-Yves Longaretti éjt nappallá téve, hétvégéit feláldozva és szabadsága idejében is dolgozott a fordításon, és közeli barátja, Philippe Vieille, aki hasonlóképp aggódik Földünk jövőjéért, lett a fordítás kéziratának szerkesztője. A

Plan B 2.0 (A B-2.0 terv) francia kiadásának könyvbemutatójára 2007 novemberében Párizsban került sor: a Calmann-Lévy, Franciaország egyik vezető könyvkiadója Philippe Vieille könyvkiadóval, a Souffle Court Editions-szal együttműködve jelentette meg a művet.

Pierre-Yves Longaretti és Philippe Vieille létrehoztak egy nonprofit szervezetet, az *Alternative Planetaire*-t, hogy végrehajtsák a B-tervet Franciaországban. Ez a szervezet a Rue de l'Echiquier kiadóval együttműködve kiadta a *World on the Edge* (A szakadék szélén táncoló világ) című munkámat, és ez a kiadó jelenleg dolgozik a *Full Planet, Empty Plates* (Teli bolygó, üres tányérok) megjelentetésén.

Néha, olyan országokban, ahol a könyvpiac kicsi, megadjuk magánszemélyeknek azt a jogot, hogy lefordíthassák könyveinket, és ezt követően feltöltsék a fordítás elektronikus változatát az saját honlapjukra, vagy mi töltjük fel a fordítást az Earth Policy Institute honlapjára. Ez a helyzet Magyarországon, ahol egy középiskolai tanár, Bíró Dávid, kitartó szorgalommal fordította könyveinket kezdve a *Plan B 3.0* (A B-3.0 terv) című könyvvel. E sorok leírásának idején teljes gőzzel dolgozik a *Full Planet, Empty Plates* (Teli bolygó, üres tányérok) című könyv magyar fordításán.¹ Görögországban Makis Fountoulis szponzorokat szerezve kiadta a *World on the Edge* (A szakadék szélén táncoló világ) című munkámat. És ugyanez a terv a *Full Planet, Empty Plates* (Teli bolygó, üres tányérok) című művel is.

Dél-Amerikában szoros együttműködést alakítottunk ki Gilberto Rinconnal, aki a kolumbiai Fenntartható Fejlődés Tanulmányi Központjában dolgozik. Gilberto Rincon szervezte meg utolsó öt könyvem, köztük *Full Planet, Empty Plates* (Teli bolygó, üres tányérok) című kötetem, spanyol nyelvű megjelentetését, és a könyvbemutatókkal párhuzamosan nagy nemzetközi konferenciákat is rendez.

A könyvek fordításának és forgalmazásának hatását tovább erősítik a könyvekre épülő ismeretterjesztő filmek. Például, mint ahogy azt már a nyolcadik fejezetben már megjegyeztük, a Világ helyzete-sorozat első kötetei szolgáltatták az alapot a *Race to Save the Planet* (Versenyfutás a Föld megmentéséért) című, tízrészes filmsorozathoz, melyet 1990 őszen a PBS, az Egyesült Államok közszolgálati televíziós csatornája sugárzott, majd nem sokkal később más országokban is műsorra tűzték. 1999-ben az NHK (a japán tévétársaság), a CNN és európai tévétársaságok konzorciuma összefogtak, és a *State of the World* (A világ helyzete) címmel elkészítettek egy hatrészes sorozatot, mely 2000-ben került adásba. Az

¹ Az *Earth Policy Institute* honlapján jelen könyv fordításakor az alábbi munkák érhetőek el Bíró Dávid magyar fordításban: *Plan B 3.0* (A B-3.0 terv), *Plan B 4.0* (A B-4.0 terv), *World on the Edge* (A szakadék szélén táncoló világ), továbbá a *Full Planet, Empty Plates* (Teli bolygó, üres tányérok) című mű is. (ford. megj.)

NHK 2003-ban hozta létre a már korábban említett *Voyage to the Future* (Utazás a jövőbe) című kétórás és kétrészes műsort. A film második részének, mely az *Eco-Lessons with Lester Brown* (Ökológia órák Lester Brownnal) alcímet kapta, én lettem a műsorvezetője. Az NHK 2008 decemberében – teljes egészében egy velem készített interjúra alapozva – *Save the Future* (Mentsük meg a jövőt) címmel egy kilencvenperces ismeretterjesztő filmet készített, mely 2009-ben újránapján nagyfilmként került adásba.

A legújabb film, a *Plan B: Mobilizing to Save Civilization* (A B-terv: mozgósítás a civilizáció megmentésére), melynek narrátora Matt Damon lett, az Egyesült Államok közszolgálati televíziós csatornája, a PBS által sugárzott *Journey to Planet Earth* (Utazás a Föld nevű bolygóra) sorozat egyik adása lett. A film Marilyn Weiner és Hal Weiner briliáns produceri, illetve rendezői munkáját dicséri, és vetítésére a PBS tévéállomáson 2011 márciusában került sor szerte Amerikában. A Wallace Genetikai Alapítvány munkatársának, Joan Murraynak a javaslatára Marilyn és Hal Weiner elkísértek a *Plan B 2.0* (A B-2.0 terv) 2008. évi könyvindító-utazására, melynek során részt vettem művem japán, koreai, kínai, hindi, török és olasz fordításának könyvbemutatóin. Felvették a helyi médiákkal, politikai vezetőkkel való találkozásaim egyes részleteit, és ezzel kidomborították az egyes országok sajátos, helyi hangulatát is. Azonkívül, hogy a *Plan B: Mobilizing to Save Civilization* (A B-terv: mozgósítás a civilizáció megmentésére) többször került adásba a PBS csatornáin, más tévéhálózatok műsorán is szerepelt.

Létezik egy magánszemélyekből álló hálózat, melynek tagjai személyesen terjesztik könyveinket. Amikor elkezdtük a B-terv sorozat kiadását, értékesítéssel kapcsolatos adatbázisunkban feltűnt, hogy az emberek több példányt vesznek tőlünk annak érdekében, hogy adjanak egy-egy példányt ezekből a könyvekből a barátaiknak, kollégáiknak vagy a közvéleményt befolyásoló személyeknek. Eldöntöttük, hogy azok a személyek, akik öt vagy több példányt vettek a *B-terv* köteteiből, külön elismerésben részesülnek, mert bekerülnek a B-terv csapatába. Most pedig ezt az értékesítést ösztönző rendszert kiterjesztettük a legutóbbi időkből megjelent könyveinkre, a *World on the Edge* (A szakadék szélén táncoló világ)-ra és a *Full Planet, Empty Plates* (Teli bolygó, üres tányérok) című műre is.

2013-ban a teamnek több mint 4000 tagja van, és tevékenysége tényleg számít. Ted Turnert neveztük ki B-terv csapatának vezetésére, mivel általában mindegyik könyvünkől 4500 példányt oszt ki a világ vezető politikusainak, köztük az Egyesült Államok Kongresszusa és az Európai Parlament tagjainak, az Egyesült Államok tagállamai

kormányzóinak, az egyetemek elnökeinek, a *Fortune* magazin 500 legnagyobb társasága igazgatóinak, államfőknek, kormányfőknek, a vezető nem kormányzati szervezetek vezetőinek, és a világ ötszáz dollármilliárdosa közül majdnem mindegyiknek. Ted Turner nemcsak szétosztja ezeket a könyveket, hanem a könyvek minden címzettjének egy kísérőlevelet is küld, melynek végeredményben az a tartalma, hogy Ted Turner is olvasta az adott könyvet, fontosnak tartja és jó lenne, ha a címzett is elolvasná.

Nem ismerek senki mást, aki elkötelezettebb lenne Ted Turnernél környezet megmentése mellett, mint ő. Ted ugyanis nemcsak elmondja, hogy fontos ügyről van szó, hanem tényleg tesz is érte. Minden cselekedetét áthatja a környezettudatosság. Amikor 2 millió hektár földet vásárolt Amerikában, melynek legnagyobb része legelő volt, egyszerre Amerika legnagyobb földbirtokosa lett. Colorado, Kansas, Montana, Nebraska, Új-Mexikó, Oklahoma és Dél-Dakota államban vásárolt tizenöt farmján, segített abban, hogy az adott földterületek állapota visszatérjen a természetes állapothoz. Mindezt összefoglalva, jelenleg 55000 bivaly szabadon, kerítések és épületek által nem akadályoztatva legelészik a farmjain. Ted Turner büszkén jegyzi meg, hogy a talajban található szerves anyagok mennyisége jelentősen megemelkedett, és óriási mennyiségű széndioxidot köt meg. Felemelő érzés Ted Turner sok farmja közül az egyiken egy kis időt eltölteni—erről jómagam és élettársam Maureen Kuwano Hinkle is tanúskodhat.

Ted Turner könyvforgalmazási módszere Japánban is követőkre talált, ahol a Kurosawa-testvérek, Toshishige és Masatsugu, mindegyik könyvemből példányok ezreit osztják szét Japán közvéleményét befolyásoló személyiségek között, beleértve ebbe a parlament tagjait és vállalati vezetőket is. Törökországban a TEMA megszervezte, hogy *A B-3.0 terv* török fordítását 4250 politikus és közvéleményt befolyásoló személy ingyen kapja meg.

A könyvkiadók egész bolygónkra kiterjedő hálózatának létrehozása rengeteg haszonnal járt. Azonkívül, hogy könyveink az összes jelentős nyelven megjelennek, néha olyan kisebb nyelveken is napvilágot látnak, mint a baszk, a grúz vagy az észt nyelv. Az a tény, hogy ilyen sok ember tevékenykedik ennyire keményen a világ megváltoztatásáért, az *Earth Policy Institute*-ban, a Földpolitikai Intézetben mindannyiunk számára óriási erkölcsi támogatást jelent. Most már nem engedhetjük meg magunknak, hogy lelassítsuk a tevékenységünket.

Fordítók, szerkesztők és könyvkiadók a szó szoros értelmében vett százainak az erőfeszítése következtében könyveimnek összesen 658 kiadása jelent meg különféle nyelveken. Míg nagyszámú ember megszólítása nagymértékben a nyomtatott szövegekre támaszkodik, a kulcsfontosságú döntéshozók koncentrált csoportjainak az elérése nyilvános előadások megtartásával lehetséges–tehát attól, hogy tartunk-e előadásokat a politikai és vállalati vezetők, a befektetési bankemberek, szakmai társaságok és más testületek konferenciáin. Annak érdekében, hogy megpróbáljam meggyőzni az embereket arról, hogy szükség van a világgazdaság átalakítására, és ezzel a világ fenntartható fejlődési útra való visszaterelésére, az utolsó fél évszázadban negyvenhét országban 1863 előadást tartottam. Néha egy nemzetközi utazáson az adott ország fővárosában csak egyszer állok meg, mint például Londonban, ahol az Egyesült Királyság összes újságja és más médiái is koncentrált módon jelennek meg. Franciaország kulcsfontosságú városa Párizs, míg Olaszországban Rómán kívül egy-egy könyvbemutató-utam Milánót és Torinót is magában foglalja. Kínában, melynek az Egyesült Államokhoz hasonlóan, külön politikai és külön kereskedelmi fővárosa van, a két kulcsfontosságú város Peking és Sanghaj. Japán esetében általában elég elutazni Tokióba.

A sajtókonferenciák hozzájárulnak a médiákkal való kapcsolatfelvételhez, míg az a tudósítókkal való találkozás a médiákkal fenntartott kapcsolatot erősíti. Hosszú évek során a szó szoros értelmében munkaebédek, munka reggelik és munkavacsorák ezrein vettem részt.

Kevés olyan teljesítmény van, mely nagyobb meglepéssel tölti el az ember szívét, mint, amikor teljesen lekötöm egy hallgatóság figyelmét. Ez az az érzés, melyért a színészek színpadra állnak, és az énekesek énekelnek. Én pedig előadásokat tartok. Linton Weeks, aki néhány évvel ezelőtt írt rólam egy részletes bemutató cikket a *Washington Post* számára, elkísért az egyik előadásomra, melyet 700, a védelmi iparban tevékenykedő vállalkozó számára tartottam washingtoni Marriott Wardman Park Hotelben. Linton Weeks cikkében így fogalmaz, a közönség annyira elcsendesült, hogy „még egy légy döngését is hallani lehetett volna”.

Frank Schwalba-Hoth, a németországi Zöldek európai parlamenti képviselője minden évben megszervezi számomra, hogy egy a nagy nyilvánosság által is látogatható előadást tartsak Brüsszelben az Európai Parlament előadótermében. Frank Schwalba-Hoth annyira ügyes szervező, hogy erre az előadásra az érdeklődőknek előre be kell jelentkezniük, mert csak így kerülhető el, hogy az előadóterem ne legyen túlságosan zsúfolt. Tartottam előadást,

többek között, s az Európai Zöld Párt helsinki konferenciáján, a parlamenti képviselők bangkoki népesedéssel és fejlődéssel foglalkozó nemzetközi konferenciáján és a kínai Országos Népi Gyűlésének 21. századdal foglalkozó, Pekingben megrendezett fórumán is.

Alapvető fontosságú elérni az üzleti és pénzügyi szféra menedzsereit, például azokat, akik minden év elején a svájci Davos-ban összejönnek a Világgazdasági Fórumon, és a háromévente megrendezett Világenergia Konferencián. Számos befektetési csoportnak is tartottam előadást kezdve a New York-i J.P. Morgantól egészen a londoni központú HSBC csoportig. Más nyilvános előadásaimat lenyűgözően nagy kapcsolati hálózati rendszerrel rendelkező vállalatoriasok szponzorálják: például előadást tartottam Tokióban, melyet a Coca-Cola támogatott, vagy a Google előadássorozatában is szerepeltem a társaság központjában, a Kalifornia államban található Mountain View-ban.

Az üzleti világ szereplőin kívül előadás-naptáramban fontos szerepet játszanak a szakmai testületek. Ezek között vannak az általam megtartott vitaindító előadások olyan konferenciákon, mint a bogotai nemzetközi környezetvédelmi jogról tartott konferencia, a torontói természeti katasztrófák menedzseléséről tartott konferencia vagy a milánói étellemezésről és táplálkozásról szervezett konferencia. A vallási csoportok között megemlíthetem az Amerikai Kvékerek Konferenciáját vagy az Amerikai Rabbik Központi Konferenciáját.

Tizenhat országban 153 egyetemen és főiskolán 262 előadást tartottam, és ez szintén segített abban, hogy potenciálisan nagy közönséget tudjak elérni. Az általam leggyakrabban felkeresett három egyetem sorrendben a következő: a Harvardon 13 alkalommal, a New York-i Columbia Egyetemen tízszer és a Tokiói Egyetemen kilencszer tartottam előadást. Egyre több egyetem indít évente megtartott környezetvédelmi előadássorozatot annak érdekében, hogy ez a problémakör, megkapja a neki járó figyelmet. Azon egyetemek közül, melyeken abban a megtisztelésben részesültem, hogy én tarthattam a környezetvédelmi előadássorozatok nyitó előadását, megemlítem a Kaliforniai Egyetem Berkeley-ben lévő kampuszát, Oxfordot és legutoljára pedig a Maryland Állam Egyetemet.

Azonkívül, hogy különféle egyetemeken előadásokat tartok, sok egyetem, köztük a Colaradoi Egyetem, felteszi az előadásokat a *YouTube*-ra. Néha adásba kerül egy-egy előadásom, például a Chicagói Egyetemen tartott előadásom, a nonprofit és közügyekkel foglalkozó C-SPAN nevű tévécsatornán.

A *YouTube* nagyon kedvező fóruma az előadásoknak. E sorok írásakor a *YouTube*-on Braziliától Svédorszáig a legkülönbözőbb országokban felvett előadásaimból és sajtónyilatkozataimból mintegy hatvan tekinthető meg. Érdekes megjegyezni, hogy míg a nyilvános előadásokat párszáz érdeklődő hallgatja meg, a *YouTube*-letöltések száma több ezer. Például azt az előadást, amelyet a Kaliforniai Egyetem Berkeley-ben lévő kampuszán tartottam, a kiváló előadók előadássorozatában e sorok írásakor, eddig 14146 alkalommal nézték meg. Egy Mexikóvárosban tartott előadásomat pedig 39313 alkalommal tekintették meg a *YouTube*-on. Ezek az internetes szorzószámok óriási mértékben segítenek kutatásaink eredményeinek elterjesztésében.

A sajtókonferenciákon kívül gondolataink célba juttatásának leghatékonyabb eszköze az interjúadás. Hány interjút adtam? Sosem számoltam még össze. De ha figyelembe vesszük, hogy 1800 előadást tartottam, akkor az interjúk száma több ezerre tehető. Ha nemzetközi könyvbemutató utazáson vagyok, akkor egy-egy nap programjában nyolc-tíz interjú is szerepelhet. Lehet, hogy ez időigényes, de lehetővé teszi a riporterek számára, hogy olyan problémákra koncentráljanak, melyek iránt olvasóik, hallgatóik és nézőik különösképp érdeklődnek.

Sok interjú egy sajtókonferencia alapján jön létre: ugyanis sok riporter konkrétabb, részletesebb kérdésekkel akar utánajárni egyes kérdéseknek. Az is előfordul, hogy könyvem fordításának vendéglátó könyvkiadója már repülőtéren érkezésemkor sajtókonferenciát szervez: ez történt nem is olyan régen Isztambulban. Az is megesik, hogy egy riporter velem jön a repülőtérré, hogy találkozókkal már amúgyis telezsúfolt napi programomba még egy interjút beilleszsen: nemrég Tokióban történt ez velem.

A hagyományos sajtókonferenciát, melynek során sok ember jön össze egy teremben, és amely annyira jól működött a Világfigyelő Intézet idejében megtartott sajtóebédeken, egyes országokban felváltják a telekonferenciák, melyek elején egy 15-30 perces prezentációt mutatunk be, majd ezt követően, maximum félórán át, a riporterek által feltett kérdések és a riporter-alany válaszai jönnek.

Az előadásaimban és interjúimban megtárgyalt témák változatosak, de egy újra meg újra felvetett téma a népességnövekedés problémája. Az 1950-es évek elején és az 1960-as évek folyamán a demográfusok korai generációja elemezte a népesedésvnövekedés és a Föld erőforrásai közötti összefüggéseket, de az idő múlásával a demográfiai kutatások elkezdtek a foglalkozni a demográfia legfontosabb és alapvető tényeivel. Ahogy a demográfia egyre

inkább befelé fordult, a média egyre inkább a természettudósokhoz fordult, hogy fejtsék ki véleményüket a népességnövekedésről és arról is, hogy mindez milyen hatással lesz az erőforrások iránti keresletre, a környezetre és az élelmiszerellátás biztonságára. Egy Paul Ehrlich nevű biológus és jómagam álltam a középpontban, arra törekedve, hogy ráirányítsuk a figyelmet a népességnövekedés szélesebb értelemben vett kihatásaira. Paul Ehrlich 1968-ban jelentette meg a *Population Bomb* (Népesedési bomba) című munkáját, egy könyvet, mely a maga műfajában szinte robbanást okozott. Paul Ehrlich nagyon pontosan fogalmazó és kiváló interjúalany. A témakörrel kapcsolatban 1963-ban irányult rám a figyelem, amikor megjelent a *Man, Land and Food: Looking Ahead at World Food Needs* (Az ember, a termőföld és az élelmezés: a világ várható élelmiszer-kereslete) című munkám. Lehetlen számomra úgy írni az élelmezés, a vizek és az éghajlatváltozás témájáról, hogy ne térjek ki arra, hogy mindez, hogyan fog hatni a lakosság szám növekedésére. Amikor 2011-ben a Föld lakóinak száma elérte a 7 milliárd főt, a média Paul Ehrlich-től és tőlem kért interjút. Ez egyáltalán nem volt meglepő, hiszen mindketten már fél évszázada követjük nyomon azt a problémát, és a mi megszületésünk óta a szemünk láttára triplázódott meg a Föld lakossága.

Ritkán fordul elő, hogy egy nemzetközi konferencián tartott előadásom után ne jönnének oda hozzám egy páran, és ne mondanának valami ilyesmit: „Köszönet a munkájáért. Már évek óta olvasom önt.” Ez is el szokott hangzani: „*A világ helyzete*-sorozat első kötetének megjelenése óta olvasom az ön munkáit.”

Például májusában a tervek szerint Martin Fox-szal, a *Time* magazin riporterével volt találkozóm a New York-i Nagy Központi Állomás osztrigabárjában, de ahogy keleti irányban mentem a 42. utcán, nem tudtam eldönteni, hogy végül is melyik bejáraton menjek be az állomás épületébe, hogy eljussak a keresett étterembe. Megkérdeztem egy járókelőt, merre menjek, és azt a választ kaptam, hogy valószínűleg a következő bejáratnál kell bemennem. Mikor odaértünk, az emberem ezt mondta: „Hadd mutassam meg Önnek, hogy hol van a keresett vendéglő.” Mikor már látszott a vendéglő, elkezdett elindulni a saját útján. Megköszöntem a segítséget és adtam neki egy névjegykártyát. Megállt, alaposan megnézte, majd felnézett és ezt mondta: „Már száz éve olvasom a könyveit!” Kiderült, hogy az illetőt Alexander Petersnek hívják, és jelentős szerepe van a New York-i ingatlanpiacon. De ez a nappali munkája. Szabadidejében viszont a Long Island-i Természetvédő Szavazók Egyesületében tevékenykedik, és ezért olvassa a könyveimet „már száz éve.”

Egy szegény földmunkás nagy gazdasági világválság idejében született fiaként a munkaerkölcsöt hamar, jóval az iskola megkezdése előtt elsajátítottam. Tágabb értelemben vett munkásságom, sőt az egész múlt félévszázadban lezajlott életemet az a felismerés határozta meg, hogy az én generációm az, mely a világot egy a környezetvédelem szempontjából fenntarthatatlan gazdasági útra vitte, egy olyan útra, mely a hanyatlás és az összeomlás felé sodor bennünket. Életemet az a kihívás határozta meg, hogy ez a folyamatot visszafordítsam.

Noha a családom távolról sem volt gazdagnak mondható, mégis feltűnően stabil volt. Ebben a társadalmi környezetben az elvárások alacsonyak voltak. Ha a szüleid még csak az általános iskolát sem fejezték be, és helyi közösségüket még sosem hagyták el hosszabb időre, nem volt nagyon valószínű, hogy ezek a szülők az iskolával kapcsolatban majd nagy nyomást gyakorolnak rád. A magas elvárások hiánya nagyszerű, nyomástól mentes környezetet biztosított számomra, mely lehetővé tette számomra, hogy saját magam határozzam meg a céljaimat.

Fiatalkoromban teljesen elmerültem a történelem nagy alakjainak életrajzaiban, és ez azt eredményezte, hogy olyan emberekkel azonosultam, akik látszólag elérhetetlen célok megvalósítására törekedtek, és mégis célhoz értek. Az életrajzok alakjai az adott kor nagy kérdéseire adtak választ. Galileo Galilei számára ez azt jelentette, hogy bemutatta, hogy a Föld forog a Nap körül és nem fordítva. Amerika alapító atyái számára a függetlenség kivívását és egy új ország felépítését, melynek demokratikus államrendje van.

Igaz ugyan, hogy az 1950-es években öcsémmel, Carllal együtt egy ígéretes mezőgazdasági vállalkozást indítottam, de 1958 nyarán már azok a témák foglalkoztattak, amelyekkel az emberiségnek meg kell birkóznia. Az indiai falvakban huszonnégy évesen eltöltött hónapok tényleg megerősítették bennem ezt az érdeklődést. Az indiai utazás magyarázza meg azt is, miért fordult az érdeklődésem olyan korán a népesedés kérdései felé. Ha az ember megérti, milyen hatással van a talajeroszió a mezőgazdaság fenntarthatóságára, innen már csak egy rövid gondolati lépés annak belátása, hogy a környezeti trendek milyen hatással vannak a globális gazdaság fenntarthatóságára, sőt magára a civilizációra.

Visszatekintve világos, hogy nagyon nagy hasznomra vált az erős közoktatási rendszer, és az is, hogy egy páratlan szociális mobilitással rendelkező társadalomban élek. Hol lehetett

volna lehetséges, hogy egy olyan személy, aki családjának történetében az első, aki el tudta végezni általános iskolát, később számtalan egyetem díszdoktora lesz?

Visszatekintve felismerem, hogy életem minden szakaszában képes voltam saját céljaimat követni. Az általános iskolában a legfontosabb célom a tanulás volt, ami messze meghaladta az iskola által kitűzött feladatokat. A tanulás fogalmába beletartozott az olvasás is.

Az, hogy már a középiskolás éveim során paradicsomtermelő gazdálkodó lettem, szintén tanulást jelentett, mely segített nekem az erősségeim megtalálásában. Ez konkrétan azt jelentette, hogy megtanultam, hogyan kell pénzt kölcsönkérni, munkásokat toborozni, és az idővel gazdálkodni és az időt jól kihasználni.

Amikor beléptem a Mezőgazdasági Minisztérium Külföldi Mezőgazdasági Osztályába, a délkelet-ázsiai rizstermelő országokkal kellett foglalkoznom, de igazán a világ mezőgazdasága érdekelt. Az volt a célom, hogy megismerjem a világ mezőgazdaságát, és az is, hogy többet tudjak erről, mint bárki más. Mivel folyamatosan egyre nagyobb célokat tűztem ki magam elé, ez segített abban, hogy felfedezzem, mire is vagyok képes.

Mivel jómagam egy farmon nőttem fel, majd magam is gazdálkodó voltam, a világot egy mezőgazdasági gazdálkodó szemüvegén át láttam. A mezőgazdasági termelők számára természetes a rendszerszemléletű gondolkodás, hiszen nekik szükségszerű, hogy egy sor kérdéssel kelljen foglalkozniuk. Gazdaként az ember abból a szempontból szemléli a természetet, hogy az (az összes bonyolult hatásmechanizmust figyelembe véve) milyen hatással van a mezőgazdaságra. Például a telihold idején a paradicsom gyorsabban érik be, mint a holdvilág nélküli éjszakákon. Az első esetben tehát több kosárra és több szedőmunkásra van szükség. A gazdának naponta kell figyelnie az időjárást. A paradicsom esetében ez azt jelenti, hogy létfontosságú ismerni a hőmérsékletnek és a levegő nedvességtartalmának azon kombinációját, mely kedvez a paradicsomot megtámadó növénybetegség, a paradicsomvész kialakulásának. Ugyanez a betegség támadhatja meg a burgonyát is. Ez a betegség okozta az éhínséget okozó ír burgonyavészt, mely megtizedelte az ír burgonyatermést és Írország lakosságát is. Jelenleg harmincöt millió ír származású ember él Amerikában–jelen könyv szerzőjének génjei negyedrészen ír felmenőktől származnak.

A rendszerszemléletű gondolkodás befolyásolta tudományos pályafutásommal kapcsolatos gondolkodásomat. A Rutgers Egyetemen főszakként agrártudományt tanultam, és ez lehetővé tette, hogy sok területen természettudományos kurzusokat hallgassak. Például az tény, hogy felvettem tantárgyként a geológiát, a meteorológiát vagy a genetikát, nem jelentette

azt, hogy elmélyült tudás szereztem ezeken a területeken. Azt azonban igen, hogy mindegyik tantárgy alapvető fogalmait és szókincsét elsajátítottam, és ez lehetővé tette számomra, hogy a tudományos problémákat több, különféle szempontból lássam—márpedig ez a globális környezetvédelmi és élelmezési problémák elemzése során később felbecsülhetetlenül fontosnak bizonyult.

Egyetemi hallgatóként eredményeim jóval jobbak voltak az átlagnál, de sosem érdekelt az, hogy egyetemi doktorátus szerezzek. Számomra nem a doktori tanulmányok vezettek el tudásom bővítéséhez. Végül beértem azzal, hogy három különböző tárgyban kaptam diplomát: a Rutgers Egyetemen főszakként általános agrártudományi diplomát, Maryland állami egyetemén agrárgazdaságtani, a Harvardon pedig közigazgatási diplomát szereztem.

Nem korlátoz egy konkrétan meghatározott tudomány szemléletmódja sem, így képes vagyok arra, hogy a világ legsúlyosabb problémáit, ideérve az éghajlatváltozást, az élelmiszerellátás biztonságának megszűnését és az energiapolitikai átmenet kérdéseit is, rendszerszemlélettel közelítsem meg. Ez a megközelítés néha lehetővé tette számomra, hogy olyan dolgokat lássak meg, melyeket mások nem tudtak olyan könnyen felismerni. Egy olyan világban, amelyben alapvetően a szakosodás a megszokott norma, óriási nagy az igény a világ nagy sürgősséggel megoldandó problémáinak szélesebb értelemben vett, interdiszciplináris megértésére.

Ezen megközelítés alkalmazásának kedvező fogadtatása önmagában is nagyon előnyös. 2010 áprilisában meghívtak a az amerikai törvényhozásnak otthont adó Capitoliumba, hogy vegyek részt egy vitafórumon, melyet a James Cameron által írt és rendezett *Avatar* című népszerű film vetítése alkalmából tartottak. Nem sokkal azután, hogy megérkeztem a vitafórumot megelőző fogadáson, James Cameron odajött hozzám és ezt mondta: „Felismertem önt a könyve borítóján található fénykép alapján. Már negyedszer olvasom végig *A B-4.0 terv: mozgósítás a civilizáció megmentésére* című könyvét.” Ezen szavak hallatán elképedve hallgattam James Cameront.

A vitafórum során (melyen rész vett még egy Tom Friedman nevű újságíró, egy színésznő, Sigourney Weaver és Joe Scarborough, az MSNBC tévéállomás riportere) James Cameron, aki iskolai pályafutása során részben természettudományos tárgyakat tanult, elmagyarázta, hogy miért csak a legutóbbi években kezdett el érdeklődni a környezetvédelmi témák iránt. Számtalan, tudományos folyóiratokban található cikket és riportot olvasott el, miközben megpróbálta összerakni az egész Föld állapotára vonatkozó képet és tudósításokat.

Úgy érezte, hogy ez a tevékenység rengeteg idejét viszi el és nagyon frusztráló. Aztán egy barát az tanácsolta neki, hogy olvassa el *A B-4.0 tervet*. James Cameronnak pont erre volt szüksége. Most már látta a globális képet, a Föld ökológiai rendszereit és ezek összefüggéseit a globális gazdasági és politikai rendszerekkel. Megértette például, hogy az emelkedő hőmérséklet csökkenti a gabonafélék hozamát, és ez az egyik oka az államkudarcok (a működésképtelen államok) kialakulásának.

Nagyon sok ember írt könyvet a környezet állapotáról, de ezek általában különálló munkák, és nem képeznek sorozatot. A huszadik század második felében, könyveim (ideértve *A világ helyzete*-sorozatot is, tehát körülbelül évente egy-egy művet) jutnak el a legközelebb ahhoz, hogy folyamatosan tudósítsanak a világ környezeti állapotáról és az új fejleményekről.

Az, hogy hivatalos szervezetek nem követik nyomon a környezet állapotának trendjeit, éles ellentétben áll a mezőgazdaság és az egészségi állapot trendjeinek követésével. Az ENSZ (a megalakulása utáni első években létrejött) szakosított szervezetei mind-mind megjelentetik a maguk éves jelentéseit. Például az Egyesült Nemzetek Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Világszervezete (FAO) minden évben kiadja a *The State of Food and Agriculture* (Az élelmiszerellátás és a mezőgazdaság helyzete) című jelentését. Az Egészségügyi Világszervezet pedig a *World Health Statistics* (Egészségügyi világstatisztika) című jelentéseket teszi közzé. Hasonlóképp, az ENSZ Nemzetközi Munkaügyi Szervezete (ILO) is jelentésekben tudósít a világ munkaügyi helyzetéről.

Az ENSZ Környezetvédelmi Programja (UNEP) csak 1972-ben jött létre. Megalakulásakor Maurice Strong állt a szervezet élén, és a többi ENSZ-szervezethez képest nagyon korlátozott költségvetéssel gazdálkodott. Csak 1997-ben jelent meg az UNEP első időszaki kiadványa, a *Global Environment Outlook* (A globális környezet kilátásai). Ezek a kiadványok hasznos és rengeteg információt tartalmazó jelentések, de az utolsó tizenöt esztendőben mindössze öt jelent meg belőlük.

Személyes szinten nagyon büszke vagyok fiam és lányom sikereire. Shirley kiváló anyja: Brian és Brenda felnevelésében nagy felelősséget vállalt, kezdetben azért, mert a Mezőgazdasági Minisztériumban eltöltött évek során utazási programjaim nagyon igénybe vettek, aztán később azért, mert elváltunk. Házasságunk idején és válásunk óta is mindig fantasztikus támogatást kaptam tőle.

Mikor Brian a Boulder városában található Colorado Állam Egyetemén főtárgyként környezetvédelmet tanult, a Colorado folyón zajló tutajos utazások folyót ismerő

idegenvezetője volt, és erősen érdeklődni kezdett a kajakozás iránt. Huszonkét éves korában részt vett egy kajaklesiklási versenyen a Youghiogheny-folyón Nyugat-Pennsylvania államban. Három évvel később Brian tagja lett az Egyesült Államok kajaklesiklási válogottjának.

Miután jó néhány esztendővel később a nemzetközi versenyzéstől visszavonult, Brian kenek és kajakok eladásából élt a Sziklás-hegység államaiban. Néhány évvel később a csónak-bérbeadásból származó jövedelemét egy ingatlanba forgatta át a Colorado államban lévő Durangóban, és jelenleg is ott él. Brian szeret közel élni a kockázatokhoz. Tíz folyó van, amelyen ő „ereszkedett le” először; ezekből a folyamokból nyolc Észak-Amerikában és kettő Dél-Amerikában van. E két utóbbi folyó a Bolíviai-fennsíkról ered, majd észak-keleti irányba haladva eljut az Amazon medencébe. Elmesélte, hogy amikor az egyik ilyen folyó ereszkedett lefelé, hihetetlenül hepehupás területen át, úgy érezte, olyan helyeken jár, ahol ember még sosem volt.

Az utóbbi öt esztendőben Brian a természet fényképezésével kezdett el foglalkozni. Első nyilvános kiállításán Durangóban olyan sok érdeklődő volt, hogy a kiállítóterem zsúfolásig megtelt. A megnyitó előtti napon a kiállított tizenhat fotóból már három elkelt. Azt mondja, hogy „az adott téma lényegét vagy érzelmi kontextusát igyekszik megragadni”. Azt írja, hogy „a fényképezés annyira leköt, hogy szinte eláll a lélegzetem, és a kamera nézőjén kívüli világ megszűnik számomra létezni.” 2011 júliusában utazást tettünk együtt Alaszkában, és fiam Denaliról (McKinley-hegyről) készített lélegzetelállítóan szép fotója ott lóg a Földpolitikai Intézet konferenciatermében.

Amit Briannal és Brendával kapcsolatban megtehettem az az volt, hogy támogattam őket a sportban. Brenda a középiskolás évei során érdeklődött a futás iránt. Az iskolájában azonban, ahol osztályában körülbelül 12 lánytanuló volt, nem volt lány futócsapat. Egy matematika tanár kezdte el támogatni Brendát, és benevezte a regionális és szövetségi állam szintjén rendezett versenyekre, és gépkocsin el is vitte ezekre a megmérettetésekre. Én a hosszú távú futásban tartottam Brendának edzéseket. Az egyik legérdekesebb esemény az volt, amikor az állam tizenhárom iskolájának csapata találkozott, és Brenda mind az egymérföldes, mind a kétférföldes távra benevezett. Mindkét versenyben második lett, és így elég pontot kapott ahhoz, hogy tizenhárom csapat közül a hetedik helyezést érje el. Bár semelyik versenyben sem lett első, de hat csapatnál jobb pontszámot ért el. Apaként büszke vagyok Brendára!

Brenda mikrobiológiából szerzett diplomát a Fort Collins városában található Coloradoi Állami Egyetemen, majd állatorvosi diplomát szerzett. Állatorvosként kis házi kedvenceket és

nagyobb állatokat is kezeli. A házi kedvencek kezelése Colorado állambeli Greeley-ben található állatorvosi rendelőintézetben történik. A rendelőintézet egy negyven mérföldes állattartó gazdaságokkal teli körzetet lát el, Greeley városától fel északra egészen Wyoming állam határáig, egy gyéren lakott körzetben, ahol a gazdaságokban nagyon sok szarvasmarhát tartanak.

Brenda élen jár az állatorvosi akupunktúra alkalmazásában, és mindennapi orvosi munkájában rendszeresen használja. Képesítéssel rendelkezik akupunktúra emberi gyógyászatban történő alkalmazásában is. Egy látogatás alatt egy farmert és a lovát is tudja kezelni.

Brendának és férjének, Chris Haunnak három gyermeke van: a legnagyobb Bridget, aki jelenleg a wyomingi egyetemre jár; a középső gyermek, Lena a Pawnee városában lévő középiskola tanulója, a legkisebb gyermek, Cash még csak óvodás. Brendának és könnyű építészeti vállalkozóként tevékenykedő Chrisnek szintén van egy farmja. Csodálatra méltó, hogy Brenda mindenkor rendelkezésre álló állatorvos, gyermekeit nevelő anya és farmer is.

Mivel fiam és lányom Colorado államban élnek, öcsém pedig New Jersey-ben szabadságomat általában megosztom a két hely között. Nyáron általában egy hetet vagyok együtt Brenda családjával, Briannal és Shirley-vel a Colorado állambeli Aspenban, gyakran akkor, amikor egy konferencián előadást tartok, karácsonykor pedig egy hetet Brenda farmján töltök.

Carl öcsém és neje július 4-én partit szoktak tartani, melynek alkalmából kint a szabadban főznek, míg a hálaadás napján az egész nagycsalád összejön. Öcsém otthona annak az általunk közösen birtokolt farmnak a peremén van, ahol felnőttünk. Carl törődik a farmunkkal, melyen Carl lánya, Darlene és családja él. A termőföldet egy környékbeli gazdálkodónak adjuk bérbe, aki ezeken a földeken szójababot termeszt.

Húgom, Marion és férje, aki korábban franciatanár volt, innen tizenegy mérföldnyire, keletre laknak egy kellemes erdővel körülvett folyam mentén. Marion, hozzám hasonlóan, egyetemre járt, és Marylandi Állami Egyetemen szerzett művészettörténeti diplomát, és tanárként ezt a tárgyat tanította egy középiskolában. Ő és férje egy művészeti eszközöket áruló boltot nyitottak Bridgetonban. Van egy kicsi kiállító galériájuk is, ahol a helyi művészek munkáit állítják ki. Mivel Bob is futó, ő és én számtalan mérföldet futottunk együtt annak a vidéknek az útjain, ahol felnőttem. Többször futottunk együtt a tízmérföldes „Cseresznyevirágzás” versenyen is.

Marion és Bob mindig vendégül látnak, ha New Jersey-be megyek. Marion aranyérmet érdemel azért, mert folyamatosan ápolta szüleinket életük utolsó időszakában. Ő a családi események megszervezője, és családjunk eredetének kutatója, aki olyan dolgokat tudott meg a felmenőinkről, melyek roppantul érdekelnek engem.

Társam, Maureen Kuwano Hinkle az 1972 és 1999 közötti időszakban széles körökben tisztelt környezetvédelmi lobbista volt. Több jelentős teljesítménye között meg kell említeni a Mezőgazdasági Minisztérium termőföld-tartálékolási programját, melynek keretében 30 millió hold erózióra roppant erősen hajlamos termőföldet füves vagy fásított területté alakítottak át. Nagyon sok közös érdeklődési területünk van. Maureenak van ideje elolvasni azokat a könyveket, melyeket, ha lehetne, én is elolvasnék: történelmi és önéletrajzi munkákra gondolok. Szívesen jön velem konferenciákra, különösképp azokra, amelyeket Davosban és Aspenban tartanak. Azonkívül, hogy kiváló elme, nagyszerűen tud főzni és mindent megtesz azért, hogy az életemet könnyebbé tegye.

Privát életemben mindig is az egyszerűsége és hatékonyságra törekedtem. Ez azzal kezdődik, hogy nincs autóm. Egy elég régen épített társasház legfelső szintjén élek egy hálószoba-nappalis lakásban; az épület észak felé néz, vele szemben a Rock Creek Park van, és messze a távolban Nemzeti Székesegyház látszik. A nyári napforduló idején, meg tudom figyelni, hogyan nyugszik le a Nap a Székesegyház tornyai között. (Ez az én magán Stonehenge-m.) A patak mentén felfelé haladva az állatkert mindössze fél mérföldre van, és kora reggel hallom az oroszlánok üvöltését. A lakóházak által övezett utcán megtett kora reggeli, munkahelyem felé vezető séta, egy kis testmozgást jelent, és időt ad a szemlélődésre, és ilyenkor egy-egy új ötlet is megszületik. Lakásomtól húsz perc sétával rengeteg jó étterembe, köztük minden elképzelhető nemzet éttermébe is, el lehet jutni.

Időm legnagyobb részében olvasok és írok, és egy kevés idő elmegy az előadások megtartására és az ezzel kapcsolatos utazásra. Ha valaki a rendszer egészével foglalkozó globális elemző akar lenni, annak állandóan olvasnia kell. Olvasással eltöltött napom félnyolckor kezdődik az irodámban rögtön azután, hogy nekiláttam a kávémnak: gyorsan átlapozom a *Washington Post*-ot, a *New York Times*-t, a *Wall Street Journal*-t és a *Financial Times*-t. A kollégáim minden nap összeállítanak nekem egy újságokból, magazinokból, tudományos lapokból és világhálón található anyagokból készített sajtóválogatást. Néha ideadnak nekem egy könyvet, melyről azt gondolják, fontos megnéznem.

A délelőtti órák pedig írással telnek, és a hét minden napján dolgozom. Technikai értelemben ritkán írom le munkáim szövegét, nem is gépelek. Inkább diktálok. Ha egy könyvet írok, egy kevés időt a tartalomjegyzék átgondolásával töltök, illetve azzal, hogy begyűjtssem kollégáim visszajelzéseit, és közben megpróbálom teljesen pontosan tisztázni a mű szerkezetét. Ezt követően kollégáim minden fejezettel kapcsolatban különféle forrásokból összegyűjtik az információkat. Átnézem ezeket az anyagokat és egy üres nem vonalozott levélnagyságú jegyzetblokkban jegyzeteket készítek. Ha ezzel a munkafázissal végeztem, jegyzeteim alapján diktálok. A következő lépcsőben a lediktált piszkozatot átdolgozom. Ha a szöveg elkészült és már átadható ellenőrzésre, kollégáim átolvassák és megteszik kritikai megjegyzéseiket ezzel kiváló visszajelzést adva nekem.

Életmódom úgy van kialakítva, hogy a lehető legtöbb lehetőséget megadja nekem a kutatáshoz és az íráshoz. Mint azt a kollégáim jól tudják, minden nap ugyanabban stílusban készített, világoskék színű pamutinget hordok: nyáron rövid, télen pedig hosszú ujjút. Nyáron sötétkék nadrág, télen pedig tengerkék, kordbársony nadrág van rajtam. Ha szükség van rá, az öltönyöm zsebében lévő csokornyakkendőt veszem fel.

Háztartásomban nagyon takarékosan használom az energiát. Amikor ezt az 1929-ben, kiváló minőségben felépített lakóházat mintegy harmincöt évvel ezelőtt felújították, légkondicionáló berendezéseket is beszereltek, de én inkább ablakot nyitok és bekapcsolom a lakásom minden szobájának mennyezetén lévő ventilátort. Ellenkező esetben nem hallanám a parkban lévő madarak énekét és azt sem, amint a feltámadó nyári szellő megsuhogtatja a fák leveleit.

Ami egészségemet illeti, eddig rendkívül szerencsésnek mondhatom magamat. Az utóbbi ötven évben egyszer sem kellett a munkahelyemen beteget jelentenem. Az örökölt génjeimnek vagy annak köszönhetem-e ezt, hogy nagyon szeretem a munkámat? Nem tudom. Talán mindkettőnek.

Testgyakorlás céljából azonkívül, hogy gyalog megyek munkába, még futok is. Amikor hatvanöt évvel ezelőtt, a középiskola második évében versenyszerűen kezdtem el futni, nem én voltam iskolánk legjobb hosszútávfutója. Hatvanöt év után a tízmérföldes távon végre bekerültem a nemzeti rangsorba: a 70-74 éves korcsoportban negyedik lettem. Miután átléptem a 75-79 éves korcsoportba, a ranglistán előreléptem a harmadik helyre. Most jön a 80-84 éves korcsoport. Majd meglátjuk. A történet itt már arról szól, hogy a „kitartás meghozza a gyümölcsét”.

Edzéstervem általában heti kétszeri négy mérföldes futást tartalmaz, és néha azzal fejeződik be, hogy kettesével futok fel a Woodley Park-Állatkert metróállomás 800 lépcsőjén. Amikor visszaérek a lakásba gyors egymásutánban néhány fekvőtámaszt, húzózkodást és felülést végzek. Szombaton kilenc-tizenöt mérföldes hosszú távon futok *Rock Creek Parkban*: az éppen kiválasztott táv attól függ, hogy éppen hol tartok az edzéstervemben. A futás biztosítja a jó fizikai közérzetet. A fizikai állóképesség fenntartása érdekében végzett futás nélkül, nem tudnám fenntartani az előbb leírt munkatempót.

Mintegy huszonöt évig, körülbelül 1965 és 1990 között minden szombaton a rögbi egy egyszerűsített változatát játszottam a Munka Ünnepe (szeptember 2-ika) és az Emlékezés Napja (május 27-ike) közötti időszakban, egy olyan csapatban, melynek tagjai már mind negyvenes éveiknél idősebb játékosok voltak. Roppantul pihentető volt számomra, hogy egy kicsit félre tudtam tenni a gondjaimat, és csak arra koncentráltam, hogy megnyerjük a mérkőzést. Ha lenne időm rá, még most is futballoznék.

Nincs meg bennem az a vágy, hogy a szükségleteimet biztosító megtakarításokon kívül, vagyont halmozzak fel. Noha különféle helyeken tartott előadásaimért, továbbá a nekem adományozott díjak kíséretében több millió dollárt kaptam, ezt a pénzt mindig visszajuttattam azoknak a szervezeteknek, melyekben dolgoztam.

Amikor fiatalok, különösképp egyetemisták, a pályafutásukkal kapcsolatban tanácsot kérnek tőlem, általában azt javaslom nekik, hogy szálljanak szembe oktatási rendszerünk azon sajátosságával, hogy a diákok egyre magasabb képzési szintre jutva egyre inkább egy szűk szakterületre koncentrálnak. Ehelyett arra sarkallom őket, hogy alakítsák ki a saját tanulási-képzési tervüket, mely kitágítja ismereteik körét. Nagyon sok szűk szakterülethez értő diplomás van, de jelenleg olyan emberekre van óriási szükség, akik a különféle területekről származó ismeretanyagot integrálni tudják, és széles rálátással rendelkeznek a kulcsfontosságú problémákra.

További tanácsaim diákok számára: törekedj álmaid megvalósítására, tanulással kapcsolatban tedd magasra a mércét, és mindig növeld a saját magaddal szembeni elvárásokat! Ne tarts a kudarctól! Így tanulunk. Álmaid mindig legyenek nagyok! Goethe ez így foglalta össze: „Egyetlen kicsi dolgot se álmoldj, mert ezeknek nincs meg az az ereje, hogy megmozgassák az emberek szívét.”

Mi lesz az örökségem? Bryan Walker, aki a *Celsias.com* számára írt, 2011-ben így írta le az örökségemet: „Brown érti az emberi civilizáció törekénységét, miközben egyre

baljósabban közeleg az az időpont, amikor a környezet leszámol velünk. Olyan türelmesen és sokat mondó részletességgel foglalkozik ezzel a témával, hogy ezzel megszólítja az olvasó emberiségét és intelligenciáját. A megoldások felvázolását olyan megbízható információkkal támasztja alá, melyek bemutatják, hogy ezek az információk hogyan és miért működnek. Kérdéses lehet, hogy a hatalom központjaiban a józanész és a tisztánlátás érvényesül-e, de Lester Brown jól képviseli annak a jelentős számú embernek a gondolkodását, akik látják az előttünk lévő veszélyeket és azt kívánják, hogy kormányaik mozgósítsák az erőiket, hogy elhárítsák ezeket a veszélyeket.”

Számomra a legfontosabb örökségem fenntartható fejlődés fogalmának kialakítása. Ezzel szoros kapcsolatban áll a rendszerszemléletű gondolkodás és elemzés, egy olyan kutatási módszer, mely mind a Világfigyelő Intézet (*Worldwatch Institute*), mind a Földpolitikai Intézet (*Earthpolicy Institute*) számára kiindulási alap lett.

A környezetvédelmi szempontból fenntartható fejlődés fogalma az 1960-as évek elején kezdett kialakulni bennem, mikor a *Man, Land and Food* (Az ember, a termőföld és az ételkészítés) című munkámon dolgoztam, és megvizsgáltam a népesedésváltozásokkal kapcsolatos előrejelzéseket és a Föld vízerőforrásai között fennálló összefüggéseket. Felsejlett előttem az a mélyrehatóan aggasztó összefüggés, ami a Föld természeti rendszereivel kapcsolatos emberi szükségletek és ezen rendszerek (ideértve az erdőket, a füves területeket, a halászerőterületeket és a mezőgazdasági termőföldeket) fenntartó képessége között áll fent. Semmiképp sem én voltam az egyetlen szerző, aki ezzel a témával foglalkozott, de a korán, 1978-ban megírt *The Twenty-Ninth Day* (A huszonkilencedik nap) és az 1981-ben napvilágot látott *Building a Sustainable Society* (A fenntartható társadalom felépítése), segített abban, hogy még inkább megértsem, mi a fenntartható fejlődés és hogyan lehet elérni.

Ahogy továbbfejlődött a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos gondolkodásom, az egészből kibontakozott a B-terv, mely nemcsak a fennmaradásra képes társadalmat írja le, hanem azt is, hogy hogyan lehet egy ilyen társadalmat megteremteni. Nagyon hasznos volt az *Earth Policy Institute*-ban dolgozó kollégáimmal együtt kialakítani a B-tervet, mert ez a folyamat lehetővé tette számomra, hogy egy teljes élet tapasztalatait hasznosítsam. A jó hír az az, hogy egyre több kormány ismeri fel, hogy a dolgok szokásos módon való továbbvitele, már nem működőképes választás, és a szükség van a B-terv vagy valami ehhez nagyon hasonló terv elfogadására.

Teljesítményemet nem azzal mérem le, hogy – akármennyire is hasznos volt – hány könyvet írtam, vagy – akármennyire is élveztem – hány előadást tartottam, hanem sokkal inkább azon, hogy visszafordítottuk-e a jövőnkét aláásó folyamatokat. Tényleg elég gyorsan valósítjuk-e meg az energiapolitikai átmenetet a fosszilis üzemanyagokról a szél- és a napenergiára vagy a geotermikus energiára, hogy ezzel megakadályozzuk az éghajlatváltozás kezelhetetlenné válását? Tényleg újraerdősítjük-e a Földet, csökkentjük-e a szennyező anyagok kibocsátását és stabilizáljuk-e a Föld lakosságát? Ha nem tudjuk visszafordítani a bennünket a hanyatlás és összeomlás szcenáriója felé sodró folyamatokat, akkor nem állíthatom magamról, hogy sikeres voltam.

Sok új fejlemény van, mely reményre ad okot. Például az Egyesült Államokban, a világ legnagyobb gazdaságában a karbonkibocsátás gyors ütemben csökken, mivel a széntüzelésű erőművek bezárnak, és a gépkocsik üzemanyag-hatékonysága egyre javul. A Sierra Club „A szénen túl” nevű kampánya arról számol be, hogy az Egyesült Államok erőműveinek több mint egynegyede vagy bezárt már, vagy pedig hamarosan beszünteti a tevékenységét. A Sierra Club célja azonban az összes széntüzelésű erőmű gyors leállítása.

Barack Obama elnök kormánya kötelező jelleggel előírta, hogy a 2020 és 2025 között gyártott új gépkocsik üzemanyag-fogyasztása 50 százalékkal csökkenjen. Az Egyesült Államok már jelenleg is egyre kisebb olajfogyasztása, az elkövetkező években is tovább csökken majd.

Azt követően, hogy a 2012 nyarának hősége és aszálya következtében az aratási eredmények csökkentek, és 2012 őszén a Sandy szupervihar nagy pusztítást okozott New York és New Jersey államokban, a társadalom felismeri, hogy szükség van intézkedéseket hozni az éghajlatváltozás ellen. Ha a társadalmak eljutnak ehhez a fordulóponthoz, a változás nagyon gyorsan bekövetkezhet.

Néha felteszik nekem a kérdést, hogy mikorra tervezem a nyugalomba vonulásomat. Nincsenek terveim a nyugdíjba vonulásra, azért mert egyszerűen annyira élvezem a munkámat. Még mindig rengeteg trend van, melyet vissza kell fordítani. Az a tervem, hogy addig dolgozom, amíg ezt szellemi és fizikai állapotom lehetővé teszi. Ha képesek vagyunk a kedvezőtlen trendek megfordítására, talán képesek leszünk arra is, hogy civilizációnk fejlődését fenntartható útra tereljük. Létezik-e olyan dolog, ami az embert ennél nagyobb megelégedéssel töltheti el?

Köszönetmondás

Személyesen vagyok hálás másoknak, és ez a legfiatalabb évekig visszakövethető. Köszönetet mondok Smith Nagypapának, hogy négyéves koromban megtanított olvasni, Papának pedig azért, mert elvitt a helyi vegyesboltban a hordók körül összegyűlt emberek beszélgetéseire, ahol megtanultam értékelni a történetmesélés művészetét.

Hálával tartozom öcsémnek, Carlnak, aki bár három évvel fiatalabb, mint én, mindig támogatta tinédzserként kigondolt nagyratörő gazdálkodói terveimet. Életem pedig teljesen más útra terelődött volna, ha Kathleen (Petri) Hoffmeyer nem nevez be engem a Fiala Farmerek Nemzetközi Csereprogramjára, mely elküldött Indiába.

A Mezőgazdasági Minisztériumban olyan környezetben dolgoztam, melyben teljesítményemet egyes-egyedül a velem született, személyemből fakadó akadályok korlátozták. Ezért hálával tartozom a nagy távlatokban gondolkodó osztályvezetőmnek, Quentin Westnek, és a minisztérium teljes vezető gárdájának, ideértve Wilhem Andersont, Nate Koffsky-t, Joe Robertson, John Schnitkert és magát a minisztert Orville Freemant is.

Két környezetvédelemmel foglalkozó kutatóintézet megindításához pénzügyi segítségre van szükség. Köszönet illeti William (Bill) Dietelt, a Rockefeller Testvérek Alapítvány (RFB) elnökét, aki rendelkezésre bocsájtotta a *Worldwatch Institute* megalapításához szükséges indító félmillió dollárt, valamint Roger és Vicki Santot is, akik ugyanezt tették az *Earth Policy Institute (EPI)* megalapításának céljából.

Végtelen hálával tartozom Shirley Wigginnek. Házasságunk ugyan csak tizenöt évig tartott, de Shirley már ötven éve csodálatos módon támogatja törekvéseimet.

Mint ilyenkor mindig, köszönetemet fejezem ki húgomnak, Marionnak és férjének, Bobnak, aki úgy tűnik, képkeretező boltjára és szakmabeli tudására támaszkodva mindig örömmel keretezte be kitüntetéseimet és tiszteletbeli doktori címeimet. Mariontól és Bobtól mindig erős személyes támogatást is kapok azonkívül, hogy bármikor, amikor hazatérek Bridgetonba megszállhatok náluk. Bob sok tekintetben a testvéremnek számít.

Önéletrajzom megírásához, melynek összeállítása több tekintetben is nehézséget jelentett számomra, egy sor személyre támaszkodtam, akik a kézirat sok korábbi változatát átolvasták. A „legtöbb hasznos meglátást adó kommentelő” díját Maureen Kuwano Hinkle, Reah Janise Kauffman és Janet Larsen kapja. Köszönet illeti az Earth Policy Institute-ban dolgozó munkatársaimat: Matt Roney-t, Emily Adams-t, Hayley Mollert, Sara Ramussent,

Julianne Simpsons, Brigid Fitzgeraldot és Millicent Johnstont is. Azon nagyszámú barát között, akiknek a tanácsa javított a kéziratot, megemlíthetem Miles Bensont, Bill Dietelt, Georgie Anne Geyert, Peter Goldmarkot, Judy Gradwohlt, Linda Harrart, Scott McVay-t, Jim Rissert és Raisa Scriabine-t.

Az utóbbi ötven esztendő során rátermett személyektől kaptam munkámhoz óriási technikai segítséget. Blondeen Gravely 1965-ban lett az adminisztratív asszisztensem. Különböző munkaköröket betöltve huszonkilenc felejthetetlen esztendőn keresztül voltunk kollégák. A második nagy, biztos pont Reah Janise Kauffman, aki 1986-ban lett a kollégám: jelenleg ő a jobbkézem, és az *Earth Policy Institute* elnökhelyettese, és annyiféle feladatot lát el, hogy azt meg sem tudom számolni. Megszámlálhatatlan órát töltött el azzal, hogy az utolsó ötven évből származó, poros iratdobozokból kikeresse a könyvben felhasznált anyagokat, és gyakran emlékezett olyan dolgokra, melyekre én már nem. Szívből köszönöm a segítséget.

Hálás vagyok az Intézet kutatógárdájának, Janet Larsennek, Matt Roney-nak és Emily Adamsnak, akik alapos munkával ellenőrizték a memoárban található adatok helyességét, továbbá Millicent Johnsonnak, aki elkészítette rengeteg dokumentum PDF változatát, ezzel megkönnyítve az adatok ellenőrzését. Köszönet illeti meg Kristina Taylort, aki az összes könyvem minden fordításáról összefoglaló táblázatot készített, és Julianne Simpsons is, aki elkészítette ötvennél is több esztendő alatt tartott előadásaimnak listáját.

Nem múltó köszönet jár Linda Starke-nak, aki kétszer is megszerkesztette ennek a könyvnek a kéziratát. Köszönetemet fejezem ki a világ egyik legjobb könyvkiadójának, a W.W. Norton & Company alelnökének és főszerkesztőjének, Amy Cherry-nek. A tőle kapott útmutatás felbecsülhetetlen értékűnek bizonyult a könyv keletkezésének minden szakaszában. És köszönet illeti Anna Mageras-t is, aki szakavatott kézzel egyengette ezen könyv útját a megjelenés felé.

Fárasztó feladat összekeresni azokat a fotókat, melyek egy életutat illusztrálnak. Reah Janise Kauffmannak jár köszönet azért, hogy pályafutásom digitalizált és papíron meglévő dokumentumait összeállította. Az ő kutakodása eredményeképp került elő a legtöbb, jelen kötetben látható fénykép. A családi fényképek összeállításáért Marion hűgomat illeti köszönet.

Külön köszönet illeti Maureen Kuwano Hinkle-t, aki már több mint ötven éve a barátom és társam, a kötet javasolt címéért és még annyi mindenért.

Az, hogy a világ felismerje az előtte álló kihívásokat nagymértékben függött azoktól a könyvkiadóktól, melyek könyveimet több mint negyven nyelvre lefordították. A könyvkiadók

nélkül képtelen lennék elérni szerte az egész világban megtalálható olvasóimat, ezzel milliókat arra sarkallva, hogy dolgozzanak a fenntartható jövőért. Örökre hálás vagyok ezeknek a kiadóknak a közös célok melletti önzetlen elkötelezettségért.

És végül hálát mondok Önöknek is, kedves olvasóim, akik olvassák a könyveimet. Önök nélkül minden fáradozásom értelmetlen lett volna.

A mű fülszövege

„A környezetvédelmi gondolkodás egyik leginspirálóbb és legtehetségesebb képviselője végre elmondja a *saját* történetét. Ez a könyv kötelező olvasmány mindazok számára, akiknek számít, hogy honnan jövünk, és merre kell továbbhaladnunk a fenntartható jövő érdekében” – Thomas E. Lovejoy, a Környezetvédelmi Tudományok és Politika Professzora, George Mason Egyetem.

Lester R. Brown, akit a *Washington Post* a „világ egyik legfontosabb gondolkodójaként” méltatott, a globális környezetvédelmi kérdések értelmezését az alapokról indulva építette ki. A szerző gyermekkorát szülei kicsi farmján munkával töltötte. Vállalkozói tehetsége hamar kiderült. Miközben iskolai eredményei kiemelkedően jók voltak, öccsével együtt paradicsomtermelő vállalkozásba fogott, mely 1958-ban már évi 680 tonna paradicsomot termelt.

Később, az amerikai Mezőgazdasági Minisztérium munkatársaként, Lester Brown hangsúlyozta a rendszerszemléletű gondolkodás szükségességét. 1963-ban ő készítette el az első, az évszázad végéig szóló előrejelzést a világ élelmiszerkínálatáról és keresletéről. Amikor 1965-ben rövid, hivatalos úton tartózkodott Indiában, apró jelekből kikövetkeztette, hogy az országban éhínség fenyeget, és meghúzta a vészharangot. Villámgyorsan figyelmeztette az amerikai és az indiai kormányt, és ennek nyomán beindult a történelem legnagyobb élelmiszersegély-szállítási programja, mely emberi életek millióit segített megmenteni. A segéllyel kapcsolatos tapasztalatok arra sarkallták Indiát, hogy megújítsa mezőgazdasági politikáját, és ennek kialakításában Lester Brown is segített.

Lester Brown külföldi kormányok mezőgazdasági politikáját tanácsadóként segítette, majd megalapította a *Worldwatch* (Világfigyelő) Intézetet és, később, az *Earth Policy* (Földpolitikai) Intézetet, melyek nonprofit környezetvédelmi kutatóintézetekként működnek. Lester Brown számtalan könyvében kiválóan és a részleteket is figyelembe véve irányította rá a figyelmet az olyan problémák közötti összefüggésekre, mint a túlnépesedés, az éghajlatváltozás, a vízhiány, illetve arra is, hogy mindezek, hogyan befolyásolják az élelmiszerellátás biztonságát. A szerző 1995-ben megjelent munkája, a *Who Will Feed China?* (Ki fogja élelmezni Kínát?) Kína mezőgazdasági politikájának mélyreható átalakításához

vezetett. Brown sosem csak magára az adott problémára irányítja a figyelmet, hanem mindig gyakorlati és kivitelezhető megoldásokat javasol, hogy el lehessen háritani a jövőnket veszélyeztető, kialakulóban lévő ökológiai válságokat.

Lester R. Brown a Worldwatch és az Earth Policy Intézet megalapítója. Munkásságát számos kitüntetéssel ismerték el: többek között a MacArthur-ösztöndíjjal, az ENSZ környezetvédelmi díjával és azzal is, hogy huszonöt egyetem fogadta díszdoktorává. Lester R. Brown Washingtonban él.

A mű megjelenése előtti méltatások (a borító hátlapján)

„Ez a kötet egy roppant szükséges tanúságtétel és történelmi dokumentum korunk egyik nagy környezetvédelmi gondolkodójától” – Edward O. Wilson, a Harvard egyetem kutatóprofesszora

„Mivel mindig is nagy tisztelője voltam Lester Brown munkáinak, alig vártam, hogy elolvashassam visszemlékezéseit–nem csalódtam. A *Breaking New Ground* (Új utakon jártam) lenyűgöző írás, mivel részletesen foglalkozik azzal, hogy – természetesen a környezetvédelmi gondolkodás egyik vezető alakjaként és nagy gondolkodóként – ki Lester Brown, de azzal is, és ez a fontosabb, hogy milyen ember is ő. Pontosan úgy, mint a múltban, Lester továbbra is lelkesít bennünket brilliáns gondolataival és ötleteivel, és memoárjában attól sem riad vissza, hogy megmutassa a szívét” – Ted Turner.

„Lester Brown az emberiség egyik nagy öko-harcosa, aki állandóan naprakész információkat bocsát rendelkezésünkre Földünk állapotáról, miközben szüntelenül keresi a megoldásokat és a fenntarthatósághoz vezető utat. A *Breaking New Ground* (Új utakon jártam) lelkesítő olvasmány, mely arról szól, hogy mit tud akár egy ember elérni. Minden, nagy célokat maga elé kitűző környezetvédő sok tudnivalót talál Lester Brown élettörténetében” – David Suzuki, a CBC tévéállomás tudományos magazinjának, *Nature of Things*-nek a műsorvezetője és a *Legacy* (Örökség) című könyv szerzője.

„Ez a könyv egy igazi amerikai hős élettörténete...Lester Brown természettudósként és a fenntarthatóság ügye mellett elkötelezett és a nyilvánosság előtt dolgozó értelmiségiként

egyaránt egy külön klasszis” – David W. Orr, az Oberlin Főiskola kitüntetett Pauls Sears-professzora.

„Gondolta-e már a következőt: «Én csak egy ember vagyok, és egyetlen ember mire képes?» Nos, ha igen, akkor ismerje meg Lester Brownt! A szerző munkái eddig a tágabb világról szóltak, de ez a kötet bepillantást enged abba, hogy egyetlen ember, hogyan is képes annyi mindent elérni, ami megvalósítható és előremutató. Ha szeretné megtudni, hogy hogyan lehet feljutni arra a főútra, amelyen haladva egyetlen ember is változást tud elérni, akkor Lester Brown története megmutatja, hogyan lehet megtalálni a főútra felvezető sávot” – Carl Safina, a *View from the Lazy Point* (A dolgok állása Lazy Pointból nézve) című könyv szerzője.